G.P.O. rel. 6680 - 3

Van Maerlant

<366165455100 11

Bayer. Staatsbibliothek

SPIEGEL HISTORIAEL

OF

RIJMKRONIJK

VAN

JACOB VAN MAERLANT.

SPIEGEL HISTORIAEL

OF

RIJM KRONIJK

VAN

JACOB VAN MAERLANT.

SPIEGEL HISTORIAEL

OF

RIJMKRONIJK

VAN

JACOB VAN MAERLANT.

Bayerische Staatsbibliothek

DERDE DEEL,

MET

AANTEEKENINGEN

VAN

Mr. JAN STEENWINKEL,

Korreſpondent van het Hollandſche Inſtituut van Wetenſchappen, Letteren, en Schoone kunſten; van de Maatſchappy van Nederlandſche Letterkunde te Leyden,

enz.

UITGEGEVEN DOOR DE

TWEEDE KLASSE VAN HET

HOLLANDSCHE INSTITUUT.

Te AMSTERDAM,

Ter Boekdrukkery van M. F. PIEPER & Comp.

op den N. Z. Voorburgwal, by de Nieuwſtraat, N°. 67.

83. D.

SPIEGEL HISTORIAEL

OF

KRONIJK

VAN

JACOB VAN MAERLANT.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

UITGEGEVEN DOOR DE
TWEEDE KLASSE VAN HET
HOLLANDSCHE INSTITUUT.

TE AMSTERDAM,

Ter Boekdrukkery van M. F. PIEPER & Comp.
op den N. Z. Voorburgwal, by de Nieuwbrug, N°. 67.

VOORBERICHT.

Wanneer de Heeren CLIGNET *en* STEENWINKEL *in het jaar* 1783 *of* 1784 *de uitgave van* MAERLANTS Spiegel historiael *ondernamen, en het Eerſte deel van dit werk in het licht trad, was dit een gewichtige dienſt aan de Vaderlandſche Letterkunde toegebracht, die door ieder, welke prijs op de grondige taalkennis ſtelde, met dank en met toejuiching, en in de yurigſte verwachting naar de volkomene mededeeling van dit kleinood, ontfangen werd.*

Van welke waarde dit overblijfſel der Oudheid voor de kennis der geſchiedenis zij, koomt hier minst in aanmerking. Hoe gering het belang ook wezen mocht, 't geen het als zoodanig en als

over-

overzetting van Vincentius inboezemde; als gedenkſtuk onzer oude Nederlandſche ſpraak, is het ons eene onſchatbare nalatenſchap uit de vroegere eeuwen; een der oudſte Nederduitſche ſtukken, tot ons overgegaan; van den beſten tijd en den bloeiſtaat onzer toenmalige tael, volkswelvaart, en luiſter; en een werk van den voortreflijken en innemenden ſchrijver, dien wy als den Vader onzer letteren, als de oudſte bron onzer taalkennis, nooit genoeg waardeeren kunnen. Te recht overzulks, daar het geluk wilde, dat een zoo belangrijk ſtuk, een ſtuk, voor ons zoo gewichtig, in bekwame handen viel, van wie alles wat de plicht eens getrouwen uitgevers uitmaakt, verwacht kon worden, ſcheen dit eene gebeurtenis die, als ware 't, een nieuw tijdvak in onze taaloefening openen mocht, 't geen zich door een meerder verlichting en dieper inzicht in den grond onzer taal onderſcheiden zou.

Het ontbrak ook aan de ondernemers van dezen arbeid niet, zoo dit gunstig uitzicht niet in alles vervuld wierd. Twee Deelen verſchenen er, en de uitvoeriger Aanteekeningen achter het laatſte van die gevoegd, zoo wel als de kortere, hier en daar aan den voet der bladzijden geplaatst, be-

we-

wezen de innige kunde dier Heeren, terwijl de getrouwheid der uitdrukking van den text niets te wenſchen liet. — Dan, ongelukkige tijden voor liefhebberyen van dien aart kwamen op. De uitgaaf bleef ſteken, en Maerlants aanmerklijkſte arbeid, die, als door een wonder, op het onvoorzienst uit het duiſter verſchenen was, ſcheen na de bekendmaking der twee eerſte Deelen, ten aanzien van de overige drie vierden, voor het Algemeen verloren te zijn.

De zaak bleef in dezen toeſtand, gedurende de Staatsberoerten en Omwentelingen die ons Vaderland ondergaan moest; tot wanneer de regeering van een kunst- en letterminnend Monarch eene natuurlijke aanleiding gaf, dat by den Heer Steenwinkel, nu eigenaar van het Handſchrift geworden, het opzet ontſtond, om het afgebrokene en alreeds ten eenenmaal uit het oog verlorene werk weder op te vatten, en zoo hy zich vleide, ten einde te brengen.

Het behaagde namelijk Zijner Majesteit, den Koning van Holland, by beſluit van den vierden van bloeimaand des jaars 1808, *een* INSTITUUT van Wetenſchappen, Letterkunde, en Schoone

kunſten *op te rechten, in vier Klaſſen of Maatſchappyen verdeeld, van welke er eene, by uitſluiting, tot de Hollandſche Taal en Geſchiedenis beſtemd werd. Een aantal van vier en negentig Leden, gedeeltelijk door den Koning-zelven, gedeeltelijk by ſtemming van de overige benoemd, talrijke Korreſpondenten zoo binnen als buiten 's lands, en de toebereidſelen om deze Inſtelling, onder de koninklijke naam en beſcherming, van het uitgebreidſte nut te doen zijn, gaven aan dit geheele lichaam dadelijk een veelbelovend aanzien; en de Hollandſche taalklaſſe (die uit een en twintig dier leden beſtond,) deelde daarin.*

De Heer STEENWINKEL, *waardig Korreſpondent dezer klaſſe, en bewust van den yver voor de ſtudie der Oudheid en voorvaderlijke taalkennis, die haar bezielde, vervoegde zich tot haar, ten einde door middel van hare tusſchenkomst, van Zijne Majesteit eene ondersteuning te mogen verkrijgen, waardoor het vervolgen der uitgaaf hem mooglijk gemaakt worden mocht. Met gretigheid nam de Klaſſe dit op zich, als door den aart harer inſtelling-zelve tot hare plichten behoorende; waarvan zy het doel niet beter geloofde te kunnen bereiken, dan met eene*

onderneming te bevorderen, zoo geſchikt om de kundigheden die in dit vak meest ontbraken, algemeener te maken en uit te breiden; ja zelfs, tot den voornamen en gewichtigen arbeid waarmee zy zich belast vond (de vervaardiging van eene juiste en volledige Hollandſche Spraakkunst en van een volledig Woordenboek), of het ware, den weg te banen, en eenigermate ten voorbereidſel te ſtrekken.

Zy ſlaagde in haar oogmerk: de helft des gevraagden onderſtands werd dadelijk door Beſluit des Konings uitgekeerd, en de wederhelft aan het werkelijk in het licht verſchijnen des werks verbonden. Ook begon van dat oogenblik af de Heer Steenwinkel den druk van dit Derde deel, dat den Lezer thands aangeboden wordt.

Het bleek ondertusſchen welhaast, dat hy en de uitgebreidheid van het werk kwalijk berekend had, en in zijn verzoek van onderſteuning te matig geweest was, om eenen onbelemmerden voortgang aan dien druk te geven en hem geheel te volvoeren. Het geen hy tot dit Derde deel bracht, had het werk nog op verre na niet tot de helft voortgezet, en reeds wanhoopte hy ver-

der te gaan. De Klasse onttrok zich niet aan de bemoediging die van haar afhing, noch aan de pogingen die het in hare macht was by de Hooge regeering ten behoeve van den Heer Steenwinkel en zijnen arbeid aan te wenden. Maar eene geheele verandering van het Bestuur; van de betrekkingen des Instituuts tot zijnen Instelter; van den loop der zaken; zoo wel, als de opgekomen onzekerheid dezes lichaams van de voortduring van zijn bestaan, sedert door Zijne Keizerlijke en Koninklijke Majesteit bevestigd; dit alles vertraagde het werk. Geruimen tijd stond het stil; en niet dan de text der drie boeken van dit Deel was afgedrukt, wanneer de verdienstlijke STEENWINKEL *aan dezen zijn arbeid, aan de Klasse, aan de Vaderlandsche letteren, door eene onverwachte en treurige dood ontrukt werd.*

Te veel had de Klasse zich aan dit werk gelegen laten zijn, te dierbaar was haar de nagedachtenis van dien kundigen man, om zich beide niet aan te trekken. Het gelukte haar, zich by onderhandeling meester te maken, zoo van de afgedrukte bladen des werks en de daarvoor in gereedheid gebrachte Aanteekeningen des Heeren Steenwinkel, als van het H S-zelve van

Maer-

Maerlant; en het is das, dat zy in ſtaat geraakte, haren onvergetelijken en diep betreurden Korreſpondent te vervangen.

Zie daar, by wat toedoen het Derde Deel van een werk, waarvan de twee eerſte de namen der Heeren Clignet en Steenwinkel als Uitgevers op den tytel voeren, thands als een arbeid van den laatstgemelde, en door de Tweede klaſſe des Hollandſchen Inſtituuts, gemeen wordt gemaakt. Zy achtte zich deze verklaring verſchuldigd; en, gelijk zy hierin hoofdzakelijk niet anders verrichtte dan het afgedrukte in het licht te brengen, zoo als het was, en de geſchreven aanteekeningen van den Heer Steenwinkel daarby te doen drukken, zoo matigt zy zich niets daarop aan. En zy ſtelt zich even weinig aanſprakelijk, het zij voor de kleine misſlagen, die (als in alles wat menſchelijk is) hier of daar in den afdruk van den text ingeſlopen zouden kunnen zijn, het zij voor eenige byzondere meeningen van den Heer Steenwinkel omtrent eenig punt van Taalkunde. Zy kan echter niet voorby, te dezer plaats, zoo van de naauwkeurigheid van haren korrespondent, als van zijn diep dóórdringend inzicht in de kennis onzer moederſpraak, een openbaar getuigenis af te leggen.

Steenwinkel heeft den text eenvoudig gegeven zoo als hy dien vond; en zelfs dikwijls in de verkortingen, ja ook met de kennelijke misstellingen van het handschrift. Hoe men hier over denke, het is min ervarenen zekerlijk doorgaands aangenamer, een gemaklijker lezing en die hen nergens doet stuiten, dan de moeielijkheden van het H S in den druk overgenomen te vinden. Van daar de zorgvuldigheid van sommige uitgeveren in het stellen van zinsnijdingen, hoofdletteren, en dergelijke hulpmiddelen van onderscheiding, waar zy in de oude afschriften onbekend of veronachtsaamd zijn. Men heeft daardoor den onbedrevene willen believen; ja, men is by eenige uitgevers in Duitschland hierin zoo verre gegaan, dat men voor de verouderde, onbekend geworden, of duistere woorden, andere van later tijd en voortdurend gebruik in de plaats stelde. Ongelukkig genoeg zijn dergelijke verminkingen van ouds reeds by afschrijvers gepleegd, die het van groot belang voor de Taalkunde zou zijn, mocht men ze kunnen herstellen en de oorspronklijke uitdrukking te rug roepen. Doch voor de zulken wien dusdanige vervalschingen noodig zijn, behoort men geen ouden schrijver uit te geven, maar eene vertaling in jonger spraak-

vorme te leveren. Zy voor wie de uitgave van een ſtuk der Oudheid geſchiedt, wenſchen niets dan het te zien in den ſtaat waar het in overgekomen is; en de onvolkomen lezing des handſchrifts is hun doorgaands (en zy moet het) meer waardig dan de beſte gisſing eens uitgevers die haar verbetert. En vooral moet dit plaats hebben in den ſtaat, waarin onze oude Nederlandſche (en zeggen wy vrijelijk, geheel de oude Duitſche) taalkunde zich nog bevindt; waarin nog veel op te merken, veel te ontdekken is, en van vele opvattingen en onderſtellingen te rug gekomen moet worden; en waarin overzulks elke kleinigheid, hoe gering zy eenen uitgever dikwijls ſchijnen mag, in zich-zelve zoo wel als om de bedenkingen die zy anderen opleveren mocht, van het hoogſte gewicht kan zijn.

De Klaſſe heeft niet geoordeeld, de Aanteekeningen van den Heer Steenwinkel met de hare te moeten vermeerderen. Wanneer men zich in een werk als dit, op ieder woord dat het wel vereiſchen zou, met Taalkundige uitleggingen wilde ophouden, en deze door een vergelijking van plaatſen, ſchrijveren, en verwantſchapte talen of taaltakken, tot behoorlijke klaar-

heid en zekerheid brengen, daar ware geen eind aan. Ook heeft zy in dit boekdeel het werk van Steenwinkel willen geven, zoo het daar lag. Alleen heeft zy zich verplicht gerekend, in aanmerking van den tegenwoordigen ſtand van dezen tak van letterkunde, onder de Aanteekeningen (en tusſchen zoogenoemde texthaakjens ingeſloten) by wege van Note, hier en daar eenige kleine wenken te geven, die, voor mingevorderden van geen belang, voor die genen echter die wat dieper dan gewoonlijk doordringen, niet geheel vergeefsch zullen zijn om uitzichten op te doen, die men hier niet duidelijker ontblooten en opklaren mocht, wilde men in geene didactique verhandelingen over de vorming en ontwikkeling der talen vervallen, met den aart eener uitgave van den aanleg als deze, onbeſtaanbaar.

Niet te min heeft de klaſſe by dit boekdeel dat gene gevoegd dat zy noodig achtte om het, als Derde in vervolg op de twee vorige, voeglijk in de wareld te zenden. En het is hiervan dat wy in dit Voorbericht nog kortlijk gewagen moeten.

Het Handſchrift van Maerlants Spiegel historiael is in vier PAERTIEN, *gelijk hy het noemt,*

noemt, onderſcheiden, waarvan de twee eerst uitgegeven boekdeelen de Eerſte *bevatten. Dit Derde boekdeel houdt de drie eerſte boeken der* Derde *paertie, welke er acht heeft; en de* Tweede paertie *valt derhalve tusſchen beiden uit. Het is, dat zy in het handſchrift ontbreekt, en waarſchijnlijk, toen het geſchreven wierd reeds verloren was. Want het draagt geene teekenen van verminking, en is tevens zeer wel bewaard en van eene byzondere netheid; maar men kan het niet wel van hooger ouderdom ſtellen dan van den aanvang der Vijftiende eeuw. Hoe het zij, het verlies van een zoo aanmerklijk gedeelte des werks is te beklagen, maar de Heer Steenwinkel kon niet geven het geen niet beſtond.*

Echter wordt de inhoud van die Tweede paertie (zoo wel als van die er op volgen moeſten) door Maerlant opgegeven in een ſoort van aanhangſel, waar de Eerſte paertie mede ſluit, en welke de uitgevers van het Eerſte en Tweede deel daarvan aflieten. Het is dit brok, het geen men hier om den overgang van de Eerſte tot de Derde partie eenigzins voor te bereiden of te verzachten, voor die Derde puertie laat voorafgaan.

Wat de Heeren Clignet en Steenwinkel bewogen hebbe, dit evengemelde brok weg te laten, is onzeker; en wellicht was ook hun voornemen, het by wege van voorwerk voor dit deel in te lasschen. Het draagt tot opschrift: Dit es dordinandse vanden anderen boeken die hier na comen, *en telt niet mede onder de kapittelen, noch is op de tafel des inhouds gebracht. Het draagt echter de merken van Maerlants stijl en schrijfwijze, schoon er eenige bedenklijke plaatsen in voorkomen, die 't verlies van de oorspronklijke lezing en, naar het zich laat aanzien, de aanvulling uit eene onbekwame pen genoegzaam verraden.*

MAERLANT *schijnt by de uitgave van zijne Eerste paertie dit aanhangsel daarbygevoegd te hebben als een algemeen overzicht van het overige des werks, naar het bestek dat hy er zich van gevormd had. Het is merkwaardig, dat het van boek tot boek den inhoud juist voordraagt, tot aan de vierde paertie toe, waarin de verdeeling der Boeken geheel anders is. Het Eerste boek van die vierde paertie moest naar dit ontwerp over de tweehonderd jaren bevatten; het Tweede, honderd en acht jaren; het*

Der-

Derde, twintig. En na deze drie boeken moeſten er nog vijf volgen, loopende van den aanvang der regeering van Keizer Frederik (Barba rozza *bygenoemd*) *tot op 's Dichters leeftijd onder Rudolf van Habsburg. — De gemelde drie eerſte boeken bevatten ook inderdaad, met elkander en te ſamen genomen, het tijdperk, by dit overzicht of deze* ordinandſe, *bepaald; maar het eerſte van die houdt een korter beſtek, waardoor dat van het tweede verlengd wordt; en het derde ſluit de Vierde paertie, en geheel het werk, (of liever, breekt het af) met deze aanmerklijke woorden:*

Eñ verſtaet dat Jacob moet
Van Maerlant rusten *terre* (*) *ſtede*
Vander vierde paertijen mede,
Eñ beiden *tots* hem God *jan* (**)
Dat hire weder coemet an
Omme te dichtene in redene claer ——
Die dinghen diere volgen naer.

Dat

(*) TERRE *ſtede* is eigenlijk TE DER, dat is TE DIER *ſtede*, doch in beteekenis, *te dezer ſtede*, of *plaatſe*.

(**) TOT *God hem* DES VERGUNNE; naar de oude woordvoeging met den tweeden naamval.

Dat de vlijtige ſchrijver, wien men na een zoo langdurig blokken wel eenigen tijd rustens vergunnen mocht, daar geen misbruik van maakte, maar de pen ten vervolge van zijn opgeſchort werk weder opnam, is, zijne werkzaamheid in aanmerking genomen, waarſchijnlijk; doch van dien zijnen nieuwen arbeid is tot nog toe geenerlei overblijfſel bekend; ten ware men daarvoor hield eenige brokken, die veellicht van hem overgenomen konden zijn in LODEWIJK VAN VELTHEMS *vervolg: van het welk de gedachten der Uitgeveren van de vorige deelen (indien wy haar recht opvatten) niet geheel vreemd ſchijnen* (*) *geweest te zijn. Zekerlijk ontmoet men dergelijke overnemingen meer by de oude ſamenſtellers van Geſchiedenisſen* (**). *Doch wat daar van zijn moge, Lodewijk van Velthem begint zijnen arbeid met de verkiezing van Hendrik*

(*) Voorrede voor het I Deel, bladz. LXV.

(**) Men zie b. v. de Voorrede evengem. bladz. LXVI. Vincentius Latijn mede is eene *compilatie* als men 't noemt; niet ſlechts ten aanzien der zaken, maar ook met uitgeſchrevene brokken van allerlei ſchrijvers doormengd.

drik van Thuringen tot de keizerlijke waardigheid na het omkomen van Frederik den Tweede: En het zij men Maerlants Historie beſchouwe zoo als hy haar in zijn beſtek achter de Eerſte paertie ontwierp, het zij men ze neme gelijk wy haar werkelijk uitgevoerd vinden, Van Velthem vervolgde 't werk onzes Dichters niet, dat naar het beſtek, tot Rudolf van Habsburg loopen moest, en in de uitvoering, by de regeering van Keizer Hendrik den Vijfde afbreekt. Zoo Maerlants beſtek in uitvoer gebracht ware, zou Van Velthem omtrent dertig jaren te vroeg beginnen, en vijf keizerlijke regeeringen beſchrijven die Maerlant reeds voor hem had uitgewerkt; het geen inderdaad de helft van zijn geheele tijdvak beſlaat, als hetwelk zich van 1245 *tot* 1316 *en verder niet uitſtrekt. Gelijk Maerlants arbeid inderdaad beſloten wordt, is er integendeel een tusſchenvak van meer dan Eenhonderd en twintig jaren, en dat de opvolging van zeven Keizers bevat, open gelaten. Zoo het een als het ander wederſtreeft dat vervolgen; en Van Velthem toont in zijn ſchrijven ook niet dat hy dezen onzen Dichter tot voorganger nam, maar alleen dat hy zijn vervolg maakte op een werk, naar Vincentius vertaald,*

en

en dat tot de dood van den tweeden Frederik liep (*).

Het is echter mooglijk, dat Maerlant onzen Spiegel historiael *naderhand voortgezet, en, door den dood overvallen, niet naar zijn oogmerk voleindigd, maar alleen tot zoo verre gebracht heeft, en deze zijne voortzetting kan in later tijden verloren gegaan zijn; maar ook dan is zijn Vervolger van geene letterdiefte ten zijnen opzichte verdenkbaar, al had ook zijn ſtijl meer gelijkvormigheid met zijn voorganger. Intuſschen ware 't wenſchelijk geweest, dat de zelfde handen die dit groote en hoofdwerk van* Maerlant *der duisternisſe onttrokken, hare onderneming hadden mogen voltooien, en na hem ook* Van Velthem *ter perſ' brengen; die toch, zoo gebrekkig en mishandeld als hy is, in de uitgave van* LE LONG, *van zeer weinig dienst voor de Hollandſche letteren zijn kan.*

Dit Overzicht van de verdere boeken van het werk gaat hier derhalve voor de Derde paertie, en moet ons het gemis van de acht ontbrekende die de Tweede uitmaakten, vervullen. De kleine aan-

(*) Men zie VAN VELTHEMS *Inleiding.*

aanmerkingen die er noodig by waren, verdienen geen melding.

Omtrent het uitgeven van het overige dezes werks kan de Klasse zich voor als nog niet verklaren. By haren omslachtigen arbeid, en de veelvuldige takken waarin hy zich uitbreidt, heeft zy eene byzondere aandacht aan den oudstbekende onzer schrijveren, aan vader Maerlant, gewijd. Het is hier de plaats niet, om van hare werkzaamheden, het plan of den aanleg daarvan, eenig verslag te doen, of van de beletselen te gewagen die tot nog toe de uitgave van Gedenkschriften die men van haar verwacht, buiten haar toedoen vertraagden; veel min op die Gedenkschriften vooruit te loopen, die zy vertrouwt dat voor onze Letterkunde en Geschiedenis gelijkelijk, en in meer dan één punt, van belang zullen zijn. Maar zy mag niet verbergen, hoe zeer zy zich aan de verzameling en bearbeiding van de werken onzer oudste schrijveren gelegen laat zijn. Zoo als zy dan ook geene zwarigheid maakt, het oudheidlievend algemeen met het uitzicht op eene uitgave van Maerlants beroemd werkjen van Natuurlijke geschiedenis:

Der Naturen bloeme (*veelal onder den naam van den* BESTIARIS *bekend zijnde* *), *te vleien. Zij bezit ook van dat werk een der beſte afſchriften, zoo als ook van de* Natuurkunde *van broeder* GHERAERT (**), *en van den* RIJMBIJBEL *van* Maerlant (***), *en houdt zich werkelijk bezig met de vergelijking der handſchriften van deze werken, waartoe zy van binnen en buiten 's lands bereids eenige mededeelingen ontfangen heeft, en deels nog verwacht. Zy noodigt te dezer gelegenheid alle bezitters van oude Handſchriften uit, om hierin ten beſte der Nederlandſche letteren haar de hand te bieden, en dus tevens, belangrijke overblijfſels aan de verdre verwoeſting waaraan ſoortgelijke oudheden maar al te veel (en ten onherſtelbaren nadeele der geleerdheid) bloot geſteld zijn en ſteeds blootgeſteld blijven, te onttrekken.*

Eene ontdekking die in het afgeloopen jaar 1811, *van etlijke oudnederlandſche Handſchriften, te Komburg in Zwaben geſchiedde, waaron-*

(*) Zie de Voorrede voor het Eerſte Deel, bladz. XXXIX en volgg.

(**) Aldaar bladz. LXVII en volgg.

(***) Ald. bladz. XXXVIII.

onder ook eenige van Maerlant, deed de Klasse zonder uitstel werkzaam zijn. Zy vernam spoedig, dat een tot nog onbekend Reintjen de Vos (*geheel onderscheiden van dien van Henric van Alcmaer*), *daaronder begrepen, in Duitschland door de geleerde* WEKHERLIN *en* GRÄTER *stond uitgegeven te worden; maar zy verzocht de overzending der andere stukken, inzonderheid die van Maerlant, ten einde die zelve te onderzoeken, en voor zoo verre daar andere handschriften van bestonden, te vergelijken. Dan ongelukkig heeft het Zijner Majesteit, den koning van Wurtenberg, niet kunnen behagen, in deze onschadelijke dienst aan de Hollandsche letteren te bewilligen, ter zake, gelijk het bij het andwoord wordt uitgedrukt „ dat dit werk met eenmaal „ gedrukt of afgeschreven te worden, noodwendig „ veel van zijn waarde verliezen moest" (*). Vreemd zou men 't kunnen vinden, dat dit toegepast wierd op Maerlants* Heimelicheit der heimelicheden, *waarvan verscheiden handschriften aanwezig zijn: want ook dit was onder de wei-*

(*) *Que cet ouvrage, une fois copié ou imprimé, ne pourroit que perdre beaucoup de son prix.*

weigering begrepen. Doch de ſtukken ſchijnen in één band vereenigd, en als onafſcheidbaar van elkander beſchouwd te zijn.

De Klaſſe had te meer reden om zich aan deze ontdekking te Komburg gelegen te laten zijn, daar er, behalven de reeds genoemde ſtukken, nog eenige onder gevonden werden, die niet alleen om haar inhoud of voorwerp belang inboezemden, maar ook door hun ſchrijver. Een Nederduitſche Vertaling van den Romant de la roſe, *die, zoo men uit gegeven uittrekſelen oordeelen mag, aldra na de eerſte verſchijning van het oorſpronklijke gemaakt ſchijnt, en gelijk het voorkoomt, voor ouder dan de Engelſche van Chaucer te houden is, moest om den algemeenen invloed die dat Franſche Dichtſtuk op geheel de Europiſche Poëzy gehad heeft, de aandacht inzonderheid trekken. Een nog onbekende* Rijmkronijk van Holland, *tot* 1404 *loopende, ſcheen ook voor de Geſchiedenis van gewicht. Een nieuw opgedolven Dichter der Oudheid, volgens opgave* VAN HAKEN *genoemd, was niet minder opmerklijk. Een gedicht van* Alexander den groote, *waarvan zich de Dichter* JACOB *noemt, kon (en dit werd vermoed) ook van Maerlant zijn. Geen won-*

wonder derhalve zoo eene Inſtelling met de zorge belast om ook de ontdekkingen welke in andere landen gedaan worden, na te ſporen en der Vaderlandſche letterkunde ten nutte te maken (*), het van haren plicht vond, zich omtrent dit voorwerp oplettend en yvrig te toonen.

De te loorſtelling daarin ontmoet, heeft de Klasſe het voorrecht doen verliezen van te dezer gelegenheid het Hollandsch geleerd algemeen eenige byvoegſels te kunnen vereeren tot de opgave die de Uitgevers der twee eerſte deelen van dit werk, in hunne voortreflijke Voorrede, omtrent Maerlants ſchriften gedaan hebben. Het behoorde tot dit ons Voorbericht, wat er ſedert den tijd dier opgave, van des Dichters werken of inderdaad meer ontdekt is, of gegist is van hem te zijn, te doen kennen, en dit punt door een oordeelkundig onderzoek tot die blijkbaarheid te brengen welke de aart der zaak toelaat. Thands blijft het aan de Wurtenbergſche Geleerden, wien de toegang tot dezen nieuwontgraven ſchat open ſtaat, de wareld hierin te ver-

(*) § 2 van het Reglement voor het Koninklijk Inſtituut van den 4 May 1808.

verlichten, en wy moeten afwachten, dat uit dien hoek de dag opga.

Gaarne had men dit Deel verrijkt met de breeder Aanteekeningen die by het in 't licht verſchijnen van het Tweede Deel nopens eenige woorden beloofd werden. (*) *Dan, onder de nagelaten papieren van den Heer Steenwinkel zijn zy niet gevonden, en de berichten dienaangaande door den Heer Clignet medegedeeld, overtuigden de Klasſe dat ze niet beſtaan. Zy had dit gemis (het is waar) op hare wijze kunnen vervullen; maar het oogmerk van den Heer Steenwinkel en de eigenlijke reden waarom hy by het verwijzen naar die breeder Aanteekeningen, deze enkele zes woorden juist byzonder en boven zoo vele andere eene uitgebreider en meer opzettelijke toelichting waardig achtede, is haar niet gebleken, en zy rekende derhalve aan dat oogmerk niet te kunnen voldoen. Wilde zy opheldren al wat het verdiende, of wat zy ten nutte der Taalkennis wel wenschte te mogen toebrengen, zy had ruimer veld noodig dan dit Boekdeel bevatten kon.*

Een

(*) In het Bericht achter het Tweede deel.

Een korte Bladwijzer der woorden, wien de Uitgevers by hunne korter of breeder Aanteekeningen in deze drie Deelen, het zij dan opzettelijk, het zij in het voorbygaan, toelichten, ſcheen wel een vereischte te zijn, tot dat boekdeel waarmede de uitgave der Ondernemeren ſloot, behoorende; en men vertrouwt daarmede by beoefenaren van onze taal eenigen dank te behalen. Het nut van alzulke woordlijsten by een dergelijk werk behoeft geen betooging. Die hier gegeven wordt, is allereenvoudigst: volledigheid, en vooral naauwkeurigheid in de aanwijzing der plaatſen, maakt al de verdienſte die zy bezitten kon; en geene andere ook ſchrijft de Klaſſe in het geen zy ten aanzien van dit Derde Deel verrichtte, zich toe. By het vervolgen der Uitgave, heeft het plaats, zal zy meer kunnen doen.

Oogstmaand 1812.

Dit eſ dordinandſe vanden anderen boeken die hir na comen.

Vort ſalic v doen verſtaen
Vanden vouken die hier na gaen
Corteliken waer af ſi ſpreken
Eeric der pinen wille af vreken.
Die neghende voue heuet in
Van .xv. jaren meer no min
Die jeeſten. eñ van keyſers viere
En van Nero dien quadertiere
Van Galvel. van vitelliuſ
Eñ vanden eerſten Otte alduſ.
Die tiende veſcriuet die tijt twarẽ
Van C. eñ van xciij. jaren
Vanden keyſer vaſpaciane
Die den Juedeu ſwaer ginc ane
Van cõ. tytuſ ſinen ſone
Jheruſalem velde die ghone
Eñ ſlouch die Jodẽ eñ vercrachte
Eñ wrac ons heren doot onſochte

Van Cytus bzoeder domiciaen
Die na hem trike heuet ontfaen
Van keyser nerva: van trayane
Eñ vanden keyser adriane
Van Antonius pyus mede
Die keyser daer was indie stede
Van anthinus verus daer naer
Van aurelius commodus dats waer.
Eñ vanden eersten Juliaen
Die troemsche rike hadde ontfaen
Dat desen .x. keyseren gheschiede
Eñ ander hem anderen diede.
Die leste bour die haut hier naer
.CC. eñ bystich jaer
Eñ veghinnet van keysers Severe
Die stout en goet was indie were
Vanden keyser anthonis daer na
Die ghetoenaemt was taracalla
Van keysers macrinus eñ Gavalus
Eñ van alexander den keyser albus
Van maximus. van Gozdiane
Vanden tween philippe daer ane
Die deerste kerstine keysers waren
Vander keyserliker scaren
Van Decius Gallus volusiaen
Calienus. valeriaen
Die alle vive keysers waren
Van ander Decius daer na te waren
Van claudius. van aureliane
Van tacitus. van floriane

Van keyser probus. van carine.
Dese .xxi. daden pine
Den herstijnhede eñ wee
Sonder die philippe twee
Alse d die boec verteilen sal
Van beghinne ten ende al.
Die .xij. ste haut in memorie
Van xx. jaren die ystorie
Van keyser dyocleciane
Van sinen gheselle maximiane
Die maecten menegen maertelare
Van keyser constantius daer nare
Eñ van Galerius sinen gheselle
Die ouerdadeghe entie feile
Wat vernoye doe ghesciede.
In haren tijt onder hele liede
Dat dese viere mogendelike
Hilden dat roemsche keyserike.
Die .xiij. de boec haut ouer waer
In sine jeesten xxxj. jaer
In weiken tiden dat constantijn
Die ghetoenaemt groot wille sijn
Keyser tote rome was
Eñ van laserscepe ghenas
Eñ dien siluester die paues mede
Beheerde eñ herstijn dede
Die den keyser maxencius
Maximiane. eñ lyonsus
Dten roemschen rike dzeef
Eñ seiue enech keyser vleef

Die

Die .xiiij. de boec beſcreet te waren
Dien tijt dan xli. jaren.
In welken tiden dat mogendelike
Hilden troemſte keyſerlike
Des goeds conſtantijns .iij. kinder
Die ſelken daden groten hinder
Der herſtijnheit eñ waren genant
Conſtantinus. conſtantijn: conſtant
Naer hem die quade Juliaen
Jouinianus eñ valentiniaen
Eñ valeris die keyſer was mede
Te ſiere groteren onſalichede
Der .iij. eerſter heuet beſtreuen
Hare jeeſten eñ hare leuen
Der .iij. achterſtere heeft mede
Ghewach dan haerre bzomerhede
Die .xb. de boec es bediet
Vander keyſere jare niet
Maer alleene heuet hi inne
Heileghe jeeſten alſic kinne
Van hellegen lieden daer men gereet
Ghecw beſcheet gereet en weet
In wies keyſers tijt ſi waren
Daer ſalmen ſcone dinc openbaren.
Deſe bij. boucken hebben in
Dandere paertije meer no min
Vanden ſpieghle yſtoriale /
Eñ hier endſi altemale.

Nu gaet die derde partie ane
Vanden keyser Gratiane
Dat es die .xbi. de boue
Die van iaren nemmee en roue
Ce beſtedene dan van ſeſſen
Eñ heuet in ſiere gedincneſſen
Hoe triſte van perchie began
Van brancriſe ſijn begin dan
Hoe bartaengen eerſt began
Dat dingelſche bolc ſnident wan
Der wandele begin eñ haer riſe
Enter wimmalen dief geliſe
Daer die lumbaerde af ſijn geboren
Der Goten beghin ſalmen horen
Eñ hae ſi ſcieden hare roten
Daeſter Goten. ente Weſter Goten
Hare coningen hare mogentede
Hoe lange ſi regneerden mede
Daer naer dat riſe banden hunen
Die maecten bele rader crunen.
Die .xbij. de telet te waren
Die tijt van rechts .xi. jaren
Dat theodoſius keyſer was
Van rome. een goet man alſic las
Sine jeeſten daet hi berſtaen.
Eñ dat leuen ſonder waen

Dat wilen dhermiten plaghen
Daermen groot wonders sal gewagen.
Dachtiende hour sal tellen mede
Wat wandere men oec dede
Binnen .xxiij. jaren dat honorius
Keyser was: en archadius
En beie heileghere sprokken mede
Van heileghen lieden daer ter stede.
Die .xbiij. de spreect te waren
Alleene van .xiij. jaren
Dat keyser was honorius
En sijn neve theodosius
En van heilegher lieden bite
Hoe si dienden Gode met blite.
Die twinterhste hour doet verstaen
Hoe theodosius heuet ontsaen
Dat keyserike alleene te samen
Diemen den jongen heet bi namen
En heuet die tijt in hem dats waer
Besceden van ixbiij jaer
Van .b. keyseren die hier binnen
Regneerden te rome alswijt kinnen
Dats banden keyser baïentiniaen
Den anderen en van marciaen
Van keyser leo en van Zenoen
En someger heileger liede doen.
Die .xxi. ste die lijt
Van .xxi. jaren dien tijt
Die andere .b. keyseren leet
Anastasius alsict weet

Was

Was die eerste. eñ nadien
Quam doude justinus alswijt sien
Daer naer quam Justiniaen
Doe quam jonge Justinus saen
Eñ daer naer wi lesent dus
Quam die ander tyberius
Die bour heuet in hem mede
Die ieringe bander wijshede.
Die .xxij. ste die seghet
Die ystorie diere in gheleghet
Int xxix. ste jaer dat was
Keyser mauricius. eñ saras.
In desen bouke salmen noemen
Des paues Gregorius bloemen
Daermen in wel leren marh
Wijsheit enter zielen bejarh
Die .xxiij. ste baur twaren
Heuet die ystorie te waren
Die streect henen ouer waer
.C. eñ ixxxix jaer
Eñ spreect banden Ingelscen coningen
Die bartaengen ondergingen
Eñ ban mahumette den balscen dief
Die hem ouer heilech berhief
Van .xiiij. keyseren mede
Hoe elc sine saken dede
Dat was heraclius die man
Die dat cruce ons heren wan
Van constantine den keyser mede
Van constante oec daer ter stede

Erht

Echt van eenen Iustiniaen
Van eenen leo. eñ daer na saen
Van enen tyberius daer nare
Echt van enen Iustiniane dware
Daer naer een philippicus
Eñ echt een Anastasius
Daer naer leo: daer na constantijn
Met hyrenen der moeder sijn
In wies tiden vlaendren began
Eerst hem graue trechen an
Eñ al hier in dese stede
Endt die derde paertie mede.

Hier na gaet an dat vierde stic.
Inden eersten vour vandic
Dat die xviij ste altemale
Es vanden spieghele ystoriale
Eñ hi vesceet die tijt ent ware
Van enen eñ van .CC. jare
Hoe karel diemen den grote noemt
Coten keyserrike coemt
Hoe lodewijc die goedertiere
Naden vader wart keyser sciere
Doe lothariş: doe lodewijc
Die wart keyser des ghelijc
Karel die calluwe van vranckerike

In

In wies tiden seherlike
Hollant graue hebben began
Also alsement geweten can
Naer hem wan des riken gewont
Jonge karel: daer naer arnout
Doe lodewijc die dachterste was
Keyser van karele alsict las
Doe coenraet die aelman
Doe een heinric trike gewan
Eñ daer naer waren Otten drie
Keysers naer een lesen wie.
Die .xxb. ste te waren
Hout van .C. eñ van .biij. jaren
Die tijt die jeesten alsict Gome
Van .iiij. keyseren van rome
Dats dander heinric eñ coenraet
Daer naer dander heinric trike ontfaet
Daer naer waert indie stede
Die vierde heinric keyser mede
Van dingen die in haren tiden
Die wereit maeste ouer liden.
Inden .xxbj. sten bouc dats waer
Hout die ystorie .xx. jaer
In weliken tiden den bijsten heinrike
Was ghegheuen dat roemsce rike
Miracien staen daer inder stede
Van onser brouwen van lodine mede
Van sente jacobe van compostelien
Miracien daer naer saimen tellen
Bloemen diese willen horen

***

Van

Van hughen eñ van sente victoren.
Inden .xxvij. sten vour
Vint men dies doet ondersour
Die tijt van .xxvj. jaren
In wat tiden dat keyseren waren
Een lotharijs: daerna coenraet
Inden seluen vouñe staet
Leringhe eñ wonder mede
Dat gheviel in sumeger stede.
Die xxviij. ste vour die seghet
Ghene jare daer eracht an legget
Die ten keyserrijke vestaen
Maer hi tellet sonder waen
Van sente vernaerde die alt was
Te cleerbaus alsict las
Van sinen liue van siere lere
Daer hi was verheuen sere
Eñ int ende machmen visieren
Haren umme dordine van tempeliere.
Die xxix. ste te waren
Spzeert van .lvii. jaren
In weliken tiden frederic doude
Keyser van rome wart met gewoude
Daer naer heinric sijn sone
Daer naer philip. eñ hoe de ghone
In sine zale wart vermort
Eñ hoe daer naer te rike vort
Otte was geroren naer desen
Die graue van portau adde gewesen
Daernaer die ryters quamen

Eñ hoe si haer veghin an namen
Corloghe daer naer te hant
Tussren vrancrike eñ jngelant
Die grote vaert van ouer mere
Daer mede voer met sinen here
Keyser vrederic eñ verdranc
Eñ hoe mede voer indien ganc
Phillip coninc van vrancrike
Eñ ridsaert mede dies ghelike
Die coninc was van jngelant
Menech ridder menech seriant
Eñ andere jeesten cort eñ lanc
Heuet dese vaur in sinen ganc.

Die .xxx. ste vaur heuet jnne
xxxiiij. jaer also ict kinne
In weiken tide vrederijc
Wies vader was keyser heinric
Entie keyser Otten verdzeef
Keyser wart eñ keyser vleef
Eñ wat in sinen tiden gesciede
Wonders onder vele liede
Hoe minderbzoederen eñ pzedicaren
Eerst waeruen vegonnen waren
Vi szansoyse den simpelen man
Eñ vi dominicus norhtan
Eñ int ende vi wat saken
Vzederic hem liet ontmaken
Eñ condempneren vander kerke
Omme sine quade ghewerke.

Die .xxxi. ste vaur vescheet

Die tijt die sidert ouer leet
Dat brederijc verstoten was
Hoemen roes sidert naer das
Graue willemme van hollant
Eñ hoe hi dwanc an sine hant
Aken eñ indien stoel sat
Eñ roninc wart daer in de stat
Over almaengen. eñ hoe lange
Hijt hadde in sinen bedwanghe
Van ridsaert graue van cornuwaelge
Hoe hi menege seluerine maelge
Gaf omme dat duutsce rike
Eñ hoe naer hem cortelike
Roedolf van auerberghe graue
Coninc wart met cleenre haue
Ouer aelmaengen doe hi was out
Eñ noch hout hi tlant in gewout
Tote deser tijt connen wijt geleesten
Sullen wi volgen der brayer jeesten
Eñ hier sal enden al dat werc
Dat versaemde vincent die clerc
Van beaubays die predicare
Die wijs was eñ sere mare.

Hier latic bliuen mine tale
Vanden spiegle ystoriale
Nadien dat ict dus belie
Alse vander eerstere paertie.

AANTEEKENINGEN

OP DE HIERVOOR GAANDE

ODYSSEE.

Vs. 8. Eñ van Nezu.] Eñ is hier te veel, en aan den affchrijver die het handfchrift vervaardigde, toeteſchrijven, maar niet uit de pen van Maerlant-zelven gevloeid. De vier Keizers (Keyſers viere), ter vorige regel gemeld, worden in deze drie verzen by name opgeteekend, niets meer.

Vs. 9. Galbel.] Dus ſtaat er duidelijk, maar de e en l zijn van den affchrijver, die de laatſte a van galba daarvoor genomen zal hebben, bedrogen door eene overeenkomst van gedaante als ſomtijds plaats heeft, en dan vooral wanneer deze letter boven de andere letters wat uitſteekt, als in de oude HSS dikwijls, en ook in dit, doorgaands het geval is.

Vs. 23. Antoniuꝰ.] Dat men in de middeleeuwen den naam van *Antoninus* met dien van *Antonius* dus verwarde, is bekend. — Dus ook hier beneden, vs. 35. — Trouwens reeds ten tijde der Gordianen, of niet veel later, geſchiedde dit zelfs by de Romeinen. Men zie Jul. Capitolinus, *Gord.* IV en IX.

Vs. 25. Antſinus.] Lees, of *Antoninus en Verus*, of *Antoninus Verus*; welk laatſte waarſchijnlijk het echte van onzen dichter is, daar Verus rijksgenoot, langer geregeerd hebbende, hier in 't volgende vers, na hem geplaatst wordt onder den naam van *Aurelius*. Deze naam toch moet daar niet met dien van Commodus vereenigd worden. Misſchien moest men daar lezen:

Van Aurelius, van *Commodus* —

Vs. 27. Vanden eerſten Juliaen.] T. w. *Didius Julianus*, dien de dichter hier, om de gelijkheid van naam, *den eerſten* noemt, even als hy vs. 10, *Otho* die tusſchen Galba en Vitellius geſteld wordt, *den eerſten Otte* heet, ſchoon deze Romein in de Geſchiedenis onder de Ottoos niet mede telt. Ook onze ſchrijver-zelf zondert hem af, als hy IV P. I B. LXIX C. zich in deze woorden over het verval des lateren Keizerrijks uitdrukt:

Eñ trike ſcuerde altemale,
Onthier entie eerſte Otte *quam.*

Vs. 31. Die leſte vour.] Lees *elfte* of *elffte*.

Vs. 32. Van keyſers Severe.] Het behoeft naauwlijks aangemerkt, dat hier keyſer zonder s gelezen moet worden.

Vs. 35. Antſonis.] Zie boven op vs. 23.

Vs. 36. Cazaralla.] Lees Cazaralla.

Vs. 37.

Vs. 37. Gabalus.] Te weten: *Heliogabalus* of *Elagabalus*, wiens naam, van Syriſchen oorſprong, verſchillend geſchreven wordt, doch hier verminkt of onvolkomen is.

Vs. 39. Maximus.] Dat is *Maximinus*: ſchoon men echter niet verzekeren kan dat de dichter dus geſchreven heeft. Het is met *Maximus* en *Maximinus* als met *Antonius* en *Antoninus*, waarvan de gelijkheid in het wezendlijke des naams eene verwarring veroorzaakt heeft, die den bekendſten veelal voor beide deed gebruiken.

Vs. 41. Die de eerſte Kerſtine keyſers waren.] Overlevering, waarvan het onderzoek en de oorſprong tot de Romeinſche Geſchiedenis, niet tot de Nederlandſche Taal behoort.

Vs. 43. Vulurianen.] Dat men by Maerlant dus geſchreven vindt voor *Voluſiaen*, kan niemand verwonderen.

Vs. 44. Calienus.] Lees Gallienus.

Vs. 46. Van ander Decius.] Wie is deze *tweede Decius* geweest, hier tuſſchen Gallienus en Tacitus geſteld?

Vs. 48. Carítus.] Schrijffeil door een zeer gemeenen misſlag, van de r en t te verwarren; waar van I Deel bladz. 53 in de Aanteek. Men leze Carítus. — Omgekeerd vonden wy vs. 36, *Caracalla* met de *t* geſpeld. — Iets anders is het wanneer wy *domiciaen*, *maxencius* en dergelijke voor *Domitiaan* of *Maxentius* lezen: dit

is de uitſpraak gevolgd, en opzettelijk, naar het gebruik dier tijden.

Vs. 76 Lyonſus.] Zekerlijk eens affchrijvers feil voor Lyciniuſ; dat is, naar de toen gebruiklijke ſchrijfwijze, *Licinius*, even gelijk *Tytus voor Titus*, *pyus* voor *pius*, en *Dyocleſiaen* voor *Diocletiaen*. Zie vs. 19, 28, 57, en elders.

Vs. 86. Conſtantinuſ.] Waarſchijnlijk heeft Maerlant geſchreven:

Conſtantius, *conſtantijn*, *conſtant*,

ſchoon men *Conſtantijn* gewoon is voor te laten gaan, het geen den affchrijver ook misleid kan hebben.

Vs. 89. Valeriſ.] Dus duidelijk; doch zeer zeker een ſchrijffeil voor valenſ.

Vs. 100. gereet en weet.] Misſchien moet men lezen:

Van heilegen lieden daer men gereet
Gheen beſceet af *en weet*:

of:

Gheen beſceet rechts af *en weet*.

Rechts naamlijk koomt by onzen dichter veelvuldig voor in den zin van *juist*.

Vs. 113. Hue tzike van Perchi began.] Perchi is Perzie (elders in het HS ook Perſi), en

dit

dit naar de verwisseling der ſ met de *ch* der Franſchen, die in de vreemde namen veelvuldig is ingeſlopen. — Voor 't overige: het is moog-lijk dat de Dichter hier dus geſchreven heeft uit onoplettendheid; maar de inhoud des kapittels zou vorderen:

Hoe trike van perchi rome vacht an.

De oorſprong en het begin van het Perziſche rijk vindt men in het I Deel, III Boek.

Vs. 116. ſnident.] Veellicht is de ware lezing hier ſident / als op andere plaatſen: welk *ſident* door zijn ſamentrekking *ſint* heeft gemaakt, ook reeds by Maerlant, nevens *ſiden en ſidert*, bekend. Schoon *ſnident* ook elders in 't HS voorkoomt.

Vs. 126. ruder rzunen.] Dat is, zoo hier als elders in dit werk, *bebloede koppen.*

Vs. 137. Binnen .rriij. jaren.] In de Tafele des inhouds ſtaat rriiij jaren.

Vs. 155. Valentiniaen den anderen.] Anders *de derde*; maer hier *de tweede*, om dat de tweede, die met Gratianus geregeerd heeft, by Maerlant niet geteld wordt.

Vs. 173. Int .rri. jaer.] Kwalijk. Lees:

In xxix jaren *dat was*
Keyſer, Mauricius eñ Focas.

Vs. 184. **ondergingen.**] Dat is hier zoo veel als *overweldigden.*

Zie MELIS STOKE, I B. vs. 847. en HUYDECOPER aldaar, die het door het Franſche *enlevèrent* vertalen zou. KILIAEN kent dit woord ook in den zin van *præripere.* Doch het wordt te dezer plaatſe zonder den derden naamval gebruikt, en dus is het zeldzaam.

Vs. 193. **Echt van eenen Juſtiniaen.**] Zonderling mag het voorkomen, dat deze door zijnen bynaam zoo bekende *Juſtinianus Rhinotmetus* hier met dat *eenen*, en niet als *de jongere* of *andere*, genoemd wordt. Maar nog vreemder en van meer belang is, dat wanneer er vs. 196 wederom melding van hem geſchiedt, hy wederom dus, als ware 't eene onbekende en geheel nieuwe perſonaadje, een *Juſtiniaen* heeten moet. — Deze laatſte plaats ſchijnt door invulling van eene onbekwame hand bedorven te zijn. De ſporen echter der ware lezing zijn gebleven, en het is te vermoeden, dat Maerlant ſchreef:

Van Juſtiniaen and'ware,

dat is, anderſware / hetzelfde met *anderwerf*, en niet om het rijm (als men veelal zegt) daar voor gebruikt by verminking, maar naar eenen anderen tongval. Dit *ware* naamlijk, is verwant met ons werkwoord ſwaren / en beteekent eigenlijk *gang* of *keer*. Waren dat thands by ons niet dan in de beteekening van *zweven* in zwang gaat, wordt by Kiliaen door *wandelen* (*ambulare*) verklaard. Van ouds zei men *een keer*, voor *een wan-*

wandeling doen, in 't Fransch *faire un tour*. In Luthers tijd plach men in het H—D. ein fahrt (*ein fahrt*) voor *eenwerf* of *eenmaal* te zeggen; en in het Deensch en Zweedsch zegt men gang. En anden gang, en en annen gang is in die talen, *andermaal*; juist dit *ander ware* van Maerlant. En immers zeggen wy nog zoo, *een andere reis*, *de eerſte*, *de tweede reis*, enz. zoo wel als *de eerſte* of *tweede keer*. Voorts ſtaat dit oude *ware* tot *werf*, als het oude *vare* tot *verf*; 't meer oorſpronklijke naamlijk tot het meer vervormde woord.

Vs. 194. Leu.] Verſta *Leontius*, doch die by den Dichter *Leo* of *Leoen* genoemd wordt.

Vs. 199. Leu.] *Leo Iſaurus*.

Ald. Conſtantijn.] *Copronymus* bygenaamd, van wien onze ſchrijver, III P. VIII B. LX C:

Daer keyſer Leo den ſone ſijn
Dopen dede, enen conſtantijn
Daer dede ſone ter ſelver ſtede
Inder vonten dorperhede.

Waar echter voor *dede ſone* ſchijnt gelezen te moeten worden *dede ghone*, dat is *deed die*, of gelijk wy nu zeggen zouden, *deed dezelve*.

Vs. 200. Yrenen.] Dat is, *Irene*.

Vs. 210. Van enen eñ van .CC. jare.] De Taſle voor het vierde Boek zegt: *no meer no min* dan *c eñ xl*. — Van Karels keizer worden bren-

gen

gen ons de hier vermelde cci jaren tot aan keizer Henrik den Tweede, op wien de Ottoos volgden. Doch inderdaad loopt het Eerſte Boek van de Vierde Paertie (gelijk ook de tafel met zich brengt) niet verder dan tot des jongen Lodewijks afſterven, dien Koenraad opvolgde, en begrijpt dus alleen het tijdvak van Karel en de Karolingen. — Het ſchijnt, dat Maerlant, de eerſte verdeeling in dit ontwerp vooraf gemaakt hebbende, de ſtof in de bewerking vond uit te dijgen, waarby dus de inhoud van dit en het volgende boek veranderde.

Het getal by de Tafel des inhouds uitgedrukt, moet zekerlijk *c en xi* in plaats van *c en xl* zijn. Zoo bereikt het de komst van Koenraad *den aelman* (gelijk hy hier heet) tot het rijk, in 912; en dus heeft ook de aanvang van het Tweede Boek der Vierde Paertie:

Alle erderſche mogenthede
Staet onlange tere ſtede
Dat leert ons des grootſ karels Geſlachte
Dat eerſt ſo groot was van machte
Eñ regneerde *int roemſche rike*
C. eñ .xi. jaer *mogendelike.*

Maer gelijk deze tafel, van achteren opgemaakt, den waren inhoud der boeken juist aangeven moest, zoo kon eenige verandering gedurende den arbeid opgekomen, het ontwerp dat vooraf door den Dichter ten ſlotte van de I Paertie gegeven was, van dien wezendlijken inhoud doen verſchillen.

Doch hoe kon de Dichter, hier ter plaatſe Koen-

Koenraad den Aelman noemende, in den text des werks-zelven (IV P. II B. IX C) van Otto den Eerſte zeggen:

——— *eñ die ghone*
Was de eerſte keyſer Aelman?

Ingevolge waarvan dan ook het Hoofdſtuk ten opſchrift heeft: *Vanden* eerſten aelman *die keyſer wart*; en in de *Tafle* des inhouds: *vanden* eerſten *keizer die* Aelman *was*. — De oplosſing hiervan behoort by dit gedeelte niet, en wy mochten haar daar laten. Hy verklaart dit echter IV P. II B. I, III, en VIII C. ten aanzien van Koenraad en Henrik, dat zy door den Paus niet gewijd waren, aan 't welk de *eigenlijke keizertytel* verknocht wierd.

Vs. 222. Jonge karel.] *De dikke* bygenaamd of, in de taal onzes ſchrijvers, de *groue*.

Vs. 226. Een heinric.] T. w. bygenaamd *de Vogelaar*.

Vs. 230. Van .C. eñ han. biij. jarn] De Tafel des inhouds zegt: *clxx eñ twee*, het geen ons, zoo men daar te voren *c eñ xi* leest, tot aan den tijd der kruistochten brengt, waar het volgende boek aanvang meê neemt. Dit boek bevat dus de regeering van Koenraad, Henrik den Vogelaar, de Ottoos, Henrik den Tweede, Koenraat den Tweede, en Henrik den III en IV; en niet bloot van de vier laatstgenoemden, als hier ſtaat.

Vs. 240. xx. jaer.] Deze onze *Ordinandſe* be-

beſtemt voor dit boek geen ander of grooter tijdvak dan de regeering van keizer Henrik den Vijfde, die omtrent twintig jaren bedraagt. Ook ſtrekt zich dit Derde Boek der Vierde Paertie, het geen, meest met de geſchiedenis des eerſten kruistochts vervuld, die in dit tijdvak inviel, een korter beſtek vorderde, niet verder uit.

Vs. 249 enz. In den .xxvij. ſten enz.] Hier volgen nu in onze *Ordinandſe* nog vijf Boeken: naamlijk van het XXVII tot het XXXIſte, welke de Geſchiedenis tot na het Keizer- of Roomschkoningſchap van onzen Graaf Willem den Tweede moeſten voortzetten, doch die onze Dichter tot na eenige verpoozing bewaarde. Men zie het geen wegens die verpoozing in ons Voorbericht aangemerkt is.

Vs. 317. Van ridſaezt.] Dus altijd voor het Engelſche *Richard*.

Vs. 318. meneghe ſelverine maelge.] Maelge, in de beteekenis van *plate* genomen, wordt hier gebruikt even als nog by ons, *gouden en zilveren platen* in zwang is voor *geld*. Het woord *piaſter*, voor een zekere Spaanſche munt aangenomen, beteekent oorſpronklijk niet anders dan *plate*.

Vs. 321. Van auerbeghe.] Gewoonlijk *Habspurch*, of *Habsburg*. Het woord is het zelfde, en het onderſcheid beſtaat alleen in eene verſchillende ſamentrekking van *Haviksberg* of *burg*, waarin Maerlant den Nederduitſchen klank beter bewaard heeft, het andere den Hoogduitſchen;

ſchen; zijnde 't Hoogduitſche habicht ons habik, dat meer Saxisch is. Het A—S heeft hafoc, in 't Engelsch tot *hawk* ſamengetrokken; het IJslandsch, *hauki* en *haukur*. Alles van *hafa*, hebben, houden, vatten.

Vs. 324. Eñ nuch.] Maerlant ſchreef dit derhalve tusſchen 1273, wanneer Rudolf de Eerſte, keizer werd, en 1292, het begin van de regeering zijns opvolgers. —— Echter heeft hy I P. VIII B. XVII C. van Bonifacius (die geen andere dan de Achtſte van dien naam zijn kan) gewaagd, als by zijn ſchrijven Paus zijnde, en deze beklom den Hoogen kerklijken zetel in 1294. —— Zou onze dichter om de verdeeldheid des Rijks tusſchen Adolf van Nasſau en Aalbrecht van Ooſtenrijk hier eenige jaren te rug zijn getreden, of zou de Lijst der Pauſen in het evengemelde Hoofdſtuk naderhand door hem-zelven of door eenen ander vermeerderd zijn? Het laatſte mag vermoed worden, dewijl hy zijn plan met de regeering van Rudolf bepaalt. Zie *vs.* 325:

TOTE *deſer tijt* ——
Sullen wi volghen der vrayer jeeſten,
En HIER *ſal* ENDEN *al dat werc.*

* * *

SPIEGEL HISTORIAEL.

DERDE PAERTIE.

EERSTE BOEK.

Hoe Rome eerſt dalen began. I.

Nv helpet moeder eñ maghet vrie/
Ic beginne die derde Paertie
Vanden Spieghele Vſtoriale/
Eñ heuet in vi ghetale
. viij. vouke/ eñ toghet al clare
Van .CCCC. eñ .xx. jare/
Wat ouer ginc den Roemſcē rike/
Dat teerſten ſo mogendelike
Al meeſt aldie werelt dwanc/
Nv ginct dalen an ſinen ganc/
Alſe ghi hier na wel zult verſtaen.
Keyſer ſo wart Gratiaen/
Eñ ſijn broeder Valentien
Int jaer ons Heren/ alſe wi ſien/
.CCC. ende .lxxxi./
Ouer tRoemſche rike machtich.
Die keyſer ſtoel was doe gheſat/
Te Conſtantinoble indie ſtat/
Vanden graten Conſtantijn;
Maer/ wie dat Keyſer zoude ſijn/
Behilt emmer die Roemſche name/
So hoe/ dat els die ſake quame.
Tote deſer tijt hadden die Romeinē/
Wel naer al groot eñ cleine/
Bedwonghen/ dat jndie werelt was;
Want Affrike/ alſict las/
Was onder die Roemſce macht.

Europen / dat lange bacht;
Dats Spaengen / Galle eñ Ytale /
Eñ Almaengen altemale /
Pannonien / Griesken eñ Syten
Tieten hem die Romeine verbiten.
So daden deylanden bander zee /
Eñ Azien / dats wonder mee /
Surien / Egypten / eñ Persij
Bacht hem seluen dicwile bri;
Want ouêr · xij · jaer hier te boren
Hebbent die Romeine verloren /
Biden quaden Juliaen /
Die de herstine wet liet gaen /
Eñ hem den duuel bp gaf.
Die materie aldaer af
Staet beschreuen hier te boren.
Dus / alse ghi hier moget horen /
So warent selue die Persiene:
Djet brachten in sulken gesciene /
Dat tRoemsce rike began dalen /
Alse ghi hort in cortere talen;
Want die edele Roemsche Heren /
Dicwile dore wereit eeren /
Al meest / die lande dan erderike
Onderdaden bzomerhlike /
Eñ rouedent eñ wet setten
Teharen dienste / te harē wettē /
Omme dat mer hē ere af spreken soude /
Nv / alse God gehingen woude /
Wozden si sa sere ondergedaen /
Eñ ghesleghen / eñ ghebaen /
So dat si cume metterhant
Beschermen mochten haer selfs lant;
Want wat volke dan erderike /
Dat thuus leuede armelike /
Eñ met roue hem wilden generen /
Boeren die Romeine deren.
Alse der in samerh lant gesciede /

Dat

Dat ſn hadde te vele liede/
So telden ſi tſolc vte/ vi lote/
Eñ maecten daer af hare rote/
Eñ wonnen tlant af/ tharen vate/
Den Kameinen/ daer ſi in ſaten.
Alſemen nv hier al ghereit
Voren ſal indie waerheit/
Voe vele riken hem ontbraken
Eñ hare ouerde vphem wrake

Hoe die van Perſi hē vacht an. II.

Vanden lande van Perſij
Ennes gene noot/ datſ vele ſi
Hier geſproken nv ter ſtede;
Want hare grote moghenthede
Dje ſtaet indie eerſte Paertie.
Voe Cyrus/ die moghende vrie/
Teerſten vvbracht dat rike/
Dat ſidert al vrac mogendelike
Alexander/ die grote Here/
Die Dariuſe afwan die eere.
Nv eiſt weder vp ghewaſſen/
Eñ liet node vp hem paſſen
Den Komeinen/ nach haer here/
Eñ was dicken indie were/
Alſe hier voren ſtaet beſcreuen/
In dander Paertije hier beneven.
Nv niewelinghe es hē geballen
Eene eere/ die ghinc houē allen;
Want die quade Juliaen
Woeſter ſinen ende ontfaen
Eñ dat Roemſche here groot
Bleef daer in ſo groter noot;
Want ſiſe vten lande ſloughen/
Eñ ouer een ſi daer drooghen/

Dat si maerten daer ter stede
Jegen die Persiene brede/
Die staen soude dast ouerwaer
Eñ seker ·xxx· jaer.
Dus staken si dan hẽ te hant
Vzamechlike den Koemsen brant/
Eñ wozden hier omme so sier/
Dat si pijnlijc eñ angier
Den Kometnen wozden sere
Eñ oec elken herstinen Here.
Sapor hiet hi/ alsict las/
Die Coninc die in Persi was/.
Alse Julianen dus doot bleef daer/
Eñ waest omtrent ·xij· jaer/
Eer Keyser wart Gratiaen.
·xbiiii· jaer/ hebbic berstaen/
So was hi Coninc mogendelike
Naer dat Gratiaen quam int rike.
Sigigerdis/ alsict nv hore/
Die was/ Coninc naer Sapore
·xxiiii· jaer: eñ naer des
Waest sijn sone Ganratrades.
Die waest ·xxxbiii· jaer.
Duades die waest daer naer
·lbi· jaer Here groot
Kabades/ naer sine doot/
Regneerde ·xbi· jaer.
Cosdroe dzouch crone daer naer
·xxxbii· jaer in Persij.
Hormissida wart Coninc daerbi/
·xbii· jaer waest die ghone.
Doe quam Cosdzoe sijn sone/
Eñ slouch den bader doot met machte
Eñ was ·xxx· jaer eñ achte
In Persij Coninc ghenant.
Doe sloughene doot metter hant
Sijn sone Tycolis aldaer/
Eñ was Coninc een jaer.

Na Cyrolijs so wart daer naer
Coninc een hiet Yarmis daer/
Dien gebueret een jaer te sine.
Doe quamen die Sarrasine/
Die ghewesen hadden lanc
Onder der Persiene bedwanc/
Eñ braken alder Percen rike
Eñ regneerden mogendelike.
Duş nam der Percen rike ende
Int jaer onş Heren/ alsict kende/
.bjc. .xxx. jaer eñ drie.
Sine hadden Coninc siderd nie;
Maer der Sarrasinen rike
Quam bp bi Mamette mogendelike/
Alse ghi horen sult hier naer/
In dese ystorie al claer.

Vander Sarrasinē rike. III.

Mahumet was deerste man/
Die die Persiene verwan/
Eñ nam die moghenthede
Hem met siere mordadichede/
Eñ wart ouer die Sarrasine
Ammirael met siere pine.
Ebubet die quam hem naer/
Eñ was Ammirael .iij. jaer
Daer naer Humar/ die behielt
.xij. jaer in siere ghewelt/
Tote hem so quam een persien/
Eñ neech hem tote bpdie knien/
Eñ staken metten swerde dure/
Duş endde sine auenture.
Hotimen die quam nadien/
.x. jaer regneerdi/ machmen sien/
Dese wart oec mede gesleghen.

Doe heuet daer an hem gedregen
Die heerscapie Mahamas/
Die Here .xxb. jaer was.
Ghiset sijn sone quam daer naer/
Eñ was Here .iij. jaer.
Een jaer was Here Mahuman.
Abdaïan een jaer oec daeran.
Hadimelech .xx. eñ twee.
Vlit .bij. jaer eñ nemmee.
Suleimen .iij. Hánnaert twee.
Daer naer Gyset/ die w't gebee
Den kerstinen/ bi eens joden raden/
Die riet hem/ waert dat hi dade
Alder kerstinen beelden breken/
Hi gelouedem in sijn spreken/
Dat hi met eeren sonder baer
Regneren soude .xi. jaer.
Doe bede Gyset alse een sot
Ghenen wt alsulc gebot/
Alse hi was in sijn derde jaer/
Eñ staerf altehant daer naer.
Guwelic wart na hem Here/
.xx. jaer heuet hi die eere.
Gysit een jaer/ als wijt lesen.
Eñ Mithahan .bi. na desen/
Die wart berouet bandē liue.
Doe regneerde jare biue
Hscu Hamar/ die Here was.
Doe .xix. jaer Abdalas.
Mady .ix. jaer/ eñ naer des
So waest twee jaer een Moyses.
Aaroen sijn bzoeder .xxi. na dat.
Doe bijf jaer Muhamat/
Die eenen bzoeder adde nachtan/
Die Abdalas hiet/ diene berwan
In eenen wighe/ teenen stride/
Die moeste/ was hijs bro of blide
Mettem deelen die rijcheit sine/

Dus

Duꝫ wart geſcuert der Sarraſine
Yaer riſſe/ met groten vedwange/
Eñ vleef gheſcuert ſere lange.
Dit gheviel int jaer ons Heren
Alſe ons die ſcrifturen leren
.viiic. .xxx. ende een.
Der Roemſcher Keyſer en geen
Ne gewonnen meer in ghewelt
Die lande vriliſe/ alſemen telt
In die ghſtorien hier naer/
Diet v maken zal al claer.

Dat beghin van Vrancrike. IIII.

Ghehort hevdi en verſtaen/
Hoe die Romeinen waren gedaen
Vte Aſyen/ amme enen deele/
Vi den Perſiene/ diet geheele
Dat Roemſche rike dorften ſcuren.
Nv hort vi wat auenturen
Dattem vele af wart gelopen
Hare macht oec jn Europen/
Eñ eerſt oec banden Vranken/
Die dat rike begonſten crankē/
Alſe v deerſte Paerthe veſchiet.
Dat edel Franſoyſche diet/
Dat waꝫ vte Troyen geboren/
Alſemen mach veſcreuen horē;
Want/ doe Troyen waꝫ ghevelt/
Ontflo danen met gewelt/
Eneaꝫ/ daer af altemale/
Dat tRoemſche rike quam te dale.
.xiim. waerre in porre
Indie vaert met Athenozre/
Eñ quamen/ daer Pannonien ent
Vp die merſche/ die ſyn vekent/

Diemen heet Meonides/
Eñ draughen ouer een daer des/
Datsi daer maerten ene stede/
Diemen Cyrambize heten dede.
Eersten hiet mense Troiene/
Daer naer Atyoziene/
Eñ doe Cycambziene daer naer.
Dit was .xb^l. jaer
Eer si besaten Vzankenlant/
Ofte eer si Vzankē wozden genant.
Binnen desen tidē/ die Troiene
Quamen in meneghen gesciene/
Eñ daden dicken/ met ouerdade/
Den Romeinen menege scade;
So dat si se dicken ane streden/
Taten Kine met mogentheden.
So dat sgroots Constantijns sone
Vp hem street/ eñ was de ghone/
Diese dorh/ an haren danc/
Andie Roemsche wet bedwanc:
Dat was die Keyser Constant.
Sidert quamen in dat lant
Die Allane/ hebbe ic berstaen/
Doe deerste Valentiaen
Keyser was int Roemsce rike/
Eñ daden hem scade ongelike:
Doe geboot hi die Cyrambziene wt/
Eñ verliet hem haren tribuut
.x. jaer/ indien si hem bewōden des/
Datsi die merschen Meotydes
Sueren souden/ eñ driuen dane
De Roemsche vianden/ die Alane.
Tien tiden hadden si enen hoestman/
Die gheheten was Prian.
Wettem traken si ouer de vzouke/
Eñ daden eene sware souke.
Vptie Alane/ die si verdzeuen/
Eñ menegen namen tleuen.

Dies danctem Valentiniaen/
Eñ hietse Vranke heten saen.
Die eersten hieten Cyhamoziene/
Atenoziene/ oste Troyene.
Some voulden seggen dat/
Daemen Troien verloos die stat/
Dat Hectors sone Fransioen
Ontreet/ eñ menech Baroen
Eñ Turcus/ Troylus sone/
Eñ dat Turcus es die ghone/
Daer Turkie af es genant/
Entie Fransoyse van Vranckeland
Van Fransioene hebben den name;
Maer dits al een/ dins gene srame/
Datmen bindet beie toenamen
Van ouden steden/ van ouden namen:
Dit is twaerste/ dat ic weet/
Nadat in die ystorie steet.

Vanden eersten Cō. van Vrancrike. V.

Hier beghinnen de Coronike
Vander cronen van Vrancrike/
Onder den Keyser Gratiaen/
Wies vader was deerste Valentiniaen/
Die Keyser wart met sinen broeder
Valentiniaen/ naer dat die moeder
Maria drouch den Here machtich
.CCCC. jaer ende tachterh:
Eñ doe was der Vranken Here
Priamus/ met grotre eere/
Van des Prians natioene/
Die van Hectore bi Fransgoene
Van gerechter geboren quam/
Alsement indie jeesten bernam.
Dese Priamus/ nadie .x. jaer/

Dat hi was van tribute claer/
Omme dat hi die Alane verdreef/
Alsic hier te voren screef/
Ne wildi nemmeer tribuut ghheven/
Hier omme wart hi slands verdreuen
Vanden Romeinen/ met groter were.
Doe quam hi met sinen here
Ten Rine weder/ eñ besat
Beede lant/ dorch eñ stat/
Dat noch heetet Vranken lant.
Dus waest nadie Vranken genant.
.b. jaer so was hi daer Here/
Eñ staerf indie werelt eere.
Marcomerijs sijn sone daer naer
Was Here .xxxiiij. jaer.
Farramont nam indie hant/
Naer den vader/ Vranken lant/
Eñ was deerste gecroende Here
.xi. jaer lettel min of mere.
Daer naer waest Clodoueus sijn sone.
Eere zeden plach die ghone/
Dat hi sijn haer liet wassen lanc.
Coten Rieme hadt sinen ganc/
Dies plagen Vranesche Y'en gemene/
Cote dat Pippijn quam de cleene.
.xbiij. jaer dzouch hi crone.
Daer naer namse een sijn sone.
Vromegher lijf en wiste men niet.
Dese Merovinc/ die Coninc hiet.
.x. jaer hilt hi tconincrike.
Doe quaemt bp sinē sone Hilderike
Die waest oec .xbi. jaer
In Vranckerike Cō. voerwaer.
Dese .bi. Heren groot
Bleuen alle heidijn doot.

Hoe die Francoysen kerſtijn worden. VI.

Na Hilderike wart Cō. daer
Clodoueus .xxx. jaer.
Deſe ontfinc therſtijnhede
Cote Kiemen indie ſtede
Vanden goeden ſente Gemij;
Eñ wart banden duuel bri.
Clotarijs was Cō. daernaer
Eñ drouch crone .L. jaer.
Cylpzic drouch daer na ſijn ſone
.xxij. jaer die crone.
Cotharijs/ die grote/ de fiere/
Die was .xl. jaer eñ biere/
Naden bader ſekerlike/
Coninc ouer Vzancrike.
Daer naer ſijn ſone Dagobaert
Na den bader Coninc waert/
Eñ waeſt .xiiij. jaer.
Clodoueus quamer naer
Sijn ſone/ eñ drouch te lone
.xbij. jaer die Vzancſche crone
Doe Cotharijs ſijn ſone mede
Drouch .iiij. jaer die mogenthede.
Doe nam Hilderic ſijn bzoeder tlant/
Eñ die crone indie hant/
Eñ waeſt .xij. jaer int rike.
Doe quaemt bp hem Diederike
Sinen bzoeder die Vzanſche crone;
Want hi en adde ghenen ſone/
Deſe en waeſt maer .xiii. jaer.
Clodoueus quam daer naer
Sijn ſone/ eñ drouch te lone
.iiij. jaer die Vzancſche crone.
Doe wart ſijn ſone Hildebzecht
Coninc/ na dat Vzancſce recht
Eñ waeſt .x. jaer eñ achte.

Doe

Doe quam van sinen geslachte
Dagobzecht/ eñ waest d'naer
Coninc nemme dan .iiij. jaer.
Doe Lotharis/ die en dzouchse nëmes
Die crône/ dan der jare twee.
Cylpric wart Cō. daernaer/
Eñ drouch die crone .b. jaer.
Doe quam die crone bp Diederike/
Dje .xb. jaer jn Dzancrike
Die crone dzouch met cranker ere.
Doe wart C.. Hilderic/ die Here/
Eñ was Coninc .ix. jaer;
Maer hi was ontset hier naer;
Want Pippijn/ diemen den Clenen noemt/
Die heuet biden Paues verdoemt/
Eñ dede Hilderic/ den onutten man/
Moenc daer na maken dan/
Ce sente Medaerts/ te Sissoen/
Waest lief/ waest leet/ hi moest doen.
Dus so wart hi bzomelike
Coninc gemaect in Dzancrike.
Die Croijene verloren onscone.
Ce deser tijt die Dzancsche crone
Die si dzougen ouer waer
.CCC. eñ .lxix. jaer.

Van Coninc Puppine eñ sinen gheslachte. VII.

Pippijn was in Dzankerike
.xbij. jaer crone mogëlike.
Karel die Groete/ sijn sone d'naer/
Dje waest .xlbi. jaer.
Lodewijc die Goedertiere

Was

Vs. 2. crone] L. Coninc.

Was Coninc in houescher maniere
.xxvi. jaer in Vzankerike
Doe wart Coninc na Loduwike
Karel die Caluwe / die wel geraecte /
Die eerst Graue in Oilant maecte /
Eñ waest .xxxiiij. jaer.
Loduwijc sijn sone daer naer
Was .ij. jaer Co. / alsemen vint /
Eñ sijn wijf vleef dragende vint;
Maer hi hadde twee vastaerde
Vromech / eñ van groter waerde.
Loduwijc eñ Karelman /
Dese vingen dat rike an /
Eñ waren .vi. jaer Yeren groot;
Maer doe vleuen si beede doot.
Nochtoe was trechte hoir te kiene.
Doe coren die Fransoyse gemene
Karel / Loduwijc oems sone.
Roemsch Keyser wart die ghone.
.v. jaer dzouch hi de Vzancse crone;
Nochtan en quaemt hē niet so scone
Den rechten hoire / in dien daghen /
Dat het crone mochte draghen
Maer een die des niet vestoet;
Want den hoire dochtet goet /
Odo / des Hertogen Lambrechts sone /
Van Eniou / so was dis ghone /
Die ontsinc die crone daer /
Eñ was Here .ix. jaer.
Doe wart Coninc / eerst na tgone /
Karel die Simpel / Loduwijcs sone /
Diet van rechten hoire was;
Want sijn vader was Here das /
Eñ waest .xxvii. jaer.
Maer Oden vzoeder quam daernaer /
Een hiet Robbrecht die tyran /
Eñ wilde die crone vangen an.
Dien slouch die Simpel Karel doot

Te Sissoen in eenen wighe groot.
Daer wart hi baïsselike ōberraden
Eñ gemarteliet met ouerdaden
In eenen kaerker te Perone.
Doe ontsinc die Cō· crone
Roedolf/ eñ was die ghone
Des Hertoghen Ridsaerds sone
Van Bourgoengen/ eñ was daer
Omtrent Coninc wel .b· jaer.
Doe quam ter cronen die ghone
Lodewijc Karles Simpels sone/
Met pinen eñ met sorgen zwaer/
Eñ waest .xxbij· jaer.
Dese hadde/ lesen wi/ twee sonen/
Deen hiet Karel/ enten ghonen
Gaf hi Brabant tHertogedoem.
Noch hebbens die Brabantren roem/
Dat si sijn dan desen comen.
Die outste heeft die crone genomen/
Naden vader/ eñ hiet Lotharis/
Lotharis/ naer dat waer is/
Drouch die crone mogendelike
Van algader Vrankerike
.xxxi· jaer/ alsement bint.
Naer desen so drouch sijn kint
Die crone/ alst wel recht scheen/
Der jare lettel meer dan een/
Eñ es sonder hoir doot bleuen.
Som die Fransoysen wilden geben
Karele dan Brabant die core/
Alse diet was dan rechten ore;
Want hi was dies Lodewijcs oem.
Maer hi berstet eñ nam goem/
Doe hi machtich quame int lant.
Doe slouch hi an Vrancrike die hant
Hughe Capet mogendelike/
Die Maerscalc was in Vrancrike/
Eñ ontheruede Karles geslachte

Vander Coninc cronen met machte
Int jaer ons Heren / bintmen hier in
·M· ·xiii· jaer min.
Puppijns geslachte wart onscone
Dus ontheruet bander crone.

Van Capette eñ sinen geslachte. VIII.

Hughe Capet wart Coninc daer.
Eñ regneerde ·ix· jaer.
Robbrecht sijn sone ·xxxiij· /
Een broet / geraect man eñ geh'tich.
Heinric daer na / Robbrechts sone /
·xxx· jaer regneerde die ghone.
Phillips / sijn sone / was daer naer
Coninc ·xlix· jaer.
Doe quam dat lant van Vzancrike
Vp sinen sone Loduwike /
Die men Grouf hiet bi toe namē.
·xxviii· jaer was hijt te samen.
Phillip hiet sijn outste sone /
Die Coninc crone ontsinc die ghone
In sine joget / bi Loduwijcs leuen /
Want die bader deedse hem geben.
Te Parijs biel hi ouer een swijn
Eñ dede aldus sinen sijn.
Des die bader eñ alt rike
Mesbaerde ser jammerlike.
Naer Loduwijc des Groeuen doot /
So ontsinc die ere groot
Loduwijc / sijn sone daer naer /
Eñ was Coninc ·xi· jaer.
Dese wan Phillippe / den stouten man /
Die lant van Normendijen wan.
Phillip was Coninc naden bader

Out

Quer Vranckerike al gader/
.xl. jaer eñ daertoe viere/
Wijs eñ broet eñ goedertiere.
Doe viel die crone van Vzancrike
Vp sinen sone Ludewike/
Die .iij. jaer/ naer des baders doot/
Coninc was eñ Here groot.
Dese wan Ludewike den Goeden
Die niet en wiste van ouermoeden
Ludewijc wart Coninc daer.
Omtrent .xlix. jaer
Was hi Here/ van dogeden groot/
Eñ bleef voor Thunus doot
Int jaer ons Herē .xii. hondert
Eñ .lxx. / wien soes wondert.
Nv es sijn sone Phillip Here/

45 Eñ

Vs. 44. Nv] Uit deze beide verzen:

Nv es sijne son Phillip Here,
Eñ heuet .xiii. jaer gehat de ere.

kan men juist naauwkeurig den tijd bepalen, wanneer dat MAERLANT dit werk gedicht hebbe. Lodewijk stierf voor Tunis in 1270. in het leger, zijn zoon Filips volgde hem dadelijk in de regering op, en *heeft* 13 *jaer*, zegt MAERLANT, *gehat die ere*, derhalve heeft MAERLANT deze III. *Paertie* in het jaar 1283. gedicht, en zoo hy dit getal van 13 jaar juist bepaald heeft, zoo is hy zeer naarstig met het werk voordgegaan, want in de I. *Paertie*, (zie de *Voorred.* bl. LXII.) spreekt hy ook van 't werk 13 jaar naar zijnen Rijmbybel begonnen te hebben. Van vs. 38 tot 54, zijn de woorden van onzen Dichter zelven, sprekende *Vincentius* niets daar van. — Voor Thunus heeft L. V. VELTHEM (bl. 2.) zoo wel in 't HS. op de Leydsche Boekery, als in de uitgaaf Thimus/ veel al zijn de namen van steden en plaatsen, als ook de eigen namen dikwils in de oude Nederd. HSS. verbasterd.

Eñ heuet ·xiii· saer gehat de ere.
Hier hebbic d duꝫ coꝛtelike
Ghedicht die Vꝛancsche coꝛonisken:
Wiesi waren/ eñ wanen si quamen.
Nd salic hd hier naer altesamen
Seggen in elx Keysers tiden/
Hoesi den rike an gingen stridē
Dan Kome/ eñ sijꝫ haer deel namen/
Waer so siere met machte an comen.
Nd hoꝛt dandien B'toenē mede/
Die met haerre moghenthede
Grote Bartaengen eerst besaten/
Entie Engelsche met ommaten
Dlant afwonnē metter hant/
Eñ naer hem hieten Engelant.
Dese namen oec haer deel
Danden Koemschen rike geheel/
Eñ besittent heden den daghe/
Wien soet lief si/ oste claghe.

Vander

basterd, waar van by onzen Dichter vele voorbeelden voorkomen. Op deze plaats van MAERLANT heeft denkelijk ook VELTHEM het oog gehad, toen hy in de *Prologhe* zeide van *Koning Lodewijk*:

Daer af hebdi gehoꝛd oec mede
Hoe hi starf boꝛ Thiniuꝫ int here.

Vincenius heeft in het IIII. C. van 't XVI. B. waar mede het V. VI. VII. en VIII. van onzen Dichter over een komen: *Quadragesimussextus* (nempe *Rex*) *filius eius Ludovicus, qui adhuc regnat.*

Vs. 52 **an comen**] L. om het rijm **ancamen. camen** is **quamen**/ zoo als men by onzen Dichter ook **cam** voor **quam** vindt. Zie onder anderen ook den inhoud van het VII. B. C. LIII. *Wanen die Brabantsce Prencen* camen.

Vanden rike van grote B'taengen. VIIII.

Naer dat Troyen was belozen/
Alse wi seiden hier te voren
Eñ Eneas wan Ytale
Eñ Ascanius/ weetmen wale/
Naden vader behilt dat lant/
Alsa alsict beschreuen vant/
Wan hi enen sone daer/
Die Siluius hiet ouerwaer/
Die eene ouer scone jonchzouwe/
Lavinen nichte/ minde bi trouwe/
Eñ waser heimelike mede/
Dat hise kint draghen dede.
Alse dat Ascanius wart gewaer/
Riep hi sine waersagers nare/
Eñ vragedem/ wat kinde et ware
Dat soe droughe sine sware:
Si seiden hem enen sone/
Eñ dat hi doden soude die ghone
Siere moeder eñ sinen vader/
Eñ verdzeuen soude sijn algader/
Eñ dele lants doze varen mede/
In sierre ellendichede;
Maer doch so sal hi werden Here
Eñ sterven in grotere eere.
Die dinc es aldus gesciet.
Die jonc vzouwe staerf in groet verdziet
Vanden kinde/ alst was gebozen.
Eñ alst thint quam ter wereit bozen/
So hietment Vzutus bi namen.
Sint die dingen also quamen/
Dat hi metten vader soude
Varen jagen/ jnden woude/
Eñ/ daer hi nadte beeste scoot/
Scoot hi sinen vader doot.

Omme dit wart hi gehat
Met sinen maghen telker stat/
Tes sine des lands verdzeuen.
Doe trac hi henen tsinen neven
In Grieken/ die van Troien waren/
Entie met haren scharen/
Met Pziams sone Helenuse
Quamen te Troyen vten huse/
Eñ saten eyghijn/ eñ met pachte/
Onder die Grieken/ eñ met machte;
Want Pyrrus/ Achilles sone/
Hi vzochtse ghevaen die ghone/
Tien tiden/ dat men Troyen velde.
Eñ nv saten si met ghewelde
Onder den Conine Pandzasus.
Alsi saghen dat Bzutus
So vzomech was/ eñ so vzoet/
Dzoughen si ouer een in haren moet
Dse Tzoijene/ die kegtiue/
Dat si wilden metten liue
Haer eyghijndoem van hē onderven/
Of al in eenen stride sterven.
Eñ namen Bzutuse teenen Here/
Eñ swoeren hem hulde ēmermere.
Hi dede in eene wostine vlien
Wiue/ kindere/ eñ mettien
Screef hi den Conine Pandzasus/
Eñ dat ghenadelike aldus:
Dat hi amme dedel geslachte
Van Troyen peinsde/ eñ achte/
Dat het jammer ware eñ zonde/
Datment in eighindoeme vonde
Eñ dat hem/ dat hijt scoude vzi/
Eñ gaue hem/ daer hi wilde/ d'vi
Beede vossch/ water eñ lucht/
Ost lietse henen riden ter vlucht
In anderen lande/ waer dat ware/
Hem te ghenerne entie hare.

Der Bertoenen beghin. X.

Pandrasus was erre ōme dat/
Datmen hem sulke saken bat/
Eñ nam here metter baert/
Eñ trac ter wostinen waert/
Daer si hem omtweken waren/
Omme dat hi met sinen scaren
Die Troiene met spere/ met scilde'/
In eyghindoeme echt dwingen wilde.
Brutus heuet hem bedacht/
Dat hi en hadde ghene macht
Openbaerlike hem te gemoete;
Maer hi peinsde/ hoe hine groete
In laghen/ daer die weghe sijn inghe,
Eñ bulbrochte/ also die dinghe/
Dat hi met wijsheidē eñ met rade
Den Coninc brochte indie scade;
Want hi trerkende quam mettien
Indie laghe al onbersien/
Entie Coninc wart ghebaen/
Die Grieken doot/ eñ al ondaen.
Daer wraken in ghenen daghe
Die Troiene hare oude maghe.
Eñ eer die Coninc mochte berdinghen
Moeste hi dit doen/ eñ ghehinghen/
Dat hi siere dochter Brutuse gaf/
Eñ maectere sinen swagre af.
Eñ .CCC. scepe daermede
Eñ .xxxiiij. hi bullen dede/
Beide met brauken eñ met spisen/
Eñ met wapenen in alrewisen/
Daer die Troiene in souden baren
Metten brijen Troyschen scharen/
Omme te baerne/ daer si sochten/
Dat si hem gheneren mochten.

Dus eist met Brutuse comen/
Ignouien heeft hi ghenomen
Sijn wijf/ eñ es henen gebaren
Metten bzijen Croyschen scharen/
So dat si quamen dapperlike
Ghescilt ant lant dan Affrike
Vp haren .xxxiij. sten dach/
Daer hem rouers groten slach
Bi naer doe hadden gedaen;
Maer si hebbense bestaen/
Eñ hem berwert met cleenre scade
Bi bzomecheden eñ met rade/
Eñ hebben hare scepe gewonnen/
Daer si goet dan meneger connen
In bonden; so dat hare scaren
Aldaer mede gherijct waren.
Daer naer quamen si ane Mauritane/
Daer ginc hē naucoep dan spisen ane:
So dat si some boeren bpt lant
Eñ hebbent aldaer berbzant/
Eñ namen/ alse die wise/
Nbwe water eñ spise.
Daer naer quamen si an een lant/
Daer si banden altehant
Biere gheslachten banden Crojenen/
Die niemene en wilden dienen/
Eñ waren met Atenozren ontsloen/
Doesi Croyen saghen berdoen.
Cozineus hiet haer Here/
Die blide was harde sere/
Alse hi sach tgeslachte daer.
Sijn bolc ontboot hi/ berre eñ naer/
Eñ es met Brutuse ghebaren
Abenturen. Sine scharen
Dese was staerc groot eñ stout/
Eñ Brutuse dan herten hout/
Eñ hem nutte/ jn allen tiden/
Waest in rade/ waest in striden.

Hoe Brutus vacht vp Aquitaengen. XI.

Brutus leet Affrike eñ Spaengen/
Eñ quam int lant van Aquitaengen/
Eñ heuet gehauent jn de lore.
.vij. daghen/ alsict hare/
Laghen si daer/ eñ vernamen
Inwat lande/ dat si quamen.
Doe si iageden jndien fazeeste/
Eñ Goffariz dat gevzeeste/
Die Here was vanden Poytevinen;
Quam hi daer waert metten sinen
Omme die vten lande te slane.
Brutuse quam dese mare ane/
Eñ vesette die scepe ghinder
Beede wijf eñ kinder/
Eñ es hem te gemoete gevaren.
Duz vielen tesamen die scaren
Eñ Troiienen vaden mozt.
Cozineuz die trac hem vozt
Met sinen volke inden strijt/
Eñ verloez ter seluer tijt
Sijn swert; m' hē quam een aex/
Die hem dede vele gemaex;
Want wat voz hem quam tier vze
Slouch hi ontwee ofte dure.
Diez waren die Troiiene vzo/
Eñ dat volc van Poytau vloe/
Entie Troiienen wonnen zeghe.
Goffariz die vloe en weghe
Eñ so henen int lant van Gaillen/
Eñ clagede sere hem allen
Quer die mozdadeghe Troiiene/
Die maerten sijn lant onsiene.
Cien seluen tiden warē in Gallē
.xij. Coningen/ die onder hem allen

Hem

Hem hulpe te doene belouen.
Brutus ginc die dode rouen/
Eñ maecte die sine rike.
Oec boer hi ghewelderike
In Atquitaenge/ in alde lande/
Eñ rouede daer/ eñ brande/
Eñ loet sine scepe die coene
Mettien/ dies hi adde te doene.
Aldus rouende met magenthede
Es hi comen toter stede/
Daer nb Cours staet/ die goede stat/
Daer docht hem sijn seker bat/
Dat hi Goffaris wilde ontbeidē/
Eene gracht dedi ghereiden/
Eñ eene beste/ oft hem noot dochte/
Dat hi daer in ontwiken mochte.
Nb es Goffaris metten Gallen
Comen bozdie beste geballen.
Brutus hadde menegen in;
Doch dochte hi in sinen zin
Eñ by der siere bzomechede/
Dies hem waren met trouwen mede/
Eñ berre in bzemden lande waren.
Goffaris quam met .xii. scaren.
Brutus scaerde oec die sine/
Eñ bacht met groter pine/
So dat hi in sijn beghin
Den Gallen sere berre bzac in/
Eñ sloech hem af/ alse hijs began/
Bi naer wel .ijm. man;
Maerder menechter was der Gallen/
Doe so bielen si an hē met allen/
Eñ baden Brutuse/ an sinen danc/
Binnen sosseide doen den ganc.

Hoe Brutus verwan die Gallen. XII.

Snachts daer na Cozineus
Die wart recht te rade aldus/
Dat hi selue baren soude
Buten der besten/ in enen woude
Daer bi/ daer si waren geleghen/
Eñ alsemen ghinge de Gallen jegen
Soudi dan achter striden an/
Eñ onbozsien bozt comen dan;
Want m̄ mochtse lichte scōsieren
Die Gallen/ jndiere manieren.
Bzutus pzijsde desen raet.
Nachts Cozeneus dte gaet/
Eñ trac met .iiij^m. man
Jnden woude/ jn enen dan.
Cer mozgijnstont trac Bzutus wt/
Eñ maerte een groot gheluut/
Daer hi die Gallien bestont.
Menech man wart daer gewont/
Die dootbleef inden stride.
Doe was daer an Bzutus zide
Een sijn neve/ die Curnus hiet/
Die niemen sijn gelijc en liet/
Die bydien dach banden Gallen
Meneghen doot dede ballen/
Eñ alstem began ghelucken/
Ne wildi niet weder tucken/
So dattene die Gallen onderdaden;
Want hi met bianden wart berladen/
Eñ bleef mede ghinder doot.
Ommne sine bzomechede groot/
Doemen daer sette die stede/
Hiet mense na sinen name mede;
Want na Curnusē hiet mse Cours.
Den Troijenen quam succours/

Daer ſi waren aldus verladen.
Cozineus/ aïſt was veraden/
Quam van achtre vptie Gallen
Met dzien duſent man gevallen.
Dieſ wart Bzutus volc geware/
Ce ſtouter wart al hare ſcare/
Eñ ſtreden van vozen an/
Eñ Cozineus van achter dan.
Dſe Gallen en conden hē gewachten;
Want van vozen eñ van vachten
Vacht Bzutus: eñ van achter mede
Vacht Cozineus/ die wonder vede.
Dus moeſten ſi ſouken de vlucht
Allene amme deſ leuens bzucht/
Entie zege vanden ſtride
Vleef Bzutus eñ ſine zide.

Hoe Brutus in Bartaengen quam. XIII.

Bzutus was des zeghen bzs
Eñ des ghewins mede alſo;
Maer hi ſach minderen ſijn getal
Enter Gallen waſſen al/
Eñ hem dochte metten ſinen
Beter tſinen ſcepen pinen/
Dan hem daer langer vechten ware
Jegen der ſterker Gallen ſchare;
Want hem ſine goden rieden/
Dat hi ſoude met ſinen lieden
Een eylant ſouken eñ vinden/
Daer hi ſoude met ſinen kinden
Kuſten met wel groter eere.
Dus trac te ſcepe waertſ die Here
Met vtermaten groten roue/
Met eeren eñ met groten loue/
Eñ quam te lande metten ſinen/

Met aerbeide eñ met pinen/
Like eñ met bele ghesellen.
Tien tiden/ alse ons seesten tellen/
So hiet Albioen dat lant/
Dat nu Inglant es ghenant/
Eñ was ban lieden onbeseten/
Sonder dat wi die waerheit weten/
Datter Gyganten woenden some/
So groot/ so staerc eñ so bzome/
Dat si ons niet en gelekken.
Bzutus heeft dat lant dozstreckē
Eñ/ met ghescotte eñ met zinne/
Maerti die Gyganten dinne/
So dat hi hem dat lant afwan;
Want hi hadde bele man/
Die die Gygante alle daghe
Slougen doot in hare laghe/
Eñ wonnen dat lant met stride/
So dat si in corten tiden
Huus maerten/ eñ tlant besaten/
Eñ deelden daer met maten.
Bzutus heuet dat lant besien
Eñ bant bptie Teemse mettien
Eene stede/ die hem bequam/
Daer hi te makene ane nam
Eene stat staerc eñ bast/
Te houdene segen elken gast:
Die hi Troien heeten dede/
Omme die ghedinkelichede/
Datmen daer na mochte weten/
Dat si ban Troien waren gespleten.
Elc man nam int lant sijn deel;
Maer Bzutus behilt gheheel
Den name ban aldien lande;
Want hijt na sinen name nande
Bartaengen: want hi Bzutus hiet.
Cozineus en liet oec niet/
Hine hiet tlant naer hem noemen/

Dattem was jn deeïe comen/
Dat nacht/ alſe men waïe weet/
Naer hem Coznuwaeïge heet.
Dit was wel ·M· jaer te bozen
Eer ·Jh'c ·Xpc· was gebozen.
Bzutus regneerde daernaer
Jn ſijn lant ·xxiiij· jaer/
Eñ liet ·iij· ſonen daer int lant/
Diet al namen jndie hant.

Hoe die B'rtoene begonden dalen. XIIII.

Dus began trike van B'taengen/
Dat ſidert dwanc al Almaengen
Eñ ſid' Kome bzac die ſtede
Met al te groter mogenthede/
Alſo alſt hier te bozen ſtaet/
Van Bzemuſe/ die de poteſtaet
Te Kome int Capitoeï beſat/
Entie jn midden die ſtat
Die hogheſte bander ſtede hinc.
Dit rike ſtont in waerre dinc
Ombedwongen wel na ·M· jaer/
Tettel min of mee/ dats waer/
Onthier eñ Julius Ceſar quam/
Die hem die mogenthede a'nam/
Eñ bzachtſe onder tKoemſce rike.
Dien dienden ſi geweldelike
Langhe ſtont/ an haren danc.
Eñ oec en hadde niet arde lanc
Onſe kerſtine wet gheſtaen/
Dat die Bertoene hebben ontſaen
Die kerſtine wet alduſ/
Bi haren Coninc Lucius.
Jnt jaer ons Heren arde naer
Omtrent anderhalf hondert jaer/

Loochghende

Toochghende hi alle sine gode
Eñ sendde te Rome bode
Ane den Paues Elienterijs/
Eñ bidt/ dat hi hem make wijs/
Eñ hi hem sendde predicaren
Die su wijs ban zinne waren/
Dat si hem eñ al sijn rike
Leren mochten kerstijnlike.
Aldus bi dus ghedanen doene
Wozden kerstijn die Bertoene/
Eñ bleuen kerstijn toten stonden/
Dattem die Angelsche honden
Clant af wonnen metterhant
Eñ naer hem hieten Angelant;
Want Maximus/ die quade tyrant/
Alse ghi hozen sult te hant/
Die ban Rome ghebozen was/
Ghewan Bartaengen/ alsict las/
Want hi behuwet met ere joncfrouwen.
Doe berau hē saen der trouwen/
Eñ settem iegen tRoemsce rike/
Eñ boerde mettem gemeenlike
Alt ridderscap ban Bartaengen.
Alle die Gallen eñ Almaengen
Den Roemschen rike hi af wan/
Eñ bi na Rome mede nochtan.
Doe quamen die Poytebine
Eñ andere bele wilde heidine
Eñ slougen die geburen doot
Eñ rouedent al clene eñ groot/
Dat hi in Bartaengen liet/
So dat hē trechte hoir berstiet/
Diede crone soude dzaghen/
Eñ Bertengier met sinen magen
Wart int lant Cō· met gewelt.
Die wile/ dat hi crone helt/
So quamen die Sassen int lant/
Alsic b tellen sal tehant.

Hoe dIngelſce quamen in B'taengen. XV.

Een hiet Eugiſtus ·i· bziese ·i· ſas/
Die bten lande berdzeuen was/
Dien onthilt die Bertegrijn
Eñ andere die geſellen ſijn
Omme dat ſi hem berdziuen ſoude
Die Poytebine/ die hem wouden
Sijn lant af winnen met geweit.
Die Eugiſtus/ alſemen teit/
Was een ſtic den lande goet;
Maer doe ſette hi ſinen moet/
Hoe hi die Bertoene berdzeue
Eñ hi des lands Here bleue.
Dies wozden die Bertoene gewaре
Eñ ſlougene wt eñ ſine ſcare.
Eugiſtus wart dus onteert/
Eñ is in Bzieſelant gekeert/
Eñ bzochte meer bolx dan te bozen/
Om te wrekene ſinen tozen/
Dus berriet hi die Bertoene
Eñ dode al meeſt die Baroene
Dus wozden Heren dIngelſce Saſſen/
Eñ hare macht es ſo gewaſſen/
Dat ſi een ſtic met mogentheden
Beſaten bozch/ lant eñ ſteden.
Na Bertẽgrine geſchiet aldus/
Dat Aurelius Ambzoſius/
Diet rechte hoir was/ de crone wan/
Eñ ſlouch wt die ſaſſche man/
Eñ dede Eugiſtus thoeft aſſlaen.
Naer ſine doot wart Cõ· ſaen.
Uterpandzagoen ſijn bzoeder.
Dese wart des lants behoeder.
Dese wan/ seghet die ſcrifture/
Den edelen Coninc Arture.
Beter Coninc/ noch alſo wert

Dzouch cume in stride nie sw't.
Na hem regneerden ouerwaer
Dene boren / dander naer /
Sesse Coningen ban sine maghen
In B'taengen / in haren daghen.
Doe quamen dingelsce Sassen weder /
Eñ sloeghen die Bertoene neder
Metter hulpen / alsic bernam /
Die hem wt Affrike quam /
Entie Bertoene verlozen tlant.
Som quamen si alte hant
Hier ouer in Bertaengen cleene /
Om dat dat bolc al ghemeene
Van haren lande was gebozen.
Some hebbense Wales verroren /
Eñ behilden dat baste lant
Jegen der staerker Angelschere hant.
Sider wonnen die Bertoene
Weder tlant te haren doene;
Maer onse Here gheseledse daer /
Eñ gaf hem eene sterste zwaer /
Datſ si moetkuers rumden tlant
Doe nament d'Angelsche in hant
Eñ besittent rechts al nb /
Ditſ die waerheit / seggic b.
Nb suldi hier naer bzoeder wesen /
Alsemen b tellen sal ban desen
In wat tide / in wat jare /
Alse dit gheschiede na dat ware.

Vander Ingelscher coronikē. XVI.

Ghehozt hebdi in wat manieren
Die gstozien wel bisieren /
Dat d'Angelsche in B'taengen quamen
Eñ dat was scout altesamen.

Des quaets Maximus/ die dat lant
Van ridderscap rouede alse biant.
Welc tijt d'Ingelsce/ as in wat jaren/
Regneren begonsten openbaren/
Daer af schinen ystozien twisten;
Want suike/ dies niet en wisten/
Die haer rike bp auenture
Langhe begonsten boer Arture.
Dan es niet/ al waren si int lant/
Eñ sijt som hadden in hant/
Eer dat Artur wart gebozen/
Alst beschreuen es hier bozen/
Sine dzoeghen en ghene crone/
Eñ wozden wt verdzeuen onscone;
Maer alsemen screef .bic. jaer
Eñ omtrent .xxiiij./ dats waer/
Dat incarnation ons Heren
Begonsten si regneren met eeren.
Deerste/ seget dystozie mi/
Ingelsch Conine hiet Hely
Jesum hiet dander daernaer:
Dese regneerden .lxx. jaer
Naer dese quam Edelbzecht/
.lb. jaer hilt hi dat recht.
Naer hem regneerde sijn sone
Balbald/ so hiet die ghone.
.xxiij. jaer was hijt erht.
Doe quam sijn sone Cartumbrecht/
Dese dzouch .xxbi. jaer
Die crone inden lande daer/
Eñ was deerste/ die doz Gode
In Inglant bzac die afgode/
Eñ dede pzedeken kerstine wet.
Na hem was inden stoel gheset
Eghebzecht sijn sone met machte/
Eñ regneerde der jare harhte.
Doe wart sijn bzoeder Lot Here
.xii. jaer jn Inglant eñ nemmere.

Eberit

Ederic en regneerde nemmee
Naer deſen/ dan der jaren twee.
Doe quam int lant bzemt diet/
Dieden lande daden verdziet/
Eñ regneerden ·iiij· jaer/
Sodat ghem Cō· en was daer.
Doe quam Mirreit/ Egebzerhts ſone/
Eñ hi verdzeef alle die ghone/
Die den lande waren zwaer/
Eñ regneerde ·xxxvi· jaer.
Daer naer ſo hilt Edelbzecht
·viij· jaer tlant in ſijn recht.
Hier gebzeken die cozonike
Vanden Ingelſcen coninckrike;
Want daer waren inden lande
Somwile Heren/ die jndie hande/
Hem bierder/ hadden de heerſcapie
Eñ elc die hilt ſine paertie
Int coninckrike eñ ſine gewelt.
Dus ſijn ſi alle ongetelt/
Omme dat lant ghemeenlike
Meer was dan een coninckrike.
Indie yſtozie hier nare
Salmen b beſceden tware.
Verneemt vanden Wandelen bozt/
Die oec ſcade eñ grote mozt
Daden jnden Roemſcen rike;
Wanen ſi quamen gemeenlike.

Vander Wandelen beghinne. XVII.

Wandelen waren oec een diet/
Die ſcade eñ groot verdziet
Alden Roemſcen rike daden
Enter kerken vele ſchaden/
Eñ quamen vte Syten lant

Verdzeuen met verchtenderhant;
Want het wonnen hẽ af die Goten
Hare lant/ met haren roten.
Syria heeten die lande
Also/ alsict best becande/
Beoesten der Elue/ benozden der Dunouwẽ/
Dat nu die Pollanen bouwen/
Die Weenden/ entie Pzusen mede/
Entie Deenen/ entie van Swede
Die Criben/ entie Nozmanne/
Die Rusen: eñ alsit lant nochtanne
Dat hare nozt geleghen es
Coten merschen Meotydes/
Die Azien sceden eñ Europen/
Dit heuet al Syten besloten.
Hier waren die Wandelẽ in geseten
Die Wandelẽ ebbense d' wt gesmeten/
Eñ si weeken met rouwen/
Eñ quamen neven der Dunouwen
Daer si langhe wile saten/
Eñ gheneerden hem tharre baten.
Entie dus haer lant verlozen/
Daden menegen lande tozen.
Langhe eñ menech jaer na dit
Quam van Goten Cyberit
Die Coninc by hem ghebaren/
Eñ verdzeesse alle te waren/
So datsi moesten ghemeenlike
Hem bygeuen den Roemsceu rike/
Doe die grote Constanthn
Keyser wart/ entie kindere sijn/
Eñ baden hem omoedelike/
Dat hi hem jnt Roemsche rike
Stede doch gaue al ongevochten/
Daer si hem gheneren mochten.
Constanthn heesse ontsaen
Eñ gaf hem Pannonien saen/
Datmen nu heet Hongerie/

Alsaer si met haerre paertie
·xl· jaer met goeden vreden
Woenden in vorsen eñ in steden.
Daerna ghebielt aldus/
Dat Archadius eñ Honorius
Keyseren waren/ alst staet hir naer/
In hare dertienste jaer
Quamen si over Rijn in Gallen
Eñ baden menege veste ballen.
Daer volgeden hem die Goten ane/
Eñ daertoe mede die Alane/
Eñ hebbense echt danen geslegen/
Niet datsi iet wilden plieghen
Te verlossene tlant van Gallen;
Maer dat sijt scenden wilden met allen.
Nv die Wandelen sijn ghewesen/
Eñ te Spaengen waert gestreken/
Eñ destruweren Spaengē eñ Gallē;
Nochtan en constem niet gevallē/
Dat si met kinden eñ met wiuen
Seker ghinder mochten bliuen.
Dje Goten en verdreuense vane/
Eñ vingen tlant van Spaengen ane.
Doe voeren si over in Affrike
Alle gader ghemeenlike/
Eñ wonnen steden eñ vesten/
Eñ rouedent; maer ten lesten
Teesden si in rouwe eñ in vedwange/
Eñ regneerden ghinder langhe/
Alse v die vour wel tellen sal
Van veghinne ten ende al.

Vander Wandelen coroniken. XVIII.

Int eerste jaer dat Gratiaen
Dat keyserrike hadde ontfaen/
Daer dese hour afbegonde/
Regneerde ouer die Wandelsce honde
Wodelgijs doe ·xxx· jaer.
Gondzije sijn sone daer naer
·xvi· jaer jn Spaengen lant
Dese wan Sybilie le grant/
Eñ alse hi dozperlike gewerke
Aldaer dede jndie herke/
Slouch die wrake Gods den man/
Entie duuel trac hem an/
Diene doodde coztelike.
Doe quam die macht an Gonserike
Sinen bzoeder/ eñ was daer
Here ·xlviij. jaer.
Men leest dat dese kerstijn waert;
Maer sijnt verkeerdi sinen aert/
Eñ wart een arriaen.
Dese/ alse hi soude sinen ende ontfaen/
Ordineerdi tussen sine kinder
Wiselike sine saken ghinder:
Dat doutste bozen Coninc ware;
Maer alse hi stozue/ dat dander dare
Die jongste Coninc soude wesen/
Sonder werringe van desen.
Doe wart Honozic sijn sone
Coninc/ eñ regneerde na tgone
·viij· jaer/ dat weet men wel.
Dese was der kerken sel.
Doe sloughene onse Here God
Eñ es metten wozmen verrot/
Eñ hi staerf swaerlike tier stont.
Doe regneerde Gonthamont

35 .ix. jaer. Daer naer so helt
Sijn broeder bort die ghewelt:
Cransamont hiet hi bi namen
Eñ hadt .xxxbi. jaer te samen.
Daerna quam Hilderijc sijn sone:
Sachte/ eñ houesch was die gone
Jeghen alle/ die heilege kerke/
Jegen papen eñ iegen clerke.
.biij. jaer so was hi Here.
Vermort was hi van Gillemere.
Dus was Gillemeer daer
Der Wandelen Coninc .b. jaer/
So fel was hi/ hine spaerde broeder/
Vader/ no maech en geen/ no moeder.
Doe quam/ jn Justiniaens tiden/
Des Keysers/ vpdie Wandelen riden
Billisaris/ bi des Keysers gebode/
Eñ biden gheheete van Gode/
In Affrike/ met groter eere.
Naer sinen wille/ na sinen ghere/
Wan hi den Wandelen af de macht;
Want hi zeghe vp hem bacht/
Eñ wan Chartago/ die baste stat/
Eñ daer in ongetelden scat.
Eñ Gillemeer die ginc in hant/
Eñ was gevaen ghesent te hant
Coten Keyser Justiniaen
Te Constantenoble wel saen.
Dus nam ende beede te samen
Der Wandele macht eñ hare namen.
Nv hort banden Lumbaerden bort.
Die na hare rechte wort
Vanden lande/ daer si wt quamen/
Winnalen hieten bi namen;
Maer om hare langhe baerde/
Dier si plaghen na hare haerde/
So waren si Lumbaerde gheheten/
Naer dat wijt in dystorie weten.

Vanden

Vanden Wimmalen: den Lumb'den. XIX.

Men vint geſcreuen wanen ſi quamen
Die Wimmalen alteſamen;
Maer die tijt enneſ niet beſcreuen
Weltijt/ dat ſi hem verheuen;
Want dat ſome ieeſten leeren/
Wie ſi waren hare Heren;
Maer datſ al onghetelt/
Hoe lange ſi hadden die gewelt/
Nochtan vintmen hare namen.
Deſe Wimmalen die quamen
Vte Syten lant oec mede/
Alſe ons tellet die waerhede.
Vte enen eylande ſijn ſi comen/
Hoźir Scandimania nomen/
Datſ viden conincrike van Zweden/
Alſ wi vernamen jnder waerheden.
Ceenen tiden ghevielt hem dieſ/
Dat haer volc ſo ſere wieſ/
Dat hare lant/ alſe hē wel dochte/
Dat volc niet wel ghevoeden mochte/
Sodat ſi ſulken raet vernamen
Hare vroetſte alteſamen/
Dat ſi tverdendeel vanden lieden
Vt haren lande nv ſchieden/
Eñ hietenſe varen/ daer ſi mochten/
Daer ſi hem gheneren mochten.
Doe wozpen ſi lot: daert vp vel
Die moeſte en werch/ wiſten ſi wel.
Duſ was tverdendeel vt gewozpen
Vt haren lande/ vt haren dozpen/
Die rozen Heren te haren doene:
Eenen Yvoz eñ eenen Agioene.
Si rumden duſ Scandimania/
Eñ gingen doe verre eñ na;

Nochtan en wistsi / waer si wouden.
Dus boeren si / daer si ontgouden
Menech waeruen in menegẽ strijt /
Eñ vochten zeghe te meneger tht;
Want het stont hem om haer lijf /
Eñ wonnen kinder eñ wijf.
Vele liede si verdozuen.
Agynaen eñ Vbo2 stozuen.
Doe wart Coninc ene stont
.xxxiij. jaer Adelmont:
Een ghereght man eñ een wreet /
So dat hi vpdie Vulgren street /
Daer hi staerf inden nijtspele /
Eñ mettem siere lieden vele.
Dese quam teere stont ghereden /
Daer een quaet wijf teere steden
Van .bij. kinderen was gelegen /
Eñ soe heefse en werh gedzegen /
Eñ ghewozpen in eene bozt.
Die Coninc die bernam de mozt /
Eñ taster metten spere naer.
Een vanden kindzen gegreep daer
Des Coninx spere metter hant.
Die Coninc dat kint gheprant /
Eñ deet heeten Tamissio
Eñ vpjouden. Dat dooch also /
Dat naer hem Coninc waert /
Eñ stichte sine herebaert
Vptie Vulgren / teere stont /
Eñ wrac den Cõ. Adelmont.
Haer gheslachte eñ haer striden
Salic in Keyser Kenoens tiden
Inden vijsten vouc vediedru:
Hoet hem verginc eñ haren lieden /
Eñ hoe si scenden tRoemsce rike
Langhe eñ sere jammerlike.
Nv hozt vanden Goten bozt /
Die vaden meneghe grote mozt.

Vanden Goten, hoe ſi ſcieden. XX.

Dje Goten hieten/ af noch heeten/
Hieten hier te wozen Geeten/
Sidert ſcieden ſi hē in tween/
Om dat ſi niet dzoughen ouer een/
Eñ maerten dan hem twee roten:
Oeſter Goten eñ weſter Goten/
Eñ elc hadde ſinen Coninc mede.
Dbegin dan haerre mogenthede
Doet een wijs man verſtaen
In ſine yſtozie/ eñ hiet Jozdaen.
Dan Syten quamen ſi/ dits becant/
Eñ woenden eerſt in een eylant/
Dat Scantis bi namen hiet;
Dat lant en ghenoegedem niet.
Si boeren eñ haer Cō. met
Eñ ander volc/ dat bi hem ſet.
Doe bedwonghen ſi verre eñ na
Aldat lant dan Syria.
Daer na ſo ghebiet hem mere
Met haren Coninc Philimere/
Dat ſi der Syten lant dozhouwen
Eñ ghewonnen toter Dunouwen/
Eñ Tracien/ dat an Grieken leghet/
Eñ Denemaerken/ alſem̄ seghet/
Eñ Meſſia/ dat nu Behem heet/
Wonnen ſi/ wien lief/ wien leet.
Hier saten ſi menech jaer/
Eñ ghedeghen mede daer
In groter menechte ſonder ghetal/
Eñ dwongen hare gebure al;
Sodat ſi hare wiltheit lieten/
Eñ harde wiſe lieden hieten
Eñ ſetten hare maniere mede/
Na wijsheit/ naer houeſcede/

So datter vele te scolen quamen/
Eñ philosophie vernamen/
Eñ waren lange Yeren vellent
Der wilder lieden daer omtrẽt.
Dus gingen si inde wereit striden/
So dat si in Decius tiden/
Die Keyser van Rome was/
Alsemen hier te vozen las/
Quer die Dunouwe quamen/
Alse of si wilden altesamen
Dat Roemsche rike destruweren.
Decius wilde dat verweren
Eñ quam seghen hẽ te stride.
Daer vleuen an Decius zide
Hi eñ sijn sone Decius
Eñ menech Romein aldus.
Dus wozden die Goten verbout/
Omme dat gheluc menechfout/
Eñ waren den Romeinen swaer.
Maer het gheviel aldus hier naer/
Indien tiden dat Valent
Keyser was in Ozient/
Wozden si onderlinge in stride
So dat der haerre in deene side
Een was/ hiet Alaricus/
An dander zide Frigiternus.
Alaricus vleef doe bouen.
Frigiternus vleef verscrouen/
Eñ vlo anden Keyser Valente.
Daer quam hi so in paerlemente/
Dattem die Coninc Carrien gaf/
Eñ soude dat heidijnscap staen af/
Eñ sine wapenen vp geven mede/
So datse Valent dopen dede
Nader arriane maniere/
Die doer Gode es harde ondiere;
Want hare gheloue datſ al quaet.
Dus quamen si in aergren staet

Die

Die Goten / dan ſi waren te bozen /
Doe ſi heidȳn waren verlozen.

Van weſter Goten eñ van oeſter Goten. XXI.

Alſemen ſcreef ons Heren jaer
.CCC. eñ .lxxix. boerwaer /
Wozden die Hunen ghewaere /
Dat die Goten alſo ſware
Onderlinghe in ſtride waren /
Eñ quamen bȳhem ghebaren
Die Frigiternuſe verdzeuen /
Eñ namen menegen dat leuen /
Eñ wozpenſe onder hare bedwanc /
Eñ alle die lande mede ghemanc /
Die waren onder der Goten gewelt.
Dus wart der Goten macht ghevelt /
Entie Hunen hilden langhe
Meeſt al Syten jn bedwange.
Frigiternus eñ ſine Goten
Saten een ſtic met haren roten
Onder Valente met goede bzeden.
Doe wozden ſi met pinlijcheden
Hem ſettende jegen tKoemſce rike.
Doe quam bȳ hem mogendelike
Metten Koemſcen here Valent
Eñ bleef verwonnen eñ ghevlucht /
Eñ verdzant repuluere mede.
Dit gheviel met rechte; want hi dede
Die Goten vander heidȳnre partie
Vallen jndie catterie.
Dus wozden die Goten verheuen /
Al wozden ſi des lants verdzeuen.
Si wonnen bȳtie Koemſce hant
Scoenre goet eñ beter lant.

Oft hieten die weſter Goten.
Dander/ die met haren raten
Sittende bleuen ſu haer lant
Onder der ſeire Hunen hant/
Dat hieten die oſter Goten bi namen/
Die ſidert bten lande quamen/
Eñ wonnen doe altemale
Op dat Roemſche rike Ytale/
Daer ſi lange in waren Heren
Alſe b dyſtozien hier naer leren.
Dſe weſter Goten baden ballen
Meneghe ſtede int lant ban Gallen/
Eñ quamen alle in Spaengen weſt/
Daer ſi haer rike hebben ghebeſt/
Eñ regneerden menerh jaer/
Alſe b die ꝓſtozie beſeet hier naer.
Dus/ ghelike twee ſware plagen/
Deſtruweerden in ghenen daghen
Oeſter Goten eñ weſter Goten
tRoemſche rike met haren raten.
Nb ſalic b noemen bi namen
Alle die Coningen tſamen.

Vander weſter Goten coronikē. XXII.

In Keyſer Gratiaens eerſte jaer
Datmen ſcreef/ wet bozwaer/
·CCC· eñ ·lxxxi·
Was bp de weſter Goten machtich
Frigiternus eñ was Here
Dzie jaer eñ nemmere.
Doe Alalaricus daernaer
Hadde die macht maer een jaer.
Naer hem bleuen ſi bedwongen duſ
Onder den Keyſer Theodozius
Die weſter Goten ·xiiij· jaer/

Eñ ſonder Cō· / wet hoer waer.
Daer naer hzaken ſi aï reine
Den hzede hytie Romeine/
Eñ namen teenen Coninc daer
Alaricus ·xb· jaer.
Naer hem regneerde der jare dzie
Chamoz; maer doe wart hie
Van ſine volke verſleghen daer.
Eñ Gonſeric was Here een jaer/
Dien ſloughen die Goten mede.
Doe wart Here jndie ſtede
Wallis/ die daer behilt
·xxiij· jaer die ghewilt.
Doe quam die crone hp Diederike/
Die behilt ·xiiij· jaer dat rike.
Daer naer Curſimont ſijn ſone/
·iij· jaer regneerde die ghone.
Deſe wart bermozt dozperlike
Van ſinen hzoeder Diederike/
Die naer hem ·xiij· jaer
Regneerde/ leſen wi bazwaer.
Doe wart Diederic bermozt
Oec van ſinen hzoederen bozt.
Eñ Cozitus ontfinc die crone/
·xix· jaer dzouch hiſe te lone.
Daer naer Alaricus ſijn ſone
Waeſt ·xxi· jaer na tgone.
Jegen deſen Alarike
Quam die Coninc van Vzancrike
Clodoueus/ die deerſte was
Herſtijn Coninc/ alſict las/
Eñ ſloughene jn enen wighe doot
Eñ dat lant cleene eñ groot
Dat die weſter Goten beſaten
Jnt lant van Gallen/ met dmaten/
Dat trac hi onder Vzancrike.
Alaric liet Amelrike/
Sinen ſone/ die jn Spaengē trac/

Daer

Daer hi meneghe veste vaer/
Eñ regneerde .xvi. jaer
Over die wester Goten daer.
Dese hadde ene dochter van Vzancrike/
Die hi hilt so onhovescelike/
Dat dien die Coninc Cyldevaert
Haer broeder doot slouch int gevecht
In Spaengen/ aldaer hi was Here.
Dse Goten coren teenen Here
Theudaen/ die de crone drouch daer
Achter een .xviij. jaer:
Doe sloughene sine liede doot.
Doe wart Censghesel Here groot/
Twee jaer heesti crone gedreghen/
Eñ wart te siere taflen gesleghen.
Daer naer een/ hiet Agelan/
Die crone banden Goten ghewan/
Eñ was Coninc .ix. jaer;
Maer hi was den volke te swaer.
Doe hief jeghen hem den scilt
Een/ die hiet Athanaghilt/
Entie Romeine waren hē hout/
Dus verstouch hi met gewout
Agelame/ eñ was daer
Coninc .xxi. jaer.
Leuwenscilt quam na desen/
Eñ was Coninc/ alse wi lesen/
.xvi. jaer/ eñ na 't gone
Waest .xv. jaer sijn sone/
Die Ritchaert bi namen hiet.
Naer sine doot hi de macht liet
Berterike/ die .vij. jaer
Die Goten berechte daer.
Zeghebo die quam naer desen/
Eñ hi staerf/ het moeste wesen:
.xxix. jaer was hi Here.
Sintellam ontsinc die eere/

Eñ was Coninc rechts ·ij· jaer.
Doe was hi so sel eñ so zwaer/
Dat hi was daer ōme verdzeuen.
Doe was die hoochheit gegeven
Eenen/ die hiet Sisebant/
Die hadt ·xx· jaer in sine hant.
Sintalla die quam daer naer/
Eñ waest ·xvi· jaer.
Vanden wester Goten Here.
Vp sinen sone quam die ere
Doe hi vander werelt sciet/
Dse hi jonc achter hem liet/
Die vi namen hiet Colgam.
Colgam die crone nam/
Eñ was ·iiij· jaer Here ontfaen.
Hier na wart hi afgedaen/
Eñ wart vedwongen tiere dinc/
Dat hi clergi daer ontsinc/
Omme dat hi was alte kint.
Na hem quam Sinthasuint/
Die ·xvi· jaer dzouch die crone.
Na hem Flauius sijn sone/
Die hilt ·xix· jaer trike.
Doe quamen wt Affrike
Die Sarrasinen daer gheronnen/
Die tlant van Spaengen wonnen/
Eñ vzaken met haerre macht
Alder wester Goten cracht/
Die gheduurt hadde wel naer
·CCC· eñ ·xlvi· jaer
Sidert dat si met haren roten
Vte Syten waren gestoten/
Eñ sidert dat si hadden geseten
Int lant van Spaengen/ als wijt weten/
Omtrent derdalf hondert jaer.
Dit gheschiede/ wet vozwaer/
Datter wester Goten gheweldt
Altenedet wart ghevelt/

Int jaer ons Heren/ nadie waerhede/
·bij^{c}· jaer eñ ·xx· mede.
Maer van Spaengen terdenheel
Bleef ongesmet eñ gheel/
Dat Galissien hiet bi namen.
Die westers Goten alle te samen/
Noch die felle Sarrasine
Ne wonnent nte met haerre pine;
Want God entie herstine wet
Heuet gehouden onbesmet.

Vanden oester Goten coroniken. XXIII.

Vanden oester Goten mede
Suldi horen die waerhede.
Wie si waren/ die crone droeghen
Sidert/ datse die Hunen versloeghen.
In Keyser Gratiaens eerste jaer/
Doe men screef al ouerwaer
·CCC· eñ ·ixxxi·
So waser in Cominc eñ machtich
Een hiet Mimeer/ want die Hunen
Beganstен daer weder stunen:
·bi· jaer was hi Here eñ nemmeer.
Na hem quam Balambeer
Der Hunen Coninc eñ sloegene doot.
Doe wart Cō· met scaemten groet
Van oester Goten Humont/
Eñ waest ·ij· jaer/ eene corte stont.
Horsmont die quamer naer/
Eñ en waest maer ·ij· jaer.
Die oester Goten waren na desen
Sonder Coninc/ alse wijt lesen/
·xi· jaer in enen keer.
Doe wart Coninc Walemeer
Die ·xxxi· jaer was Here/

Eñ

Eñ wart vegaen jn enen here/
Daer hi vacht in enen strijt/
Eñ vleef daer ter seluer tijt.
Gondeme daer na sijn vroeder
Dse wart der oester Goten vehaeder/
Eñ was Coninc ·xi· jaer.
Diederic so quamer naer/
Eñ trac jnt lant van Ytale
Mordadelike eñ niet wale
Slouch hi den Co· / die Odeater hiet/
Eñ was Here ouer dat diet
·xxxij· jaer jn Ytale/
Alse ghi hier sult horen wale.
Sijn neve quam jnden rike/
Siere dochter sone/ na Diederike/
Eñ was Coninc in Ytale
Eñ ouer doester Goten/ alsowale/
Eñ regneerdere ·viij· jaer.
Theodarus quam daer naer/
Eñ was drie jaer jn dat gewelt/
Eñ naer desen sa vehelt
Edelric dat lant een jaer/
Eñ Eucarius een daer naer.
Cotila die quam naer desen/
Cume mochte eenech felre wesen/
Eñ was Coninc ·x· jaer.
Doen Ceyas ·ij· jaer daer naer.
Daer endde der oester Goten macht/
Eñ vleef voert al ongehacht.
Nv suldi vort hier na horen
Wanen die Hunen sijn geboren.

Wanen die Hunen quamen. XXIIII.

Dje onbescrevene wiltheit/
Diemen banden Hunen seit/
Daden mi zwigen banden lieden/
En baden die wighen/ die gescied̄e
Van hem jnt lantscap ban Gallen
Eñ jn Ytalen/ dus moetic callen
Van hem wonder eñ waer/
Eñ scijnt rechts al openbaer/
Dat het was dat swert ons Heren/
Daer hi mede wilde keren
Met ozloghen/ alse wi spzeken/
Optie lieden/ die te bzeken
Sine ghebode eñ sine wet/
Alse b hierna wert gheset:
Daer omme willict coztelike onthinden/
Dat wi jn ouden boucken binden/
Hoe dat hare binc began/
Daer wonder es te merkene an.
Dje Goten/ alsic spzac te bozen/
Sijn wt Syten gebozen/
Dte enen lande/ hiet Scantia.
Niet langhe ghebiel daerna/
Alse die Goten daer bte reden/
Eñ bp andere landen streden/
Om te makene hare macht meer/
Dat die Coninc Filimeer
Des Coninx Gaderix sone/
Diemen bi toe namen gewone
Te hetene was Gaderic den Groten/
Alse hi met sinen genoten
Dwanc der wreeder Syten lant/
Dat hi onder sijn here bant
Een wijf sere groot eñ ongebaen/
Die geboot hi ban hem saen/

35 Eñ

Eñ dzeesse wten lande verre.
Doe moeste soe henen dzoeue eñ erre
In ene wastine wilt eñ groot/
Daer sa sochtsoe hare genoot
An wilde lieden te haren doene/
Die die bouke heeten Fernoene.
Wettem deelde soe haer lijf:
Dus wart gewonnen andat wijf
Dat wreede geslachte banden Hunen/
Dat sident dele roder crunen
Maerten achter erderike.
Dese beganden ghemeenlike
Vp die merschen Meotydes
Ouer an Azien/ men waent des/
Tesamen wassen eñ dyen/
Eñ was boic ban siere paertien/
Cleene/ zwart eñ einselijc/
Eñ cume lieden ghelijc/
Eñ ban talen so ongehozt/
Dat cume dochte sijn mensken wozt/
So einselike waersi te siene ane/
Datdiese henden te wederstane
Met berhtene/ si badense bilen
Al eenlike jn hare bpsien;
Want so swart was hem dat bel/
Eñ haer anscijn also wel
Was bet ghesozmeert eñ ghèset
Naer des duuels maermoset/
Dan menscelike ghesate.
Hare ogen geleken bet ghate/
Dan ogen/ diese eerst sach ane.
Stout waren si jn den bestane
Eñ sel/ alse ghi moghet hozen.
Alse hare kindere waren gebozen:
Dien knechtkine bilden si altehant
Dje wanghen af selue metter hant/
Dat si smaecten eerst die wonden/
Eer si soch sughen bestonden:

Dus bleuen die manne sonder baerde.
Dese constenst banden paerde.
Dapper/ stout eñ sere wreet/
Eñ ouer die scouderen bzeet:
Corte halse: eñ goet ten boghe;
Cierste boïc/ dat wesen moghe.
Van dusdanen aerde/ alswi noemen/
So waren die Hunen comen.

Hoe die Hunen verwonnen die Goten. XXV.

Hare macht nam sijn begin
Al hare seghe eñ haer gewin
Vptie Goten jnden stride/
Eñ dat gesciede jndien tide/
Datmen screef ons Heren jaer
.CCC. eñ .lxxix. / dats waer/
Eñ quam bi dus gedanen saken/
Datsi die Goten verstaken.
Dje Hunen saten/ wi wanen des/
Ouer die mersche Meotydes/
An Azien metten berghe besloten.
Sj plaghen oec met haren roten
Te jaghene; want si hem generden
Daer mede van dien/ dat si berterden/
So dat die Huunsche jagers quamen/
Daer si eene bliende hinde bernamen/
Mids ouer die mersce Meotydes.
Nv waenden die Hunen des/
Dat mense liden niet en mochte:
Want noint eer man en besochte/
Esi quamen bolgende der hinden/
Daersi tlant beseten binden/
Eñ despieden der Goten lant/
Eñ gramen weder aite hant.

Dien seluen worh / die hem die hinde
Gheleert hadde / die ei niemen kinde /
Eñ bzochten haren Hunen de mare /
Hoe daer ouer gescepen ware.
Dus quamen si heimelike gelopen
Bouen wt Azien in Europen.
Ghelijc dat traf bliet bozden wint /
Quamen si al onbekint
In der Syten lant gespzongen /
Eñ hebbent altemale gedwongen /
Entie Goten / die met eren
Lange hadden gewesen Heren /
Eñ nb onderlinge streden /
Of si dzeuense wt haren steden /
Of si bzochtense an haren danc
Altemale in haer bedwanc.
Hieromme wozden si berheuen /
Datsi om niemen en wilden gheuen
Tachterst bisierden si / eñ dachten /
Hoe si die wereit gescenden mochten.
Binnen ·lxxx· jaren hadden si
Dese Coningen / lesen wi:
Balamber eñ Munsit / die wan
Ettelen / den sellen man;
Maer boer Ettelen so was Here
Kugula sijn bzoeder eere /
Eñ Bleda sijn bzoeder daer naer.
Doe Ettel / die menegen baer
Dede alden Roemscen rike;
Want hi quetset jammerlike.
Na hem quam Erbach / sijn sone /
·bi· jaer regneerde die ghone
Doe rancte der Hunen macht;
Want si bleuen al ongehacht;
Doe regneerden si daer naer
Omtrent wel ·lxx· jaer.
Maer der Coningen swighen wi /
Want si alle hielen Pagasm.

Al sonder dese wilde liede/
Die ic hier vozen bediede:
Persen/ Franken/ Sarrasine/
Bertoene/ Angelsche/ Wimmeline/
Oester Goten/ wester Goten/
Wandelen/ eñ Huunsche roten/
Su waren andere liede mede/
Die ouer grote pijnlijchede
Daden bydat Roemsche rike:
Cuerken/ Bulgren/ dies gelike
Die Geppden entie Alane/
Alsic hier vozen dede te verstane;
Want nu meer willic anebaen
Mine materie/ eñ doen verstaen/
Twi ic hier vozen ebbe bediet
Aldus menegerande diet.

Hoe Gratiaen besette sijn rike. XXVI.

Gratiaen/ Valentijns sone/
Hadde eenen vzoeder/ ente gone
Hiet Valentiniaen naden vader.
Dese wozden Keysers vedegader
Eñ warent ·vi· jaer te samen
Int jaer ons Heren/ alse wijt vernamen/
·CCC· lxxx· eñ een mede.
Cote Amiens jndie stede/
Ontsinc Gratiaen die crone
Met eeren eñ oec harde scone/
Eñ gaf hare die name mede/
Die soe al noch hout de stede.
Int eerste jaer van sinen rike
Besette hi sine dinc vzoedelike.
Alse hi vernam Goten eñ Hunen
Beede gader vp hem stunen/
Coes hi eenen stouten man

Te sinen gheselscepe dan
Theodosius / alse wijt hozen /
Die dan Spaengen was gebozen /
Eñ beual hem ghetrouwelike
In Ozient dat Keyserrike.
Dat dinc hi ane / alse ·i· stout man;
Want hi coztelike verwan
Dse Goten eñ herfse ghescent /
Die / Gratiaens oem / Valent
Verslegen adden eñ tBoemsce here.
Dus quaemt hē wel na sinen gere
Eñ bzachte in cozten tiden
Met siere voget ter Boemscer ziden /
Al Grieken eñ Trachē eñ Ozient
Eñ groot lant daer omtrent:
So dat bi hem dat Boemsce rike
Wart verheuen mogendelike.
Dese Theodosius / alsic nome /
Was goet kerstijn man eñ bzome /
Eñ God / alse ghi sult hozen /
Hadden sonderlinghe verkozen.
Dan hem moet nu die tale bliuen /
Want hier na sulwire af scriuen.
Gratiaen sette sine vaert
Saen ten Duutscen lande waert;
Want die Aelmanne waren ontbzoken /
Eñ bzaken / dat si adden gesbzoken /
Eñ geswozen die Boemscer wet.
Nu heuet hi hem also gheset /
Dat hi romen es entie sine
Upten Kijn tote Argentine /
Dat men in dietsch Straesbozch heet /
Daer vant hi die Aelmanne gereet /
Up hem met ongetelden here.
Sine hope eñ al sijn ghere
Stont meer an Gode alleene
Dan an al sijn volc ghemeene.
An ·Ih'c· Xpc· dat hi genaden /

Diene niet liet omberaden;
Want hi heuet die bianden bestaen
Die heidsin waren / eñ ondaen /
Eñ af gesleghen met gewelt /
·xxx^m. byt belt /
Eñ bacht dus metter Gods genaden /
Met eeren eñ met lettel scaden.

Van Maximuse eñ and' dinc. XXVII.

In Gratiaens tiden gebielt aldus
Dat van Rome boer Maximus /
Eñ was van Constantijns geslachte /
Eñ boer in B'taengen met machte /
Daer hi ontboden was alduz:
Want die Coninc Octauiuz
Van B'taengen / dat hiet dat grote /
Om dat hem rieden die ghenote /
Eñ dat hi was sonder sone /
Hadden ontboden omme ighone /
Dat hi hem wilde in sijn leuen
Siere eneghere dochter gheben /
Eñ alt conincrike daer mede /
Naer sine doot in goeden bzede.
Duz wart geent huweliic gedaen /
Eñ Octauiuz staerf saen /
Eñ Maximuz die ghewan
An hem die Bertaensche man /
Eñ sette doe sine baert
Een rike van Rome waert /
Dat hijt afwonne Gratiane
Eñ sinen bzoeder Valentiniane:
Hier ouer quam hi in Armozike /
Dat wan hi hẽ af mogendelike.
Eñ besettet met Bertoenen.
Hine liet staerken no coenen /

Na weder ridder / nach ſetlant
Cume in al Bertaengen lant /
Hine boeredſe in ſine ſcare.
Dat Aermoziſe hiet hi dare
Cleene Bertaengen / duer ter ſteden:
Noch hetet Bertaengen heden.
Bi deſen Maximus ſo waert
Grote Baertaengen met ſire baert
So ontſet dan ridderſcepe /
Datter alteſant met ſcepe
Die Poitebinen ſnue quamen /
Die tlant den Bertoenen namen.
Maximus boerbozt in Gallen /
Eñ want wel naer met allen /
Eñ eſ ten Kine waert getogen /
Met ſtouten moede eñ met hogen /
Alſe die wille winnen al
Almaengen / heeft hijs geval /
Eñ ſetten te Crieren jn de ſtat
Sinen coninc ſtoel na dat.
Dit ozloghe eñ dit ſtriden
Was jn ſenten Martijns tiden
Eñ Maximus die adde conde
An hem oec ter ſelver ſtonde /
Eñ alſo wel / alſe tRoemſce rike
Verweerret was al ſekerlike /
Alſo wel was die heileghe kerke
Verweerret onder die valſche clerke /
Die hem verheffen wilden ſo;
Want een grier hiet Mared /
Wilde bydie Dzieuoudichede
Seggen ſware ongeloiechede /
Eñ ſelde dat al openbare /
Dattie Heilege Gheeſt geen God en ware.

In

Vs. 56 Mared] L. Mareds. Zie het 7 vs. van 't volg. *Cap.*

In Spaengen begonste vp gaen
Een meester hiet Pzissiliaen.
Het ware al een/ seide die gone/
Vader/ Heilech Gheest eñ Sone
Een persoen wert eñ God.
Oec weder seide die sot
Vleesch tetene; want die viant
Maectet/ seidi/ metter hant.
Huweliic hielt hi ouer niet;
Want hi wijf eñ man verstiet.
Eñ ander ongeloue vele/
Datten leken ginc vtenspele.

Wat in Gratiaens tiden geuel. XXVIII.

Omme dit gheestelike ozloghe
Stichtemen ene consilie hoghe
The Constantenoble/ indie stat/
Want Theodosius wilde dat;
Eñ Damasius/ die doe Paues was/
Die ghehinghede mede dat.
Aldaer was gherondempneert
Macedo/ eñ oec ghewert
Vter kerken gheloue mede.
Eñ daer maertemen indie stede
Credo in vnum/ sonder saghe/
Datmen singhet alle zondaghe
Van onsen gheloue/ Gode teeren/
Eñ Macedone tonneren.
Vanden quaden Pzissiliane/
Die ongeloue dede te verstane/
Die wart omme sijn dulle spzeken
Vte Vtalen al gesteken

Van

Vs. 3 The] L. Te.

Van den Paues Damasius/
Eñ van den heilgeen Ambzosius.
Doe quam hi int lant van Gallen/
Cote Boyziers al met allen/
Daer een Zeent versament was.
Daer was inne/ alsict las/
Die milde Martijn van Tours.
Daer en vant hi geen succours;
Want alsement ieweren woude/
Beroupen wildijt also houde
An Maximus/ die geweldelike
Doe cõmen was int keyserrike/
Alsic v seide hier vozt.
Van Maximuse was hi ongehozt
Eñ verstoten daer oec mede
Vte siere Bisscopliker stede.
Doe trac hi te Trieren in de pozt
Daer hi qualike wart bermozt/
Entie ghene/ die met hem waren/
Moesten qualike mede varen.
In des Gratiaens tiden mede
Leestmen dat Jeronimus dede/
Biden Paues Damasiuse/ lesen/
Bi wies ozloue het moeste wesen/
Den zoutre in ons Heren kerke/
Eñ quam eerst onder die clerke
Ten seluen tiden van hẽ veeden/
Alse wi vanden salmen sceden/
Glozia Patri/ dat men singhet/
Alsemen die salme ten ende vzinget.
Indes Gratiaens vijfte jaer
Begonste hare te verheffene sw'
Justina/ Valentiniaens moeder/
Die mettem was Keyser/ sijn vzoeder/
Jeghen die kerke van Meilane;
Want soe was eene arriane.
Die vurgerie wederseget algader
Die Sone metten Vader.

Even geweldich niet en si.
Dese heresie was hibi
Vander heileger kerke verdoemt.
Dese Justine/ die quade/ coemt
Cote-Meilane/ eñ wilde verdziuen
Sente Ambzosise/ ofte ontliuen;
Want hi was/ die met ghewelt
Onse gheloue staende beheilt.
Justina gelouede eere eñ sat/
Mochte iemen bulbzingen dat/
Dat hine wech boerde met machte/
Waert bi daghe/ of bi nachte/
Eñ menne in anderen lande dade.
So dat een/ bi valschen rade/
Bider kerken hilt ene kerre
Quame hi wt/ dat hine verre
In anderen landen boeren soude;
Maer hi selue/ die dit daen woude/
Waers van siere mesdaet gedaen/
Eñ dptie selue karre gedaen/
Eñ ghevoert wt siere macht/
Dus verorchti sine jacht.

Vanden Vranken eñ and' dinc. XXIX.

In Keyser Gratiaens vijfte jaer
Staerf Pziamus/ weetmen vorwaer/
Deerste Here vanden Vranken/
Die tRoemsce rike begonde cranken/
Eñ sijn sone Maercomerijs/
Die vromech was eñ sere wijs/
Wart ouer die Vranken Here/
Eñ mettem noch een ander mere/
Die Symeo bi namen hiet.
Dit wel onstentlike diet
Wart wassende eñ hilden ouer tsine

Clant beneden den Rine/
Eñ beſittent met ghewelt.
Doe te Rome wart gheſelt
Vander Vranken ouerdaet/
Sendere die ghemeene raet
·ij· Hertoghen met groten here
Vptie Franſoyſen ter were:
Eraclius ende Hozuntine
Quamen/ alſt wart in ſcine/
Neben Crieren jnden ſtride.
Daer wozden die Romeine ôbilde;
Want lettel ontginckſer banden here.
Die Heren bleuen jndie were
Beede bp ghenen belde doot.
Lettel eneghen wederſtoot
Ghereede hare die Roemſce pozt
Vptie ſtoute Vranken bozt;
Want der Vranken macht die wies/
Eñ Rome biel int berlies.
Deſe Marcomeris was Here daer
Vanden Vranken ·xxxiij· jaer.
In Keyſer Gratiaens ſeſte jaer
Wart ozloghe groet eñ ſwaer
Van Maximus bpt keyſerrike;
Want hi wan hem af fierlike
Gallen wel naer altemale/
Eñ quam bozt alſowale
Ozlogen bptie Roemſce crone.
Cote Lyons bptie Rone
Daer wart Gratiaen verſleghen.
Maximus ſettem bozt daer jegen/
Dat hi winnen wilde Ytale.
Daer bte verdzeef hi alſo wale
Den anderen Keyſer Valentiniane/
Dat hi moeſte wiken dane/
Eñ ſijn quade moeder Juſtine/
Die ſente Ambzoſiſe dede pine/
Wozden verdzeuen bten lande/

Eñ dogede pine eñ ſcande.
Dat ſoe te doene hare bermat
Sinte Ambroſiſe/ wart ſoe ſat.
Aldus wan Maximus met allen
Beede Ytale eñ Gallen
Eñ delle dan Aelmaengen:
Metten ridderſcepe dan B'taengen/
Eñ ware Keyſer eñ Here bleuen/
Yen haddem niet genomen tleuen
Theodoſius/ die Gratiane
Wrac eñ Valentiniane/
Alſe v die bouc berclaren ſal/
Die hier naer ſal comen al.
Nv ſuldi horen een deel bedieden
Vanden goeden heilegen lieden/
Dje jn Grattaens tiden waren/
Haer leuen eñ haer weluaren/
Eñ Jheronimus bloemen mede/
Daer men vint vele wijſhede.

Van ſente Baſiliſe den groten. XXX.

In Keyſer Gratiaens derde jaer/
Alſmen ſcreef/ met dorwaer/
Dat jncarnation ons Heren/
Alſe ons braye yſtorie leren
·CCC· lxxx· eñ oec viere/
Doe ſtaerf die heilege goedertire/
Die grote Baſilis/ aldſict las/
Die Biſſcop tote Ceſarien was.
Deſe omme ſine heilerhede
Verdaerde God om ſine bede/
Eñ leerdem die heilege wort/
Diemen dzenrt ter meſſen dort/
Daermen met doet tſacrament.
Deſe Baſilis/ alſemen kent/

Was vertoget openbare
Van Mercurise den maertelare/
Dat hi doot stac/ alsonder waen/
Den quaden Keyser Julianen.
Dese Basilis die verbat
Eenen jongelinc teere stat/
Die hem den duuel met bzssen zinne
Bygaf/ om eere jonebzouwen minne/
Eñ ontweldegede met gewelt
Den biant/ alse sijn vers telt/
Dat hi den bzief bp moeste geven/
Daer die manscap in stont gescreuen.
Andere miracien gheemeene
Dedi vele grote eñ cleene/
Eñ/ alse hi lach bp sinen doot/
Eenen ersatre hi ontbloot
Die jode was/ eñ Joseph hiet/
Om dat hi wille/ dat hi besiet
Een deel/ hoet mettem stont.
God haddem gemaket cont/
Dat hi dien jode bekeren soude/
Eer dat hi boere onder moude.
Dies haddene Basilis bercozen/
Eñ leidem menechwaerf te bozen/
Dat hi kerstijnboem ontsinghe/
Daer dander ontseide die dinghe.
Nu was dese Joseph so wijs
Vanden pulse/ dat hi den prijs
Hadde van al/ die men wiste;
Want hi nimmermeer en miste/
Hine seide elken zieken man/
Oft enech antgaen ware daer an.
Nu es hi tote Basilise comen/
Eñ heuet sinen aerm ghenomen/
Eñ taste den plus. Doe bragede hi:
Joseph/

Vs. 49 plus.] L. puls.

Joseph / wat dinct v van mi?
Die iode spzac nv: hoze mijn callen!
Dit zonne sal metter zonnen vallen:
Alse of hi seide / du sulc erht /
Alse die zonne laet haer lecht /
Saltu enden / eñ dus namelike
Sal enden die zonne van erderike.
Vasilis antwozde sonder sozgen:
Oft ic leue tote mozghen /
Wat sal dan daer af wesen?
Here! spzac hi / en mach niet wesen.
Dine ziele sal indi geduren
Tume die stont van ere vzen.
Vasilis spzac: oft ic ondzaghe
Mijn lijf tote maergijn middaghe /
Wat seghestu daertoe man?
Die iode spzac: so steruic dan.
Ja / spzac Vasilis / du suit ontsteruen
Den duuel / eñ Gode vp eruen.
Doe spzac die iuede ic versta /
Waerwaert dat dijn meenen ghe /
Mine ghelaue willic vegeuen /
Mogestu also lange leuen.

Hoe hi den duuel den jongelinc nam. XXXI.

Vasilis sette sine ghebede
Ane Gode / an sine mogenthede /
Dat hine so lange sparen woude /
Dat hi dien iuede behoude.
Die iuede es smaergens comen /
Eñ heestene leuende vernomen.
Doe viel hi vp sine knien /
Eñ louede Gode mettien /

Die die kerstine nv aneheben /
Eñ wart kerstijn daer ter steden.
Eñ Basilis heeft messe ghedaen.
Eñ ginc te bedde eñ staerf saen
Doe quam Joseph / die Jan hiet /
Eñ alse hi den Bisscop doot siet
Ter seluer tijt / ter seluer stont /
Alse ghespzoken adde sijn mont /
Viel hi neder vp sine berst /
Eñ zeide: Here ·Ih'c· Xpc· kerst!
Vzient ons Heren! had stut gebeden /
Du waers noch in dire gesontheden.
Dus bleef doot in desen doene
Basilis / die in sinen sermoene
Menegen mensche bekeerde /
Eñ dien God sonderlinge eerde:
Vpten jaersdach bleef hi doot /
Eñ wart begraben met eren groot.
Inden seluen tiden mede
Was Paues te Rome / indie stede /
Damasius / eñ was bozwaer
Doe in sijn ·xb· ste jaer /
Eñ Jeronimus was doe mede
Te Bethleem / jn die stede /
Die hem liet werden te sure
Here die Heileghe Scrifture /
Daermen mede afteilen sal
Leringhe te wonderne al;
Eñ sine bite / die scone es sere
Te hozne / die mint onsen Here.

Vs. 9 Die] L. Dien. De afschryver heeft zekerlijk het schrapjen boven de e vergeten te teekenen. Het welk meermalen het geval is der verkorte schrijfwyze van dien tijd.

Van

Van sente Jheronimuse. XXXII.

Jheronimus was geboren
In Pannonien/ alse wijt horen/
Dat nv Hongerien heet.
Jonc was hi te Rome geleet/
Eñ daer ontfinc hi herstijnhede
Lettren/ eñ gramarien mede.
Leerde dan meester Donate/
Die makede doz der kinder date
Enen boec/ die heet Donaet.
Jheronimus ter scolen gaet
Eñ leerde in griex philosophie/
Eñ in latine die clergie.
Eubzeusche lettren eñ tale
Leerde hi bermaten wale.
Doen wart hi in sire soget
Eñ hilt hem emmer an die doget.
Maghet bleef hi al sijn lijf/
Eñ leuede al sonder wijf/
Alse die pijnde na hem gebene
Elken dan bulmaerten leuene.
Doe hi hadde ·xxxix· jaer
Wart hi in Rome sere maer/
Eñ hem wart priesterscap gegeuen/
Eñ teenen Cardenaël verheuen/
Eñ was jndie stat ·iij· jaer/
Eñ dan clergien so maer/
Dat alt volc spzac openbare/
Dat hi des pauescap werdich ware;
Maer alse hi sach der clerke boere/
Entie maenken so jn roere/
Dat schande was eñ zonde/
(Want hijt ghedogen niet en conde)
Hi lachteret hem harde sere.
Dies wart hi ghehaet te mere

Vanden paepſcape/ die hem laghe
Leiden vi nachte eñ vi daghe/
Eñ verkeerden ſijn doen in aues;
Nochtan Damaſius die Paues
Hadden hare ſere verrozen;
Doch die clerken daden hem tozen/
Eñ hebbene teere ſtont gedaen/
Eñ wijfs clederen an ghedaen/
Ghelijc of ſine teere ſteden
Ghedaen hadden in dozperheden/
Eñ met dus ghedane wozt
Verſtieten ſine vter pozt.
Doe hi van Kome verſtoten was/
Quam hi ghevaren/ alſict las/
Te Conſtantenoble/ daer hi vant
Den Biſſcop Gregorius ghenant:
Eenen heilegen man eñ enen vzoeden/
Hem vebal hi hem in hoeden/
Eñ leerdem vele van ſiere conſt;
Dies hi hē vzouch groten wel jonſt.
Van danen voer hi in Surien/
Omme te leerne meer clergien/
Eñ omme te werdene hermite.
Daer veſcreef hi Malcus vite/
Eens moencs/ die gevaen was/
Die iuſtich was/ nv merket das.

Van Malcus auenturen. XXXIII.

Malcus moeder eñ vader
Wildene dwingen vede gader/
Dat hi trecken ſoude te wiue;
Maer hi ſeide: hi wilde dat vlue;
Want hi ſette hem te veſen
Dat hi moenc wilde weſen.
Dus es hi henen ſtille verholen/

Vader eñ moeder ontstolen/
Eñ bïlet in hermitagen te hant/
Daer hi vele moenïken vant.
Mettem heeft hi hē vegeuen/
Eñ es aïdaer een stic vleuen/
Daer na quam hem inden moet/
Dattem sijn zin te lande stoet;
Want hi hadde vernomen mare/
Dat sijn vader hleuen ware/
Eñ wilde troesten siere moeder/
Eñ maken deg te vroeder/
Dat soe ghenen andrē man en name.
Den Abt was dit omvequame/
Eñ seide emmer openvare/
Dat deg viants rozinge ware.
Malcus seide: hiers geen vlien/
Ic moet miere moeder emmer sien/
So dattene sijn Abt liet gaen;
Maer hi liet eersten menegen traen.
Dus sa ginc hi henen mettien/
Eñ heuet van verren versien
Gheselscap/ die ghinder quamen/
Omtrent wijf eñ man te samen
Cote ·ixx· wel vi ghetale/
Daer mede gheselede hi hem wale/
Eñ alsi aldus henen gaen/
Quamen si te ghemoete saen
Koueren/ heidine/ sarrasine
Vp paerden/ vp kemele/ die hē pine
So groot daden/ daer si ghingen/
Dat si aldie rote vinghen/
Eñ deelden tgoet entie liede.
Malcus den moenc ghesciede/
Dat hi eñ eene kerstine vrouwe
Quamen te deele met groeten rouwe
Eenen heidinen tien male/
Diese vrachte te siere zale/
Daer eene vrouwe was/ eñ mense dwane

Die tanebedene/ an haren dane.
Daer was hem bebolen mede
Die sraep te hoedene/ alse hi dede/
So dattene die heidijn daer naer
Dwane eñ dede baer/
Dat hi ghemeenen soude sijn lijf
Jegen dat goede kerstijn wijf.
Malcus nam die bzouwe anblide
Eñ ledese ouer ene zide
Daer bi in ene hagedochte:
Een swert hi daer mettem bzochte/
Eñ seide hi sloeghe hare lieuer doot/
Dat hi quaetheit dade so groot.
Die bzouwe spzac: en doe mi niet
Al willestu doen/ dat men di hiet;
Jc bleue mi oec lieuer doot/
Dan ic dade/ dat men mi geboot.
Haut mi snder suuerheden.
Jc sal wel wachten oec dijns bzeden:
Laet onsen Here wanen dan/
Dat ic dijn wijf bem/ eñ gi mijn man/
God saelt kennen eñ ons lonen.
Wi mogen lichte hem dus honen;
Dat wi nachts te gader laghen/
Eist/ dat wi wel ouer een dzagen.
Alse Malcus hozt so wisen raet
Dinket hem goet/ na dien dat staet/
Eñ minnedse bele te meer in desen/
Dan of soe sijn wijf adde gewesen.
Dus waren si lange stont te samen/
Datsi niet te gader en quamen/
So dat mense liet onbehoet;
Want Here en Bzouwe bermoet/
Dat si tontgane hẽ niet ne pinen.
Malcus began dan rouwen dwinen/
Alse hi dochte om theilege leuen/
Daer hi hem wt hadde berdzeuen/
Diesmen in hermitagen pleghet/

So dat de vrouwe te hem seghet:
Want soe wart sijns rouwen geware/
Eñ seide/ wildi stille of openbare/
Soe wilde gherne/ mocht gesien/
Mettem auenturen plien.
Dus sijn si ouer een ghedraghen/
Des nachts si hem alduss beiagen.
Eñ hebben twee gheete geslegen/
Die belle genayt eñ gedwegen/
Eñ daer af gemaekt .ij. malen.
Dat vleesch ziedsi sonder talen/
Dat si eten souden ter noot
Indien weghe lanc eñ groot.
Eñ si gingen henen vlien/
Eñ dicke ouer hare scoudere sien.
Naden derden dach si saghen
Heim tween na hē comen gelagen
Vp .ij. hemele cuersale/
Diese achtervolgede wale;
Want si vanden in dat zant
Hare voetspore altehant.
Doe saghen si ter rechter zide
Een hol/ dat ondaen was wide.
Verbaert waren si in alre maniren
Van ghevenijnden dieren;
Nochtan die noot riet hem dat.
Dat si vlien indat ghat.
Doe soe quam daer ieghen recht
Haer Here eñ een sijn knecht/
Eñ riepen vp ons beden tsamen/
Dat wi wt dien ghate quamen/
Eñ alsi ons daer waenden winnen/
Was daer eene leuwinne binnen
Inden hole ter seluer stont/
Al en waest hem niet cont/
Die ghewapen hadde aldaer.
Doe soe horde dat meshaer/
Es soe vten hole ghevaren/

Eñ dodedſe beede daer te waren/
Eñ bzachtſe in ghetogen
Deen na den anderen/ boz haer ogen.
Doe wozden ſi aldaer ter ſtede
In hopen eñ in bzeeſen mede;
Want ſi die leuwinne ontſagen.
Des maergens alſt/ be gan dagen/
Nam die leuwinne haer kint/
Eñ gaet henen/ daer ſoe bint
Haer ghebouch/ eñ es géſceeden/
Eñ laet gheent hoï hẽ beeden.
Doe gingen ſi wt tien male
Eñ namen die hemele curſale/
Die men dzomedaris heet/
Eñ ſo henen daer mede ghereet/
Eñ reden ·b tij· dage eer ſi quamen/
Daer ſi ſekerheit bernamen/
Eñ ſi quamen in herſtijnre were/
Daer ſi banden tRoemſche here/
Eñ waren bozden Maerſcalc bzocht/
Dieſe heuet onderſocht/
Hoe hem hare auenture bergine
Malcus teldem aldie dinc/
Eñ ſi loueden onſen Here/
Dier dinc wonderde hem ſere.
Eñ Malcus bleef moenc daer na
Int lant ban Meſopotania/
Eñ ſine liebe reine amie/

Beual

Vs. 134 hemele curſale] Voor curſale vind ik in der *Nat. Bloem.*, een werk mede van onzen MAERLANT, curſaris. Al waar hy van den kemel geſproken hebbende, zegt:

Erande kemel curſaris
Eſ diemen hetet dromadaris
Die vtermaten ſeere ſijn ſnel.

150 Beual hi Gode eñ sente Marie/
Diese boxt wel heeft behoet/
So dat soe quam ten ende goet.

Noch van sente Jheronimuse. XXXIIII.

Dese auenture van Malcus
Beschriuet ons S' Jeronimus.
Nv hoxt boxt sijn selfs bite.
Jheronimus begerde met blite
Selue te proebene wat ware
Te leuene in hermitagen scare/
Daer hi in was/ alst wel steen/
.tiij. jaer al achter een
Met moenken/ die hem also sware
Pijnden/ dat openbare
Schinen mach in desen tiden/
Dat nv niemen en mochte liden;
Want hi doet aldus bekinnen
Sinen lieuen tween raerminnen
Paulen eñ Eustroten mede/
Die kenden sine heimelichede.
O wi! seit hi/ mi gedinct das/
Dat ic in hermitagen was
Indat grote woeste lant/
Dat die zonne heuet verbxant/
Daer die aerme moenken lagen
In hutten/ open alse haghen.
Hoe dicken gedochte mi das/
Dat ic te Rome in feesten was.
Ic sat alleene; want mijn gedochte
Was bedxoeuet arde onsochte.
Mijn aerm bel was dox ronnen/
Eñ dox scenen metter zonnen/
Dat wel naer mijn been dox stac.

Vp mine crune enen zac/
Dat mi tsel was dan hitten sw't/
Eñ gelijc eenen steene hart.
Mijn leuen dat was alle dagen
Suchten / weenen eñ clagen/
Eñ alse mi dan die slaep berwan/
Daer ic iegen dacht norhtan/
Lagen mine aerme magre lede
Cume vptie viote erde mede.
Van spisen eñ van dzanke gerede
Swigic vest hier ter stede;
Want der zieker liede pusoen/
Dat was cout water in haer doen/
Eñ ghesodene spise mede/
Dat hiet ouerdadichede.
Ic maecte mi al daer geselle
Omme die dzeese bander helle/
Eñ verdoemde mine lede
In dus swaren haerher mede
Met serpenten/ slangen eñ and' diere/
Eñ al wasic in diere maniere/
Norhtan was mijn gedorhte gans
Eñ was dicken dans
Metten mageden in mijn gepeins.
Ic hadde van aermoeden den weins;
Want mine wangen waren vleec/
Alse die van hongre waren weec/
Norhtan en was niet te min
Int begeren mijn zin.
Mine vercoude leden vloot/
Die wel naer scenen doot/
Daer jn norhtan vernde mede
Die vzant der onsuuerhede.
Dus wasic alre hopen quite.
Doe viel ic neder met vlite/
Alse Magdaleene te Jh'c. voeten/
Eñ began weenen eñ hem groeten/
Eñ dwouch met tranen sine voete

Eñ dzogedse weder harde soete
Met minen hare: inderre maniere
Temperdic dan sinen biere
Dat verhtende vleesch/ eñ maket mat;
Want vinder weke ic niet en at.
In scame d niet iegen d amien
Mine onsalechede verlijen;
Maer ic clage d aldas/
Dat ic niet en vem/ dat ic was.
Mi ghedincs wel/ dat ic sach/
Eñ riep nacht eñ dach/
Eñ slouch voer mine vorst dan sere/
Eñ sesseerde min no mere/
Eer ic getroest was eñ gescouden
Van Gode/ die mi wilde behouden.
Mine celle/ daer ic in lach/
Vzucht ic selue eñ ontsach/
Ghelijc alse of soe weten mochte
Mijn gepeins eñ mijn gedochte/
So ward ic vp mi selven erre/
Eñ ginc indie wostine verre.
Saghic dan enege holle dale/
Oft hoghe roetsen gescuert eñ hale/
Daer vielic in mine gevede
Eñ haerhereerde minen lachame mede/
Eñ dan na menech traen
Eñ zuchten/ dat ic wt liet gaen/
Eñ mine ogen inden hemel hingen/
Quamic dicke in sulken dingen/
Dat ic metten ingelen was/
Eñ zanc vroilike/ eñ las
In odoze/ dat versekijn/
Dat dicke singen die magede sijn.
Of dan die ghene dit gedogen/
Dse hare vleesch te magerne pogen
Eñ verteren inden dulle liue/
Eñ haer gepeins es dus keytiue:
Wat gevoget die jonchzouwe dan/

Die alle weelde heeft sonder man:
Men mach wel seggen dat al bloet/
Dat soe es al leuende doot.

Vanden leuwe die hem diende. XXXV.

Alse Jeronimus .iiij. jaer
Dus geleuet hadde daer/
Doe boer hi danen te Bethlem/
Daer versaemden ane hem
Die ghesellen in cloxter stont.
Daer maecti/ alst es cont/
Een cloesterhijn eñ een couent/
Dat tote hem quam al omtrent.
Daer studeerdi/ eñ ontbant/
Eñ screef selue metter hant
.l. jaer eñ anderalf mede
Der Scrifturen heimelijchede/
Daer hi aldie Byble besochte/
Eñ bten ebzeuscen in latijn bzachte.
Daer dedi sine tande sagen;
Want men hozdene dicke clagen/
Dat hi dat suurs eñ dat caldeus
Dat arabis eñ dat ebzeus
Ten besten niet en cõste gespzeken/
Die wozde bughen/ die tale bzeken.
In Bethleem gesciedem mede/
Dat hier nv staet te derre stede:
Eens by enen abont hi sat
Met sine jongers/ eñ at/
Eñ disputeerde van scrifturen.
Doe quam daer ter seluer bren
Een groot leu/ sachte gemoet/
Die hinkede an sinen enen boet/
Eñ Jheronimus dedene dwaen/
Eñ wart daer gewaere saen/

Dattem een ſtruut daer in ſtac.
Te hant hi dat hout wt trac/
Eñ maket hem ſcone eñ bant/
Entie leu genas te hant.
Al ſiere felheit hi bergat/
Eñ bleef aldaer ter ſtat
Onder die maenke ſacht eñ tam.
Jheronimus ſach wel eñ bernam/
Dattene God hem ſende gemene
Niet om den ſeeren boet alleene;
Maer om bziendſcap. Hi hē beual/
Eñ bider bzoederen rade al/
Dat hi den ezel hoeden ſoude/
Die te ghane plach ten woude/
Eñ hout te dzaghene ten biere/
Dat hine wachte ſegen and' diere.
Die leu bede/ datmen hem ſeide/
Eñ hoede den ezel in de weide.
Doe gebielt by enen dach/
Dat die leu fliep/ al daer hi lach/
Eñ coepmanne quamen/ die d'leden/
Eñ ſagen den ezel tiere ſteden
Sonder hoede eñ namene mede/
Om laſt te dzagene/ alſe noot bede.
Die leu ontſpzanc eñ wart gewaer/
Dat ſijn ezel berlozen ware/
Eñ ſochtene lange/ eñ bantſ niet.
Sabondſ/ alſhi banden beide ſciet/
Quam hi ter pozten dzoeue eñ ſpade;
Hine dozſte incomen dan meſdade.
De bzoedere ſagene/ eñ waren gram/
Dat hi ſonder ezel quam/
Eñ waenden/ dat hi adde berbeten/
Eñ dan groten hongre gheten/
Eñ hietene keren danen tehant/
Eñ eten dat remenant.
Dte gingen ſi mede tien ſtonden/
Eñ ſochtene; alſijs en niet bonden

Hebben

Hebben sijt Jeronimuse getoget.
Die seide laet staen / eñ gedoget
Goedertierlike d verlies.
Den leu gebaden si dies /
Sint hi den ezel verloes / d'dier /
Dat hi haut selue hale hier.
Hi bede / dat men hem geboot
Sonder seïheit ciene / of groot.
Eens es hi te belde gegaen /
Alse hi sinen aerbeit adde gedaen /
Ghelijc alse hi den ezel sochte /
Ofte hine jewueren binden mochte /
Eñ heuet comanne vernomen /
Die met kemelen geladen comen /
Eñ sinen ezel als eñ als
Met eenen zeelen omden hals /
Die de kemelen leedde bozen.
Die leu quam in groten tozen /
Alse hi sinen ezel sach.
Hi grongierde / hi maerte gerlach /
Eñ comt gespzongen metter baert
Te ghenen coeplieden waert.
Hi slouch met sinen sterte de aerde.
Die coeplieden bloen hærre baerde;
Want het was elken om sijn leuen.
Die leu heeft boz hem gedzeuen
Ten eloester waert ten seluen stonden
Wat an den ezel was gebonden.
Jheronimus heeft dit berstaen
Eñ hiet stille swigen saen /
Entie pozten bydoen wide /
Eñ men die kemele in elke zide
Ontlade saen dan haren laste /
Eñ Gods wille ontbeide enter gaste.
Doe liep die leu harentare /
Eñ boer elken bzoeder dare /
Die hi neder bytie erde /
Eñ neech hem harde werde

Van siere mesdaet sonderlinge.
Die hzoeders daden beteringe/
Dat si hem daden dzagen hout/
Sonder redene eñ scout.
Alsi na haers meesters beheet
Ghenen gasten adden gereet/
Suic alsemen berrigen mochte/
Quam daer een / die mare bzochte/
Dat gaste bozdie pozte waren/
Dieden Abt spzeken begaren.
Si quamen in eñ al met allen
Shn si boer Jeronimuse geballen/
Eñ begien / alse die hem scamen/
Hare mesdaet al te samen/
Eñ bidden hem dies aflaet:
Jheronimus heet/ dat eic bp staet/
Eñ hiet hem bozt/ hoe soet gha/
Dat niemen bzemt goet ane ba/
Eñ hiet/ dat si eten gingen/
Eñ dan al haer goet ontfingen;
Maer sine wilden in gere wise
Niet ontfaen dan siere spisen/
Eer Jeronimus / diet node dede/
Ontfinc dan hem in houescede
Dan haerre olyen wel de helt/
Hirtoe dadem si groot geweit/
Eñ dan haren geslachte mede
Wilden si aldaer ter stede/
Dat sulke rente staende bleue/
Eñ men elx jaers die alle gebe.
Dus boeren si bzo eñ sonder scande/
Daer si woenden/ te haren lande.

Van

Van Jheronimuſe noch meer. XXXVI.

Deſe Jheronimus ſeer wel conde/
Dieſmen heuet ware oꝛcande/
Heidine boeke eñ ſoedſce mede/
Alſemen bint in meneger ſtede/
Eñ alſe hi ban hem ſeluen ſcreef/
Hoe hi bi naer verdoemet bleef/
Omme dat hi ſo gerne las
Heidine fauelen; want daer in was
So menech doꝛe ſcone woꝛt/
Dat wel ſmaect/ diet verſtaet eñ hoꝛt/
Hier amme ſo was hi gecaſtijt
Voer Gode/ alſe hi ſelue lijt.
En ſcrijfer af aldus van hem:
Eens quamic jn Jheruſalem
Eñ liet thuus vꝛient eñ maghe/
Eñ ſette tleuen jn die waghe/
Omme te dienne onſen Here;
Mine bouke/ die mindic ſere/
Die ſc te Rome maken dede/
Eñ boeredſe emmer mede.
Doe ghebiel mi teenen ſtonden/
Dat ic/ omme mine oude zonden/
Menech zuchten eñ menech traen
Van dꝛoeuer herten liet vte gaen.
Daer ic eens ten bouken ginc/
So ghebiel mi daer die dinc/
Dat ic Platoens boeke nam/
Oft Cyrerons/ alſt ſo quam/
Daer ſo ſcone ſpꝛoken in ſtonden/
Dat ſi mi ghenoeghen begonden/
Dat mine woꝛt bingen den zin/
Alſt dan quam ter herten jn/
Dat beter ware die Heilege Scriſture
So namic dan teere andere hurē

Eenen Prophete eñ began lesen/
So dochte mi/ die woet so ruud wesen/
Datter mine herte niet en mochte/
Eñ omme dat mijn blende gedochte
Die claerheit banden Heilegen Woeden
Niet verstont/ alst die ozen hoeden/
So teghict al der Scrifturen/
Eñ miere blender naturen.
In desen quam mi an de rede/
Die mi alsa leede dede/
Dat hi mi sooch dmaerch bten live/
Eñ ic lach/ alse een keytiue/
Huut eñ been haddic alse niet/
Enten adem/ alse een die bliet
Ute minen liue wt/ eñ in/
Daerne was troest meer no min/
Danmen mine wtsert gereet.
Wettien/ dinct mi/ dat bersceet
Mine ziele bte minen bate/
Eñ men ledese haerre strate
Ter bieresraren/ daer de Bailliu sat/
Die nie recht en maecte mat/
Daer waest so doze claer/
Dat mi so groot anquam de baer/
Dat ic ter erden biel mettien/
Eñ niet bpwaert en dozste sien.
Wie bestu? began hi bzagen sere.
Een herstijn bem ic/ antwozdic/ Here!
Du liegs/ spzac die Bailliu saen/
Du best een cycozoniaen:
Herstijn en bestu meer no min;
Want daer dijn scat es/ daers sijn zin.
Doe zwegic/ eñ hi hiet mi blouwen.
Daer ic was in desen rouwen/
Wrougede mi sere te hant
Miere conscientien bant/
Dat ic die heidijnsce philosophie
Las boer die heilege prophecie/

Eñ

Eñ ic riep/ alſemen mi ſlouch ſere;
Ontſaermе d mijns! ontſarmege Here!
Die doe dozden Baillîu ſtonden/
Doer mi bidden begonden/
Eñ bielen te ſinen knien/
Dat hi mi wilde verdzagen ſnden/
Dat in miere joget mi geſciede/
Eñ hi hem alſo beriede/
Dat hij mi tijt gaue eñ ſtade/
Dat ic beteringe gedade/
Eñ wozdic ſo meer te dwaſe/
Dat ic heidijnſte wozde laſe/
Dat ict ontgoude alteſware.
Ic die daer lach ſnden bare/
Eñ bebaen in ſulker noot/
Ic hadde gerne noch alſo groet
Eñ alſo ſwaer geloſ gedaen/
Eñ begonde ſweren ſaen:
Here! ofte ic ſelke boeke
Meer leſe hebbe oft ſoeke/
So hebbic dijns geloghent mede.
Yſer bi gaf men mi bzede/
Eñ ſendde mi weder in mijn bat.
Menegen wondereis/ die daer zat/
Alſi mi dogen ſagen dyſlaen/
Daer wte liep menech heet traen/
Eñ/ wet wel/ ic nam des ghoem/
Dat niet en was al ydel dzoem.
Dalſ Gode eñ dien gedinge cont/
Daer ic in ſozgen bozen ſtont/
Eñ ic die ſlaghe inden dzoem
Wel ghehoelde/ eñ naems goem;
Want mi die ſcoudzen banden ſlagen
Al ſwart eñ bul weſſlen lagen.
Doert hildix mi bandiere bze
Al ane Heileghe Scriſture.
O wi! dieden coſt ſo groot
Ane tGraei leggen an Tancloot;

Hadden ſi bandeſen biſpele baer/
Si lieten dbozderen eñ namen twaer.
Nv ſuldi bozt hozen ſine ſpzoken:
Hoe Jeronimus gaet ſtoken
Moenken/ clerken/ ofte mageden/
Wat hem wel ofte wers behageden.

Van Jheronimus bloemen. XXXVII.

Niet eſ ſaleger/ dan herſtijn diet;
Want God hem hemelrike onthiet.
Niet en eſ zaleger/ ſonder ſage/
Dan ieuen onſeker alle daghe/
Niet neꝫ cranker/ daent ſo ſtaet/
Dat hi hem tfleeſch verwinnen laet.
Niet neꝫ ſtaerker/ datmen vint/
Dan die den duuel verwint.
Salomoen waꝫ de wijſte man;
Nochtan dattene een wijf verwan.
Deſe wozt ſeget hi bidi/
Datter wereit wille ſijn bzi
Die werch eꝫ hoghe/ inge eñ ſmal/
Eñ alteſwaer ſo eſ de bal/
Eñ alſe ene heeft bzije zinne
Ontſegge de wereit eñ bzouwe minne/
Dat hi de ſcande meer ontſie/
Oft hi balle/ oft hem meſſcie/
Dan een ander die gelof
Noint en dede ne geen daeroſ.
Ic weet wel ſeit hi eñ verſta
Dat ic in ozloghe gha
Jeghen menegen/ diet na ſal leggen
Mine ſpzoken eñ mijn waerſeggen;
Doch en ſalic niemene noemen/
Die mi daerf bloeken/ of verdoemen
Hare conſientie/ die hē wroeget

Dat

Datſi ten zonden ſijn geboeget.
Wijs man pleget/ alſe hi verſtaet/
Datmen hem ſeget quaet/
Dat hi gevare/ aïſ hijs niet hoȝde/
Eñ vetert hē metten woȝde/
Eñ veronwert ſijn ſelues zin/
Eñ en ſcelt weder meer no min.
Ic zie ſome met viden cuebelen
Crom gaen gelijc huebelen/
Vp gheſcoȝſt met langen vaerden;
Sine conen niet gehaerden
Datſi ſceden banden wiuen.
Gherne eten ſi eñ bliuen
Int geſelſcap/ daer ſiſe ſien/
Eñ meer doude dan de ſonge ſi blien.
Dit dinct mi huwelijc ſijn/ God weet;
Maer datment geen huwelic en heet;
Maer eiſt/ dattu moene wilt weſen
Hoȝch om dijn zingen eñ dijn leſen/
Omme dine ziele/ omme dijn geloſ/
Eñ ſtant ſulker heimelicheit of
Diere moeder/ vp dat met hare
Ander wijf ne coemt dare/
Die lichte in dijn ghedachte
Alte ſware wonden mochte.
Jan Baptiſte/ lieue bȝoeder!
Die hadde ene heilege moeder
Eñ was eens Biſſcops ſone;
Nochtan en achte niet de ghone
Der moeder lieue/ des baders goet/
Dat hi hem hende alſo behoet/
Dat hire in doȝſte bliuen mede
In bzeeſen ſiere zuuerhede;
Indie woſtine es hi gebloghen/
Eñ ſach met begerlikken ogen
Jheſum Xp̄m. dien hi begerde/
Eñ andere dinge addi onwerde.
Du moene merc/ wat ic di telle:

Dijn paradijs si dine relle.
Les die Scrifture met goeder moete/
Eñ plucke die appele soete.
In dese weelde laet di ghenoeghen
Soe saldi ane Gode boegen.
Wie es/ die hem beroemen mach/
Dat hi reine es; want die dach/
Noch die sterren ouerwaer
Die en sijn boer Gode niet clãer.
Wats/ dat die mensce wijs leuen sal/
Cozinge eist eñ ongeval.
Omme die ziele laet algader
Maghe/ bziende/ moeder/ vader:
Dits eene wreede goedertierhede;
Winne di seluen/ dats zalerhede.

Van sinen sproken. XXXVIII.

Gheuoughet di clerc te sine/
Sette amme leren dine pine/
So dattu moghes leren dan
Andere ongeleerde man.
Wilstu eer meester eer songer wesen/
Waer heuestu dit gehozt lesen/
Dat een eer ridder es eer seriant/
Dats ongehozt in enech lant.
Wiltu die Scrifture minnen/
Du salt wel dijn vleesch verwinnen.
Ontledichede si vandi ghemiut/
Dat di die duuel niet ledich en vint;
Want ledicheit bouen allen dingen
Es verwerret in cozingen.
In Eggpten es die zede/
In cloestren/ in heilegher stede/
Dattere niemene ledich en si/
Eñ dats die redene/ waer bi

Dat

Dat hi leere sijn onderdaen/
Ofne wille die diant bestaen/
Dat hine ledich niet en binde.
Het ghebiel enen griexen kinde/
Dat in eenen cloester was/
Eñ hem niet conste derweren das
Met dastene/ noch met gere bede/
Noch met ghere hellerhede/
Dat die jongelinc den bzant
Van sinen vleesche te vlusscene vant.
Die Abt saghene in dese noot
Eñ dedere toe vendicheit groot/
Hoe dat hine behouden mochte/
So dat hi enen daer toebzochte
In gehozsamerheden/ dat hi dien
Nieweren en liete hem onslien.
Hine spzake hem swaerhede/
Eñ sloughene met roeden mede/
Eñ alse hi dit hadde gedaen/
Eñ men ter capitelen soude gaen
Dat hine wrougede dan onsochte
Eer die ander claghen mochte/
So hozdemen tgeruchte daer/
Entie den anderen was swaer/
Mettem liep aldie dine
Eñ al bydien jongelinc.
Doe riep die jongelinc daernare/
Dat hi al beloghen ware/
Eñ niemen wilde der waerheit volgen.
Alsene dAbt sachdus verbolgen
So verzouch hine snden weene/
Alse of hijs mettem ware allene/
Omme dat hijt also verwozue/
Dat hi in rouwen niet ne stozue.
Dit herde die jongelinc een jaer.
Doe bzagedem dAbt daer naer
Hoet hem stont in sijn gedochte?
Oft bi sijn vleesch iet dwingen mochte?

Hulpe! seit hi / jn mach niet leuen
So nauwe / so bem ic bedzeuen /
Men laet mi nemmermeer gerusten /
Wat ongevalle soude mi lusten?
Hadde dese ledich moeten bliuen /
Eñ alleene die minne dan wiuen /
Hadsene ghewozpen so ter neder /
Hine ware niet geresen weder.
Die hem dan wille begeven
Gheue den armen / niet sinen neven /
Sijn goet: eñ wese gehozsam /
Oft en diet niet / dat hi quam /
Heeft hi niet / wat mach hem scaden /
Hi es dan groten laste ontladen.

Dit werc es hart eñ sere swaer /
Ic lijes hets recht eñ waer;
Maer die loen die volgen sal /
Die en es niet harde smal.

Vs. 70] Hier is denkelijk in 't HS. eene uitlating; want er wordt tusschen dit vers en de volgende eene gaping gevonden, ter wijdte van twee regels, welke in dit HS. anders niet zoo voorkomt. Ten ware men zoude willen veronderstellen, dat de afschryver de laatste vier verzen van dit *Cap.* er by gevoegd heeft, en als zoodanige heeft willen doen opmerken, 't welke my niet onwaarschijnlijk voorkomt; want MAERLANT reeds eene leering 'er byvoegende, die *Vencentius* niet heeft, van vs. 60—66, zal niet denkelijk op zyne eigene woorden eene nadere aanmerking gemaakt hebben.

Vanden ſeluen. XXXIX.

Clerc / die in kerken es gegoet
Behoude ſinen name / ſo es hi bzoet
Hi ſal hem pinen eñ caſthen /
Dat hi dar ſiere namen lijen;
Want in grieꝛ ludet ſijn wozt /
Dat hi met lote Gode toehozt /
Of dat hem God es toegevallen
Met rechten lote bouen hē allen.
Deſe ſullen beſitten Gode
Eñ behouden ſine gebode /
Eñ God ſalſe beſitten mede /
Alſe ſine rechte heruachtichede.
Die ſchat eñ ſcone ſuweele
Eñ herbe beſit te ſinen deele
Eñ daer an ſine herte leghet
God heuet hem ſijn erbe ontſeget.
Clerc / groot coepman ſekerlike
Eñ aerm man ſaen wozden rike /
Eñ dozpere ſaen wozden Here.
Deſe die ſcuwe emmermere /
Gheliic oft ware eene plaghe /
Die der werelt ane laghe.
Wiuen ſcuwen / datſ clerken doen /
Wie was ſtaerker / dan Samſoen /
Eñ heileghere / dan Dauid mede?
Wie was dan meerre wijſhede
Dan Salomon / die bzoede?
Doch bingenſe dwijf ſonder hoede.
Ghedinc omme dit bijſpel ſcaerp /
Datſe jnden rouwe waerp
Adam jn dit aerme gras /
Dien de hoede bevolen was.
Clerken ſullen hem verſamen
An gheſelſcap van goeder namen

Noch croke winden / na toppen maken.
Heileghe minne en wille niet smaken
Gingebras / na zeduware /
Muscaten / noch gyngebare /
Na wedersenden / na ontfaen
Clenode / noch laten gaen.
Salute subtijleke ghedicht /
Eñ met sconen rimen verlicht;
Hier coemt af scande eñ scade /.
Van weelde comen dese mesdaden.
Dits al in leeken lieden mesprijs /
Ja onder heidine in alre wijs
Es goet te wetene / dat dit gewerke
Sware zonde es onder clerke.
Elc man si wel indier hoede
In segge niet / dat onder de goede
Dit es oste je ghesciede;
Maer onder alderande liede
Wat ozdine heesti / oft wat abite /
Heeten si moenken / of hermite /
Weder het si wijf of man
Men binter onder / daermen nochtan
Beede ziet goet eñ quaet /
Enter quader liede mesdaet /
Alsi die beropen sere /
Dat es al ter goeder eere.

Noch vanden seluen. XL.

Bisscops eere leghet daer an
Dat hi die rente beseeden can /
Dat siden aermen comen in de hande.
Het es allen papen scande /
Dat si studeren in haren moet /
Hoe si meerren mogen haer goet.
Hets menech te priesterscap gecozen /

Die

Die was in eene heete gebozen/
Eñ cume hadde te siere naat
Oint selues alf bzoat.
Nv mach hi cume gebudelt eten.
Hi heuet des waters bergheten.
Hi hende mede/ bier eñ wijn
Wanen dat si comen sijn.
Hi berstaet wel/ eñ eis bzoet/
Eist bisch/ eist bleesch/ waert es geboet/
Eñ coepmens lettel omme tgelt/
So eist ouer goet ghetelt.
Der aermere heuet hi al bergeten/
Hets al omme sijns selues eten.
Hijs paye wozden omme sijn gemac/
Owi! laten! verdoemt zac!
Wat lone hi boz Gode berlieft/
Die sinen loen hier berkiest.
Du pziester minne bouke eñ scolen/
Leere dijn bolc/ en laet niet dolen
Bisscops pziester peinst talre tijt/
Dat ghi ghene Heren en sijt;
Maer ghi sijt ons Heren knechte.
Eere die kerke na den rechte.
Hebbet clederen naer uwen staet/
Na weder te diere/ noch te quaet.
Ic en pzise niet/ noch en loue/
Dat Bisscops pziestere bolgen houe/
Oft si weeldich sijn eñ rike.
Nv antwozt mi die gelike/
Dat si den aermen staen in staden
Met beden/ alsi sijn berladen.
Een onscout/ es saen ghebeinst/
Een kint bindet al ongepeinst.
Ic seggedi/ bzient! dat een Here
Eenen reenen pziester doet meer ere/
Dan hi enen riken doet.
Es oec een Here alsa ghemoet/
Dathi niet doe/ hine si zat/

So radic di boer dbeſte dat /
Dattu treckes banden houe /
Eñ du Gode angaes met loue.
Die die dinc wel mach keren /
Entie meer mach dan alde Heren
Die pzieſter heuet ſcande groot /
Diemen dicke te houe noot /
Eñ ghenen tiden wederſeghet.
Jc wildemen en geens biddes pkeget /
Eñ datmen ſelden / ofte niet /
Ontfangen ſcoenheit / diemen biet.
Cierken ghi ſult hier verſtaen /
Alle die kerkelijc goet ontfaen /
Dien heetic / dat ſi ſcuwen gaerne
Bzemt goet belle te bewaerne;
Want haer recht heet eñ h' leuen /
Dat ſi haer ſelues goet wechgeven.
Haer goet hebben ſi ſo genomen /
Dat den aermen ſta te bzomen.
Diet dan dozperlike huden /
Eñ niet en deelen den aermen luden /
Dat gaet / ane mijn rechte geloue /
Bouen allen roueren roue.
Daer de aerme buten ſtaet eñ ſwelt /
Eñ du ſult houden dijn grote ghelt /
Eñ du ſouts ſeggen / eñ ſijn ſo coene /
Hi heuet genouch dan ſinen doene.

Vanden ſeluen meer. XLI.

Eiſt dat mijn raed jet dieden mach /
So hoze den genen / die wonder ſach /
Dat bē ic / jc rade der maghet /
Die Gode int herte dzaghet /
Dat ſoe ſcuwe altoes den wijn /
Ghelijc alſe der zielen benijn.

Dat

Dat ſijn te waren dieden viant
Teerſten neemen inde hant/
Omme te verhtene vp de joghet
Vrecheit ouer de ander ondoget
Eñ gierecheit men lichte verdrijft/
Dus den viant/ die met onſ vlijft/
Wi draghene/ waer ſo wi varen
Wijn eñ joget/ watſ dat te waren.
Datſ doübel vzant eñ angier/
Twi ghiet men alye int vier?
Noe dzanc wijn eñ daer mede
Vergat hi ſine ſcamelijchede.
Toth die dzanc oec den wijn/
Eñ ſliep vider dochter ſijn.
Nemmermeer en waerter toe comen/
Haddijs te vele niet genomen.
Die Goden nuiten/ eñ diene minnen/
Alne hebben ſi niet vinnen
Diere ſpiſe eñ ſtaerken dzanc/
Dat alleene gaet ſinen ganc/
Si laten hem lichte genoegen/
Die ziele moet h' emmer voegen/
Dat ſoe en gene dinc en verkieſe.
Men en vint en ghene ſa rieſe/
Sine verminnen enege dinc.
Maget peins eñ hier vp dinc
Dine herte/ dat ſoe minne Gode/
Eñ tfleeſch ſta te ſinen gevode/
Eñ deene minne dandze verdzive/
Eñ God emmer bouen vliue.
Dat edel magedoem van Marien
Doet mi reinecheit venedien/
Nv machmen ſpzeken van achter
Deſe ſpzeect alſe thuwelijc lachter/
Dat God heuet gevenedijt/
Eñ wie es die des niet en lijt.
Huwelijc en ſi oec te pzijſene;
Maer des en ſtaet mi niet te wijſene/

Vrouwen ſijn des ſonder tozen
Wagedoem en gaeter te bozen
Ondanc ebbe huweliċ/ wanhaget
Van huweliċke/ coemt menege maget.
Laet den huweliċke hier dzagen crone/
Enen mageden ſnden trone
Beede behozen ſi themelricke;
Maer die loen es' ongelicke.
Cwi nijdſtu moeder dire dochter?
Dat ſoe leuen wille te ſochter;
Want ſoeden ridder hier ontſeget
Eñ anden Coninc es geweghet
Leere di ghenoegen cozteliċke
Wozdſtu ſwegher in hemelriċke.

Noch vanden ſeluen. XLII.

Scuwe maget ſulke clerke/
Die didi ſcuwen de kerke/
Om dat ſi kennen willen eñ ſcouwen
Beede bzouwen eñ ſonebzouwen/
Eñ pziesterſcap didi ontfaen/
Datſi te bet mogen gaen/
Daer bzouwen ſijn eñ mageden mede
Om te ſpzeċene heimelicheden.
Deſe ſetten al haer doen/
Haer ſurcoet eñ haer capzoen/
Hoe hare geſcoynte ten beſten ſtaet/
Om ſpecie eñ moſſcelinet/
Dat ſi wel rieken banden crude
Nbwe ſcoen met behagelen hude/
Chaer gelu enten crooc/
Met bingerlinen berciert oec.
Hier af maget ſaltu di houden.
Si gaen rechtſ of ſi pleyen ſauden
Eñ peinſen dicke eñ bele

20 Dit

Ott en ſijn niet clerke; m' meneſtrele.
Sulke ſijn dan ſulkere bite/
Dat ſi in ſimpelen abite/
Des maergens tileke bpſtaen/
Eñ dan huſe thuſe gaen/
Eñ groeten hier eñ daer/
Eñ daermenſe noot gaen ſi naer/
Eñ ſpzeken metien monde bzede;
Maer therte meent al gierechede.
Sien ſi iet ſelſſenſt/ ſi taſtent an/
Eñ pziſent btermaten dan.
Dan haerre noot ſi ſo ſpzeken/
Dat ſi den lieden dat ontbzeken/
Eñ ment hem geuet alteſamen/
Doz ſcande meer/ dan in Gods namen.
Deſe altoes/ waer ſiſe ſcouwen/
Sullen ſcuwen die ionchzouwen;
Want aergre bele dat ſi ſijn/
Dan enegerande benijn.
Maget dune ſalt niet bzec weſen
Eñ dat en berſtant niet in deſen/
Dat ict alſoe berſtoet/
Alſe te ſtane omme bzemde goet;
Want het wreect der wereit wet/
Die hem met bzemden goede beſmet.
Maer dat hare weſen heet/
Sal ſoe wech gheben ghereet.
Nu ſegſtu dus: ic bem een kint/
Dat armoede en kent een twint/
Of ic dan niet en houde/
Eñ ic dan come te miere oude
Eñ ic mi niet gehelpen can/
Wie ſal mijns ontſaermen dan.
Hore Gods wozt/ eñ wes ſonder bzucht;
Hi ſpzeect die boglen indie lucht
Ne ſayen niet/ eñ hebben genouch.
Hets dan mageden onghebouch.
Soe merke dem boem wel ghekeet/

Die

Die van weuene/ no van ſpinnen en weet.
Wij comen jndie werelt bloot/
Noch wine dzaghen cleene/ no groot.
Sulc ſpaert/ eñ en weet wien te baten/
Eñ blijfter ſelue omme berwaten.
Eñ hier af hoze een biſpel/
Wat jn Egypten ghebel.

Noch van hem. XLIII.

Een moenc was/ die niet gedochte/
Dat Judas onſen Here bercochte
Omme .xxx. penege van ſeluere
Hine wilde ſijn een ſcat deluere/
Eñ dede jeghen ſijn belof/
Doe hi ſtoet der wereit af/
Jegen die regele eñ jegen de heleghe/
Eñ helt emmer .C. ſceleghe/
Die hi wan/ alſe linijn weuere/
Daer af en was hi geen bozt geuere;
Maer men bantſe/ alſe hi was doot/
Onder hem cleene eñ groot.
Daer waren moenken jnt couent
.Vc. afte daer ommetrent
Bi hem/ elc in ſine celle/
Daer dzagede elc ſine gheſelle;
Wat men beſt mettien gheide dade:
Sulke bonden te haren rade/
Datment beſt den aermen gaue.
Andere ſeiden/ dat men die haue
Der kerken beſt ſoude ane dzagen.
Andere ſeiden/ men geeft den maghen.
Doe quam daer Macharius/
Pompo eñ Yſidozus
Eñ andere ouden/ diet hadden verheeft/
Eñ ſpzaken vanden Heilegen Gheeſt/

Dat

Dat niemen ſijns geltſ ne behoeue:
Maer datmen metten dode groeue/
Eñ tgelt henen metten rieſe
Voere ten euwelijken verlieſe.
Dit was gedaen; maer deſe baer
Ginc in Egypten verre eñ naer.
Nu hoet ende ſiet waert varen ſal/
Eñ wacht v ſegen den ſwaren val.
Beter eſ verliesen dan
Datmen behouden niet en can/
Eñ men moet laten vp eenen dach/
Dan hem/ diet al vermach.
Ghi moenken/ mageden eñ clerke
Hebbic jet jn deſen werke
Meſſeit/ datſ dat ic niet en weet/
Ic en hebbe altoeſ niemene leet/
Eñ ic en hebbe niemen genoemt;
Maer ſonde moet ſijn verdoemt.
Dien/ te na gaet mine ſprake/
Biddic te beterne ſine ſake.
Hier endic Jeronimus woet/
Eñ ghae vp mine materie voet.

Van ſente Furſine (*) van Amiens. XLIIII.

In Keyſer Gratiaens tiden/
Daer wi de redene af lieten liden/
Die in Amiens crone ontſinc/
Alſo ons hier vozen beſciet de dinc/
So was een man/ ebben wi verſtaen/
Eñ hiet Fauſtimiaen/
Eñ was poztre vander ſtede

Eñ

(*) *Furſine*] L. *Firmine*. Zie ook de korte *inhoud* der Boeken hier voor.

Eñ Bailliu van Gallen mede.
Hi hadde een eenech ſonekijn/
Dat dedi dopen/ eñ hiet Firmijn/
Na ſente Firmine den maertelare/
Die boer onſen Here ef mare.
Dit was een kint van goeder zede/
Eñ diende Gode in ſiere jonchede/
Eñ wies in wijſheden eñ in dogeden
Ce manne van ſiere jogeden/
So dat hi wart Biſſcop mede
Tote Amiens/ jndie ſtede/
Daer hi in dogeden claer/
Gode diende menech jaer.
Cien tiden was gemanc in Gallen
Heidine eñ kerſtine met allen/
So dat daer indie ſtede
Dele heidijnſdoems was mede;
So dat die Biſſcop ghewan/
Aldaer hi lach die hellegghe man/
Sente Firmine den maertelare/
Dat hijt maecte van afgoden clare/
Eñ heuet geſtirht eñ alpſe wijen
Eene kerke in deere van Marien/
Der Moeder Gods. Die kerſtine liede/
Gauen offrande eñ grote miede/
So dat ſiſe coztelike
Maertē ſcone eñ ſeere rike.
Eens ghebiel hem indie kerke/
Dat hi eñ ſine clerke
Vp eenen paeſch dach meſſe daden
Daer togede die Gods genaden/
Den troen ondaen met groter eren
Eñ Jheſum ·Xpc· / palme ons Heren.
Dſe daer ſacrament boz hem dede
Eñ heilegeden aldaer ter ſtede/
Met dien ziene met diere dinc
Eñ met diere heilechede / die hi ōſinc/
Wart hi ghehelicht daer ſo ſere/

Dat

Dat hi van danen voꝛwaert mere
Van allen zonden vleesc onbesmet.
Hoe menech waeruen hi hem set
Sijn vloet te stuertene ōme Gode/
Dat was om niet/ al sach hijt nabe.
Vul miraclen was sine vite;
Doch ennes hi sijns loens niet quite/
Heilechlike dedi sinen ende/
In septembꝛe optie kalende.
Sidert was daer ter seluer stat
Sente Honoꝛeit/ diere Bisscop sat/
Eñ eens dede messe daer
Op onser Vꝛouwen outaer/
Daer onse Here metter hant
Sinen lachame gaf/ dien hi plant
Met omoedicheden groot/
Eñ vleesc heilech al in sine doot.

Van sente Saluiuse. XLV.

Sidert quam aldaer ter stede
Een ander heilech Bisscop mede/
Sente Saluius/ die menegen dach
In scholen leerde/ eñ lach/
Eñ was tien tiden sekerlike
Dat den Keyser Heinrike/
Die Vzantse crone toe behoꝛde.
Bi sinen rade/ bi sinen woꝛde/
Dede die Conine meneghe dinc/
Die hem ter eeren verginc.
Die Bisscop plach sinen lieden
Die Heilege Scrifture bedieden/
Om te trecken vander elscer pine.
Dese wiste wel van S' Fiermine
Dien maertelare/ die de stede
Eerst aen Gode bekeren dede/

Daer

Daer hi lach in onser Vrouwen kerke/
Die van zuuerlikken gewerke
Ghesondeert was/ alst staet hir boze/
Van sente Firmine den confessore/
Die daer lach indie selue stede/
Ne consti niet geweten mede.
Des bat hi dicke onsen Here
Met heeten tranen/ wenende sere/
Dat hi hem der eren jonde/
Dat hine in sinen tiden bonde.
Eens riep hi te samen ter kerken
Manne eñ wiue eñ oec de clerke/
Eñ predecte ons Heren wozt/
Eñ setten hem te vastene bozt
·iij· daghe/ omme dat God verbare/
Waer Fiermijn laghe/ die maertelare.
Selue lach hi/ eñ bat
Vpdie erde/ van hongre mat.
Binnen dzien dagen si niet ne scieden
Vter kerken met alden lieden/
Eñ. baden te Gode beede eñ claghe.
Ter dageraet inden derden daghe
So heuet Saluius versien
Vten trone comen mettien
Een licht claerre/ dan die dach/
Eñ sceen recht/ daer Fiermijn lach.
Gode seit hi groten danc/
Eñ bede toter steden ganc.
Daer dat licht vp was gestaen/
Daer hiet die Visscop grauen gaen.
Die soetste lucht quam daer wt/
Die noint gaf eenech cruut/
Eñ so si naerre quamen den Here/
So die soetheit daer quam mere.
Die lucht ginc dbisscopdoem aldure/
Eñ buten dien onder die gebure/
Eñ oec mede in Beauesijn/
Dattem allen dochte sijn/

Dat ſi waren int paradijs.
Hier mede waren ſi alle wijs/
Dat Saluius jndien ſtonden
Sente Fiermine hadde vonden.
Eñ quam dus na hare gepeins
Ghevaren tote Amiens/
Eñ vonden haer gepeins alwaer/
Eñ menege miracle claer.
Ceerſt dat die Biſſcop vter erden
Fiermine hup hief met groter w'den/
Cogede God daer ſine gewout.
Het was een winter ſuur eñ cout/
·viij· daghe na dertien dach/
Dat groot ys vpt lant iach/
Eñ wart ſo waerm eñ ſo heet/
Dat tſolc wat doen en weet.
Entie hitte/ ſonder ghilen/
Stont achter een dzie wilen.
Daermen den maertelare dzouch ter ſtat
Quamen lieden jnden pat/
Hem teeren/ te ghemoete/
Eñ wozpen hem onder die voete
Hare clederen hem te eeren.
Doe saghen ſi die vome verkeren/
Loueren eñ vloemen dzagen/
Eñ ſere weirieken inder haghen.
Dieſ wonderdem van ſulken saken.
Ghene teigen ſi afdzaken
Eñ ſtroyede hem te loue.
Die merſce omtrent entie houe
Wozden met leigen eñ met crude
Eñ met roſen/ daer die lude
Aneſagen/ al beſpzeet.
Wie ſo vevoelde eenech leet/
Entie dan ſtroyeden die vloemen/
Sijn geneſen eñ kecomen.
Dus leden ſi alle/ diet verheeſten/
Ghenen dach met groter feeſten.

Bayerische Staatsbibliothek München

Dat ic hier nv hebbe beſcreuen/
Ghebiede in Gratiaens leuen/
Die Keyſer tote Rome was/
Eñ ſtaerf/ alſict las/
Int carnation ons Heren/
Alſe ons die pſtozien leren/
.CCC. jaer lxxx. eñ ſebene/
Eñ boer henen ter langen lebene/
Daer wi alle moeten baren
Wetten heiligen maertelaren.
In deſen wozden ſo endicke
Den eerdſten bouc banden d'den ſticke.

SPIEGEL HISTORIAEL.

DERDE PAERTIE.

TWEEDE BOEK.

Hier beghint die ander Bouc van der derder Paertien.

Hoe Theodosius Keyser wart. I.

Nv Gratiaen doot es bleuen
Eñ Valentiniaen verdzeven /
Alse v die vour vediet hier vozen /
Eñ ghijt nach hier na sult hozen /
So wart Keyser Theodosius /
Ons Heren jaer screefmen aldus /
.CCC. vii. jaer eñ lxxx.
Eenech Here was hi eñ machtich
.xi. jaer al achter een.
Goet kerstijn / alst dicken sceen.
.vi. jaer vozen / alse wi lesen /
Hadde met Gratiane ghewesen
Keyser int lant van Orient.
Nv heuet hem God ane ghesent /
Dat hi alleene hilt dat rike /
Eñ gewant vzonelike.
Maximus / alsic eerst seide /
Die hem Keysers name an leide /
Hi quam doze tlant van Gallen /
Omme trike te winne met allen

Van grote Vertaengen met marhte;
Want hi van Conſtantijns geſlarhte
Comen was/ diemen hiet den Groten/
Wilde hem daer aneghenoten.
Dae ghebiel hem/ dat hi quam/
Dat hi Martine vernam/
Eñ vele Biſſcoppe voz hē quamen/
Die hem neghen alle te ſamen.
Martijn alleene niet ne neerh.
Hine ontſach niemens gedzeerh.
Vp dat hi dede/ dat hem betamede.
Maximuſe hi te viddene ſcaemde;
Maer iach hem ouer enerh laſt/
Hine vede was ſo vaſt/
Dat al ſceen/ dat hi hiete.
Hine hoorheit reſende hi te niete/
Eñ al was hi gevéden ten male/
Hi ontſeit hem/ met vouder tale/
Eñ ſpzac: ſijns maels wille hi niet plegen/
Die eenen Keyſer heeft verſlegen/
Enten anderen verjaget.
Maximus/ diet al verdzaghet/
Cogede/ dat hi trike ontfinc/
Sijns ondanx/ in waerre dinc/
Eñ hi vider Gods ghenaden/
Eñ viden ridderen/ dies hem vaden/
Dje wapene dzoege jnt gevecht/
Om te vefcermene tRoemſce recht.
Sodat hi Martine vehout
Met veden/ vi deſer onſcout/
Dat hi mettem ter taflen at/
Eñ neven fiere fiden zat.
Die ſcinke vzochte den .Cō. wijn
Metten nappe/ alſt noch couſtumen ſijn.
Hi hiet vatmine Martine geeft;
Want hi ſelue hope heeft/
Dat hi naer den heilegen man
Dzinke ſal alre eerſt daer an.

Maer Martijn dzanc eñ gabene ſaen
Naeſt hem ſinen capellaen;
Want hem in ſijn herte dochte/
Datſ niemen bet w't weſen mochte/
Noch geen Keyſer/ noch Here groet
Ne mochte ſijn papen genoot.
Maximus wonderetſ eñ alden Heren;
Nochtan alſi ter redenen keren/
Dincket hem/ eñ ſeggen echt/
Dat Martijn dede wel eñ recht.

Hoe dorloghe began tuſſcen Theodoſiuſe eñ Maximus. II.

Maximus/ alſic ghewouch/
Diet keyſerike an hē dzouch/
Die trac ouer in Ytale;
Want hi verdzeef altemale
Gratiaens bzoeder/ Valentiniane/
Eñ Juſtine/ die arriane/
Siere moeder/ die met onwette
Hare ſegen die heilege kerke ſette/
Eñ dede weder roupen mede
Die dinc/ die ſoe ſcriuen dede/
Om ſente Ambzoſiſe/ eñ gebieden.
Duſ moeſte ſoe met haren lieden
Met onneren rumen tlant/
Alſe des gelouen biant.
Dus hadde Maximus Ytale;
Maer dat hi tonrechte eñ niet wale
Was comen ande Keyſer crone/
Scoutene Ambzoſis teerſten ſcone;
Daer omme en wildijs niet laten/
Bidi heeftene die Biſſcop verwaten.
Hi boer danen van zinne verſiert:
Om ſine dzloghe hi biſiert;

Want hi heuet dat verstaen /
Dat Theodosius quam saen
Hem te soukene vte Oziente /
Eñ vzinct mettem menege tente
Vte Azien / vte Affrike mede /
Om te winnene die mogenthede.
Nv trect Maximus in Aquileren /
Daer wille hi hẽ een stic verweren /
Eñ ontvelden sinen viant.
Hi vesette zee eñ lant:
Die zee met scepe / oft so quame /
Dat hi hem die vaert vename
Vanden lande van Ytale.
Die lande vesette hi altemale;
Want dinganc / die van Grieken coemt
Es so inge eñ so verdoemt
Diemen doze laet liden.
Die vouen staet eñ wille striden /
Die ingange sijn so inge /
Hi mach met eenen cleene dinghe
Dat here verderuen al /
Dat tussen den voetsen liden sal.

Hoe Theodosius porde vp Maximus. III.

Theodosius ghevochte /
Dattene te groter eeren vzochte
Sijn voerzate Gratiaen /
Eñ heuet in sinen moet gevaen /
Dat hine emmer wille wreken /
Eñ Maximuse daer af steken /
Oft selue daer ome vliuen doot.
Al Ozienten hi ontvoot /
Eñ es te Constantinovle comen.
Sinen sone heuet hi ghenamen
Archadiuse / eñ heeftene gheset

Keyser ouer die Roemsce wet
In Ozienten / eñ trac vozt
Ce Cessaïonen jndie pozt.
Daer vant hi ridderen een groet deel/
Die van herten al geheel
Valentiniane waren hout/
Nochtan hadden si met gewout
Maximuse huilde gheswozen/
Alsi alle hulpe verlozen.
Van danen trac hi altemale
Met sinen here vp Ytale/
Eñ hem quam te ghemoete saen
Die vluchtege Valentiniaen/
Die verstoten was vanden keyserrike/
Eñ hi ontfinckene vaderlike
Theodosius/ eñ hem oec dede
Harde grote werdichede.
Dus trac vozt die goede man
Jegen Maximuse den tyran/
Dse minder vele was ghehacht
Jndie wapene eñ indie macht/
Dan Maximus; maer hi was vouen
In sijn kerstijnlijc gelouen/
Eñ hi vertroeste hem an Gode alleene/
Die meer mach/ dan al ghemeene
Die werelt al/ eñ dat al niet/
Jegen Gods macht niet en diet.
Maximus die was gheseten
In Atquitaengen/ alse wi weten/
Om te vesiene vzo eñ vlide
Den zeghe van sinen stride.
Andzagatus/ een sijn Graue/
Onderwant hem daer aue/
Dathi die dinc neder eñ hoghe
Ozdineerde vanden ozloghe.
Een man waest van rade wijs/
Eñ velagede menegen pzijs.
Die zee haddi entie ribiere

Entie berghe/ in alre maniere/
Callen ingangen so wel beset/
Dat hi des zeghen moedde te bet.
Oec haddi ridderscaps genouch/
Daertoe meer/ dan int gebouch;
Maer dauenture was hem gram/
Eñ alse hi mare dies bernam/
Dat hem Theodosius bi laghe/
Wilde hi nachts met eere laghe
Den here bestaen onbersien/
Eñ sconsieren/ of doen blien/
Eñ nam ghene scare met machten/
Die dinganc banden berghe wachten/
Eñ boer daer met te scepe/
Dat hi den Keyser daer mede begrepe.
Theodosius was dit cont;
Maer inder seluer nacht stont/
Also hem God gaf den raet van hogen/
Es hi ten berghe waerts getogen/
Eñ bidie baste nauwe pade
Al onbekent/ bi bzoeden rade;
Want sijns niemene en bermoede/
Dus quam hi ouer sonder hoede
Cote Aquileren/ bptie stat/
Eermens wiste dit of dat/
Eñ heuet die stat beleit mettien/
Eerne Maximus mochte bersien/
Eñ so beseten met siere scare/
Dat hi en mach blien hare/ no dare.

Maximus doot eñ and' dinc. IIII.

Dje vander stede si en wouden/
Noch en dorsten die stat niet houden
Jegen den gherechten Here.
Sonder weder striden sere
Sa wan Theodosius die port
Sonder slachtinghe eñ mort/
Eñ heuet Maximuse gevaen/
Die te voren/ sonder waen/
Den Alemannen enten Galïen/
Entie van Italïen met allen
Vruchtelijc was/ man eñ wiuen;
Dies debene die Keyser ontliuen/
Eñ alt volc ginc in hant
Sonder mort eñ vrant.
Andragatus die danen was/
Eñ was in wane comen das/
Dat hi den Keyser soude vegaen/
Quam/ daer hem drouch sijn waen/
Dat hi laghe met sinen here;
Hine vant daer niemen ter were.
Hem twiseïde/ waer hi gebloen ware/
Mettien quam hē die mare/
Dat sijn Here ware doot.
Die rouwe quam hē so groot/
Dat hi vten scepe sprang/
Eñ hem seluen daer verdranc.
Dus wan dese Keyser goet
Den zege sonder stuerten vloet:
Want hi hem ane Gode troeste/
Diene vter noot verlooste.
Dus vleef Maximus verslegen;
Want hi hem niet en sette daer segen/
Dat hi gevetert hadde den man
Die hem vpwarp/ die heilege man/

Sente Ambrosis van Meilane.
Dus plieghet mettem te gane/
Die niet en acht/ eist wijf of man/
Vpter heilleger kerken van.
Maximus hadde eenen sone/
Victor was gheheten die ghone/
Die wort bereden eñ geslechen
In Gallen/ daer hi wilde plieghen
Te berechtene alsdat lant;
Want die bader settet hem in hant/
Eñ hietene Keyser noemen/
Alse hi wilde in Ytale comen.
Dus eist altemale doot
Van Maximuse cleene eñ groot;
So dat nieman banden sinen
Om trike meer en dorste pinen.
Dus wan Theodosius Ytalie
Eñ tlant van Gallen altemale/
Eñ sette weder inden rike
Valentiniane ghewelderike/
Omme deere/ die hem hadde gedaen
Sijn broeder/ die Keyser Gratiaen/
Eñ hietene sijn geselle wesen.
In eenen mesdaene quam na desen:
Theodosius wan ene stat/
Daer sueds volc eñ herstijn in zat/
Eñ si die jonge moenken bespotten/
Eñ ghebiet banden kerstinen zotten/
Dat si verbranden hare synagogen.
Dese clagghe quam boven Keyser hoghe.
Hi hiet den Bisscop weder maken
Die synagoghe/ die de sine braken;
Maer Ambrosis van Meilane
Ghinc hem dus met enen sermoene ane;
God heuet di van enen aermen man
Keyser gemaert/ nv merket dan/
Eñ dinen sone oec ghherrsent/
Eñ dine bianden ghehoent/

Eñ ſine ridders ghegheuen/
Eñ du heues ſine biande verheuen.
Ditſ qualike gedanct anſen Here.
Doe ſprac die Keyſer: eſ dit mijn ere/
Dattu dus ſermoens ban mi?
Die Biſſcop ſprac: ic doet bidi/
Dattu di beters/ eert God wreect.
Mi dinket/ dat hi met di ſpreect/
Dje di meſpijſt quade dinc.
Eer hi de Keyſer ontſinc
Een outare/ ſo ſekerde hi daer/
Dat hi dat gebot te ſwaer/
Weder bieden ſoude ſaen;
Dus heeft hine ter meſſen ontfaen.

Theodoſius meſdaet. V.

In Theodoſius bijſte jaer
Ghebiel hem ene meſdaet ſwaer.
In Grieken es ene ſtede ſcone/
Die ghehieten eſ Teſſalone/
Groot/ eñ daer in bele liede/
Daer een meſſal in geſciede;
Want die daer bandes Keyſers wegen
Dat gerechte zoude plieghen/
Wozden jegen die ghemeente in ſtride;
Daer tſolc quam op hem ſo ſtide/
Dat ſine wozpen met ſteenen daot/
Eñ daer nontginc ſ clene/ no groet.
Doe den Keyſer die mare quam/
Wort hi toznech eñ gram/
Eñ liet hem den moet verwinnen.
Hem allen/ diere waren binnen/
Hiet hi/ dat men ontliue/
Kindere/ manne eñ wiue/
Alſo dat hi achter liet/

Dat hi niet wel en beſciet.
Die ſculdege entie onſculdege daer
Verſlegen waerre ouer waer
Omtrent .Vm. bi getale.
Dese mare bernam altemale
Sente Ambrosiꝰ dan Meilane.
Hen ghebiet niet lanc daer ane/
Dat Ambrosius bernam/
Dat die Keyſer te Meilane quam/
Eñ wilde indie kerke gaen;
Maer ter doze ontmoetene ſaen
Ambrosiꝰ/ die hem/ an ſinen danc/
Verboot daer den ingank/
Eñ ſeide: Keyſer! en wetſtu niet
Wat zonden dat di es geſciet?
Wilſtu emmer met ouerdaden
Deene zonde bp dandere laden?
Tichte diene keyſerlike macht
Doet/ dat men der zonden niet en acht.
Het betaemt wel hogen zinnen/
Dat redene mogentheit berwinnen.
Eic man ſal gedinken des/
Dat die menſce ſterfelijc es/
Eñ peinſen omme ſine ouderinge/
Dat ſi ſtozuen eñ te nieute gingen.
Eñ dat ſelue moet geſcien/
Men ſal niet/ bp die ioget ſien/
No bp macht/ noch bp rijchede;
Maer bp die aerme menſcelichede.
Peinſtu am dijn keyſerrike?
Ja du beſt Here ouer dijn gelike;
Maer een Conine es bouen al/
Diet al maecte eñ doemen ſal.
Welke oge ſaltu keren
Opdien gemenen tempel ons Heren?
Wiltu dine hande heffen te Gode/
Die gemaect hebben ſo bele dode?
Daer dzuupt noch af in dinen moet

Dat

Dat onſculdege menſcen vloet.
Soudſtu met dinen onreinen monde
Dozren ontſaen nv ter ſtonde
Ons Heren iarſame / eñ ſijn vloets
Daer du / met dire ouermoet /
So menegen met daetſ ontliuen.
Cnec vet achter / het moet vliuen.
Ontfanc dinen van vb te vare /
Daer di God met vint int verwaten.
Wes onderhozich minen monde /
Di ſalre af comen geſonde.

Theodoſius beteringe. VI.

Theodoſius / die dit hozde /
Eſ gehozſam deſer wozde;
Want hi was een godlic man /
Eñ vekennede wel daer an /
Wat den papen ane gaet /
Eñ wat den Lantſheren veſtaet.
Wenende / naer deſe tale /
Eſ hi ghekeert te ſiere zale /
Eñ was ·vitj· nachte achter een
In zuchtene eñ in groten ween.
Eñ het vegan den herſtdach nahen /
Een die mercte deſe ſahen /
Een hiet Ruſijn / ·i· groet Dzuſſate /
Eñ gaet ter Keyſer ſiere ſtrate;
Want hi vermocht doe vet allene.
Alſe hi den Keyſer ſach in wene /
Dzagedi / wat hem gevzac:
Doe verſuchti eñ ſpzac:
Ruſijn ic ſaeis di verechten.
Siet die vzoedvidders ente knechten
Mogen indie kerke comen /
Eñ Gode vidden eñ nomen /

Eñ

Eñ ſc en mager ſn hebben ſteve:
Hemelrike es mi ontſeget meve.
Kuſijn ſpzac/ eiſt v lief/ Here:
Dat ik toten Biſſcop kere/
Eñ ic hem bidde/ dat hi te hant
V ontbinde: want hi v bant.
Neen! ſpzac die Keyſer/ dans niet/
Ic en wille/ wats geſciet/
Sijn bant es groot eñ gerecht.
Ambzoſijs die en onſiet erht
No weder mogentheit/ no Here/
Dat hi die Gods wet jet verkere.
Kuſijn ſeide: dat hi gaen woude;
Want hi den Biſſcop bzingen ſoude/
Alſic hope/ eñ wel weet/
Die Keyſer ſpzac: ſo ganc gereet.
Dus es Kuſijn worch gegaen/
Entie Keyſer volgedem ſaen/
Alſe die hope ontſinc daer of/
Om des Kuſijns gelof;
M' alſene Ambzoſijs heeft verſien/
Kuſine! ſpzac hi ſaen metuien/
Du ſlachts den ōſcamelen honden/
Deſe mozt quam wt dinen monde.
Ne ſcaemſtu niet te dire ōneren
Te haſſene tegen dwozt ons Herens
Maer Kuſijn met omoeden bat;
Want hi quame bppe dat/
Dat hi ſine wozt wille ſachten/
Eñ ſiere werdichede achten.
Ambzoſius antwozde erht/
Alſe die gene die ſtont bozt recht/
Eñ ſeide: wien ſoet quame te b'm/

Hine

Vs. 55 b'm.] Dit zal hier, naar myne gedachte, bzomen zijn, zoo als op andere plaatſen g'et voor groet. Zie de aanteek. I. P. bl. 30. *Vincentius*

heeft

Hine liets in die kerke niet comen;
Maer wilde hi de keyserlike macht
Keren in onrechtere cracht/
Dat willic harde gerne ontsaen.
Ruslijn bzinct die mare saen
Den Keyser/ wat die Bisscop spzac.
Doe seide die Keyser: mijn ōgemac/
Dat ic wel hebbe verbuert/
Willic doghen eñ auenturt/
Eñ wille gaen boz sinen ogen/
Eñ sine rechte onwerde gedoghen:
Dus es hi comen toter dueren;
Maer bozt wilhijs niet auentueren/
Want hi banter Ambzosius boze/
Sittende snden palaze.
Doe bat hi hem alsa houde/
Dat hine absalueren saude.
Doe spzac die Bisscop: du best hier
Comen alse een Keyser sier/
Alse die Gods wet wille versmaden.
Doe seide die Keyser: je wille genaden/
Jc en dar in comen twint;
Maer ic bidde d/ Here! onthint
Mine bande hier ter stede/
Eñ bit boer mi Gode mede/
Ne sluut boz mi die duere niet/
Die God selue ne tondoene hiet
Alle die in berouwen staen.
Wat heuestu/ spzac hi/ dan gedaen
Te penetencien dan dinen zonden?
Hoe heefstu gesaluet dine wonde?
Doe spzac die Keyser: die medicine/
Wijst mi/ jr doere af die pine.

heeft alleenlijk: *Rufine tibi praedico, eum ingredi sacra limina prohibebo.*

Vs. 70 palaze.] *Vincentius* zegt: *inuenit eum in* salutatorio *residentem.* Zie verder hier achter.

Dit

Dit es van ſire doghet. VII.

Ambrosius antwoorde ſaen:
Want du heues aldus mesdaen/
Eñ du dit gebot wt gaues
Sonder redene al in aues/
Alſe die de gramſcap adde ontſet;
So doet ſcriuen deſe wet:
Datſ alſe tſonneſſe es beſcreuen/
Dat gaet ſegen jemens leuen/
Ofte aer dan eneger plaghe/
Dat ment verſte ·xl· daghe.
Cote dien datmen beſacht heuet/
Eerment ouer recht wt gebet.
Dus machment weten ſonder aeſt/
Watten rechte daer af es naeſt.
Wort goet ghegeuen/ ſo ga vort/
Eiſt onrecht/ ſo eiſt goet geſtort.
Die Keyſer vinct gerne an/
Dattem riet die wiſe man.
Altehant heuet hi gheſet/
Eñ ghеſcreuen ſulke wet.
Eñ altehant al ongewert.
Heuet hine daer geabſaluert.
Dus es hi indie kerke gegaen/
Vpt pauement viel hi ſaen/
Eñ wenede eñ dreef meſdaer/
Eñ ſleet mede ſijns ſelfs haer/
Eñ bat ane Gode ghenaden
Dan ſinen ſwaren meſdaden.

Alſe

Vs. 26 ſleet] *Vincentius* heeft: *manibus capillos avellens.* Eene byzondere beteekenis, die onze Dichter hier aan 't woord ſlijten hecht, zeker wel opmerking verdienende.

Alſe hi offren ſoude gaen/
Stont hi vp met weene ſaen/
Eñ heeft ghoffert naden zede.
Doe ginc hi ſtaen ter ſtede
In den choer/ daer hem goet dochte.
Ambꝛoſius ſaen te hem rochte
Den Choerbiſſcop/ eñ bragede gereit:
Twi die Keyſer daer ontbeit?
Die Keyſer ſeide: naet ſacrament.
Alſe Ambꝛoſius dat bekent/
Ontboot hi den Keyſer echt:
Die choer ware der papen recht/
Die Gods lachame heffen eñ ſluten;
Maer der leeker ware daer buten
Ghemaect die liede inte ſtane
Ghemeenlike/ eñ inte gane.
Die Keyſer nam met houeſcen moede
Dit caſtien al in goede/
Eñ ontboot den Biſſcop mede:
Hine deet omme ghene condichede;
Maer omme dat couſtume ware
Te Conſtantinoble/ eñ waendi dare
Al dat ſelue mede pleghen/
Eñ hine ſeide niet daer jegen;
Maer Gode danct hi eñ Marien/
Omme ſulc ieren/ om ſulc caſtijen.
Deſe Biſſcop eñ deſe Here
Waren bede wert groter ere;
Want die Biſſcop niet ontſach
Wat hoochheit anden Keyſer lach.
Hine ſeidem ſijn behout/
Alſe heilech man eñ ſtout.
Deſe en ginc taſten/ no ſmeken/
Noch onſchuldegen/ nochte ſtreken;
Maer ouer mids ſeidi tware.
Deſe en ſweech niet van bare.
Dus daen raet ware goet te houe;
Maer ic wane men ſaen verſtroue.

Dese Keyser weeldich eñ hoghe/
Entie sv stout was in orloghe/
Enten wapenen so goet/
Dat hi de Chyten weder stoet/
Die Alexander wilen ontsach/
Entie Goten by enen dach
Onder dede met ghewelt/
Eñ al noch bedwongen helt/
Eñ Maximuse/ den groten tyran/
Sonder verraneſſe/ verwan/
In alle orlogen in alre wijs/
En betagedi nie so groten pijs/
Alse die omoedichede/
Die hi an den Bisscop dede/
Die hem verboot sinen tempel.
Dus sijn dese twee exempel:
Een den papen/ dander den Heren/
Dat sire doghet an mogen keren.

Van Placella der Keyserinnen. VIII.

Een wijf adde hi/ hiet Placelle/
Die was sijns bedden geselle/
Die met weldoene hare pijnde.
Hare dochte/ dat hare h'te dwijnde/
Alsoe crancken of aermen want/
Soene halp hem metter hant/
Eñ daer soe aermen dienen soude/
Soe en rochte/ noch en woude/
Dat hare halp wijf of man;
Maer selue ginc soe te boet dan
Te haren huusvine/ daer si lagen/
Eñ began den zieken dragen
Hare caritate tier stede/
Eñ ten gasthusen mede/
Eñ bragedem/ wat hē was orbare?

Eñ dan gaſſoet hem aldare /
Eñ dwourh den zieken hare bate /
Eñ pzoeuede / wat eic ate /
Selue mede in haren mont /
Eñ gaeſt hem tetene tier ſtont /
Eñ dede ſelue aldat recht /
Dat dierne doen ſoude ofte knecht.
Oec antwozde ſoe dus den lieden /
Die hare dit wilde verbieden:
Keyſeren die ghieben tſaut
Haren lieden ſeluer eñ gout /
Om tfozdeel banden keyſerrike;
Dits mijn doen ſekerlike /
Dat onſ God behoede / diet al can.
Dus ſpzac ſoe an haren man:
Lieve! bepeinſt d in deſen /
Wat ghi wilen hebt geweſen /
Eñ waertoe dat ghi nu ſijt comen /
Hoe d God heuet ghenomen
Van mater dinc ter groter eere /
Peinſt hier omme emmermere /
Sone maget niet ſijn / gine ſult eren /
Den Heren bouen alle Heren.
Merct / dat Hi d gaf theyſerike /
Eñ berechtet nu redenlike.
Dus troofte die goede bzouwe
Haren man met goeder trouwe /
Eñ dedene dan neder te hoghen
Alle daghe omme weldoen pogen.
Hier na wart die Keyſer te rade /
Dat beſt ware / dat hi dade
Al dat Boemſche rike dure
Die templen bellen ente mure /
Daermen den afgoden in dede
Hare ſacrificie eñ haren dienſt mede /
Om die dalinghe te bzekene /
Eñ dat ongeloue te berſtekene.
Eene wet dedi doe maken /

Dat alle die lieden vzaken/
Die ander die Roemsce macht waren/
Die temple metten outaren/
Daermen jn eerde afgode;
Want men dwanc niemen in gevode
Kerstijn te werdene met gewelt/
Om dat hi kerstijndoem niet wel helt/
Diere sijn ondancs ane quam/
Dies wart menech heidijn gram;
Maer doer Constantijn den Groten/
Die kerstijn wart eñ bele genoten/
Eñ dan lazerscepe genas/
Was deerste/ die te Rome was
Keyser/ die de kerke berhtes.
Hi verboot/ seghet die vzief/
Sacrificie den heidinen doe/
Eñ sloot hare temple toe;
Doch en vzac hise niet al te samen.
Na hem sine kindere quamen/
Die hilden die selue wet/
Die de vader hadde gheset.
Doe quam die quade Julianen/
Die dat kerstijndoem liet gaen;
Eñ wart des duuels man/
Dese hiet sacrificie vozt an
Maken al openbare
Voer der afgoden outare.
Daer na quam Jouiniaen/
Eñ verboot dat weder saen.
Valentiniaen quam naer desen/
Eñ liet also die saken wesen;
Maer doe hi staerf sijn vzoeder Valent/
Die gaf ozlof al ommetrent/
Dat ieer volc naer sinen wille
Pleghen soude/ lude eñ stille/
Siere doere eñ siere nature/
Eñ dat Roemsche rike dure
Eñ kerstinen dedi oec verslaen/

Die niet wilden sijn arriaen.
Doe verslegen was die ghone/
Quam Gratiaen/ sijns bzoeder sone/
Die desen Theodosius/
Te Keysere mede verhief aldus/
Al tote noch plach theidine diet
Sacrificie/ eñ en liets niet/
Tedoene bozdie afgode;
Maer dese vellet met sinen gebode.
Nv hozt hoe menege dolinge men vant
Int Roemsce rike/ in menech lant.

Vanden morthusen, die hi brac. IX.

Te Rome waren inde pozt
Grote huse van groter mozt/
Daermen plach/ eere zede/
Alt bzoot te backene bander stede.
Die backeren/ die des ambachts plagen/
Visierden daer in langen daghen/
Dat siere af roofhuse stichten;
Want in kelneren ghedichten/
Diepe eñ onder derde waren querne/
Die niet goet waren tontberne/
Eñ ommetrent die huse mede
Waren tauernen/ daermen in dede
Dozpernie niet wel clene;
Want men hilter jn wijf gemene/
Om volc te hoenne clene eñ groet/
Die daer quamen/ of om bzoot;
Want alsi quamen/ ene valduere
Was daer ghemaect heimelijc ter ture;
Die lietmen gaen/ doe viel soe neder.
Nemmermeer en quamer een bp weder;
Maer daer bleuen si onderdaen
Enuie namen die querne man/

Eñ hare leuen bozt meer dure
Bleuen si in alsulke labure/
Tote dat ele sijn leuen liet.
Eens es die dinc also geseiet/
Dat Theodosius ridder een
Daerloe quam/ alst wel steen/
Indie tauerne/ eñ als hire in was/
Viel hi neder; want men plach das/
Alsemen wilde indie tauerne/
Eñ hi viel neder indie querne;
Maer hi sprane bp metter baert/
Eñ trac daer wt te hant sijn zwaert/
Alse hi wiste waer hi was/
Dandere wilden hem pinen das/
Dat sine houden wilden daer binnen;
Maer hine liet hem niet berwinnen/
Eñ slouchse metten swerde doot.
Somech een daer ontscoot/
Sodat hi doch met die quam/
Eñ clagede dies den Keyser gram.
Die Keyser hiet die backers berslaen
Altehant/ eñ also saen
Destruweerde hi altemale
Die pesterie/ dan hogen te dale.
Dit eñ andere quade zeden/
Quade wette/ quade steden
Veldi te Kome ghemeenlike/
Eñ ouer al jnt Koemsce rike:
Beede in Azien eñ in Afferike
Eñ jn Europen des ghelike/
Eñ hiet die mamerien bellen/
Alsic b hier naer sal tellen.

Vs. 53 **mamerien**] Hier beteekent dit woord zoo wel tempels als beelden der afgoden. Zie het geen HUYDECOPER over dit woord op *Mel. Stoke* heeft aangeteekend, I. D. bl. 163. Doch om by *Stoke*, voor **Mammerien**, *Mametterien* te lezen, zoo als HUYDEC. wel zoude goedvinden, zie ik geene noodzakelijkheid.

Hoe men die Mamorien brac. X.

Een heilech Biſſcop hiet Marceel/
Die herſtijn was al geheel/
Heefter hem nerenſtelike toegeſet/
Alſe die Keyſer wt gaf die wet/
Datmen die tempïen bellen ſoude/
Eñ beſtont alſo houde
Dele meer bpten trooſt van Gode/
Dan hides Keyſers gebode.
Die Bailliu van Ozient
Was in ſine ſtat geſent
Cote Apamus/ omme die wet/
Die Theodoſius hadde gheſet/
Twee duſent ridders in ſire ſcare/
Hier omme wart dat balc in bare.
Daer was een tempel edel ſere/
Ghemaect van outſ jn Jupiters ere/
Daer was in menech diere oznament.
Die Bailliu/ diere was geſent/
Wilde tgene bellen/ of hi mochte;
Maer hem ſeluen dat wel dochte/
Datmen gebellen mochte dat werc/
So groot waeſt eñ ſo ſterc/
Dje ſteenen waren hart eñ groet/
So ſtaerc yſer eñ loot
Hadde die ſteene alſo gebonden/
Dat ſiſe berſreden niet en conden.
Marceel die Biſſcop hi berſach/
Dat twiſel anden Bailliu lach/
Eñ hietene tandzen ſteden keren/
Eñ daer doen tgebot ſijns Heren;
Delue dat hi nerenſtelike
Onſen Here van hemelrike/
Dat hi raet gheve eñ gewelt/
Haemen ghenen tempel belt.

Ten alre naeste dage daer an
So quam ghinder een simpel man/
Dje een pijnre dint adde gewesen/
Eñ bermat hem ban desen/
Dat hi den tempel soude bzeken/
Eñ hi en wilde nẽme bespzeken/
Dan men hem gaue hure/
Oft hi bzeken mochte de mure.
Die Bisscop behiet hem dat.
Die tempel stoet in baster stat
Biercante/ eñ adde .iiij. pilaren/
In biere ziden oec te waren/
Met columnen scone eñ groot.
Elc poztael hem seluen sloot
Baste in des tempels masieren.
Daer ginc die man onder minieren/
Eñ nam hem haer fundament/
Eñ ondersettet al omtrent
Dan dzoghen houte eñ genoech/
Dat gene mamerie dzouch/
Eñ stakere inden bzant;
Maer hi ginc wt te hant;
Want een duuel ghinder quam/
Die den biere de macht benam.
Alse dit dichen es gepzoeuet/
Eñ niet en diet; dies sere dzoeuet
Dat kerstijn bolc/ diet ane sach/
Haren Bisscop/ die doe lach/
Eñ ruste/ daden sijt berstaen.
Die liep inder kerken saen/
Eñ biel bp geent pauement/
Eñ bat Gode/ diet al bekent/
Dat hi nemmermeer gedoge/
Dat die biant sine macht toge;
Maer toghe sine miracle jet/
Dat dongeuallege heidijn diet
Niet in sulken dingen come/
Dattem sulker dinc berome.

Alſe hi dit hadde gebeden/
Water ſẽnddi daer ter ſteden/
Eñ riep ſinen dyaken an/
Die was een goet kerſtijn man/
Eñ hietene lopen dare waert/
Eñ bier in ſteken metter baert/
Eñ dat water daer in gieten.
Dies en conde niet genieten
Die biant/ hine moeſte dane/
Eñ dat bier begonſte te gane/
Eñ dat bier deet bernen clare/
Geliker wijs/ oft olye ware/
Eñ dat hout wart ſaen berbrant/
Entie columben ſonken te hant.
Doe ſonken neder die poztale
Ceenen hope altemale.
Doe bielen die maſieren al/
Eñ maecten een ſo groot geſcal/
Datſ die ſtat al wart gewaere.
Cſolc liep ginder al teere ſcare/
Eñ hebben die hande bp geheuen;
Want die biant was berbzeuen.
Alſonder deſen beldi mede
Die Biſſcop/ in meneger ſtede/
Cemple eñ mamerien
Ceeren Gode eñ ſente Marien/
Eñ was een heilech man eñ mare/
Eñ wart ſidert maertelare.

Vs. 74 ſẽnddi] L. ſeynde/ d. i. wyde of zegende het water. Hier van **wywater.** *aqua conſecrata.* KILIAEN **Seynen.** *flandr.* i. ſeghenen. *Bene precari.* *Vincent.* zegt: *facto ſignaculo crucis in aqua.*

Hoe Cheraphis tempel w't geuelt. XI.

Cen seluen tiden / alsict bant /
So was in Egypten lant /
Cate Alexandzien / een tempel mede /
Dat wilen gaf doz eene bede
Die ander Keyser Constantijn
Hem / die tongelone sijn
Houden wilden / eñ ane baen;
Want hi was een arriaen.
Theophilus / die daer ter steden
Bisscop was / hi heeft gebeden
Den Keyser / want hi was te ballen /
Dat menne bzeken soude met allen.
Elf waser niet an dat dochte /
Dan weghe. Alsijt nauwe besochte
Om te suberne / bant hire holen /
Goet in te scuulne hē / die stolen /
Eñ banter oec also wel
Onreinicheit eñ duuels spel.
Alse die heidine wozden geware /
Dat hare mozt wart openbare /
Die langhe tijt berholen was /
Wozden si sere bzoeue das /
Eñ gebaerden / alse bten zinne /
Rechts oft hem die duuel ware inne /
Eñ wozden bechtende bpter straten
Optie kerstine btermaten.
Die kerstine hadden de bozder hant;
Maer elc besmette node den bant /
Diemen hout in kerstijnhede /
Datſ wel dogen eñ bzede.
So dat die heidine dicke wonden
Donse / eñ te menegen standen
Sloughen sise doot aec mede.
Onse kerstine hilden bzede.

So dat hem tfolc weren beſtoet/
Eñ dzeuenſe weder ouer boet
Die heidine tharen onneren
In Seraphis tempel/ haers heren/
Die was hoge eñ baſt geſtaen/
Daer traken ſi in mettẽ gebaen
Een deel kerſtẽn/ die ſi wilden/
Dat ſi hem an Seraphis hilden.
Dies niet en daden/ ſlaegen ſi doot
Met tozmente harde groot:
Some hingen ſiſe bozt eñ weder/
Some wozpen ſiſe dan hogen neder/
Eñ bzaken hem die lede ontwee;
Dus hadden donſe menech wee.
Seraphis tempel die ſtont
Vp enen hogen berch niet ront/
Hondert trappen hoech of mere/
Van groten ſteenen doz baſt ſere/
Eñ dat hoghe wijt eñ lanc/
Dicke waeſt eñ ſere ſtranc.
Seraphis beelde ſtont daer in
So groot/ ſo ſtranc/ dat meer/ no min.
Ne ſceen/ dan oft een man ware.
Sine aerme ondaen harentare/
Eñ ſlouch an elke want
Vanden temple metter hant.
Het was dan alderande mettale
Van allen houten alſo wale/
Oec waſere ene dinc bandien/
Datmen te wondze mochte anſien:
Een bedzieghenlijc exemple;
Want ant hogeſte danden temple
Was/ iegen der zonnen bpgaen/
Een clene beinſterkijn geſtaen/
Om dat ſn ſomege tijt banden ſare/
Alſe die zonne bpgegaen ware/
Dat ſoe ghinder doze ſchene
So ſoude dat ſchinen hene

Eñ tlicht Seraphijs staen inden mont/
Eñ alse geent volc sach tierstont/
So seiden si danne: de zonne groet
Seraphise/ eñ oec ghemoet.
Dan was ghinder daer toe mede
Van enen subtilen smede
Ghemaect ene zonne van yserwerke/
Bouen anden balke bander kerke.
So hadsoe enen toorchsteen/ diese optoor
So maecten si enen roep hooch/
Alse tgene opwaert weder clam/
Dat die zonne ozlof nam
An Seraphise/ eñ soe baert
Heenen thaerre rusten waert.
Oec was mede die tale nochtan;
Quamen ane Seraphijs enech man/
Dat die erde schueren soude/
Entie man sinken also houde/
Entie hemel ballen neder:
Onse kerstine hilden hem so weder/
Dat si den heidinen met stride
Den tempel afwonnen bzo eñ bilde;
Maer omme dese bise base
Waren some kerstine so dwase/
Dat si dveelde niet dozsten roeren.
Alsi waren in deser boeren
Quam een ridder staerc eñ rasch/
Met geloue/ wel int aernasch/
Eñ clam op met ere hant haer.
Hine ontsach gheens ongemaer/
Ne maer met eere handaer lange
Slouch hi Seraphijs inde wange.
Tfolc dat riep sere eñ mesliet;
Hemel noch erde en scuerde niet.
Die ridder slouch dicke genouch/
Sodat hi troper doze slouch/
Daer thouet mede was gecleet:
Thout was verrot/ eñ stoef gereet.

Choeft slouch hi hē af / eñ and' lede
Wozden hem afgeslegen mede.
Men trahene af / eñ niet geel;
Elc gegreper af een deel /
Eñ sleepten den ouden sot.
Sijn houet dat was so verrot /
Datter meneghe muus wt woet /
Diere lange in hadde gebzoet.
Aldaer so wozden and' afgode
Te bzoken / bides Keysers gebode /
Biden Bisscop Theophilus
In Egypten / eñ menech bedehus.
Hennes niemen / dies gelouet /
Wat men daer bant hindere houet /
Vzouwen ghesplet eñ ondaen /
Om dat si wilde daer bi berstaen /
Eñ bi nigromancien sien /
Die dinc die soude gescien /
Eñ haren goden al verwoet
Offren des menschen bloet.

Vanden heidinen papen Tyran. XII.

In Egypten was een man /
Een haer papen hiet Tyran /
Eñ hi was Saturnus pape;
Hi was ·i· arde ontreine knape.
Alse die lieden quamen in den tempel
Anebeden / na sijn exempel /
Saturnuse / eñ hi versach
Vzouwen / daer scoenheit ane lach /
Die boerbaerste bander stede /
Eñ hem luste te sine daer mede /
So seidi dan: hem adde ontboden
Saturnus / bader banden goden /
Dat die man hiete den wiue /

Dat

Dat soe nachts inde kerke bliue.
So was die man bzo/ die sot/
Om dat gewerdegede haer god
Sijn wijf te ebbene inder maniere/
Eñ deedse dan scone berchieren/
Eñ gaf hare dan cleenoets vele/
Datse die god tsinen spele
Niet beronwerde/ noch bersmade.
So bzochtmense ten tempel spade
Hare bzient eñ hare man.
So slootse dan die quade Tyran/
Eñ gaf by die slotelen saen/
Eñ elc es thuuswaert gegaen.
Dan alst was donker nacht/
So hadde die Tyrant gewacht/
Die baisee/ diet sint berochte/
Eñ quam boz ene hagedochte
Onder derde int beelde gegaen/
Daert gemaert hadde sijn staen/
An eene want eñ achter hopen/
Alse hire dan in was gecropen/
So mochti sien twijf liggen mede
Nerenstelike in hare gebede/
So spzac hi boz des beelden mont/
Dat hi wilde daer ter stont.
So wart dat domme wijf beruaert
Eñ bzo/ amme dat soe soude sijn waert/
Met Saturnuse sijn ghemeene/
Eñ dochte hare eere niet cleene.
So haddi bzadekine ghemaert
Andie lampten/ eñ traert/
Eñ dede vte gaen dat lecht.
Dan ondedi dat beelde recht/
Eñ ginc wt te ghenen wiue/
Eñ was alsa metter kentiue.
Dit haddi menerhswerf gebzouwen
Metten alre edelsten bzouwen/
So dat hi eerschede teere hure

Eene vzouwe van reenre nature/
Al waest/ dat soo heidijn was/
Dese wart geware das/
Alse hi int veelde spzeken began/
So hazedsoe/ dat was die Tyran/
Die valsche pape/ bi sinen lude/
Eñ aïsoe thuus quam/ riep soe lude:
Wapene ouer den mozdenare!
Dien man was te moede sware/
Om sijns wijfs lachier enten sinen/
Eñ dede gheenen pape pinen/
So dat hi lijede die dinc/
Eñ men te sinen hole ginc/
Eñ men slouch den galghaert doot.
Ghinder was de scande groot/
Alse eïc donnere ente scande
Van wiue eñ van kinde lande.
Saturnus eñ sine kerke mede
Wart te vzoken daer ter stede.
Dus dane mozt/ dus dane scende
Vantmen in Egypten eñ kende.
Men vzac die kercken altemale
Sonder eeneghe wedertale;
Maer enen afgod lieten die Yeren
Staen den heidinen tonneren:
Dat was een veelde van enē apinnen/
Datment weten moge eñ kinnen/
Dat die heidinen waren so sot
Dat si dat eerde/ alse enen god.
Men vant in steene gehouwen daer/
Van dare te vozen menech jaer/
Dat Seraphis tempel wozde gesent/
Alse dat cruce wozde bekent.
Nv heuet Egypten ene riviere
Heet Nylus/ dats hare maniere/
Dat soe in sekeren tiden hoghe
Wast/ eñ net die lande dzoghe/
Eñ alsoe es gedaelt neder/

So es daer dat rechte zaet weder/
Eñ sonder reghen/ alse wijt hazen/
So wint men daer cozen.
So plachmen alle jare des/
Alse die ribiere ten mindsten es/
Datmen dan die mate nam/
Eñ alse soe dan ten hogesten quam/
Soe nam men dan die mate des/
Eñ dzongene jnden tempel Seraphis/
Ghelijc oft water quame/
Eñ dan hem sinen wasdoem name.
Doe sijn beelde dus was ghebelt/
Eñ verbernet met ghewelt/
Seide dat domme heidine diet:
Seraphis en soude niet
Vergheten siere grater onneren.
Hine liete Nylus nemmermere
Den lande te baten comen;
Maer hi sout met dzoocheit verdomen.
God wilde togen openbare/
Dat Nylus bele te milder ware
Dan Ceraphis/ die valsce god/
Eñ dede/ naer sijn gebot/
Nyluse wassen/ na h're mantere/
Yoghere/ dan die grote ribriere
Noint te bozen hadde gegaen.
Doe riepen die heidine saen/
Diere gelouen niet en wouden/
Nylus ware bertsuft van ouden;
Dese nochtan/ die dit sagen/
Daden hem dopen in dien dagen.
Dus viel meneghe mamerie
In Arabien eñ in Surie/
In menegen lande harentare/
Dat te telne te lanc ware.

Hoe Baptiſten hoeft was vonden. XIII.

In Theodoſius ſeſte jaer
Vantmen / ieſen wi vozwaer /
Dat houet van ſente Janne Baptiſten /
Dat ſere lettei lieden wiſten /
In wat ſteden dat het lach.
Hſtozien doen ons gewach /
Dat die quade Herodias /
Doe Baptiſten onthouet was /
Sijn hooft hiet ſoe / dat men name /
Eñ ment verre banden lachame
Grauen ſoude / eñ verſteden ;
Want verſaemden ſi onder hẽ beden /
Soe ontſach hare ſonder waen /
Dat hi van dode vp ſoude ſtaen.
Doe dede ſoe heimelike met valſe /
Grauen binnen haren pallaiſe ;
Maer die lachame wart gedzagen /
In Samarien met groter clagen :
Eer erden lach hi in gere ſteden /
Menegen dach met groten dzeden.
Tote Keyſer Julianus tiden /
Doe en conden niet verbliden /
Die heidine / doe ſi dat ſagen /
Datmen daer dzochte zieke gedzagen /
Dat ſi geſont wech ſtreken /
Sine wilden anden doden wreken
Eñ wozpen bten graue de bene /
Doe gaderden ſi ſe weder reene /
Eñ ſtaken der vier an te hant /
Eñ maecten daer af enen dzant /
Eñ wozpen tpuluer metten winden ;
W' God die deſe dinc bekinde /
Bewaret / ſo dat ginder quamen /
Metten heidinen te ſamen /

Moenſien van Jherusalem
Eñ gaderden daer met hem
Van ſiere beenen .i. groet deel;
Al en hadden ſiſe niet geheel/
Eñ bzochtenſe mettem gedzagen/
Den Biſſcop Philippe/ die indien, dagen
Ce Jherusalem Biſſcop was/
Dien dochte wel int herte das/
Dat hi anwert ware bandien ſcatte
Eñ ſendde alte handen datte/
Anaſtatiuſe den bzien/
Biſſcop van Alexandzien:
Die maerte ter ſeluer bre
.i. almarijs inden mure/
In ſine ſanctuwarie ſaen/
Eñ deet kettel lieden verſtaen/
Dat hi in alſelke ſtat
Leide ſulken vermaerden ſcat;
Want hi peinſde/ dat noch hir naer
Vonden ſoude w'den ouermenech jaer.
Hier naer ſoe wart het bekent
Den moenken van Ozient;
Die quamen te Jherusalem waert
Ce doene haer bedevaert;
Want daer in Herodes palays lach
Sente Jans hoeft bydien dach;
Want die jnghel ſeit hem wale/
Doe boeren ſi tote Herodes zale/
Eñ alſe hem ſeide dingel oec/
Saghen ſi riſen eenen rooc
Vter erden/ daer ſouden ſijt mede
Vinden bytie ſelue ſtede.
Si vondent/ daert hē was belouet/
Eñ bzoeghen mettem thouet
Andie ſtad/ te Jherusalem/
Eñ daer daden ſijt van hem.
Sidert haddent dieue geſtalen/
Eñ leident werch verholen

In eene hagedoechte onwerde/
Daer laget lange onder derde/
Onthier ent selue sente Jhan
Ontdecte eenen heiligen man/
Enen hermite/ eñ wijsdem tgat/
Eñ seide: mijn hoeft leget in dat/
Nem dat met di/ eñ voert danen/
Eñ dzaget den Bisscop Jozdanen
Van Alexandzien; want daer gemene
•j• groet deel es van minen bene.

Vanden seluen noch. XIIII.

Quer ene stont daer naer/
In weet ouer hoe menech jaer/
Hjet een moenc Felicius/
Die ginc te Jherusalem aldus
In peligrimagen/ alse dand' daden/
Om te ebbene de Gods genaden.
Dien seide dinghel sulke dinge/
Dat hi tote Alexandzien ginge/
Daer soudi sente Jans hoeft vinden
Metten anderen heiligen kinden/
Diete Bethlem waren onthouet/
Doe Herodes was verdouet/
Alse hi te dodene Gode dachte/
Dat hi dat nam/ eñ vzachte
In Atquitaengen/ int lant van Galien.
Hi dede des jngels gebot met allen/
Eñ leide gheenen dieren scat
In een mandekijn/ eñ nadat
Heuet hi geselscap genomen/
Eñ es saen te scepe comen/
Eñ doe si henen voeren/ sere
Bat Felicius ansen Here/
Dat God sinen jnghel sende/

Diene te diere stat gehende
Daer hi wille/ dat toe come
Die scat dan genen heilechdome.
Alse hi was in derre dede/
Quam een zwerc daer ter stede/
Dat geent scip al omme binc/
Eñ alse geent zwerc henen ginc/
Quam ene duue wit/ alse de snee/
Op geent scip min/ na mee/
Eñ esser bouen bygestaen
Dach eñ nacht/ sonder wechgaen/
Cote dat si leden waren Spaengen/
Eñ quamen int lant dan Acquitaengen/
Ter hauene/ daer si souden sijn/
Dse Agylon hiet in latijn.
Dat scip rumden si metier baert/
Eñ gingen te lande waert/
Eñ/ alsi dus ebben gegaen
.ij. milen/ bonden si/ sonder waen/
Al daer versleghen bydat belt
Der Wandelen Cō. eñ sine gewelt
Mettem/ omtrent .xx. dusent man;
Want hi was comen met scepe an
Ter seluer hauene/ daer si quamen.
So dat sijs niemare bernamen
Die Coninc Pippijn eñ sijn here/
Eñ quam tegen hem te were/
Eñ slougent altemale doot;
Dat dan sulker scare groot
Niemene ontsoer ongewont/
Eñ hine verloes ter seluer stont
Alles meer/ dan .xx. man;
Maer die beste warent norhtan
Dan sinen here bele te bozen/
Dies haddi in sine herte tozen.
Eñ alsi henen rumden tfelt/
Quam hem an baec met gewelt/
Sodat hire dede sine tente slaen/

Eñ es te hant rusten gegaen
Eñ sliep inden pauwelioene.
Doe quam hem/ in enen visioene/
Eene soete stemme ane:
Wat heuestu slapen nv te gane?
Vi naect nv eñ dinen here
Heilechdoem van ouer mere:
Vanden groten Baptisten Janne/
Eñ der onnosele kindere nochtanne/
Die God ontliuen liet doz hem
Onder die scare van Bethlem;
Eñ doz sine werdicheden
Gas di God den zeghe heden.
Si comen hier gegaen nadi/
Alse pelegrime eñ sijn di vi:
Die voerhaerste heet Felicius
Ganc hem te gemoete aldus.
Noevse met di/ eñ doe hem eere;
Du salt wonder sien van onsen Here.
Puppijn die staet vp gereet/
Eñ doet/ dat men hem heet/
Eñ quam hem te gemoete dan
Wel met ·xxx^m· man.
Eñ voerde die ·xx· dode man vozen/
Die hi ten wighe hadde verlozen/
Eñ heuet die pelegrime gegroet/
Eñ wel outsaen/ alse hise gemoet.
Gheent heilechdoem dat hi vzochte
In eenen paenre/ so hi scoenst mochte/
Sette hi vp elken doden man
Van sinen ridders/ daer sachmen an/
Dat viden doden/ die dode vpstonden.
Menech wonder/ es waer vonden/
Gheschiede meer van sente Janne.
Die Coninc Pippijn eñ sine manne
Maecte eenen cloester daer
In sine eere saen daer naer/
Eñ heeftere rente toe gegheuen/

Daer die moenke bp ſouden leuen/
Eñ daer ſo liet hi mede dan
Chouet banden heilegen man.

Van Claudiaens bloemen. XV.

In des ſelues Theodoſius tiden/
Daer ic die wonr liet bozen liden/
Wart te Meaus in Jheruſalem
Een kint gebozen/ men ſach an hem/
Dat bander naſten neder w't waſ een
Eñ twee boete eñ twee been.
Bouen der naueien waſer twee;
Twee bozſte; ·ij· houede min/ no mee/
Alſe eic bulmaert menſche heuet/
Dien nature ſijn recht gebet.
Deen houet ſliep/ eñ dander wier.
Deen waſ geſont/ dander zier.
Som wile ſliepen ſi tſamen beede.
Som wile dede deen den anderen lede.
Eñ onder platten hem/ eñ ſpeelden/
Alſe noch kindere doen jn weelden.
Twee ſaer waren ſi oec out/
Alſe deen doot waſ eñ cout/
So leuedere dander ·iiij· daghe naer.
Dit waſ wonder eñ waer.
In deſen tiden/ hebben wi verſtaen/
Waſ die poete Claudiaen/
Die heidine/ die wel geraecte/

Die

Vs. 3 Meaus] Meaus in Jheruſalem. Dit is door den afſchryver bedorven; MAERLANT heeft zeker zoo niet geſchreven. Niet onwaarſchijnlijk zal het geweest zijn. *Emaus by Jheruſalem. Vincentius* heeft: *in caſtello iudee emaus.*

Die twee ſcone boeke maecte/
Daer ic hier af ſal noemen
Die prouerbien entie bloemen.
Ic en clage nemmermere
Dat die ſcalc clemme ter ere;
Want God laet daer ōme geſchien/
Alſi hem ſeluen hoghe ſien/
Dat hi ſwaerre ſi de dal/
Alſe hi tumelen ſal int dal.
Men mach wel afhouwen .i. let/
Omme datſ alt lijf bare te bet.
Minne es blent tallen ſtonden/
Ja daermen mint die zonden;
Want doze bziendſcap/ ſonder waen/
Heeft men dichen zonde gedaen.
Alſe du dijns ſelues Here mach ſijn/
So es aldie werelt dijn.
Wes di ſeluen allene niet bzoet;
Maer wes alder werelt goet.
Dine bzome en ſour niet allene/
Ne maer alder werelt ghemeene.
Luxurie/ dat ſoete benijn/
Die zinne daer du jnne wilt ſijn/
Dien beneemſtu aldie macht/
Du maerſt hem banden dage nacht.
Ouermoet/ ouerdichede
Verduwet menege edele zede.
Dat die baber qualike bejaget/
Alſt die ſone an hem bzaget
Siet men dicken/ dat hi dat goet
Noch alſe qualike verdoet.
Theodoſius/ deſe heileghe Here/
Die ſine dinge ſette ter ere/
Hadde te ſinen rade de beſte/
Die hi bant in eneger beſte/
Clerke/ ridderen al in een.
Wettem was Jan Damaſſeen
Sijn raet eñ ſijn capelaen/

Een heilerch man was hi / sonder waen/
Dichtere eñ scribere mede
Die veste / die was in enege stede.
Dat hoe hi anden Keyser quam
Also ict inder jeesten vernam.

Van Janne Damassene. XVI.

Jhan was van Damas geboren /
Eñ hadde clergie vercoren.
Binnen ·xij· jaren leerdi wale
Alle die arten liberale /
Eñ dozdie minne van onser Vzouwen /
Die hi dienen wilde met trouwen
So heuet hi hē moent begeven /
Eñ kleef maget alsijn leuen /
Eñ hilt vzoylike eñ blide
Alkues onser Vzouwen getide.
Doe wart hi pziester / eñ zanc met trouwen
Messe gerne van onser Vzauwen.
Van hare maerti gebede /
Response eñ Antiffene mede /
Menerch dicht eñ menerch werc /
Dat noch minnet menerch clerc.
Edele lieden gauen hem ghinder /
Omme te leerne / sine kinder.

Die

Vs. 14 Antiffene] Van het latijnsche *Antiphonae*, heeft onze Dichter Antiffene gemaakt. *Vincentius* heeft: *Orationes, antiphonas, responsoria prosasque facere consueuerat.* Zie van dezen *Jan Damasene* en zyne schriften FABRIC. *Bibl.* Gr. en CASIM. OUDINI *Dissertat. de Script. S. Joh. Damasceni*, in *Oudini* Comment de Scriptt. Eccles. *Tom.* I. *p.* 1713.

Die leerdi nerenſtelike eñ wel
Gaede ſeden / ſonder feĩ /
Gode te dienne / eñ te eerne /
Eñ dat ſij conſten boȝt te leerne.
Eens ſo ginc hi buten der ſtede /
Eñ ſine ſcolaren mettem mede /
Omme hem te meȝene buten muren.
Doe ghebiel hem ene auenture /
Dat Sarraſine / ſonder geloue /
Die hem bele generen met roue /
Naelden roof bydie ſtat /
Beeſten / lieden / eñ in dat
Part mede / onder dandre man /
Ghebaen deſe ſelue Ihan /
Eñ boerdene mettem in Perſij.
Alſo berre ſo quam hi /
Dat hi eenen te deele gebeĩ /
Die hem niet en was te feĩ.
Getrouwelike ſo dedi al
So wat / dat men hem beual.
Sijn tydech baſten eñ waken /
Sine bedinghe eñ ander ſaken /
Enten dienſt ban onȝer Vȝouwen
Plach hi gerne eñ met trouwen.
Sijns Heren hulde gewan hi d' af.
Die heidijn gaf hem goeden oȝlof
Vri te gane binnen der ſale /
Eñ ſpȝac hem an duſdane tale:
Liebe Jan! mi dinct groet wonder /
Dine grote wijſheit albeſonder /
Screiuen / dichten eñ ſingen /
Entie houeſcheit ban wandelingen.
Ic hebbe .i. kint / eñ mint ſere /
Leere dat wel / doȝ mine eere /
Oftu ons der lieue jonnes /
Aldat ſelue / dattu connes;
Oft noch alſo ghebiele di /
Dattu quames ban ons bȝi /

Dat wi dijns gedorhten bet.
Hiertoe heeft hem Jhan geset/
Eñ leerde thint in corten jaren
So naturlihe wel te waren/
Dat sijns meesters hant ente sine
In dichtene eñ sinden latine
Niemen onderhennen morhte;
Dat menegen groet wonder dorhte.
Hier na quam Theodosius mare/
Waer Jan ban Damas ware/
Eñ hi dorhte hem nutte wesen
Beede in dichtene eñ in lesen/
In scriuene eñ in hogen rade/
Dat hine te houe halen dade.
Doe sendde die Keyser in Persi
Ten ghenen/ dat hine liete bzi/
Eñ hine hem sende also houde/
Oft hi thijf behouden woude.
Doene dozst laten die man/
Eñ sendene te Constantinobïe dan/
Daer hem die Keyser eere dede/
Eñ gaf hem daer/ indie stede/
Eene abdie/ die hem dochte/
Daer hi met basten in leuen morhte.
Daer hi selue totem ginc/
Eñ bzagedem aïsulke dinc/
Alse ozbozlijc was den rike/
Eñ Jan die riet hem herstijnlike.

Vanden seluen Janne. XVII.

Nv moeste Jan saen naer desen
In bernaye gepzoeuet wesen/
Dat die Gods eere entie sine
Wassen soude met deser pine.
Sijn iongre/ dien hi hadde geleert

In Perſij/ heeſtene wel na onteert.
Want die duuel riet hem bozt/
Dattem bernoyede/ alſe hi hozt/
Dat ſijn meeſter adde bele eren/
Eñ peinſt/ hoe hine macht ontheren.
Nb dichte hi/ eñ ſcreef oec mede
No min/ no mee/ dan ſijn meeſter dede/
Datmen maniere eñ hant
Beede gader alleens bant.
Hi dichte te hant enen bzief/
Eñ ſendene/ alſe een mozdadich dief/
Te Conſtantinoble/ indie ſtede/
Eñ warpene indie zale mede/
Daer hi moeſte/ in cozten ſtonden/
Danden rade wozden bonden.
Dus ſpzac die bzief harde na bi
Cſinen bzienden in Perſij:
Dje pzieſter Jan Damaſſeen/
Onder die moenke der minſt' een/
Saluut: wi doen d verſtaen/
Dat die Keyſer/ ſonder waen/
Gheſent heuet ſijn grote here
In ozloghe/ in ſtaerker were/
Verre in meſſelike lande
Jegen menegerande biande/
Entie keyſerlike ſtat
Conſtantinoble wert ſaen mat/
Eñ dandere ſtaden al omtrent;
Want tfolc wert ſaen werch geſent.
Eñ ght oec wiſe lieden ſijt/
Coemt ſekerlike/ het es nu tijt/
Eñ winnet/ ſonder twifel/ tlant;
Want het ballet in uwe hant.
Ghene bzief hi wozt bonden/
Eñ ghedzegen ten ſeluen ſtonden
Bozden Keyſer/ eñ gheleſen.
Verraden riepen ſi alle met deſen/
Eñ men ſorchtene weder eñ bozt/

Wie gedicht hadde sulke mozt.
Men sach die hant eñ dat gescrichte/
Doe wart men geware lichte/
Eñ men dzouges ouer een/
Dat ware Jhan Damasseen.
Altehant was hi gesorcht/
Eñ daer bozden Keyzser bzorcht
Onwerdelike/ hem wondertş sere/
Hoe hi so saen van grotre eere
Ghevallen ware in groter onw'de?
Cfoïc riep vp hem/ eñ gevaerde:
Verradze! pape! moenc vernozert!
Eñ wart so sere vp hē vergiert/
Datin met pinen verdoot/
Dat sine niet en scuerden doot.
Sodat die Keyser zwigen hiet/
Eñ spzac aldus/ alş hine ziet:
Ay! quaet verradere Jhan!
Wat so gelach di daer an/
Dattu mi aldus wilş honen/
Eñ goet met quade lonen?
Wat gelach di andie scande/
Dattu mi eñ al minen lande/
Dus dozperlike wildş verraden?
Lesş dine lettre met staden.
Hi las die lettre/ hē wonderetş sere/
Eñ seide: en waerheit/ Here!
Wie soze omme staet te bliuene/
Ditş van dichtene eñ van scriuene
Mine maniere min/ na mere;
Maer ic keert an onsen Here;
Dat ict na weder screef/ na dichte.
Doe riepen si alle vp hē gedichte:
Hi waent met logenen ontgaen!
Hi heuetş verduert! m̄ dodē saen!

Noch vanden ſelven. XVIII.

Die Jugen traken ouer zide/
Eñ dzoegen ouer een tien tide/
Datmenne niene ontliue bi deſen;
Want hi den Keyſer adde geweſen
Alſo heimelijc alſijn leuen;
M' die hant/ diet adde geſcreuen
So grote mozt/ ſoudem afſlaen.
Dit was ghinder ſaen gedaen.
Ihan hi dancte onſen Here
Vanden verliese vandien ſere;
M' dat hem ſwaerſt was int gedorhte/
Dat was dat hi niet en morhte/
Gode teere/ der meſſen plieghen.
Die hant/ die hē af was geſlegen/
Hiet die Keyſer/ hem te ſcanden/
Dat menſe hangen ſoude te handen
In ſinen cloeſtre/ daer hi was.
Nv ghebiet hem ſaen na das/
Alſe hi tijt hadde/ dat hi met rouwen
Ginc daer dbeelde ons̄er Vzouwen/
Eñ onterte ſine aerme bloot/
Eñ toghede wonde root/
Eñ ginc houeſcelike rampeneren
Vp hare/ die niemē wille deren/
Eñ ſeide: Vzouwe banden trone!
Sijn dit onſer pinen lone?
Es dit diere dienſtliede zalichede?
Vzouwe! ſi/ alſo ic lije mede/
Du wils mi zondare nv ten ſtonden
Gheſelen boer mine zonden;
Maer twi wraerſtut ane die lede?
Die dinen dienſt ſo dicken dede.
Deſe hant/ die nv es af/
Screef dine ymne eñ dinen lof

Eñ dinen zanc desgelike.
Enten Vader van hemelrike
Heeft soe gheoffert menech w'uen/
Den aermen zondare te hederuen/
Dijns lieues kints vleesch eñ vloet.
Alse hi weenende aldus gemoet/
Menech waeruen hē dus mesliet/
Es vp eenen nach gesciet/
Naer dat jammerlike gerlach/
Daer hi vp sijn bedde lach/
Eñ van moethede nēmeer en riep/
Eñ hi no weder wiet/ no sliep/
So quam der mageden Coninghinne
Met vliden aensichte/ daerīn jnne
Grote claerheit sach/ eñ troestē na tgone/
Eñ spzac: wat doestu? sone!
Hi seide doe: wapene! Vzouwe!
Wat bzagedi na mine rouwe?
Maer waer waerdi vp die bze/
Dat mi gheviel dese auenture?
Nv siet/ Vzouwe! te miere onnere
Ja te uwer seluer/ dats mere/
Hanct mine hant in gene herke.
Soe seide: nv getroesti sterke/
Hi mach di lichte geven de hant/
Die menscelt van nieute vant.
Met desen wozde siet hi ane/
Waer soe ter herken vegint te gane/
Eñ vzinct die hant daer neder/

Eñ

Vs. 38 **hederuen**] d. i. *ten behoeve, tot heil der zondaren. Vincent. ad salutem omnium peccatorum.* Een woord in deze beteekenis thands geheel in onbruik. Eene menigte van voorbeelden geeft HUYDECOPER in zyne *Aanteekk. op Mel. Stoke* III. D. bl. 428. — Zie verder de aanteek. hier achter.

Eñ settedſ hem anden aerm weder/
Eñ heuet soeten oxloſ genomen.
Mettien eſ hi them seluen comen/
Eñ danckets sere onser Vrouwen/
Eñ alsemen mochte den dach scouwen/
Dedi die moenken te samen/
Eñ togendem allen/ doe si quamen/
Dat hi siere hant al was genesen.
Si loueden mettem Gode dan desen.
Te hant heuet hi hem gecleet/
Eñ met messe gewaden gereet/
Eñ zanc messe dan onzer Vrouwen.
Die Keyser hozet/ eñ quaemt scouwen/
Eñ custe selue sine hant.
Nauwe bzagedi eñ onderbant/
Ofte hi kende bzient af nebe/
Die na hem dichte eñ screue?
Doe seidi: ja hi alleene de ghone
In Persi/ sijns Heren sone.
Doe was bebonden eñ bebzaget/
Dat hi die mozt hadde beiaget/
Eñ Jhan bleef bozwaert mere
Met Theodosius groot Here.

Valentiniaens doot. XIX.

Valentiniaen die was
In Gallen gebaren/ alsict las/
Alse te berechtene Occident
Eñ Theodosius Ozient:
Dus hadden si beede ghemeenlike
Onder hem ghedeelt tKeyserike.
Daer sat hi ene stont met bzeden
Tote Lyons jnder stede/
Eñ hadde mettem eenen Geaue/
Die hem bzochte des leuens aue/
Die Arbogastes hiet bi namen/

Die

Die was meester alte samen
Van sinen ridderscepe algader;
Maer hi dede alse een verrader/
Eñ heuet sinen Here vermoert/
Eñ omme te derhene dat woert/
Hinc hine in sine camere daer/
Datmen waende ouer waer/
Dat hi hem selue adde verdaen;
Doch wiste tsoet/ alsonder waen/
Dat Arbogastes selue was
So ouerdadich/ dat men das
Die waerheit wiste dies al claer/
Waest dat hi hem seluen verhinc daer/
Dat hijt van vernone vede.
Dus waser ane twisselichede/
Weder hi hem seluen verhinc/
So Arbogastes dede di dinc.
Met rechte staerf hi quader doot/
Omme pine/ die hi so groot
Den goede Sente Ambrosise dede/
Eñ Justine/ sijn moeder mede:
Eñ want dat Arbogastes/ die felle/
Theodosius/ sijns Heren geselle/
Ontsach/ alse hijt soude horen/
So heuet hi eenen Keyser gecoren/
Die Eugenius hiet bi namen/
Dat si onder hem tween te samen/
Theodosius souden weder staen;
Maer si ontgoudent daer na saen.
Dese Eugenius/ alse wi lesen/
Hadde een scolemeester gewesen/
So dat hi te houe quam/
Eñ wart bygaende/ eñ vernam/
Eñ wart Vzieuere indie zale.

Daernaer

Vs. 45 Vzieuere] *Vincentius* zegt: *erat imperatoris* antigraphus. Thands zouden wy zeggen: *Kanselier*, *Geheimschryver*, of *Kabinets Secretaris*. Zie de breeder Aanteeken. hier achter.

Daernaer verginct hem so wale
Dat hi ridderscap ontfinc/
Eñ quam te hogere dinc/
Eñ was een man die doze wale
Was geraert in sine tale/
Dies was hi te bet gehozt;
Doch was hi van cranker gebozt.
Eñ Arbogastes sijn geselle/
Die mozdadeghe entie felle/
Was/ gebozen bten Gallen
Van maten lieden/ afgevallen.
Nv hebben dese trike verwerret/
Haren Here doot/ eñ vererret.
Theodosius dies niet en laet/
Alse hijt weet/ hine wreert de daet.

Hoe Theodosius hem sette ter wrake. XX.

Nv es Eugenius bekent
Keyser int lant van Occident/
Al waest tegen tgemene recht;
Want hi want sonder ghevecht/
Eñ oec en was hi niet gecozen
Van hem/ daer die dinc an hozen.
Nv hadde dese grote mozt
Theodosius ghehozt/
Dat sijn geselle dus doot es bleuen/
Eñ Eugenius verheuen
Hem heeft/ omme Keyser te sine
Van Occident/ dus eist anschine/
Hine wille dit niet gedogen/
Dat hine sal voer sinen ogen
Int Roemsce rike Keyser weten/
Diet recht also heuet vergeten/
Dat hi den rechten Here verraet;
Hine wille wzeken de ouerdaet.
Hi gadert/ dat hi mach gemene/

Wt grote Azien eñ wt tlene
Vanden Grieken / vanden Goten
Groot ridderſcap in roten /
Eñ maecter hē wiſelike mede.
Te Conſtantinoble inde ſtede
Maecti ſinen ſone Archadius
Keyſer te ſine vp aïdus /
Dat hijt vleue in Ozient ;
Selue wille hi in Occidene
Striden vptie mozdeners fel /
Die tonrechte / eñ anders niet rï /
Varen Vere hadden verdaen /
Eñ trike wilden ane vaen.
Ten nieuwen gerſe ſetti ſine vaert
Van Grieken te Vtalen waert /
Eñ vzagede eenen heilegen man /
Eenen moenc / die hiet Ihan /
Wat hem daer ſoude geſcien /
Daer hi heenen ſoude tien ;
Want hi hadde hē doe voerſeit /
Alſe hi hem hadde ghereit /
Vp Maximuſe den tyran /
Dat hi verwinnen ſoude den man.
Nv ſo dede hi hem vekinnen /
Dat hi die twee ſoude verwinnen /
Eñ coztelike alſo wale
Daer naer ſteruen in Vtale.
Die tyrannen hadden hem veſet
Te wiſeleker eñ vele te vet /
Om dat ſi in tonrechte waren.
Si hadden veſet hare ſcaren
Ten geverchte / ten ingange /
Daer ſij mochten houden lange
Met cleenre pinen eens Keyſers here ;
Want niemen mochter comen ter were.
Die heidine / die waren mede
Onder die Koemſce magenthede /
Hadden Theodoſiuſe alle leet /

Eñ

Eñ beloueden hem gereet
Eugeniuſe/ waert dat hi vorhte/
Hi ſaude den wijch winnen ſochte;
Want hare gode belgen ſere
Vp Theodoſiuſe den Here/
Dat hi hare monſtren vzat/
Eñ hiſe dozperlike verſtat.

Hoe hi an Gode ſette ſijn ſtriden. XXI.

Theodoſius/ alſe hi vernam/
Datmen vp hem te wighe quam/
Dèdi papen halen omtrent
Eñ al dat herſtine couent/
Eñ ginc met Biſſcoppen eñ met clerken
Callen maerteleren herken/
Eñ ginc gecleet met eere hare/
Dat ſi deſ riken namen ware/
Eñ ſine beſcermen wouden.
Die heidine/ die dat were ſauden/
Offerden hare offeranden
Haren goden/ hem te ſcanden/
Eñ baden grote wzaken
Vp hem/ die hare couſtumen vzaken.
Deſ achte Theodoſius cleene/
Henen trocken ſi ghemeene
Toten berghe van Monju
Met groten here/ aldaer hi nv
Ouertrecken wille in Gallen;
Maer nv quam niemare hẽ allen/
Dat Eugenius/ alſemen ſeget/
Hadde die ouerbaert beleghet
Met ridderſcepe/ met valſcher lagen.
Alſe die baerderiene dit ſagen/
Sijn ſi den Keyſer ontwoken.
Helue ſo es hi geſtreken

In een bede huus daer bi.
Onsen Here so bat hi
Alden nacht/ met groten weene/
Dat hi hem holpe alleene/
So dat hi omme dese sake
Al bermoyet was ban bake.
In bzame sach hi twee man/
Die wit abijt hadden an/
Eñ saten bp twee witte paerde/
Eñ hieten/ dat hi hē niet beruaerde/
Eñ hi sine ridders inde dageraet
Hiete/ dat elc te wapenen baet;
Want si seiden: si quamen daer/
Omme te troestene sinen baer.
Deen seidem boert an:
Hi ware dEwangeliste Jan.
Eñ dander seidemen openbare/
Dat Phillips dApostel ware.
Dae wart hi bzo/ eñ bat bozt ane
Onsen Here in sine trane/
Eñ talre eersten/ dat dagede/
Hiep hi te wapenen/ eñ jagede
Sine ridderen bpte stride/
Eñ quam alleene/ in Gode blide/
Creckende boer sine scaren/
Daer die pade so nauwe waren/
Dat men hare/ no dare en mochte
Niewseren wiken/ alsemen bochte.

Hoe hi zeghe vacht metter bede. XXII.

Eersten dat hi dus treckende quam/
Eer hijt wiste/ ofte bernam/
Was hi midden eere laghe/
Indie grafkinge banden daghe/
Daer Abitya/ die Graue/

Hoedere was gemaert aue.
Die barbariene ontbloen hẽ daer/
Alse sine saghen jnden baer.
Eñ dit liet God aldus gescien/
Datmen merken mochte eñ sien/
Dat hi te helpene wel adde macht/
Die hem troeste andie Gods cracht.
Alse Abitya versach/
Dat die Keyser/ aldaer hi lach/
In sine laghe dus es comen/
Heeft hine bziendelijc genomen/
Eñ lieuelike/ alse sinen gerechten Here/
Eñ troestene btermaten sere;
Want teersten dat hine sach in dogen/
Ne conste sine herte gedoghen/
Dattem jet ware messciet;
Maer hi seide: Here! nu siet/
Vergeuet mi/ dat ic jegen u was.
Ghi siet wel die waerheit das/
Dat ic u mochte u leuen neemen;
Maer ic en can des niet getemen.
Ic wille u helpen metten minen/
Eñ oec omme u bordeel pinen.
Dje Keyser bergaeft hem te hant;
Doe leeddine anden cant
Vanden berghe tote dat hi quam/
Daer hi die biande bernam/
Liggende bp eene riviere.
Daer bielmen te samen sciere/
Eñ Theodosius entie sine
Worden berladen jndie pine/
So dat hem dochte hebben berlozen;
Alse hi dat sach trac hi bozen
Bp eene hoghe roedse mettien/
Dat hi berre mochte sien/
Eñ warp den scilt werch metten sw'de/
Eñ knielde neder bp die erde/
Eñ hief die hande bp/ eñ dede

Te Gode dus sine bede:
Almachtich God! seit hi/ Here!
Hets Di cont/ eñ ic here
Dit ane Di/ dat ic den strijt
Anebinc nb terre tijt/
In Jhesum ✠ Xp̄m/ Dijns Soens ere/
Met rechte/ alse een gerecht Here/
Alse mi die menege doet verstaen/
Of ic anders hebbe gedaen
In sierheit/ in ouermoet/
Dat wreect/ Here! an mijn bloet/
Eñ of mine dinc oec redene si/
Eñ ic bpten troest ban Di
Bestaen hebbe minen biant;
Teene ons Dine rechte hant/
Dat niet en seggen die heidine scaren:
Waer es hare God gebaren?
Hi die hem crucen liet/
Hine can hem gehelpen niet.
Met desen woꝛden rees een wint/
Die God den bianden an sint/
Want dat si schoten heerde weder/
Eñ biel bp die bianden neder/
Eñ wondden haer selues here.
Scoten si quareel/ achte spere
An Keyser Theodosius zide/
Dat bloedch weder inden stride/
Meer dan semene gelouen conde/
Eñ elke scote was ene wonde.
Doe sagen der bianden macht/
Dat God boerden Keyser bacht/
Eñ woꝛden so sere verbaert/
Dat si bloen ten tenten waert.
Eugenius sach tspel verlozen/
Die blucht en heefti niet verkozen;
Waer hi wart int ende gebaen.
Dozden Keyser guam hi gegaen/
Eñ es hem te boeten geballen/

Eñ dat genade boer hem allen.
Die ridders en wilden gedogen niet/
Dattem genade ware gesciet;
Want hi den Keyser adde verw'ret
Eñ dat Roemsce rike verwerret/
Eñ dadene onthoueden saen.
Arbogastes heuet dit verstaen/
Eñ heuet hē seluen metten swerde
Doer steken; want hi hē beruaerde/
Eñ al dat here in Galien lant
Dat ginc Theodosiuse in hant.
Entie heidine waren confuus/
Die waenden/ dat hare bedehuus
Hare gode souden wreken;
Nv en wisten si wat spreken.

Theodosius doet eñ and' dinc. XXIII.

Dese Theodosius/ alse wijt horen/
Was van Spaengen geboren/
Eens ridders sone/ die Honorius hiet.
Alsement bescreeuen ziet
Was hi vanden Keyser Trayane
Vte geboren/ na onsen wane.
Al was gedaelt sijn geslachte/

So

Vs. 85 verw'ret] Dit is zeker eene schrijffout. L. vererret. Want MAERLANT, van wien deze woorden zijn, hebbende *Vincentius* dezelve niet, zal zoo niet geschreven hebben.— **Vererren** is een woord, dat dikwijls by onzen Dichter voorkomt in die beteekenis, waar in het hier juist gepast is. Dus zegt onze Dichter *Cap.* XXIII. vs. 25. van dezen zelfden Theodosius:

Van zwaerre mesdaet vererrede *sijn moet.*

So houesch was hi eñ so sachte/
Eñ met bzomechede so gemene/
Dat sijn boozdeel was cleene.
Ghene onderscheet/ gene ouerdade/
Sonder die keyserlike gewade/
Die hi doz ozdine recht dede an;
Anders waest een gemene man.
Milde was hi allen lieden;
Maer die met dogeden bte scieden
Alse herstijn boec getrouwe eñ goet/
Dien was hi alre best ghemoet.
Gherne leidi sine minne
An boec ban eenboudegen zinne.
Simple zinne groet eñ claer
Mercti te wondere/ eñ wrochter naer.
Grote gichten dozsti wel
Ce tijt geben eñ niet el.
Van zwaerre mesdaet bererrede sijn moet;
Maer doch was hi te bugene goet.
Alse hi gepayst adde sijn rike
In Gallen wel eñ bzoedelike/
Entie Persiene/ entie Goten
Bedwongen hadde met sinen roten/
Bleef hi te Meylanen doot/
Dat schade was eñ jammer groet/
In dat seuentienste jaer/
Dat hem Gratiaen trac naer/
Eñ hem die Keyser crone gaf/
Daer bele dogeden quam af.
Int sestichste jaer dan sire oude
Staerf hi/ eñ baer ter moude.
Sijn lachame was dan Meilane
Ghebaert/ met rouwen eñ met trane/
Ce Constantinoble inde stede/
Eñ naer sine werdichede
Indie Keyserlike stat begrauen/
Eerlike eñ met groter hauen.
Inden tiden des Theodosius

Was Paues/ die goede Damasius/
Die/ bi sente Jheronimus bede/
Den Zoutre eerst wt geben dede/
Dat menne lase inde kerken.
Jeghen hem setten de clerken
Te Rome/ die Heren wilden sijn/
Eñ was daer een hiet Vrsijn/
Die hem houet eñ boghet
Van den Vriesen heuet getoget/
Die de kerke wilde verwerren/
Hem dedi wijen sonder merren
Paues te Rome/ indie stede/
Jegen recht/ coustume eñ zede.
Hier af quam werringe groot/
Dat mer menegen om slouch doot
Indie kerke eñ jn heilegen staden;
Doch bider Gods genaden
Quamen die goede papen tsamen/
Eñ dzoegen ouer een/ eñ namen
Vrsine die stale ente macht;
Doch bat hi so dach eñ nacht/
Datmen sijns ontsaermen soude
Eñ men hē gaue/ want hi woude/
Van Napels dat bisscopdoem.
Dies was hi bzo eñ ads roem/
Dattem comen was aïdus.
Doe quam weder Damasius/
Eñ staerf in siere eeren daer/
Alse hi hadde lxxx jaer.
Na Damasius was Paues ziden/
In des Theodosius tiden/
Siriacus/ die bter pozt
Van Rome berdzeef/ eñ heeft te stozt
Die ongelouege Manicteen/
Eñ en lieter niet bliuen een.
Die .xxx. ste Paues was dese
Van Rome/ also alsict lese/
Eñ waest .xb. jaer.

Nv ſuldi voꝛt hoꝛen hier naer
Der heileger lieden leuen / die waren
In des Theodoſius jaren.

Van Janne den Anacorite. XXIIII.

In Keyſer Theodoſius tijt
Was een heilech Anacorijt
In Egypten / eñ hiet Jan.
Anacoꝛiten hieten de man /
Die met couente niet en gingen
Onder Abten in wandelingen;
Maer in wilderneſſen ſaten /
Oſte in cluſen / eñ hadden gelaten
Allen trooſt van erderike /
Eñ peinſden alleene am hemelrike.
Deſe Jan hadde eene cluſe /
Nauwe beꝛcoꝛen tſinen huſe
Vp eene roetſe ongeweghet /
Eñ hoghe / alſomen ons seghet.
Teere beinſtren liet hi hem ſien
Somegen menſche / alſt mocht geſcien;
Maer dat was ſelden ſomech eenen /
Eñ altoes wiuen ne gheenen.
Sente Jheronimus ſpꝛaet deſen /
Alſe hire in hadde geweſen
Van ſinen ·xi· ſten jaren in
·C· jaer recht· x· min /
Eñ dat ten beinſterhine alleene.
Eens quam daer / met groten weene /
Een edel man te ſinen huſe /
Eñ bat dat hi in ſine cluſe
Sijn wijf te hem comen liete /
Die was in groten verdꝛiete
Van herten / om te ſcouwene an
Dat anſcijn vanden heilegen man.

Dit

Dit heuet hi al weder seghet/
Omme dat hi niet en plieghet
Wijf te siene/ omme die dinc/
Dat hi indie cluse ghinc.
Doch die edelman bat/
Eñ seide ouer waerheit dat:
Hen mochte sinen wiue gescien/
Dat soene mochte anesien/
Soe soude steruen eer iet lanc.
Doe seide Jan ten man: nu ganc/
Dijn wijf sal mi sien te nacht;
Maer sech hare/ dat soe niet en acht
Hier te comene; want sael gescien/
Soe sal mi hup haer bedde sien.
Henen ginc die man/ alse hi dit hort/
Eñ peinsde/ wat dieden mach dit wort/
Eñ heuet sinen wiue ghetelt/
Diet oec ouer truffe helt.
Snachts alse hi in rasten lach/
Ghene vrouwe in slape sach
Den seluen Janne boer haer staen/
Die hare seide aldus saen:
Wijf! dine geloue/ die sijn groot/
Dies comic hier om dine noot/
Dinen wille te verbuine;
Maer wachti meer so te duine/
Dattu meer begers so sere/
Die gheene/ die dienen onsen Here/
Diescelike te scouwene ane;
Maer pine di te verstane
Gheestelike hare wesen/
Aldus heuet hi dit wijf genesen.
Een dyaken te hem quam/
Eñ hi vragede/ alse hi vernam/
Oft hi clerc ware ghewijt;
Maer die gheene die en lijt
Der crunen niet boz sinen omoet;
Maer die goede man hi verstoet/

Dat hi clerc was/ eñ sprac / eñ hiet:
Lieue sone! en liech nu niet/
Noch doz quaet/ no doz goet/
Noch doz neghenen omoet
No dozе ghewin/ no doz berlies.
Dese Jan die plach oec dies
Alsemen hem zieke wilde bringen
Dat hijs niet en wilde gehingen;
Maer hi sendde siere olien daer/
Dan wozden si berlost sebels claer.
Hine at altoes ne ghene spise
Met biere gemaert / in gere wise/
Dies was hi dzoghe/ als .i. hout/
Calu eñ ban liue cout.
Hozt/ wat bispel dese Jan
Sprac ban eenen berweenden man.

Vanden duuel, die eenen moenc bedrooch. XXV.

Een moenc lach in .i. hagedochte/
Die niet en wilde leuen sochte;
Want hi was ban scaerpen liue/
Dul dogeden/ bpdat met hẽ bliue/
So dat hi hem hier bp berliet/
Eñ hine gaeft al Gode niet/
Dat hi wel mochte ebben gedaen.
Die biant heuet dit berstaen/
So dat hi eens wijfs gedane
Teere auontstonden maecte te gane/
Als ose berdolt ware inde wostine/
Bermoyt beinsde soe hare te sine/
Eñ sat bozdes mans hagedochte:
Bechts/ oft soe nẽmeer en mochte/
Liet soe hare ballen daer in
Boer des mans boete meer/ no min/

Eñ

Eñ dat genaden: hetſ ſo geſcepen/
Die nacht heuet mi hier begrepen/
Laet mi hier bliuen goedertiere/
Oft mi ſullen eten die diere.
Hi ontſincſe; want hem verdochte/
Eñ vragede/ wat ſoe int wout ſochte;
Maer ſoe die genoech liegen conde/
Viſierde daer in coztre ſtonde
Coghenen/ en ſapeder jnne mozt/
Ghebeinſde ouer ſoete wozt.
Nv viſiere ſo hare kaytiue/
Nv vulmaert dan ſconen liue/
Eñ met ſcoenre gebeinſder tale
Vinc ſoe den man altemale;
So dat die duuel dat vernam
Eñ hem doe met naerre quam/
Eñ ſpzac vet naectere wozt/
Cen joncſten quam hi ſo vozt/
Dat ſoene nam viden vaerde/
Alſe of ſoet dade in groter waerde/
Daer naer helſedſoene alſo ſochte/
Alſe wijf eenen man helſen mochte/
Eñ vinc alduz valſchelike
Den ridder Godz van hemelrike;
Want den man verdzouch de zin.
Daer vi gedochti meer/ no min
Dat leuen/ dat hi hadde geleet/
Eñ alſe hi vuldoen waende gereet
Sinen willen/ eñ gripen twijf/
Verghinc geent ghevoſe lijf/
Alſe eene ſcade; want hen waz
Anderz niet dan een ghedwaz.
Die viant ſciet duz vanden ſotte
Met ſcerne eñ met groten ſpotte.
Eñ jndie lucht waren duuele vele/
Om toe te ſine te ſulken ſpele/
Eñ riepen lude: O! meeſter groot!
Ghi wanet ſijn eenz jngelz genoot/

Eñ wesen des hemels gesellе/
Hoe sidi dus gedwelmet inde helle.
Nv proeuet dat berwaent moet
Emmer ballet onder boet.
Doe wart die man na bten zinne/
Eñ quam ban desen beghinne/
In een bele aergre spel;
Want hi in wanhopen bel/
Eñ wart so quaet in cozter stonde/
Dat hi cume liet eenege zonde.

Van enen bekeerden zondare. XXVI.

Djt bispel/ dat hier bolget an/
Plach te reкene dese Jan.
Een zondare was een heytijf/
Die leedde een doz zondich lijf/
So dat Gode berdachte daer af/
Eñ hi hem kennesse gaf.
Dese sloet hem in enen graue/
Omme met weëne te wassene aue
Die zonden entie ondoget/
Die hij dede in siere joghet.
Emmer lach hi neder ter maude/
Noch sine ogen hi en woude
Te hemele waert iet laten comen/
Noch den name ons Heren nomen;
Alleene lach hi eñ zuchte/
Alse die Gods bonnesse duchte.
Snachts quamen daer int graf
Duuelen/ eñ wildene bzingen daer af/
Eñ riepen: wat doetstu daer in?
Vernoyert man/ in dinen zin!
Sidert dattu best bersaet
In alle dozperlike quaet
Eñ di per gebzeert de cracht

Te

Te doene/ dattu ȝeues gedacht/
So wiltu gaet ȝerstijn wesen/
Eñ Gode bidden/ eñ ieſen/
Eñ waens aldus met derre ꝑine
Bet baren/ dan met ons te ſine.
Com met ons/ eñ leede dinen tijt
In ghenouchten eñ ſn delijt/
Die wille/ dattu leuen ſult.
Du best ſwaerlike verdult/
Dattu di ſeluen dus verters/
Eñ boer tijt tozmenteers/
Alſe ſwaer es die ꝑine hier/
Alſe ſal ſijn int elſche vier.
Dincti torment ſijn ſpel eñ ghile
So beit eene cozte wile/
Du ſult des al wesen ſat/
Hier omme raden wi di dat/
Dattu ontfaes onſe ꝓzoſent/
Dattu ſoete ȝeues bekent.
Die zondare lach eñ ſweech al ſtille/
Eñ liet ȝem roupen ȝaren wille.
Die duuelen riepen dicken dat/
Eñ zwaerre wozden daerter ſtat;
Maer ȝine verꝓozrede ȝē niet dane/
So dat die duuele ſagen ane/
Dat ȝi ȝaerre wozt niet en achte/
Doeren ſi dꝓten man met crachte/
Eñ gauen ȝem ſlagen groot/
Eñ lietene liggen ouer alſ doot;
Nochtan en rumedi niet de ſtede/
Daer ȝi lach/ in ſine ghebede/
Dꝓten anderen dach quaꝫ ſi ten here/
Eñ ſloughene nach alſo ſere;
Nochtan en condſine niet verdzijuen/
Eñ ſeide ȝi liete ȝem eer antliuen/
Ter derder nacht quamen ſi echt/
Eñ ſloughen den aermen knecht/
So/ dat alte wonderne was/

Eñ alse hem seluen dochte das/
Dat hi steruen soude daer aue;
Nochtan bleef hi inden graue.
Alse dat die duuelen saghen
Ghingen si roupen/ eñ claghen:
Du heues zeghe bp ons ghebochten.
Doe gingen si blien/ dat si mochten.
Hozt noch een bispel hedieden
Dan berweenden begebene lieden.

Van eenen die wel na was gevallen. XXVII.

Een moenc was in ene wostine
Vul dogeden/ alst was an sine;
Want God gaf hem doz sine goede
Sine spise eñ sine boede/
Te siere noetdozst openbare/
Ghelijc oft den ingel ware;
Want elx dages/ alse hi etens rochte/
Ghinc hi in sine hagedochte/
Daer bant hi sine tafle gerecht/
Eñ bzoot ban soeter smaken echt/
Eñ wit waest sere/ dat hi at/
Eñ danckte Gode/ alse hi was sat/
Eñ ginc dan te sinen dingen
Gode louen eñ singhen;
Sodat hi hem ban siere doghet
So berwaende/ eñ berhoghet/
Alsa dat hi alle daghe/
Een deel wart lat eñ traghe/
Eñ emmer trager nacht eñ dach/
So dat hi te slapene plach/
Tanghe/ eñ liet sijn gebede/
Eñ hem quam inden slaep mede
Een onreine quaet gedochte/
Dies hi berdziuen niet en mochte;

25 Doch

Doch biet hi som wile in gebede/
Eñ / alse hi eten soude mede/
Want hi vp sine tafle dȝoot/
Alst hem God sendde tsire noot.
Hi at/ nochtan en beterde hi niet
Van dat hem sine herte riet/
Eñ hine verstont niet/ dat dat clene
Emmer wart so meer onrene.
Een lesten so quam hē ane mede
Een swaer bȝant der onsuuerhede/
Dies hi niet en conste vergeten.
Naer sine gebede ginc hi eten/
Eñ want sijn bȝoot .i. deel besmet/
Hem wondertsf/ nochtan hi et/
Van dat hē God sende daer.
Binnen derden daghe daer naer
Wart hi dzieboudechlike berȝt;
Want in sine h'te lach ene mȝt/
Van eenen wiue die ghedane/
Eñ dochte/ dat soe hē taste ane/
Eñ soe onder hem oec laghe;
Doch ghinc hi ten naesten dage/
Alse hi plach ten sinen getide;
Maer sine ogen liepen wide/
Eñ sijn zin wandelde so wale;
Doch ginc hi te sinen male/
Onrene bȝoot eñ dȝoge hi want/
Eñ bernaget ōtrent den cant.
Hi verzuchte/ eñ biel in weene;
Maer die tranen waren so clene/
Dat si ghebluschen niet en conde
Den bȝant/ dien hi dȝouch van zonde:
Doch at hi/ al en ginct niet wel in/
So dattem in sinen zin
Tgepeins so wee heeft gedaen/
Dat hi swachts es vpgestaen/
Eñ so dzdie wostine bȝt
Venen daer bi teere pȝt

Sa dat hi daer bi versach /
Moenken cellen / aïst was dach.
Aldaer heuet hi hē gerust
Eñ at niet; want hem des lust.
Doe baden hem die bzoedere daer /
Alse eenen man van zinnen claer /
Eñ wijs van bzoeden rade /
Dat hi hem ·i· sermoen dade /
Eñ bzagede bi wat dinghe
Men den biant best ontginghe
Eñ hoemen best verdziuen mochte /
Quade onreine dozpze ghedorchte.
Djes maecti hem een sermoen /
Hoemen dat soude doen /
Eñ / alse dies sermoens was een ende /
Ghebiel / dat hi hem seluen kende /
Eñ hi te sinen zinnen keert /
Eñ seide : die eenen anderen leert /
Eñ hem seluen dan bedzieget /
Datſ een die dozperlike lieghet.
Cwi en doe ic niet als een wijs man /
Eñ doe dies ic enen anderen jan?
Dus heuet hi an hē seluen genomen /
Dat hi swaerlike es onder comen /
Eñ nam orlof / alse hi eerst mochte /
Eñ keerde sfiere haghedochte /
Eñ biel te hant in sijn gebede
Eñ spzac met groter omoedichede:
God Here! hadstu mi niet genomen /
Ic ware nu ter hellen comen.
Int hol meslaet hi hem sware /
Eñ lach aïtoes in eene hare /
Eñ weende in groter ellende /
Cote dattem God den ingel sende /
Die hem seide: hout dinen bzede /
God heuet ontsaen dine gebede /
Eñ heuet di al vergheuen /
Nu wachte vort wel dijn leuen /

Eñ du di ſelven oec vermaens/
Dattu di nemmermeer verwaens.
Dit ſijn die ſpꝛoken entie bite
Van ſente Janne Anacoꝛite.
Nv hoꝛt van ſente Martine voꝛt/
Die te Touꝛs leget jn de poꝛt.
Sine bite beſcriuet aldus
Seuerus Suſpiriuſ.

Van ſente Martine van Tours. XXVIII.

Martijn/ alſo alſe wijt hoꝛen/
Was van Pannonien geboꝛen/
Dat Hongerie heet in onſe tale.
Ghevoet was hi in Italie/
Tote Pauien/ jn die ſtede/
Van ridderen wt geboꝛen mede.
Al was hi van heidine maghen/
Wapene haddi gedꝛaghen
Onder den ſongen Conſtantijn.
Daer naer onder den neve ſijn/
Den vernoꝛden Julianen;
Maer ſijns ondanx/ ſonder waen/
Want van kinde was hē God hout;
Want doe hi ·x· jaer was out/
Jeghen moeder eñ vader wille/
Sloep hi heimen harde ſtille/
Eñ eeſchſte dat doepſel daer.
Ja/ doe hi hadde ·xij· jaer/
Wildi hermiten leuen leden/
Eñ hine waers niet afgeſceden;
Waer dat hi was te cranc van laren;

Norhtan

Vs. 108 Suſpiriuſ.] L. Sulpicius. Zie CHR. SAXII, *Onomaſtic. Litter.* Tom. I. p. 468.

Nochtan was sijn gedochte twaren
Omme cloestre/ oft omme kerken.
Dus began hi sonc dit werken/
Dat hi daernaer/ alse hijt vermochte/
In groten heilegen wille vulbrochte.
Hier naer quam een gebat ginder
Datter ouder lieder kinder/
Ridders ordine soude ontfaen.
Die bader wroegede Martine saen;
Want hi sinen heilegen wille benijt.
Daer wart hi ter seluer tijt
Ghevonden eñ ghespannen saen/
Eñ moeste ridderscap ontfaen/
Alse hi .xv. jaer hadde recht;
Doch wildi mettem maer enen knecht.
Nochtan diendi sinen garsoen/
Eñ bagede/ eñ trac af sine scoen/
Eñ diendem dichen/ daer si quamen/
Eñ aten menech waerf te samen.
Eñ al en was hi herstijn niet/
Nochtan bedat aerme diet
Haddi ontfaermenesse menechfoude.
Hine behilt niet van sinen goude/
Dan die dagelijcschen cost/
Daer hi sinen noot bi berost.

Hoe sente Martijn sinen mantel deelde. XXIX.

Eens so es hi comen ghereden
In die poorte vander steden/
Tote Amiens in winter tide/
Gheen ghelt haddi an sine zide/
Eñ els nemmeer te ghere tijt
Dan sijn ridderlijc abijt/
Eñ sijn aernasch/ dattem quam mede/
Daer gemoete hi vordie stede
Genen aermen naecten/ die sere bat/:

Datmen doꝛ Gode ẏhem gaue wat;
Niemene en gaf daer den aermen.
Martijn dien begangꝫ ontfaermen/
Dat ſwert nam ẏi eñ dede nẽmee/
Eñ ſneet den mantel midſ ontwee/
Deene ẏeelt ẏeefti werch gegeuen/
Eñ dander ẏeelt es ẏem bleuen.
Nachiſ/ alſe ẏi in ſlape lach/
Onſen Heren Ihm̃ ẏi ſach/
Dat cleet ẏebben an gedaen/
Dat die aerme ẏadde ontfaen/
Eñ ẏozdem ſeggen dit wozdekijn:
Die ongedoepte Martijn
Heuet mi met ſinen clede gedect.
Ce ſinen .xbiij. jaren ẏi trect
Ten doepſele/ eñ wart kerſtijn man.
Doe quam mare ſaen daer an
Juliane/ dat in Gallen
Die baerberiene waren gevallen/
Eñ Juliaen wildſe verſtriden/
Eñ gaf doe ten ſeluen tiden
Sinen ridderſcepe ſcat/
Om te troeſtene te bat.
Maer Martijn/ ſonder waen/
En wilde nemmeer tſout ontfaen/
Hi ſeide: ẏi ware ridder onꝫ Heren/
Hine wilde nẽmeer ẏẽ an bechten keren.
Doe antwozde Juliaen:
Hi wilde dan bare achter gaen.
Martijn ſpꝛac/ ſonder ſozge gẏene/
Gẏewapijnt mettem cruce alleene/
Sonder ſcilt eñ ſonder ſwert/
Willic doze riden onberuert
Alle die bianden/ ſonder waen.
Doe wart Martijn daer gevaen
Des anderꝫ dageꝫ te doene dat/
Dat ẏi ẏem aldus bermat.
Des naeſtꝫ dageꝫ ſochten bzede

Die viande daer ter stede.
Eñ dit dede al onse Here/
Dor Martijns sijns ridders ere/
Dat niemen te diere tijt
Bloet soude stuerten inden strijt.

Hoe hi die werelt begaf. XXX.

Dus es hi ridderscaps afgestaen/
Eñ es tote Poytiers gegaen/
Tote sente Hilarise/ tier tijt/
Diene wijsde acolijt.
In sinen slaep hiet hē onse Here/
Dat hi te sinen lande kere
Danen dat hi was geboren.
Martijn deet/ eñ seide te boren/
Dat hi soude/ indesen ganc/
Pine gedogen groot eñ stranc.
Aldit geschiede/ alse hijt borsprac;
Want doe hi dor tgeberchte trac
Es hi onder rouers comen/
Daer hem tlijf es na genomen.
Hèm worden sine hande gebonden
Achter hem/ eñ gebaen tien stonden/
Eñ si bragheden hem/ oft hi ware
Doe in eenegen groten bare?
Neen ic en trouwen/ antworde hie/
Ic en was so seker nie;
Want dontsaermecheit van Gode
Es emmer mede eñ boerbode
Mettem/ die pine ebben inden moede.
Die ghene/ diene adde in hoede/
Horden sprekken/ eñ keerde
So verre/ dat hi hem bekeerde/
Eñ hebben Martine laten gaen/
Eñ keedene te weghe weder saen.

Sidert heeftmen dat vernomen/
Dat hi ten goeden ïeuene es comen.
Doe quam hem die viant ane/
Rechts in eens menscen gedane/
Eñ seide: dattem in allen weghen
Die duuel soude wesen jegen.
Martijn spzac: wat soes gesciet/
God helpe mi/ sn ontsiedt niet.
Dus heeft die viant ozlof genomen.
Martijn es te lande comen/
Eñ heuet sire moeder bekeert;
Maer sijn vader vleef angeleert/
Eñ es heidijn vleuen doot.
Menege pine zwaer eñ groot
Daden hem die Arriane;
Want hise pijnde te weder stane.
Si gingen hem sere an met slane/
So dat hi quam te Meilane/
Daer hebbene die Arriane verdzeuen/
Eñ hi heeft sinen werh geheuen
Met eenen paxe alte hant/
Eñ voer liggende in een eylant
Buten alder liede lude.
Daer at hi wozzelen eñ crude/
So dat hi ebzuen at/
Eñ es gebenijnt cruut dat;
Maer alse hem thenijnste wee dede/
Verwan hijt al met siere vede.

Binnen

Vs. 53 ebzuen] *Vincent.* heeft: *elleborum gramen venenatum comedit.* Dit is waarschijnlijk eene verbastering van *Helleborus.* De nederd. benaming van dit kruid, was oudtijds, behalven *nieskruid*, zoo al wy 't nog noemen, **Daencruyt/ heylichherstcruyt.** Want dus vind ik 't in een *Dictionarium latino germanicum, auctore Eualdo Gallo. Antverpiae.* 1556.

Binnen desen tiden / dus eist bescreuen /
Was Ylaris slands verdzeuen /
Om die ongelouege Arriane /
Die hi pijnde te weder stane.
Eñ Martijn die heeft vernomen /
Dat hi sal te lande comen /
Eñ es hem comen te gemoete /
Eñ ontfinchene met scoenre groete /
Eñ es te Poytiers gevaren.
Niet verre vuten der stat te waren
Heuet hi ene abdie verect /
Daer hi ·ij· dode heeft gewert /
Deen / dat es een heidijn man /
Dien hi wisen eñ leren began
Die kerstine wet; want hi woude /
Dat hi kerstijn werden soude /
Sodat hi viel in eenen rede /
Eñ Martijn was daer niet ter stede /
Doe die heidijn vleesch doot.
Martijn dzeesch rouwe groot /
Eersten dat hi weder quam /
Eñ hi die niemare vernam /
Vpten doden viel hi daer /
Eñ wenede eñ dzeesch mesdaer.
So vele riep hi / eñ dat /
Dat hi vp stont daer ter stat /
Eñ was oec gedoept daer /
Eñ leuede sint menech jaer.
Alsemen dzagede ome sijn versceet /
Seidi / dat hi was geleet /
Daer die wise rechtre zat /
Eñ ghewiset daer ter stat /
Inden swaren parlemente /
Dat hi boere ten tozmente.
Doe quamen ·ij· jngele / die seidē dare /
Dat hi deselue mensce ware /
Daer sente Martijn bozen bade.
Doe riet die rechter / datmen dade

My wederkeren in mijn dat;
Want daer Martijn bozen dat:
Dus wardic / met beden groot /
Verwerket na mine doot.
Niet lange daer na gebiel mede /
Dat Martijn leet teere stede /
Doe hozdi tsolc in mesdare /
Eñ hi dzagede: wat daer ware?
Eñ men seidem: dat eens edels mans knecht
Hem seluen hadde verhangen echt.
Martijn ginc bp dien dach
Int cellekijn / daer die dode lach /
Eñ hiet alt volc buten wesen.
Bpten doden lach hi na desen
Eene stonde / eñ dede /
Dat hi genas bi siere bede /
Eñ hilt Martijns rechter hant /
Eñ Martijn / diene selue pzant /
Teeddene doert / dan daer hi lach /
Daer die meneghe toe gesach.

Hoe hi Bisscop daer na wart. XXXI.

Niet langhe hier na w't hi gebeden /
Te Tours te wesene / inder steden /
Bisscop dese selue Martijn;
Maer dat en mochte niet lichte sijn;
Want met genen clenen dinghen
Mochtmenne van sinen cloester dzingen.
Sodat een pozre was te Tours /
Die an Martine dat succoers /
Eñ deinsde / dat sinen wiue mesquame /
Eñ dat hem / dat hi daer quame /
Eñ bieï oec bp sine knien
Eer hem / dat mochte gescien /
Dat hi mettem danen ginc.

Nv was alſo begaet die dinc/
Dat liede waren weder eñ bozt
Tuſſcen daer eñ Cours der pozt/
Die hem emmer an quamen mede
Cole dat ſine hadden jnde ſtede.
Alſene aït boïc dus coes geheeï
Waren clerken eñ Biſſcopze ·i· deeï/
Die ſeiden het ware onſcone
Eenen ongeachten perſone/
Dat menne teenen Biſſcop name/
Die jnt anſeijn eſ onbequame/
Entie oncuuſch ban clederen ware/
Eñ ru met berwerreden hare;
Maer ſoïc en heerder hẽ niet an:
Want die lachtren waenden den man/
Si pzijſdene in groten goede/
Alſe den minre der aermoede.
Dus wart hi Biſſcop gecozen/
Sulc alſe hi hadde geſijn te bozen/
Doe bleef hi in alre goede/
Vul ban groten aermoede/
Eñ ban onwerden abite.
Hine ſcout altoes niet quite
Der moenke leuen eñ hare zede/
Eñ hilt boz wel die biſſcopſtede.
Een ſtic lach hi inder celïen
Biden monſtre; maer dat quellen/
Banden lieden bzac ſinen bzede/
Doe dedi maken buten der ſtede/
Eenen cloeſtre ·ij· milen bi/
Daert eenlijc was eñ bzi/
Eñ altoeſ toeginc maer een pat/
Daer hi in ene celle zat.
Daer bolgeden hem met ſongers ·ixxx·
In Gode goet eñ crachtech
Dſere in berghen holen maecten/
Daer ſi baden in eñ waecten/
Aldat ſi hadden was gemeenc/

Wijns en plachmer groet/ no clene.
Die ziecheit en ginge hē te naer/
Dele dzoughet hemels haer;
Sachte abijt moestmen der blien.
Sint warter menech Bisscop van dien;
Want elke kerke die was dzo/
Mocht hem ghescien also/
Datsi van Martijns cloester binnen
Bisscop/ of pziester mochten gewinnen.
Niet verre te Cours vander stede/
Eñ niet verre vanden cloester mede/
Was een monster/ d' die gemene
Gheloey hadden groot eñ cleene;
Want also was daer de mare/
Dat daer laghe een maertelare.
Oec so stonter in een outaet/
Die de Bisscop aldaer
Gheset hadde in ouden tiden;
M' Martijn en liet also niet liden;
Want hine gelouede niet lichte das/
Des hi seker niet en was.
Coter steden boer hi saen/
Eñ ginc bpten graue staen/
Eñ bat Gode doz sine genade/
Dat hi hem verstaen dade/
Wie dat ware/ dat laghe daer.
Cer luchter ziden sach hi hē naer
Een wonder van wilder gedane/
Alse een gheest te scouwene ane.
Doe hiet hi hem seggen dare/
Voe hi hiete/ eñ wies hi w't ware.
Vander antwozdem/ daer hi staet/
Sinen name eñ sine mesdaet/
Eñ seide: hi hadde rouere geweset/
Eñ verslegen kaer bi desen/
Eñ tsolc bedzoghen ware sere/
Die hem dade eeneghe ere;
Want hine hadde groet/ no clene

90 Wetten

Wetten maertelaren ghemene;
Want si waren inder vrouden/
Eñ hi indie helle/ behouden.
Die daer waren hozden dien;
M' niemen en mochtē gesien.
Doe seide Martijn openbare/
Dat dat volc bedzogen ware/
Eñ dede ontmalien den outaer/
Eñ scuerde die peligrimage daer.

Van sinen miraclen. XXXII.

Hier naer ghebiel hē/ dat hi ginc
Vp enen dach omme sine dinc/
Dat hi hadde onder hande/
Dat heidine diet banden lande
Quam hē te gemoete teere scare/
Eñ vrochten enen doden dare.
Alse Martijn dat volc verheeste/
Waendi/ dat si eene feeste
Van afgoden hadden begaen.
Een cruce maectire vozen saen/
Eñ hietse staen vander Gods cracht/
Niemen van hē en hadde macht/
Dat hi vozder hadde gegaen.
Ghenen doden lieten si staen/
Eñ eic wonderde/ wattem mesquam;
Maer teerst dat Martijn vernam/
Dat si daer eens doden plaghen/
Liet hise gaen/ eñ werch dzaghen:
Dus stonden si stille/ eñ ghingen/
Alse hē Martijn wilde gehingen.
Eens soudi in eene stede/
Eenen ouden tempel vellen mede/
Alse hi dede/ doe nam hi ghoem/
Dat daer stont een pijnboem/

Dien hi wilde ter neder houwen.
Alse tgreent die heidine scouwen/
Sone wilden sijs gehingen niet/
Al eist banden tempie gesciet;
Want hare gelaue laghere an.
Doe seide die heilleghe man:
Dat ghene macht en leget anthout;
Maer an Gode leget al gewout/
Die boem moeste gebelliet wesen;
Want biden duuel was hi belesen.
Doe seider een stout/ een sel:
Gherouwestu dinen God so wel/
Wi sullen den boem bellen saen/
Eñ alse hi balt/ du sultene antsaen/
Eñ eist/ dat dijn God metti es/
Du bliues al ongescadet des.
Hi seide: dat hijt gerne dade.
Die heidine achten clene der scade
Van haren bome; want si tehant
Doden wanen haren biant.
Te hant bonden si den man
Ter stat/ daer die boem nygen began/
Eñ si gingen bzoilike houwen.
Die moenken/ die tgene anescouwen/
Wozden balu eñ bleet;
Maer Martijn was/ die niene weet/
Eñ alse die boem was berre genegen/
Slouch hi dat cruce ons Heren segen/
Eñ ghelijc alst een wint ware/
Wart die boem gehuert van dare
Eñ aues gesteken ouer weder/
Dat die dozpers na bielen neder/
Die ane dander zide stonden/
Some ontlopen oec niet en conden.
Den heidine wondertf; mer sere bzo
Warens alle die moenken doe/
Eñ loueden onsen Here dan.
Cume was eenech heidijn man/

Die tgene sach hē en wart̄ te bet:
Eñ ontsinc ons Heren wet/
Eñ daer Martijn belde mamerien
Dedi emmer Gods huse wijen.

Van den seluen. XXXIII.

Eens soudi in eene stede/
Eens afgods huus beiden mede/
Eñ alse gheweldich wart de bzant/
Dat die wint dat bier te hant
Op een huus/ dat stont daer an.
Alst Martijn sach/ die heilege man/
Es hi bpt huus geclommen sciere/
Eñ warp hem seluen jegen den biere/
Dat het en scaedde meer een twint;
Maer het heerde hē jegen de wint/
Eñ en scaedde nieweren niet/
Sonder daer hem Martijn hiet.
Oec was daer teere ander stede
Een sere rike tempel mede/
Dat die heidine hadden wert/
Martijn dien te belne begert;
Dat werden hem die heidine roten/
Eñ hebbene felliken berstoten.
Doe boer hi ter stat daer bi/
Eñ bzie daghen so lach hi
In asschen eñ in sine hare
Vastende/ eñ bat Gode dare/
Dat hi met menscelikere cracht
Dat te boldoene heeft gene macht;
Dat God selue dat wille bellen.
Doe quamen daer .ij. gesellen/
Twee jnglen/ die hem helpen wilden/
Met tween speren met .ij. schilden/
Die seiden: God hadse daer ghesent/

Dat ſi dat dorpze couent
Verſagen ſouden eñ verdriuen/
Eñ jn Martijns hulpe bliuen.
Martijn keerde weder doe/
Aldaer die heidine saghen toe/
Crac hi den tempel alter neder/
Eñ bellede boert eñ weder
Die vermaïendijede outare/
Entie afgoden alopenbare
Die wzeef hi rechts altemulle;
Hen conden geweren niet die dulle.
Wel naer ſi alle/ die saghen toe/
Ontſingen kerſtijndoem al doe.
Teere andere ſteden ſoudi oec bellen
Eenen tempel; maer die geſellen
Eñ der dorpers een groot here
Stonden daer bozen ter were/
Entie coenſte van hem allen
Quam metten ſwerde them geballen.
Martijn warp den mantel hene/
Eñ boot den bloten hals omme tgene/
Eñ alſe die heidijn den ſlach bphief/
Waeſt hem leet/ ofte lief/
Hi biel ter erden achterwaert
Vtermaten ſere beruaert/
Eñ heeftem genade gebeden.
Martijn bergaeſt hem tier ſteden.
Erht een ander/ daer hi hzac
Eenen afgod/ naer hem ſtac
Met eenen kniue; maer altoeſ
Ne wiſti/ waer hine verloeſ.
Oec was hi machtich jn deſen
Een ebel ſaen te geneſen/
Dat ont man ſelden te hem guam/
Die ſine gheſonde niet en nam.

Vanden seluen noch meer. XXXIIII.

Oec geschiede/ alsict vernam/
Dat hi in eens mans huus quam/
Alse hi bytie zulle es comen/
Bleef hi staende eñ heest vernomen/
Alse hi seide/ eenen biant
Einselike aldaer te hant:
Hi hiet hem dat hi danen sciede.
Eenen bander meiseniede
Daer binnen so es hi gebaren.
Doe began hi sere mesbaren/
Eñ scoten alle te samen/
Die hem te gemoete quamen.
Thuus wart altemale in roere/
Eñ ghinder wart bzemde boere.
Dat volc vlo al ghemeene;
Maer Martijn gemoetene allene/
Eñ hiet hem/ dat hi soude staen/
Doe ginc hi metten tanden slaen/
Eñ gaepte oft hi biten soude/
Martijn stac hem also houde/
Sinen binghere inden monde/
Eñ seide: oft hi biten conde/
Eñ God des ozlof gaue/
Dat hi den bingre al biete aue;
M' die binger was indiere gebare/
Oft een gloyende yser ware/
Eñ en dozste/ wats ghesciet/
An sinen binghet comen niet.
Eñ alse Martijn den biant
Met pinen eñ niet tozmente bant
Dat hi sceden moeste bandien/
Ne wisti/ waer henen vlien;
Want hi hem den mont verboot/
Beneden dat hi bte scoot/

Alſt betaemde tſinen doene/
Met eenen onreinen menisoene.
Te Parijs quam hi mede
Toter poorten bander ſtede/
Met bele bolx/ indie ſtat/
Een maïlade ghinder ſat/
Die einſelijc was te ſcouwene an.
Martijn cuſte dien man/
Eñ ſeindene oec mede/

Dat

Vs. 36 **menisoene**] *Vincent.* heeft: *fluxu ventris eſt eiectus.* — Het beteekent eigenlijk die ziekte, welke wy de *roodeloop*, *dyſenteria* noemen. KIL. zegt het werd ook **melisoen** genoemd. HADR. JUNIUS in zynen *Nomenclator Anty.* 1577. vertaalt *Dyſenteria.* **T'root meleſoen.** *Diction. de la lang. Rom.* Paris 1768. MENOISON, *le Desſéchement de quelque choſe, diſenterie, relâchement, dévoiement.* Zie ook HUYDEC. op *Mel. Stoke* II. D. bl. 547.

Vs. 40 **maïlade**] Dit woord beteekent hier niet het gewone franſche *malade* **ziek / ongezond**; maar eene ziekte in den hoogſten graad, en wel *melaatsheid.* Zoo heeft ook het latijn alhier *leproſus.* — MENAGE in zijn *Dict. Etymol.* zegt: *Les Flamans appellent les ladres* Mélaëts, *ceſt a dire* malades. *Et nous diſons* Maladrerie *pour le lieu où ſont les ladres.* V. MALADE. Dit is ook de reden waarom onze Dichter zich misſchien van dit onduitsch woord alhier bediend heeft. KILIAEN: **Malaedſch/ Laſeriſch.** *Leproſus.* — Op andere plaatſen gebruikt onze Dichter 't woord *Lazers.* *Melaaiſch* komt van 't franſche *Malade*, en dit van 't lat. *malatus.* Voor *Melaatſheid*, *lepra*, gebruikten de ouden ook **Melaetſchap**/ dus vind ik in de *Sermoen.* van S. BERNARD. HS. 1463. bl. 49. a. *Item vander* malaetſcap *der clederen.* Dit woord heeft KILIAEN niet, zoo als ook vele woorden op *ſchap* uitgaande; by hem niet gevonden worden; doch op eene andere plaats hier over breeder:

M

Dat hi ghenas daer ter stede.
Ja indie vasen van sinen clede
Ghenas menech van groten ieden.
Dat haer oec van siere hare
Ghenas menegen harentare.
Oec was een die hiet Paulijn/
Die hadde verlozen die ogen sijn
Met eere perlen/ die hi genas/
Martijn/ doe hijs gebeden was.
Oec gheviel daer ene dinc/
Daer Martijn vp enen solre ginc
Met eene ieedere/ eñ viel neder
Bi aï ghenen trappen weder/
Eñ hadde menege zware wonde/
Eer hi die erde ghetaken conde.
Al daer dzoegene sine gesellen/
Also gewont/ te siere cellen.
Sine pine was groot eñ zwaer/
Snachts so quam die jngel daer/
Die hem streecte sine wonden/
Eñ settedse weder/ die hem mestonden/
Alle die ghequetste iede.
Des margens haddi der sm'ten vzede/
Dat elken mensche dochte das/
Dat hi niet gequetst en was.

Van sinen weldaden. XXXV.

Het gheviel vp eenen dach/
Dat Martijn tsire cellen iach/
Quam die viant/ om sinen tozen/
Eñ vzochte eens offen hozen/

Vs. 45 vasen] Het latijn heeft hier: *fimbriae.* Zie verder hier achter.

In ſine rechtre hant bebloet/
Eñ riep/ alſe een die ef berwoet/
Eñ ſine bliſcap gederken en conde
Van ſierre buuſre quader zonde/
Eñ riep: waer ef dine macht groet
Ic hebbe enen banden dinen doot.
Martijn die hiet dat quamen
Alle ſine moenken te ſamen/
Eñ ſeidem def druels tellen/
Eñ hiet/ datmen beſochte de cellen/
Eñ affere jemen ware meſſciet;
(Sinen moenken en werredē niet)
Maer een huuſman was int wout/
Die ghehuurt was te haelne hout/
Anders gebzaken hem geen man/
So gaet/ ſpzac hi/ daer jegen dan.
Niet verre gingen ſi tien ſtonden/
Eñ hebben ghenen huuſman bonden/
Liggende bp ſinen doot.
Hi teidem ſijn meſſaſ groot/
Dattene die offe onſachte
Hadde geſteken in ſijn gemachte/
Eñ mettien dedi ſinen ende.
Anders en mochte die biant ſtende
Sente Martine doen albaer/
Noch hem terden oec bet naer.
Die duuel ginc dicke biſieren/
In harder meneger manieren/

Not

Vs. 16 werredē] Dit is een byvoegſel van MAERLANT. *Vincentius* ſpreekt hier niet van. Werren is *twiſten, oneenigheid hebben.* KIL. Werren. *Contendere, diſſidere.* Het zelfſtandig werren. *Contentio, diſſidium*, leest men by VELTHEM, II. B. Cap. 9. vs. 58.

Aldus began een werren *thant*
Daer groet verdriet af comen ſal.

Hoe hi ghehonen mochte den man/
Eñ bede menege gedane oec an/
Dat men wel bekennen mochte;
Maer dat was/ dat niet en dochte/
Manttene Martijn doden dede
Metten cruce eñ metter bede.
Sine moenken seiden/ dat si hozden
Die duuel ozlogen met wozden
Martine/ met groten geweelde:
Ewt hi in sinen cloestre helde
Selken bzoeder/ eñ daer gesetz
Die hare kerstijnlike wet
Naden doepsele/ te menegen stonden/
Verbuert hadde met quaden zonden/
Eñ alsi danne wilden af staen/
Dat hise te moenken wilde ontfaen/
Eñ bzochten openbare bozt
Hare zonden eñ hare mozt.
Martijn antwozde te hant
Stoutelike den biant:
Die doude zonden wilde begeuen/
Eñ leeden een beter leuen/
Sijns salmen hebben ontfarmechede/
Eñ ontbindene daer toe mede;
Manttene God selue ontsaet/
Alse hi sine zonden laet.
Neen! sprac die biant/ dans niet/
Dien dozper zouden sijn gesciet/
Eñ naden doepsele balt in mesdaden
God en doet hem ghene genaden.
Du lieghes/ antwozde Martijn weder/
Du selue die biels hier neder
Ongevallege! wildstu laten/
Dat volc bedzieghen/ die liede haten/
Eñ daets van dinen zonden claghe
Voerden coemst banden doemesdaghe.
Die saen coemt/ berwaten ries!
Ic troeste mi an Gode dies/

Dat

Dat di God ontfinge mede
In sine grote ontfaermecheide.

Hoene die viant wilde honen. XXXVI.

Dens quam in sire chellen/
Die biant selue bander hellen/
Met groter claerheit ō bedaen/
Diere clederen an gedaen.
Vp sijn houet eene crone/
Van goude eñ ban gesteente scone.
Int anscijn sere blide mede/
Eñ Martijn lach in sine gebede/
Eñ sach bp hem mettien/
Eñ hem berdonkerde dat sien/
So grote claerheit quam hem segen.
Beede langhe si stille zwegen.
Die duuel spzac eerst ten beginne:
Martijn merc eñ bekinne/
Wien dattu hier ane sies/
Ic bem Xpc gheloue dies;
Alsic hier neder wilde baren/
Wildic mi di eerst waerf berbaren.
Martijn zweech omme dit doen/
Eñ mercte sine bergoude scoen/
Eñ sine chierheit groot eñ claer/
Eñ hine antwozde niet een haer.
Anderwaerf spzac Sathanas:
Martijn! spzec/ wat twifelstu das
Ce gelouene? dattu sies/
Ic bem Xpc geloue dies.
Die Heileghe Gheest dede bekinnen/
Ce hant Martine ban binnen/
Dat die duuel was niet God/

Vs. 1 Dens] L. Eens.

En hi antwoorde den zot/
Eñ ſprac aldus ongehoent:
Niet gepuerpert/ no ghecroent
Sone heuet Xp̄c behelen/
Dat hi ſal hier neder beeten.
Ic en ziene inde ſelue gedane/
Dat hi ontfinc die doot ane/
Eñ des cruces tehijn baz hē bzingen;
In geloue niet die dinghen.
Eñ met dien woorde boer hi dane/
Alſe een miſt te ſiene ane/
Entie buīe quade ſelle
Eñ liet bulſtancſ ſine celle/
Sodat men weten mochte clare/
Dat die quade biant ware.
Dat plach Martijn de liede
Te rekene/ wat hem geſchiede/
Al waeſt/ dat hijt node buībzochte/
Dat jemen in roem m'ken mochte;
Maer ōme die ſimplē te w'ſcuwene]
En omden biant te berduwene/
So bzachti deſe auenture bozt.
Eenes addene die biant berozt/
Alſo aiſt hier achter ſtaet/
Martine quam in ſinen raet/
Dat hi wilde henen baren
Sijn biſſcopdoem ſien eñ bewaren/
Eñ quam teere ſtat gebaren
Teenen biſſcopdoeme te waren/
Dat onder Tours was/ ente clerke
Hadden gemaect bider kerke
Ene ſtede/ daer hi herbergen ſoude/
Eñ om dat wt nemende coude
So hadder bier in geweſen;
Maer het was gebaget ban deſen/
Eñ maertē hē een bedde ban ſtro
Dele te ſamen/ eñ waren bzo/
Eñ bergaten den heten hert.

Martijn ginc te rusten waert;
Maer hẽ mesquam/ eñ dochte/
Dat sijn hedde was so sorhte;
Want met eere hare ande erde
Plachhi te liggene/ doz sine ou'de.
Doe warp hi henen aldat stro/
Alse die der weelde was onbzo/
So dat som tstro ban desen
Quam/ daer tsier hadde gewesen.
Hi lach selue bpde erde bloet;
Maer sine moetheit groot/
Die dede hem daer rusten sachte;
Maer alst quam ter middernachte/
Wart daer banden heeten stene
Dat stro ontsteken/ groet eñ clene.
Eñ Martijn/ die in slape was/
Die en wiste een twint niet das/
Eñ wart al onbersien
Mids jnden biere doe mettien.
Die biant/ die gerne besochte/
Hoe dat hine belopen morhte/
Dedene so berhaesten mede/
Dat hi te spade biel int gebede;
Maer hi wilde de doze ontsluten/
Alse die g'ne ware daer buten/
Doch heuet hẽ de haest benomen/
Dat hi niet wt morhte comen/
Entie bzant quam hẽ so naer/
Dattem berbernde cleet eñ haer/
So dat hi quam in sinen zinne/
Eñ hi wartf jnt herte jn jnne/
Dat hi bet biele jnt gebede/
Dan hi blae teeneger stede.
Doe nam hi den scilt des gelouen/
Eñ biel jnden bzant ban bouen/
Eñ settet al in onsen Here:
Die bzant sette hem te here/
Die blamme wart cout te hant/

Eñ hi lach mids inden hyant/
In sine bedinghen sonder baer/
Sine moenhen waren daer
Buten/ eñ hozden dat bier craken/
Met crachte si die doze bzaken/
Eñ hebben Martine wt getrect/
Vp ander dinc en hebben si gemect;
Dan si waenden altehant/
Dat hi berboznen ware inden bzant.
Hi seide: dattene die biant/
Noint also onbewest en bant;
Want hine noit binden mochte/
Dat hi de blucht je bersochte/
Sonder nb al eenlike mede/
Int geloue/ eñ int gebede/
Eñ alse langhe als hi met bluchte/
Dat bier scuwede eñ bzuchte/
Also lange gheboeldi das/
Dattem tsier sere sel was;
Maer teerst dat hi ter heden bel/
So gelouede hi mede wel/
Dat hi mids stont inden biere/
Gheliic indes daus maniere.
Dus wart Martijn gebzoeuet daer/
Eñ goet bonden inden baer.
Hier laten wi dan siere bite/
Niet dat hier mede al es quite;
Maer coztelike hier naer/
Sal mer af hozen meer eñ waer.
Eñ hoe hi sijn leuen ende/
Sonder zonde eñ sonder scende.

Van ſente Morile. XXXVII.

In deſen tijt/ in deſer wile/
Vinden wi leſende van Morile/
Die van Meilane was geboren/
Eñ Biſſcop tAngiers bercozen.
Deſe was Martine wozden cont/
Cien tieden eñ ter ſeluer ſtont/
Dat hi moenc was te Meilane;
M' doe berdzeuene die Arriane/
Doe bleef Mozijï indie pozt/
Metten goeden S' Ambzoſiuſe bozt.
Diene ter clergien wijede/
Eñ crune gaf eñ benedijede;
Daer naer rumedi met allen
Italen/ eñ quam in Gallen/
Eñ quam te Cours jnde ſtat/
Daerne dwanc eñ ſere bat.
Sente Martijn/ hine conſts ontgaen/
Eñ bedene pziesterſcap ontfaen.
Daer naer es hi tAngiers comen/
Eñ heuet daer bi bernomen/
Enen tempel al bul afgode.
Die goede man hi hozet node/
Dat die biant die lieden ſtende/
Hi maectem ghinder gehende/
Hi ſach dattem gebzac de macht/
Cgeent te bzekene met ſire cracht/
Eñ bat Gode/ dat hi met allen
Die mamerie dade ballen.
Doe quam een bier van bouen neder/
Dat al berbzande hoge eñ neder/
Tempel/ afgoden alſo wel/
So dat al ter neder bel.
Alſe te ſticken was theydine gewerke/
Maecti ginder eene berke/

Eñ deedſe ſente Martine wijen.
Daer diendi Gode eñ ſente Marien
·xij· jaer/ ter ſeluer ſtede/
In daſtene eñ in gebede mede.
Herden waren daer inder wachte/
Eñ ghebiel den enen bi nachte/
Dattene benijnde een ſerpent.
Gheent benijn liep ommetrent
In ſine aderen/ entie knecht
Begonſte alte ſweine echt/
So datter hope riene no groot
An en was/ dan die doot.
Doe dzougen ſi ouer een tier wile/
Dat ſine beſt dzoughen Mozile.
Met goeden wille ſi dit daden/
Eñ baden hem genaden.
Mozijl ſeinde daer den knecht/
Eñ daertoe in ſijn wondekijn echt
Maecti een cruce dan ſinen ſpuwe.
Daer geſciede miracle nuwe;
Want dat benijn al vte ran
Weder vter wonden dan/
Entie knecht es gheneſen/
Eñ keerde te woude met deſen.

Van ſinen heileghen daden. XXXVIII.

Njet verre van ſiere ſtede/
Daer hi woende/ eñ dit wonder dede/
Was een berch/ daer tien ſtonden
Hare afgoden harde veſte vp ſtonden/
Daer waert wildi henen quellen/
Entie afgoden algader beſten/
Van verren ſo riepen dan
Ghene duuelen ten goeden man:
Mozijl! wat heeſture ons mede/

Dattu

Dattu ons sours al hier ter stede?
Wine conen weten te waren/
Waer wi jndit lant ontfaren.
Doe seinde hi te hant die stat;
Sine conden niet gedogen dat/
Sine zongen haren dzoeuen zanc/
Eñ bloen eñ lieten groten stanc.
Ce hant so heefti geboden
Die heelden banden afgaden/
Datmen se te samen dzoughe sciere/
Eñ mense berberne in enen biere.
Oec dedi ter seluer stat
Eenen cloester make na dat.
Eens souden coemanne liden/
Daer hi woende in ghenen tiden/
Eñ boerden mettem enen man/
Dien si bercopen wilden dan.
Die ghene ontspzane hē eñ riep:
Wapene! eñ jndie herke hi liep/
Eñ biel bp Mozijls boete/
Eñ bat hem/ dat hi bidden moete/
Dat hi quite moete gaen;
Want hi dieslike was gebaen
Jn sijn lant/ eñ so belopen/
Eñ nu boerdemen amme bercopen.
Nu es die pziester wt gegaen/
Eñ bat ghenen Here saen/
Dat menne hem bercopen soude;
Want hine so berlossen woude.
Die Heren en wilden des niet doen/
Eñ hieten wt trecken den garsoen.
Die knapen en dozstens laten niet/
Sine daden dat haer Here hiet/
Entie gebangene riep sere:
Ontsaermе u mijns/ pziester Here!
Mozijl biet bp sine knien/
Eñ bat onsen Here mettien/
Dat hi sine genaden groot

Hem sende toe te derre noot.
Doe wart te hant bptie stede
Die Here bedaen met enen rede/
Die so swaer was eñ so groot/
Dat hi coztelike bleef doot.
Selc banden knapen hē beruaerden/
Eñ waenden sinken snder aerden/
Eñ baden Mozíse doz sine oude/
Dat hi haers ontsaermen soude/
Eñ dat hi bozden dode bade/
Dattem God dade ghenade.
Mozísi wart tongemake/
Eñ ontsach hem/ dat de sake
Wesen mochte banden riese
Dan liue en dan ziele berliese/
Eñ weende sere/ eñ bersuchte/
Eñ bat Gode/ dien hi duchte/
Dat hi den man gaue sijn leuen/
Noch hine heeft niet bp geheuen
Sinen lachame bander erde/
Eer anden doden lijf berbaerde/
Eñ eer hi hadde beiaget met blite
Ghenen gebangene mede quite.
Die coemanne ban haren zonde/
Gauen hē mede tien seluen stonde
Grote ghisten/ omme sine stede
Oer te berchierne mede.
Hi ontsinct/ eñ gaeft der kerken
Enten aermen/ in goeden gewerken.
Een schip geladen boer in de Loze
Eñ soude liden daer boze/
Daer woende die heilege Mozíse.
Een stozm quam ter seluer wile/
Dat dat scip ontroedert waert/
Entie scipmanne/ sere beruaert/
Dzeuen tussen wint eñ waghe.
Groot was dat roepen entie clage/
Eñ menscen hulpe en booch hē niet.

Alse

Alſe dat ſcipvolc dat ſiet/
Kiepen ſi an Mozíſe genaden:
Bidt Gode boer onſe meſdaden;
Want du daetſ den doden opſtaen.
Mozíſ liep ten hoeuere ſaen/
Eñ ſeinde wint eñ waghe/
Datſe ballen ſoude die blaghe.
Beede wint eñ waghe bel/
Eñ dat ſcip quam alſe wel
Behouden altoten lande/
Entie ſciplieden cuſten ſine hande.
Deſe goede man hi plach
Te biſenteerne nacht eñ dach
Hieke/ of herken/ in ſinen tiden.
Eenen ezel plach hi riden;
Want hi qualike gaen mochte.
Een dief was/ die hem bedochte/
Dat hi hem dien ezel ſtal;
Maer die duuel ghalt hem al;
Want hi retene den nacht al dure/
Smozgens ſtont hi boz Mozíſs dure.
Entie ezel bi hem mede.
Daer lijede hi ſiere dozperhede.
Doe begrepene die biant mettien/
Eñ wildene danen doen blien/
Omme dat hi niet en ſoude geneſen;
Maer Mozíſ heuet deſen
Den biant berjaget bten man/
Eñ bergaf hem mede nochtan;
Wantene die noot ſtelen dede/
Gaf hi hem aldaer ter ſtede
Dzie ghuldine beſante daer/
Eñ hietene Gode bebalen daer naer.

Hoe ſente Morijl Biſſcop w't. XXXIX.

Alſe die mare ginc haren tare
Van Mozïe/ hoe heilerh hi ware/
Staerf die Biſſcop van Angiers
Hi/ die niene hadde fiers
In ſiere herten/ dat was Martijn/
Die hiet ghinder Biſſcop ſijn
Mozïe; want hads de macht;
Eermen daer toe vzorchte/ et dede cracht.
Maer teerſten dat hi quam ter herhen
Met Martine eñ met andren clerhen
Beette neder/ dies gelouet/
Eene witte duue op ſijn houet.
Dele waerre/ diet ſagen an.
Daer wijedene die heilege man
Van Cours Martijn ter ſeluer-wile
Biſſcop van Angiers Mozïe.
Alſe hi duſ Biſſcop was gecozen/
Was hi goet eñ heilerh te bozen/
Hij pijnden in dogeden te tierne
Eñ ſijn bale te beſtierne/
Eñ God gaf hem gratie ſo groot/
Dat hi was Apoſtels genoot;
Want hi den biant dede vergeten
Wien ſo hi hadde beſeten/
Entie zielie ghenas hi mede
Al ghecliſke/ met ſire bede/
Entie bïende ſonderlinghe
Ghenas hi/ metter ſeminghe.
Eens ſeidi meſſe eñ ſine clerke/
Doe quamer een wijf inde kerke/
Eñ bzochte een ziec kint; want ſoe woude/
Dat hijt kerſtijn doen ſoude;
Want ſoe thint ontfangen mede
Hadde/ bi des goets mans bede;

Want soe in wel langer stonde
Dan haren man geen ebben conde.
Die vrouwe bat hem/ dat hijt dope
Dat kint/ eert die doot belope.
Die Bisscop dede den dienst so lange/
Dat thint staerf bi sebels bedwange.
Alse Mozijl dit heuet verstaen/
Eñ hi messe hadde gedaen/
Teech hijt siere traecheit groot/
Dat dat kint was heidijn doot;
Om te beterne die rouheloeshede
Sa ontstal hi vter stede/
Eñ voer wt sinen bisscopdoeme.
Die slotelen banden heilechdoeme
Vergat hi ane hem/ wat saels mee/
Eñ si comen toter zee/
Eñ so te scepe/ eñ vaert te hant
Danen in een onbekennet lant.
Alse hi verre quam banden lande/
Versach hi ane hem/ eñ berande
Den slotel vander sacristien.
Dit wildi alden biant tijen/
Eñ/ alse hise wel waent vesien/
Vielen si indie zee mettien.
Met tranen so spzac hi dit wozt:
In here nemmermeer te mire pozt/
Eer mi die dinc moghe gescien/
Dat ic mine slotele moghe sien.
Alse hi quam in vzemden lande/
Daerne niemen in en kande/
Dede hi sijn Bisscops cledere af/
Eñ quam gaende in eens rijcs mans hof/
Eñ verhuurdem vozt an
Aldaer te sine hofman/
Eñ God gaf hem gratie mede/
Dat hi weldiende daer ter stede;
Dies was hi metten goeden man waert.
Goet stic was hi in dese vaert.

Hier

Hier binnen quam t'Angiers inde poert/
Van Gode gesent een bzeselijc wozt.
Wen seit: dat men den Bischop hale/
Ofte stat verderuet alte male.
Die Heren metten edelinghen
Ghemeenlike teenen rade ginghen/
Wien menre omme senden mochte/
So dat men hem bieren sochte/
Datmen loet die bederuechede.
Dje sochtene in meneger stede
Europē omme wel na met allen.
Cen vijften jare keerden si in Gallen/
Eñ doz gingen B'taengen dat riene/
Daer worden si bzo alle gemeene;
Want si in eenen steen bonden
Beschreuen ten seluen stonden/
Datter Mozijl te scepe ginc.
Bzo waren si deser dinc/
Eñ sijn te scepe waert gegaen/
Ouer die zee zeilden si saen
Daer se God wilde bestieren/
Indie zee boeren si inder manieren/
Eñ ghebiel dat een bisch groot/
Vter zee in haer scip scoot/
Dies dancten si Gode saen.
Cerst si den bisch ebben ōdaen/
Vanden si die slotele met allen/
Die den Bisscop waren ontfallen.
Si kendense eñ wozden in bare/
Dat haer Here berdzonken ware:

Doch

Vs. 73 poert] Dit woord was den afschryver alhier in de pen gebleven. Eene latere hand heeft er poert bygevoegd, zoo als ik ook het hier geve; doch liever zoude ik pozt schryven, en om het volgend rijmwoord, en om dat het HS overal pozt heeft.

Doch lieten ſi Gode die dinc beſtieren/
Eñ boeren onder hem bieren/
Sa herre/ dat ſi ten houe quamen/
Daer ſi haren Here bernamen;
Want ſi hadden te diere wile/
Bi namen noemen Mazile.
Dat hi quame eñ w'moeſ bzachte/
Sulc alſe ſijn Here eten machte.
Mettien ſi alle bp hem ſien/
Eñ berkendene mettien.
Gheballen ſijn ſi hem te baeten/
Eñ baden hem in h're groeten/
Dat hi tAngiers comen woude/
En dadijs niet de ſtede ſoude/
Derderuen ſekerlike/ ſonder waen.
Een ſtic wildire jegen ſtaen/
Eñ ſeide: hi ſwoer bi onſen Here/
Dat hi nemmermeer en kere/
Ic en hebbe die ſtatle te bozen/
Der kerken/ die ic ebbe berlozen.
Si togendſe hē ten ſeluen ſtonden/
Eñ ſeiden/ hae ſiſe hadden bonden.

Hoe hi verwecte vander doot Renate. XL.

Die mare liep berre eñ ſere/
Eñ alſt quam bozden Here/
Eñ diene hilden ouer hofman/
Si neghen hem nb bozwaert an/
Alſe eenen Biſſcop/ dies w'dich was.
Men gaf hem gichten eñ genoech das/
Dies hi mochte hebben noot/
Al quam hi aerm eñ bloot/
Si willen/ dat hi rike kere
Te ſinen lande met grater ere.

Dus moeste Mozijl te lande varen.
Snachts sach hi enen jngel twaren
Diene te lande hiet keren mede/
Eñ seide: dat hi doz sine hede
Sijn volc al heuet verecht/
Eñ hi hē leuende noch den knecht
Gheven soude/ doz wies doot/
Dat hi vten lande scoot/
Eñ daer hi omme es verseert.
Dus es hi te lande gekeert/
Daermen hem grote ere dede.
Alse hi tAngiers quam in de stede/
Es hi gegaen tes kints graue/
Eñ hiet die erde werpen aue/
Eñ ginc ansen Here vermanen
Nerenstelike met heten tranen/
Eñ alse hi vp stont vander hede/
So stont vp die dode mede
Eñ dopet te hant/ dat was sijn raet/
Eñ hiet indie voute Heinaet.
Dien vzachti vp teenen man/
Eñ leider grote leringe an/
Eñ wart na sine doot oec mede
Visscop tAngiers jndie stede.
Desen Mozile oec ghevel/
Dat een man was so sel/
Die des daghes vzar die viere
Jegen trecht/ in quader maniere/
Dat hi ginc houwen met ere vile.
Daer verheelde ter seluer wile
Vile eñ hant te samen vede/
Ghetozment met groten lede.
Doe riep hi ane hem genaden
Van sinen groten mesdaden/
Eñ hi genas aldaer ter stede
Vi des heilechs Visscops vede.
Oec gheviel desen Mozile/
Dat hi quam vp eene wile/

Eñ

Eñ wilde herre ouer zee waren/
Entie ſcepe eñ ſchiplieden die waren
Allegader ouer dander zide.
Ouer die riviere wide
Quamen die ſcepe/ doz ſine bede/
Sonder mans hulpe mede/
Eñ hi boer ouer entie ſine
Sonder enech manneſ pine/
Eñ alſe doe quamen na dat
Die berliede om haren berſcat/
Hiet hine hē geben; want hi woude
Dat ſemen van hē berlagen ſoude.
Altoeſ piach deſe heilege wiſe
Te leuene bi crancher ſpiſe/
Eñ een lettel waters te drinken mede.
Indie baſtene was ſine zede/
Dat hi ouer den derden dach
Dzoghe bzoot tetene plach/
Eñ dat in dabonſtonde alleine/
Eñ dan dzank hi laeuwe ſomeine.
Sijn bzoedt was g'ſtijn/ na ſine zede/
Dat darſch hi eñ moel oec mede.
In baſten tijt quam hi ſelden wt
Onder der lieder gheluut;
Maer binnen in ene celle getrect
In aſchene eñ in hare bedect;
Nochtan en was hi mager/ nu bale;
Maer roat/ ghelijc der roſen wale/
Alſe hi Biſſcop wart te waren
Was hi out dan ·lx· jaren/
Eñ ·xxx· jaer heuet hi berecht
Den biſſcopſtoel tote Angiers echt.
Daemen doot ten graue dzouch/
Gheſchiede daer wonders genouch:
Twee die te ſamene waren gedzagen/
Eñ noch noit met ogen ſagen/
Teerſten ſi quamen andie hare/
Sagen ſi wel eñ clare/

Omme dat men sage/ wat hi vermochte/
Diemen daer ter erden vzochte.

*Van *Arsamiuse van Rome.* XLI.

Der was in Theodosius tiden/
Daer ic liet dit werc af liden/
Arsanius in Rome mare/
Dse tote sinen ·xi· sten jare
Met Keysers adde omme gegaen/
Senatur eñ ridders name ontfaen.
Daer naer heefti hem begeuen/
Eñ leedde eens moencs leuen
·xb· jaer also wel/
Daer hem menech wonder ghebel.
Van hem lesen wi aldus:
Dat doe hem hiit Arsanius
In die keyserlike zale
Dat hi Gode/ in sine tale/
Dat hi hem wijsde wech eñ stede
Daer ane lage sine zalichede.
Mettien hem eene stemme bediede:
Arsanius! blie eñ scuwe die liede/
So machtu behouden wesen.
Arsanius wart moenc na desen.
Echt bat hi/ alse hi teersten bat/
Entie jnghel seidem dat:
Arsanius! ruste/ zwijch eñ blie.
Dit sijn pointen/ dese dzie/
Daer ghene zonden wt en risen.
Dus bloe hi na derre wisen
In hermitage/ jndie woestine/
Daer hi dogede menege pine.

* *Arsamiuse*] L. *Arseniuse*, en zoo overal.

Hi ꝑlach bꝑten ſaterdach /
Alſe hi die zonne daïen ſach /
Dat hi hem ten oeſten keerde /
Eñ dat alſo / alſem God leerde /
Die hande te hemele geheuen /
Eñ daer en was en geen begeuen /
No handen daïen / no ſitten neder /
Onthier entie zonne weder
In ſine ogen ſceen ſo claer /
Dattem dupſien wart te zwaer.
Alle nachten / hoe ſoet gaet /
Waecti totter dageraet /
Eñ alſe hi moeſte / bi naturen /
Een deel ſnden ſlaep geduren /
So ſpzac hi den ſlaep dus an:
Com / quaet knecht! com hare dan.
Doe looc hi die ogen / eñ zat /
Eñ ſliep een lettelkijn na dat /
Doe ſtont hi bp te ſinen bederuen.
Arſanius ſpzac menech w'uen
Ons lieden / dien de wereit ſmaert /
Eñ daer in ſijn oec wel geraect /
Eñ conē al / datmer in bint /
Wine hebben niet een twint;
Maer deſe moenke egyptiene /
Djet ſwaer leuen ꝑlegen te ꝑliene /
Hebben met anebedene belaget
Die wijſheit / die bouen dzaget.
Een bzoeder / een ſimpel man
Spzac dus Arſeniuſe an:
Lieve bader! in ſomeger huren
Stridic bp der Scriſturen /
Die ic leerde; maer meer / no min
Ne nopenſe mi h'te / no zin;
Want ic en canſe niet berſtaen /
Waerwaert dat de redene gaen.
Arſanius die antwozde te waren:
Merc bp deſe touerarenen

Die serpenten beghilen/
Sine verstaen te ghere willen/
Dat si spreken / eñ lesen;
Maer die serpente sijn bzoet van desen.
Si kennen die macht der wozden saen/
Eñ sijn hem onderdaen.
Aldus saelt met ons wesen/
Al en verstaen wi niet/ dat wi lesen/
Die vianden wozden versaghet
Mettien wozden/ eñ versaghet;
Want die cracht vanden Heilegen Geest/
Die de wozt vant/ jagetse meest.
Eene bzouwe bp enen daghe
Ontvoot hem/ dat soene g'ne sage.
Hi seide: dat en mochte niet wesen;
Eñ soe antwozde tehant na desen:
In Gode so ghelouic aï/
Dat ichene eer iet lanc sien saï.
Cer reïen quam soe tenen stonden/
Eñ heestene daer vuten vonden/
Eñ es te sinen voeten vleuen.
Met onwerden heest hise bpgeheven/
Eñ sach bp hare/ eñ spzac mettien:

Sich!

Vs. 67 **beghilen**] D. i. hier *bezweren*, *decantare*. KILIAEN heeft alleenlijk **Beghijlen**. *flandr.* i. **bedzieghen**, *Decipere*. — Het bezweren is ook eigenlijk een bedrog plegen. Hier van niet onaardig voor bezweren gebruikt. — Het woord **ghilen** gebruikt onze Dichter in den zin van *Decipere*. I. P. I. B. XXXIII. C. vs. 21. — En een **ghijler** is by hem een *vleijer*. I. P. VI. B. VIII. C. vs. 39. alwaar het latijn van *Vincent*. heeft *assentator*. — **Ghilemaken**/ d. i. *belagchen*, *bespotten*. I. P. V. B. XLII. C. vs. 39. — Zie ook wat HUYDEC. heeft aangeteek. op *M. Stoke* II. D. bl. 208. — En JUNIUS *Etym. Angl.* v. *ghile*. Ghile voor *vrolijkheid*, vindt men by VELTHEM II. B. C. 29. vs. 13.

Sich! wiltu mijn anschijn sien?
Van scamen en dar soe niet/
Dat soe bpten man gesiet.
Eñ hi seide: ennes di niet cont?
Dat die wiue te meneger stont/
Vulmaerte liede ebben gebelt/
Laet di genoegen/ datm̄ die telt
Die dinghe/ die nu gescien.
Soe spzac: ic en wille di niet sien;
W' bidt boer mi/ dies biddic sere.
Doe spzac hi: Gode onsen Here
Biddic/ dat tgepeins van di
Van miere herten versteken si.
In sinen ende lach hi in bare/
Eñ men bzagedem/ wat het ware?
Waerlike ic berbare mie
Eñ dese baer quam mi van die
Sidert dat ic moenc waert.
Die Abt/ diene dus sach beruaert/
Eñ diene te hemele baren sach/
Spzac alsus/ daer hi lach:
Salech bestu/ Arsenius Here!
Du bewenesti hier so sere;
Want die hē niet bewenet hier/
Sullen weenen int helsche bier.

Van Heraclides auenturen. XLII.

In Theodosius Keysers tiden/
Diet herstijnhede bede berbliden/
Do was sente Heraclides/
Die groet wonder bestont des.
Beede berbreschene eñ te siene mede/
In Egypten/ in menege stede/
In Lybia eñ in Surie/
In Syraia/ jn Mesopotanie/

In Calabzen / jn Pzincipaet /
Der moenken enter hermiten staet /
Eñ maerter af enen bouc dan bloemen /
Dien ic tParadijs hozde nomen /
Daer dese auenturen in staen /
Sander boerden al bedaen /
Niet dan truffen banden Grale;
M' met waerheit gepzoeuet wale.
Dus begint in derre wise
Sijn bouc banden Paradise
Heraclides / die heilege / de bzie.
Hi spzeect: ic quam tAlexandzie
Int ander jaer / dat God woude /
Dat Theodosius die oude
Die keyserrcrone hadde ontfaen /
Daer so hebbe ic bonden saen
Isidozius den pziester te waren /
Dander ouder dan lxx· jaren /
Die geen bleesch at / no linijn dzouch /
No selues bzoods at genouch;
Doch onste hem onse Here das /
Dat hi bet dan liue was /
Dat hine hilt ouer bzaet /
Die niet en kende sijn gelaet.
Dese plach aerme bzoeders tontfane /
Die achter lande plagen te gane.
So omoedich was hi mede /
Dat hi dien biant bzeese dede /
Daersi siere scaden wozden gewaere.
Oec merctic eens openbare /
Aldaer hi ouer tafle zat /
Dat hi weende / aldaer hi at.
Mi wonderets / eñ ic wilde weten /
Eñ hi seide: ic scame mi eten;
Want mi God heuet gegeuen
Beede ondersceet eñ leuen /
Eñ jc scine werdich der spise
Te nutiene banden paradise /

Eñ van dire genouchten versaden/
Die ons Xpc heeft veraden.
Dese Ysidozius/ hozic lijen/
Dat indie stat tAlexandzien
Eene maget was/ eñ diende enen Here/
Dat hise minnede so sere/
Dat hi hare bat genouch/
Omme te doene sijn gebouch;
Maer sijn wille es achter bleuen.
Nv heesse die Here vp gegheuen
Eenen Bailliu/ die vp dien dach
Die kerstine te maertelien plach/
Die haer dede menegen tozment;
Int ende liet hise al ongescent.
Doe dedi maken een coperijn bat/
Eñ dede pec wallen sndat/
Eñ seide: ten eenen moetstu keren/
Smake dit/ of doe den wille dijns Heren.
Neen! spzac soe/ omme dit al mede/
Eñ verliesic niet mine suuerhede.
Bi den houede dijns Heren/ manic dies/
Des Keysers/ dien du sere ontsies/
Oftu mi wil alhier verslaen/
Eñ werp mi niet al geel in saen;
Doet mi in sinken al in een/
Eerst mine boeten eñ dan mijn been/
Eñ also vpwaert let na let/
Dattu merken moges te bet/
Wat baster zinne mi Xpc gaf/
Daer du niet en wetes af.
Also was soe in gelate/
Eñ bleef so baste in karitate/
Dat soe en gedochte en gene hitte/
Sonder te roepene dat icht ditte/
Tote dat hare tpec quam in de sterte/
Doe so endde hare die smerte.
Jonc wasic/ doe mi seide dus
Dit wonder Ysidozius.

Doe ſa vadic hem nadeſen /
Dat hi mi leerde moenc weſen.
Doe ieddi mi in ene woſtine /
Eñ ſette mi met eenen te ſine /
Die hiet Chozoteus Tebaen /
Die lx jaer / alſonder waen /
Ghelegen hadde inde hagedochte /
Eñ vebal / dat hi mijns rochte.
So hart deſe van leuene was /
Dat hi plach alle daghe das /
Alſe die zonne doze hete ſceen /
Stene te dzagene ouer een
Neuen die zee / eñ telken jare
Maerti eene chelle dare.
Teerſt dat eenech moenc quame /
Dieſe hebben wilde / dat hiſe name /
Dje ſelue ghene maken en conde.
En alſic danne ſeggen begonde:
Vader! du beſt out van jaren /
Twi verſlaeſtu dus / ſonder ſparen /
Dinen lachame? hetſ groete mozt.
So heuet hi mi dan geantwozt:
Hi doot mi / eñ jc dodene weder.
Hine plach niet te zittene neder /
Noch te ſtrecken clene / no groet.
Aerm crudekijn eñ lettel bzoot
Eñ waters een boze wat /
Djt was / dat hi dzanc eñ at.
Snachts leet hi den dach met pinen /
Eñ ſdaghes ſo blacht hi linen
Vanden bomen / die hi bercochte /
Eñ verterde / dat mer omme bzachte.
Dies plach hi ſijn leuen lanc.
Sliep hi / dat was an ſinen danc /
Eñ alſic hem dan bat datte /
Dat hi laghe bp ene matte /
Dat en conſtic niet ghetalen.
Eens hiet hi mi water halen /

Doe lach een serpent inden pit/
Eñ ic keerde weder ydel ommedit.
Doe seidi mi dese sake:
Wat! of hem die duuel make/
Serpent in allen pitte gemene/
Soudstu dan dzancs deruen allene?
Doe haeldic water/ eñ bzacht den man/
Eñ hi seinet/ eñ dzanct dan/
Daer en heeft die biant gene macht
Eñ seide/ datdat cruce bewacht.

Van Didimus van Alexandrien. XLIII.

Te Alexandzien sagic nochtan/
Didimus eenen andzen man/
Die oint adde gewesen blent/
Sint hi dan .iiij. jaren was bekent/
Eñ hi hē noch noit en keerde/
An menestrie/ die hē lettre leerde.
Hi was dan wijsheden so bekent/
Dat hi Nieuwe eñ Oude Testament/
Dan wozde te wozde al ontbant/
Soo datmen niemen en bant/
Dozdien tijd/ diet bet conde/
Hi telde mi oec teere stonde/
Dese wozde/ eñ seide aldus:
Om den quaden Julianus/
Wasic/ seit hi/ wilen in sozghen;
Want hi mi wilde al berwozgen/
Eñ dat ten kerstijnhede bestont.
Eens wardic in mijn herte gewont/
In rouwen/ dat ic alden dach/
Coter nacht wel baste lach.
In enen dzoem bielic dan rouwen/
Daer mi God in dede scauwen/
.iiij. redders/ dochte mi/ sagic riden/

Vp ·iiij· witte paerde tien tide/
Die riepen harde lude tier stat/
Segt ons Opdimuse dat
Heden/ tusscen middach eñ noene/
Staerf in twiselijken doene
Die quade Keyser Julianen.
Stant op eñ ganc eten saen/
Eñ tote Anastatiuse bare/
Eñ sech hem mede dese mare.
Ic mercte/ seiti/ dach eñ wile/
Eñ bant alwaer/ sonder ghile.
Oec teide mi Opdimus mede/
Dat hi wiste teere stede
Ene joncuzouwe/ die Alexandzia hiet/
Die haren stat algader liet/
Eñ vesloot hare in een graf/
Daermen hare teenen gate gaf
Hare spise/ dier soe mochte plien/
Eñ binnen ·x· jaren en hadse gesien
Na weder wijf/ noch man.
Alsicse spzac/ ic bzagen began
Den ghate/ daer toe quamen de gaste/
Dwi soe vesloten ware so baste?
Soe seide: wilen was een man/
Die hem ane mi quetsen began;
Want hi mi hadde bercozen/
Eñ ic en wildem doen ghenen tozen/
Na ontseggen/ no oec wzoughen/
Eñ wilde mi lieuer hier toe boegen.
Eñ hier te sine al doze mine oude/
Dan ic die ziele quetsen soude/
Die gemaert es te Gods gelike.
Doe bzagedic weder nerensteline/
Hoe mogestu berdziuen dan
Onnutte gepeinse/ alst di coemt an
Andie enecheit/ daer du best jnne?
Soe spzac: jn des dages beginne
Dan ben ic jn mine gebede/

Eñ

Eñ ſpinne blaſ oec mede.
Dan gaic penſen eñ maerken
Om Apoſtelen eñ om Patriarken/
Om Maertelaren eñ om Pzopheten/
Die en laten mi niet qualijc beheten.
Duſ leue ic ſn derre wiſe
Cote dien/ dat ic neme ſpiſe/
Eñ alſet gaet ten abonde waert/
Met groter raſten al onberbaert/
Benedijc Gode/ eñ danke/
Henen tidic/ eñ cranke/
Eñ ontbeide Godſ hope/
Weitijt ic minen ende belope.

Van Heraclides ſproken. XLIIII.

Heraclides ſpzeect bozt hier naer:
Alſic hadde geweeſt een jaer,
Onder der cloeſteriere partie
Om tlant dan Alexandzie/
Eñ ic hadde daer bekent
ij^{m}/ ofte daer ammetrent/
Goeder liede/ doe ginc ic ghereet
Ten berghe/ die Nithere heet/
Daer jn waren manne diue
Eñ elc dan ſonderlinghen liue/
Dat ſeere te wonderne ſchеen:
Maercillius/ ſo hietere een/
Die waſ boerbaerſt/ eñ ſeide onſ mede/
Dat hi kende daer ter ſtede
Enen heileghen/ die Amon hiet/

Die

Vs. 8 Nithere] In 't latijn is deze berg *Nitria* genaamd. *Socrates* in zyne *Hiſtor. Eccleſ.* gewaagd dikwils van denzelven, zoo als ook *Hieronymus*.

Die van vadere eñ moeder verſciet.
Jonc vleeſ hi eñ cleene
Sijn oem veruogedene alleene
Cote ſinen .xxij. jaren.
Daer naer dwanc hine te waren/
Dat hi moeſte nemen ene vrouut;
Maer doe dat volc was al vt
Vander camere/ daer ſi in laghen
Hi entie vrouut/ alſi doe plagen/
Eſ hi wt dien vedde gegaen/
Eñ ſloot die doze ſaen.
Eenen vouc heuet hi naer deſen
Ghenomen/ enter vrouut geleſen/
Eñ vegan hare een ſermoen
Van magedoeme/ van mageden doen/
So dat God/ onſe Here/ dede
Sine gratie daertoe mede/
Eñ ſoe ſeide/ ſoe woude vliuen
In reinerheden eñ niet met wiuen.
Dus waren ſi te ſamen daer/
Ghеſcedens vedde/ .xviij. jaer.
Daer naer ginc hi in de woſtine
Te Nythere/ aldaer hi pine
Dogede .xxij. jaer.
Sente Anthonis ſach voerwaer/
Alſe hi ſtaerf/ ſine zielе vp varen
Ghеſellet metter ingelen ſcaren.
Andien verch wandelde ſo
Een heilerch man/ hiet Pambo/
Hem ſo gaf eene jonevrouwe/
Eene heilеghe eñ eene getrouwe/
Van ſeluere wel .CCC. maerc.
Pambo ſat ouer ſijn waerc/
Eñ maerte dinc van wedewinden.
Alſe hi vernam tgeent goet hē ſinden/
Seidi dit wozt eñ ei niet:
God geefs den loen/ diet al ſiet.
Sine vrunde hi neuā/

Nem/

Nem/ dat men di gheuet al/
Eñ gef den aermen bzoederen bozt.
Die bzouwe stoet/ eñ hozt/
Dat hi hare weder om tgrote goet/
Of danc/ of benedixie en doet/
Alsoet nemmeer siet/ seit soe mere:
Ic seggedi wel bozwaerheit/ Here!
Dat die coufre hadde in
.CCC. Maerc seluers niet min.
Hine heuet thouet niet bpgeheuen;
Maer dese antwozde heefti gegeben:
Dochter! dijn seggen ware goet/
Gauestu doz mi dus danerh goet;
Maer nu gheuestut den Here/
Die so hoghe eñ so sere
Pzijsde twee coperine bierlinge.
Swijch eñ laet dese dinghe;
Want die de berghe weget inde scale/
Hi kennet dine ghichten wale.

Van eenen Ammonius. XLV.

Dese Pambo aie liet
Enen jongre/ die Ammonius hiet/
Die was gecozen eñ geheest mede
Bisscop tsine teere stede.
Dien heeft die gemeente gebaen/
Eñ hebbene geleit saen
Bisscop te sine/ an sinen danc.
Hi stonter jegen/ eñ spzanc/
Eñ seide: altoos in sijn leuen
En wildi ghene wastine begeben.
Alse hi sach dat niet en dochte/
Wat dat hi gebidden mochte/
Sneet hi af sine luchtre oze/
Eñ seide: nu nes niemen so doze/

Die mi Biſſcop kieſen ſal;
Want dat recht ontſeget al/
Dat/ wie ſo mincſel heeft ontfaen/
En geen Biſſcop mach ſijn/ ſonder waen.
Nv ſpraec daer een Biſſcop goet/
Die daer te jegenwoerden ſtoet/
Deſe zede ende deſe wet/
Eſ onder die Jueden gheſet;
Maer men vzinc mi vozt heden
Eenen/ dien de neſe af eſ geſneden/
Eſ hi elſ van goeden liue/
Ic wille/ dat hi Biſſcop bliue;
Eñ alſe hine wilde dwingen vozt/
Doe antwozdi deſe wozt:
Laet mi vzi nv teſen tiden/
Ofte ic ſal mine tonge afſniden;
Want doze hare eiſt/ ic wane/
Dat ghi mi deſe gewelt legt ane.
Doe ſi dat ſagen/ ebſine begeven/
Dat ſine te Biſſcoppe niet verheuen.
Eens wilde deſe ſijn vleſch verwinnen/
Eñ quam hẽ rozinge van binnen/
Doe gloyede hi een yſer heet/
Eñ verbernde/ eñ ſneet
Sijn lijf omtrent dore dag/
Dat hi al vul luxurien was.
Anden verch daer was in
Een ander hiet Benjamin/
Die met crancker ſpiſen daer
Gheleuet hadde lxxx. jaer/
Eñ van ſulker doget beſeget/
Vp wien hi die hant leghet/
Of wien dat hi benedijt/
Dat hine van alre zierheit quijt.
Heraclides ſeide: deſen

Sagen

Vs. 40 luxurien] *Vincent.* heeft hier: *vt ex omni parte ſemper vlceribus plenus eſſet.*

Sagen wi so te vlasen wesen/
Dat ongelouelijc ware dit.
Hi seide: lieue kindere! bit/
Dat mine ziele hier bi sijn claer/
Ghesonde of ziecheit bezwaer.
Van liue/ ne sal meer/ no min
Bzeken/ no maken minen zin.
Sine celle was wijt gemaect dozdat/
Daer hi viij· maent in zat.
Daer sat hi sonder raste in;
Nochtan/ dies meer no min/
Wie hem toe quam/ hi was geneseñ
Van wat euele het mochte wesen.

Vanden wiue die merie w't. XLVI.

Twee Macharise waren gesien/
Deen was een egyptien/
Die hadde geseten ·ix· jaer
In eene wostine aldaer/
Eñ quamer te sinen ·xxx· jarẽ:
Die jegen des duuels scaren/
Eñ in te ghebene ghesonde
Grote macht hadde te diere stonde/
Eñ oec liet hem God voersien
Dingen/ die souden ghescien.
Ten iesten wart hi pziester mede
Ghewijt/ indie selue stede.
Doe was oec een egyptien/
Eñ hadde eens mans wijf versien/
Eñ minnedse met domme zinne;
Maer die vzouwe ontseide de minne;
Want soe rechte lieue gewan
An haren getrouweden man.
Doe sach hi eenen touerare/
Dien gaf hi miede/ eñ bat hẽ bare/

Dat hi dat wijf hē minnen dade/
Ocht datse doch haer man versmade/
Sodat bi des duuels aert/
Die vrouwe so bevangen waert/
Dat hiere eene merie af maerte.
Haer man/ die bi hare lach/ eñ waerte/
Eñ sach van hare dese sake/
Wart vermaten tongemake/
Eñ hare oec die tale ghevrac/
Welijt hi an hare sprac.
Papen heuet hiere toe vracht;
Maer hen es hare niet gesacht.
Doe vant hise an eene veeste/
Eñ so henen/ daer hi verheeste
Metten wiue jndie wastine/
Macharijs entie moenken sine/
Alsoe bi siere cellen quam/
Waren die moenken vphē gram/
Dat hi ene merie vrochte dare.
Doe seidi: dat sijn wijf ware/
Eñ wart dus/ dacr soe bi mi lach/
Dies es/ sprac hi/ de derde dach/
Dat soe en gene spise en onbeet.
Macharijs/ die dit voerweet/
Sprac den moenken ane onwerde/
Eñ seide: ghi sijt selue perde;
Want ghi met paerds ogen siet/
Hets een wijf/ eñ twifelets niet/
Al dinct soe merie in v ogen/
Die touerie ebbense vedrogben.
Wijnwater nam hi tier stont/
Eñ ghoot hare jnden mont/
Eñ sprac vor hare sine gebede/
Eñ soe ghenas aldaer ter stede/
Eñ hiet hare eeten geben dan/
Eñ thuuswaert keren met haren man/
Eñ hiet hare openbare/
Dat soe gerne te messen ware/

Eñ

Eñ soe dicken daertoe ginghe/
Eñ dat sacrament ontsinge/
Eñ hare bedinghe niet en liete;
Want soe quam inden berdziete/
Dat soe binnen weken biue
Ter kerken en ginc/ alse herstine wiue.
Van desen Macharis bintmen mede/
Dat te hem snder woester stede
Een angelouerch meester quam/
Die te desputeerne bp hem nam;
Want hi was een philosophe groot/
Eñ seide/ dat naer dese doot
Ne ghene berrisenesse en ware.
Macharis adde sijn pzoeuen ōmare/
Eñ sine staerke philosophie:
Com hare/ spzac hi/ eñ lije/
Dattu metten ogen sies.
Doe leedde hi den groten ries/
Daer een dode begrauen lach/
Eñ berwertene bpdien dach/
Eñ seide: pzouf/ al dattu wout/
Ic wane/ du dies gelouen sout/
Wat helpt dine scrifture/
God es bouen der nature.

Van Macharis van Alexandrien. XLVII.

Een ander Macharis so was mede
Te Alexandzijen sndie stede
Paps/ daer ic Heraclides geselle/
Spzac hi/ was in ene celle.
Met hem wasic drie jaer/
Eñ sach hem doen miracle claer.
In sinen zin haddi antsaen/
Alse hi set goets machte berstaen/
Dat onder heilech bolc geschiede/

So wildi leuen alſe die liede.
Nv hoȝdi dat moenken waren/
Hieten Campenoiſe/ die nemmer ſparen
In ·xi· nachten na hare manieren
Niet eten/ dat coemt te biere.
Dit leuen nam hi te waren
Te houdene te ·bij· jaren.
Dit leuen hilt hi baſte alſo/
Dat hi niet en at/ dan coïen ro.
Hi ſtont weï ·xx· jaer daer wt
Dattem eïx dageȝ berrampȝ de huut
Van hitten/ eñ ſnachtſ van coude/
Dat hi den ſlaepȝ berwinnen woude.
Genȝ zat hi in ſine celle
Eñ eene blo beettene inden belle/
Die boodde hi bȝ ſinen boet/
Eñ doe hi rennen ſach dat bloet/
Begreepȝ hi ſijnȝ ſelueȝ herte/
Dat hi ſo wȝac ſine ſmerte;
An hem ſeluen wȝac hi ſo djt/
Dat hi inden maraſch gaet/ eñ zit
Alnaect/ daer die bliegen waren ſo feï/
Dat ſi doȝbeeten eenȝ cuerȝ beï.

·bi· maent

Vs. 12 Campenoiſe] Dit is eene verbaſtering van *Tabenneſioten.*

Vs. 32 cuerȝ] MAERLANT gebruikt hier het woord eber en niet cuerzwijn. Omtrend welk woord HUYDECOP. *Proeve van T.* en *D.* III. D. bl. 47. heeft aangeteekend, dat in het zelve een *pleonasmus* plaats heeft, want dat het beide een *varken* of *zwijn* beteekend. Uit deze en andere plaatſen der oude Schryveren ſchijnt toch evenwel, dat er oudtijds wel onderſcheid is geweest, en dat men toen eber alleen voor een *wildzwijn*, en eberzwijn voor een *tam varken* gebruikt heeft. — Ten minſte de plaatſen uit de oudſte Schryvers, daar het woord eber voorkomt, voor zoo ver my bewust

wust

.bi. maent zat hire / eñ was dozstehen /
Dattem die leden moesten bzehen /
Eñ zwal / eñ wart openbare
Ghedaen oft hi laserg ware.
Alse hi quam te siere celle /
Sone kendens niet sine gesellen /
Sonder alleene biden wozden /
Dat si Macharis spzeken hozden.
Eens quam hem in sinen zinne
Dat hof te siene / daer si jnne
Begrauen waren die toueraren /
Die wilen bi Pharao waren
Jeghen den heileghen Moyses:
Dat was Mambzo eñ Jannes.
Die heidine hadden gemaert daer
Een diere werc ban stenen zwaer /
Ghelijc alst ware een paradijs;
Want si wilden des wesen wijs /

Dat

wust is, duiden altijd een wild zwijn aan. Zoo vind ik onder anderen in den *Passionael Zomerst.* HS. 1439. f°. 137. b. *hi verloste oec enen* ever, *dien die honden geiaget brochten voer der dueren van sijnre cellen.* — Het onderscheid vindt men duidelijk by onzen Dichter in *der Natur. Bloem.* HS. zeggende:

Aper siluester in latijn
Wil in dietsch en wilt heuer *sijn.*

en

Aper domesticus in latijn
Es in dietsch en tam euer suijn.

en nog:

Ybrida datf .i. dier
Ghemanc eñ en deel onghier
Van enen heuer die es en wilt
Eñ van der zueghe diemen thuus hilt.

Dat ſi daer/ na hare doot/
In ſouden baren met bzouden groot.
In midden ſtont een diepe putte
Te haerre iaueneſſen nutte.
Macharis wiſte wel w't ſtont;
M' die woch was hem oncont.
Bi ſterren eñ bi zonne beede
Nam hi daer waert ſijn gelede/
Eñ alſe hi was den houe bi/
Quamen eñ maecten groet gecri
.ixx. duuelen omme hem gebiogen/
Alſo alſe hem rouke bertogen/
Eñ ſeiden: Macharis! wat wiltu
Hier in onſen lande nu?
Tate di genaegen dine woſtine.
Twi doelſtu omme onſe pine?
Hier en coemt niemen ieuende mede
In onſe hof/ in onſe ſtede/
Sidert datſe ons wilen gauen
Onſe bzoeders/ die hier liggen begrauen.
Macharis antwozde mettien:
Ic wilie die ſtat alïene beſien/
Eñ dan wechgaen/ laet v gedogen.
Doe blogen ſi van ſinen ogen.
Eñ alſe hi die ſtat hadde beſien/
Dedi .xx. daghe te dien/
Eer hi te ſiere cellen es comen/
Daer hi den wech af adde genomen.
Ghedzegen haddi te ſiere noot
Mettem water eñ bzoot/
Sodat hem waters gebzac.
Doe haddi noot eñ ongemac/
Dat hi wel na berdaerf tier bze.
Bi hem ſach hi ene creature/
Dat een linijn cleet adde ane/
Daer hem begonſte dat te gane/
In ſine hant met ere apuille/
Daer in was ſonteine tſuille/

Dzupende ſach hi dit gaen.
Hi wanet achterlopen ſaen;
Maer en mochtem niet geſcien.
Die hope eñ des waters bpſien/
Dedene lopen metter baert/
Achter die dinc dzie dachbaert.
Mettien hi bele buffien bernam/
Eñ ene buffelinne quam
Met enen calue/ die boz hẽ ſtoet/
Sodat hare dmelc dzoep ander boet/
An hare ſooch hi ſijn gebouch.
Onthier/ eñ hijs adde genouch.
Die buffelinne bolgede mede
Tote dat hi quam te ſiere ſtede.
Teere ander tijt geſciede hẽ dit/
Dat hi maecte eenen pit
Moenbe te lauene al omtrent/
Daer quam aſpis een ſerpent/
Wies beete niemen en mach ontgaen/
Hine moeter omme ſterben ſaen/
Eñ beet hem daer ene wonde.
Daer nam hi terſelber ſtonde
Dat dier/ eñ ſcozet midſ ōtwee/
Eñ ſeide: hoe waerſtu emmer mee
So coene/ dattu mi quaēs gehende/
Eñ di God hier niet en ſende?

Noch vandien ſelben. XLVIII.

Dese Machariꝰ hozde mare/
Dat een ſcaerp leuen ware/
Dat die Cambenoiſe plagen/
Eñ bede an jn ghenen daghen
Werelijc abijt/ eñ es daer comen.
Waren meeſter heeſti bernamen
Pathonius/ inder abdien/

Die hadde den geest van prophetien;
M' God haddem dat ontdect /
Dat Macharijs quam daer getrect.
Hi bat datmme ontfinge dare.
Doe sprac hi: du heues te vele jare
Onder onse broeders te sine /
Die ghewone sijn der pine
Eñ des vastens van hintsen dagen /
Dune sout niet cōnē gedragen /
Eñ dte lopen om dijn gebreken /
Eñ di blouken / eñ verspreken /
Dien du niet en mochts verbolgen.
Aldie weke liet hine verbolgen /
Dat hine niet nōtsinc ter stat.
Macharijs vaste / eñ bat:
Ontsanc mi Abt; wantic mi binde /
Eist datmeñ mi trager binde /
In pine / in vastene eñ jn gebede
Dan enen anderen hier ter stede /
Ic wille / dat men mi verdriue.
Dabt wille / dat hi bliue.
Nv waren ghinder moenlien wale
·xiiij· bi ghetale.
Macharijs dat abijt ane nam.
Hi sach / alst te vastenen quam /
Sulken eten eens den dach;
Sulc die twee daghe vastens plach;
Eñ sulc vaste d' daghe biue;

Sulc

Vs. 9 **dat ontdect**] L. **dat niet ontdect.** Anders is er geen zin in. Ook heeft *Vincent. Sed nihil ei de machario releuatum fuerat.*— Voor **Pathonius** vs. 6 dient men ook **Pachomius** te lezen, t en c zijn in de oude nederd. HSS. zeer weinig van elkander verschillende. Zie de *aanteeken.* I. P. I. B. C. XXXV. bl. 23.— Zoo zal men ook moeten lezen vs. 21 **verbolgen** in plaats van **verbolgen /** daar het latijn heeft, *quos imitare non potueris.*

Sulc was oec so staerc van liue/
Dat hi nachts stont teere stede
Alstoc stille/ in sine gebede/
Eñ sdages jn sijn werc zat/
Eñ wan met pinen/ dat hi at.
Macharis stont ·xl· nachte
Jn sijn gebede/ in een gedachte/
Eñ hine ontbeet clene/ no groot/
No weder water/ nochte bzoot/
No hine knielde/ no hine lach
Opdie erde nacht/ no dach/
Eñ at een letteł cołebladen
Bou sondages/ met goeder staden:
Anders en nutte niet de man/
Eñ hem spzac niemen een wozt an.
Met herten bat hi/ eñ met genente.
Van palmbomen haddi rente/
Dse jnt water hadden geleghen/
So maerti/ alse dander pleghen/
Daer af zeełkine eñ and' dinc/
Dat algader omme spise ginc.
Andere wozden geware das/
Dat hi so scaerp van liue was.
Doe wozden si/ naer eñ berre/
Op haren meester een deel erre/
Eñ seiden: wanen bzachstu desen?
Bi hem sullen wi gescent wesen;
Want hi leuet inder gebare/
Alse oft gheen mensche en ware;
Of du moets desen berdziuen/
Oft onser geen en sal hier bliuen.
Panthonius onsen Here bat/
Dat hi hem bertogede dat/
Wie hi ware die nieuw man/
Eñ doe hijt wiste/ liep hi dan
Te hem/ eñ tzakene in sine celle/
Eñ custene/ eñ spzac: lieue geselle!
Du best die grote Macharis.

Twi heledstut mi/ ent waer is?
Groten danc seggic di omme dat.
Du heues onse kindere ghemat;
Want si hem niet en dorren vermanen
Van groten leuene. Niemen mach wanen/
Datmen doch den ghenen vint/
Die sijn leuen niewveren en vint.
Here ter stat/ danen du best comen;
Want wi ebben andi vernomen/
Daer wi vele an ebben geleert.
Dus es Machariis thuus gekeert.
Van dese Machariis salic waer
Eñ meer screuen noch hier naer.
Eñ van anderen moenken mede/
Dse jn meneger wilder stede/
Achter erderike/ indie woestinen
Hem dor onsen Here met pinen
Ghenerden/ eñ leedden scaerp leuen/
Also alse wel heuet vescreuen
Eraclides/ die dat vesochte/
So waer/ so hijt verpinen mochte.
Den anderen vour latic hier vliuen/
Eñ sal b vanden verden screuen.

SPIEGEL HISTORIAEL.

DERDE PAERTIE.

DERDE BOEK.

[*Hoe Archadius eñ Honorius Keyſer worden]. I.

Alſe Theodoſius was bleuen/
Alſt hier bozen eſ beſcreben/
Ontfingen dat Boemſche rike
Sine twee kinderen mogendelike.
Archadius die wart bekent
Keyſer jn al Ozient:
Datſ dan Grieken/ eñ dan Teſſale/
Eñ dan Azien altemale.
Honoriuſ hilt mogendelike
Beede Europen eñ Affrike.
Kuſijn was dan Ozient
Meeſter Maerſcalc al bekent/
Onder Honoriuſe inde zale;
Sider verbuerde hijt altemale.
In Afferike hadde beſet
Omme tlant te dwingen te bet/
Honoziuſ/

*] De inhoud van dit *Capittel* wordt boven het zelve in het HS. niet gevonden. Ik heb den zelven zoo als die in den algemeenen inhoud der *boeken* gelezen wordt, er hier boven geplaatst.

Honozius / dien hi tlant liet/
Eenen Graue/ die Gilde hiet.
Dese twee bzoederen seherlike
Ontfingen tHoemsche keyserike
Int jaer ons Heren / wet bozwaer /
Twee min dan ·CCCC· jaer /
Eñ regneerde/ alse wijt bernamen /
·xiij· jaer beede te samen.
In derre twier Keysers tiden
Ghebiel suic ozlogen eñ striden /
Alsic d hier beschriuen sal.
Ghilde/ dien Honorius beual
Affrike te berechtene /
Settem jegen recht te bechtene /
Eñ settem mede oec indien /
Dat hi sinen Here wilde ontien
Affrike jegen sinen heet;
Want hi Theodosiuse doot weet /
Alse een ongetrouwe / een fel;
Maer sijn bzoeder Masseel
Ne wils niet mettē bzoeder bliuen /
Noch sinen rechten Here verdziuen;
Maer ontfoer hem saen ginder /
Eñ liet hem sine ·ij· kinder /
Eñ es gebaren in Ytale.
Ghilde vernemet altemale /
Dattem sijn bzoeder eest begeuen /
Eñ sire kindere daer sijn bleuen /
Eñ slouch die jongelinge doot
Inden tozne moede groot.
Honozius heeft dit verstaen /
Eñ sendde sijn here saen
In Affrike / eñ beual
Massayele sijn here al /
Die gerne bestont sulke sake /
Omme siere kinder wrake /
Eñ sochte den bzoeder int lant /
Alse sinen doodslegen biant.

Daer

Daer hi henen mettẽ here trac
Ghevieĩ hem/ dat hi sach/ eñ sprac
Hermiten/ moenken in enen woude/
Die honger/ hitte eñ groet coude
Daer dogeden/ om ons Heren minne.
Hem dat hi met nerensten zinne/
Datsi mettem wilden daren/
Eñ hem met haerre heden bewaren.
Den lesten ghevat hi hem dat.
Selue dapste hi/ eñ dat
Onsen Here mettem tsine mede/
Eñ beiagede met siere bede/
Eñ bider heileger kinder daget/
Dattene God so heuet verhoget/
Dat hi wan ter seluer tijt/
Sonder berhten zeghe eñ strijt/
Eñ wrake siere kinder dozt
Sonder lose quade mozt.

Vanden verradere Ghilden. II.

Ghilde hadde dozloghe siene
Onder Romeine eñ Barberiene/
Haddi ·lxx· dusent man;
Die broeder sochtene nochtan
Met ·b· dusent man alleene.
Quer heide/ struuc eñ steene/
Vp eene ribiere quaemsi tesamen/
Dse Ardalioen hiet bi namen.
Nu was die toegane daer so ynge/
Dat Massanel ontsach de dinge/
Eñ hadde gerne achter getrect;
Alse die lieuer te bechten mect
Vpt slichte beit/ mocht hẽ gescien;
M' die nacht quam vp mettien/
Dat hijs niet en conde vulbringen.

Hi en sijn volc slapen gingen/
Esi heuet S' Ambrosius versien
Snachts/ in sinen slaep/ mettien/
Die nychtinge was doot te bozen.
Hi sach/ waer die Here vercoren
Eenen stoc jndie hant drouch/
Optie erde stac hi/ eñ slouch/
Eñ wijsdem/ waer hi woude/
Dat hi zeghe berchten soude.
Hier! hier! spzac hi dziewaerf.
Massayel/ dient wel bedaerf/
Peinsde/ wat bediede dat/
Eñ peinsde/ dat hi hem die stat
Wisede/ waer hi berchten soude/
Waert/ dat hi zeghe winnen woude/
Eñ dat hi dziewaerf seide mede:
Hier! dat meende daer ter stede
Te berchtene opten derden dach.
Dus bat hi Gode eñ lach
Met sinen moenken in sijn gebet
Coten derden daghe/ eñ iet/
Eñ wart sinen biant jegen/
Diene al omme hadde belegen.
Die ghene/ die jn den bozwijch twaren/
Alsi op hem quamen gevaren/
Alse hise gemoete jnden dale/
Spzac hi hem an vziendelike tale;
Maer die vaenedzagere quam bozen/
Eñ spzac ouerdaet eñ tozen/
Eñ trac te wighe jndie liede;
Maer niemen vanden andzen diede/
No van ridderen/ no van knechten/
Ne hadden herte omme berchten.
Mettien Massayel daer slouch
Hem/ die die vaniere drouch/
Omme sine tale onwerde/
Indem aerm mettem zwerde/
So dat hem haerm entsanc scierc/

Eñ liet ſinken die hantere.
Andere ſcaren / die achter quamen /
Alſi saghen / eñ bernamen
Den dan ter neder vallen /
Waenden ſi / dat al met allen
Die bozdſte ſcare ware bp gegeben /
Eñ / omme te behoudene haer leuen /
Gauen ſi hem bp / die leuen wilden /
Eñ ſtaken tſcerpe bp banden ſcilde /
Eñ quamen alle ſonder fel
Inder genaden Maſſayel.
Entie Barbariene die daer waren
Met haren ſcilden / inder ſcaren /
Waren alle ondaen dan dare /
Eñ bloen nb hare / nb dare.
Gylde quam in ſulker bzucht /
Dat hi hem ſette ter vlucht /
Eñ viel in een ſcip dapperlike /
Omme te rumene Afferike ;
Maer dat en holp hē niet een twint ;
Want hem was jeghen die wint
So ongier eñ oec ſo ſcaerp /
Dat hine weder ant lant waerp /
Eñ hi oec te ghere ſtonde
Afferike niet gherumen en conde /
Dat hi dan ſteden te ſteden vlo ;
Doch meſſielt hem alſo /
Dat hi ane die ſelue baert
Met eenen ſtroppe berwozget waert.

Hoe Archadius verraders ſtoruen. III.

Maſſayel vi derre ſake
Ghewan an ſinen bzoeder wzake /
Eñ bergat ons Heren gaue /
Die hem ſijns vlants dus halp aue /

5 Eñ

Eñ verhief hem int ghevaḷ;
Want hi vergat der moenke al/
Die hem holpen metter vede/
Dat hi quam ter diere hoochede/
Eñ dedem pine eñ verdziet.
Oec en ſpaerde hi die kerke niet/
Eñ wart doz fier in ſine wozt/
Hier omme ſo wart hi vermozt.
Omme datmen videſen leere/
Dat God maert den aermen Here/
Eñ werptene neder onderboet
Weltijt/ ſo hijs niet ghemoet.
Dus ſtont in Honoziuſ rike
Gallen/ Ytaḷe eñ Affrike/
Eñ tRoemſche rike hilt in Weſten.
Sijn vzoeder Archadiuſ hilt de veſten
Van Grieken eñ van Ozient/
Die hadde Kuſijn gheſent
Met ridderſcape indier vederuen/
Die pijnde/ hoe hi mochte ontheruen
Den Keyſer/ eñ Here vliuen;
Maer hine mochtſ niet vuldziuen;
Want die ridders ſonc eñ out
Warens haren Here hout/
Eñ alſtem alſo geſciede/
Dat Kuſijn eñ ſine liede
Te Conſtantinoble vinnen quam/
Eñ dat Archadiuſ vernam/
Quam hi ter pozten hẽ teeren/
Omme te willecomene die Heren.
Teerſten dat ſi den Keyſer ſaghen/
Ne wilden ſi hem niet vlagen
Dat ridderſcap ouer Kuſine/
Noch oec wzoegen ſtilleſine/
Dat hi den Keyſer was onhout;
Maer ſi ſloughene met gewout/
Eñ wzaken/ daer hi toe ſach
Voer ſine ogen/ vpdien dach.

Alſe dus Kuſijn was verſlegen/
Settem een ander daer ſegen/
Die bi namen hiet Gainas/
Eñ meeſter gemaket was
Van Keyſer Archadius here/
Doe hi ghevonde ſonder were
Den Keyſer/ eñ hine ontliue/
Eñ hi ſelue Keyſer bliue;
Doch datmen die dinc vernam/
Eer hi deſ te houede quam/
Eñ was vp hem gepzoeuet claer/
Doe was hi onthouet daer.
Naer ſine doot niet arde lanc/
So quam/ met eenen here ſtranc/
Van Cyten Coninc Koylus
Vpten Keyſer Archadius/
Alſe diene te verdziuene mert/
Eñ eſ auer die riviere ghetrect/
Die Hyſter bi namen heet/
Eñ es een aerm/ alſemen weet/
Die vter Ovnouwen coemt/
Entie men in latijn ſo noemt.
Die quam met ongetelden here
Eñ doz reet/ alſonder were/
Cracien eñ aergeret al
Beede vp berch eñ jnt dal/
Dat van Grieken eſ een deel.
Mettien biel hi al gheel
Met ſinen here boerdie ſtede/
Te Conſtantinoble/ eñ dede
Sinen here logieren daer/ vp dat
Te winne die keyſerlike ſtat.
Archadius eñ ſijn volc mede
Setten ane Gode hare vede/
Dat hi die ſtat moete quiten
Van den ongevuerden Syten/
Eñ God heeft ene daer gehozt/
Eñ ſendde ghinder bozdie pozt

Ouder die Syten een ongeweder/
Dat hare lijtsen bieten neder/
Eñ blexeme eñ donder so groot/
Dat die Syten slouch te doot/
Eñ verbzande ghene here
Enten Coninc/ sonder were.
Dus waren die heidine ghescent/
Eñ dus heuet God troest gesent
Den Keyser/ omme dat hi hē helt
Getrouwelike andie Gods gewelt/
Eñ hi ghevoot oec naden vader
Die mameríen alle gader
Entie afgoden te vzevene mede/
In elc lant/ in elke stede.
Hier laten wi banden Keyseren vliuen/
Eñ sullen noch meer van hē scriuen
Hier naer/ alst tijt es eñ stonde.
Nv sullen wijs v geven conde/
Wie waren die heilege liede/
Die alse dese dinc gesciede/
Berechten die heileghe kerke
Met leringen/ met goeden gewerke.

Van sente Janne Goudijnmont. IIII.

In des selues Keysers tiden/
Daer wie die jeesten af ouerliden/
So was sente Jan Guldijnmont/
Diemen also hiet tier stont/
Omme dat hi spzac also scone/
Bet dan jemen onder Keysers crone.
Dese was van Antyochen gevozen/
Ente Bisscoppe gecozen
Te Constantinoble indie pozt/
So scone waren sine wozt/
Datse niemene versconen en conde;

Maer

Maer ſijn begripen was ene wonde/
Dullen rieſen die clerken hjeten/
Enter clerken leuen lieten;
Want hi pzoeuede openbare/
Dat die paxe onwerdich ware/
Datmen hem boer eneghen Here/
Soude biden pzieſter doen eere/
Dſe niet alſo wilden leuen/
Alſe bander kerken es wt gegeben.
So reine was hi banden liue/
Eñ ſo onſculdich ban allen wiue/
Dat hi al ontſinnet dochte
Welken tijt/ dat hi weten mochte/
Dat enerhman dede dozper dinc/
Dieder crunen ane ginc/
Eñ omme dat hi hem daer bi
Dies int herte kende bzi/
Was hi elken man te zwaer/
Dſe den bzouwen ginc te naer.
Te ſcaerp dochti in deſen dingen/
So dat hi den jongelinghen
Houerdich hiet weſen eñ ſier;
Want hi doz zwert ne geen/ no bier/
Noch battere af mochte comen naer/
Sone liet hi te ſpzekene waer.
Alſe hi Biſſcop was verheuen/
Hilt hi hem in een ſier leuen/
Alſo dat ſulken dochte das
Fierre/ dan betame was;
Want hi bele clerke ontſette/
Die hem niet en hilden bi wette;
Want hiſe wilde maken bzoet.
Dſes ſeiden ſi/ dat hi ware verwoet/
Eñ haettene allegader/
Eñ hildene niet alſe ouer bader/
Eñ hier mede eñ om andere ſaken
Quetſten ſine in achterſpzaken/
Eñ ſeiden/ dat hem ware

Alrehande boïc ommare;
Want hi met niemene eten woude/
No ghedogen/ dat jemen soude
Eten te sinen maïe/
Eñ dit was eene ware taïe.
Doch wat somen dan hem spzac/
Altoos omme gene dinc hi bzac
Sijn heilleghe leuen min/ no mere/
Eñ hine spaerde Vzouwe/ no Here/
No ghenen edelinc/ indien daghen/
Hoe hoghe dat hi was dan maghen.
Want Eutropius des Keysers raet/
Die dede den Keyser doen quaet
Eene wet maken jegen die clerke/
So wie so bla jndie kerke/
Dat menne danen met gewoude/
Waer hi mesbadich/ trecken soude.
Niet langhe daer na so gesciede/
Dat Eutropius onder ander liede/
Jndie kerke blo doze baer;
Want die Keyser was hem zwaer/
Daer hi biden outare lach/
Eñ tgheent sente Jan bersach/
Maerti dan hem een sermoen/
Eñ begrepene jndit doen;
Want hi maken dede die wet/
Diene binc in hare net.
Oer hietene die Keyser daer baen
Eñ sijn houet aue slaen.
Dese Jan bekeerde bele liede/
Banden heidijnschen diede/
Eñ gaf gheit omme sulke sake/
Datmen die mamerien bzake.
Hi bekeerde bele Arriane/
Eñ dele Syten bzochti ane/
Dat si dat heidijnscap ontgingen/
Eñ kerstijnheit ontfingen.

Van ſinen miraclen mee. V.

Enen ongelouegen man gheſel/
Dat hi wart gelouende wel/
Bi ſente Janne Goudijnmonde/
So dat hi cume bekeren conde/
Sijn wijf/ omme dat hi gerne woude/
Dat ſoe mettem bliuen ſoude/
In gherechten huwelike.
So dat ghebiel in eene weke/
Dat ſoe ginc met haren man
Coten ſeluen ſente Jan/
Opdat ſoe dan ſiere hant name
Met haren man Gods lichame:
Doch dzouchſoe donreine ſacrament/
Daer ſoe hare eerſt an adde bekent/
Dat haer pape hadde beleſen/
Doe ſoe ongelouech hadde geweſen/
Met hare/ eñ gaeſt haren ſoncwiue.
Aldaer ontſinc die keytiue/
Gods lachame dan ſente Janne/
Eñ gebaerde alſo nochtanne/
Dat ſoene nutte; maer datſ bleuen/
Soe heeftene haren ſoncwiue gegeben/
Eñ nam dat bzoot vermalendijt/
Dat haer pape hadde gewijt/
Eñ/ alſoet ſtac in haren mont/
Wart een ſteen ter ſeluer ſtont.
Mettien ſo biel ſoe aldare
Te ſente Jans boeten dan bare/
Eñ ſeide dan wozde te wozde
Hare zonde eñ hare mozde/
Eñ togede oec ghenen ſteen/
Dien ſach an menech een/
Dien leidemen wel/ eñ hiltẽ daer
Langen tijt eñ menech jaer.

Dese Jan/ alsic seide ere/
Diene spaerde Vrouwe/ na Here/
Keyser/ nochte Keyserinne/
Bisscop/ na clerc doz gene minne;
Hine begreepse sere eñ sware/
Mesbaden si iet openbare.
Hier omme hieten si desen
Een sere fel Bisscop wesen/
Eñ wozden hem gehat ban zinne
Eudoxia die Keyserinne/
Entie Bisscoppe/ entie clerke/
Eñ wart gesteken wt sire herke;
Maer die gemeente banden lieden/
Die dat algader weder rieden;
Want sine benden heilech eñ goet/
Dzeuen so groot ouermoet/
Dat menne weder/ wien ieet af lief/
In sine kerke met eren berhief;
Doch sinen zin/ noch sinen zede/
Noch sine grote omoedichede
Ne liet hi altoes wiken niet/
So datmen ander waerüen berstiet
Te Constantynoble/ bter stede;
Maer altehant onse Here dede
Miraclen so groot ban erdbeuen/
Datsi waenden laten lieuen.
Doe seiden die bander stat:
Dattem onse Here dede dat/
Omme dat si om sine rechterhede
Den Bisscop staken bter stede/
Eñ hebbene weder gehaelt met eren
Beede die mindere metten Heren.
Sente Epiphanius deylege man/
Die was segen hem norhtan/
Die Bisscop was ban Salaminen
Beede met rade eñ met pinen/
Eñ alse hi tsoïc hē sach so hout/
Eñ om hem dziuen angedout/

Ghine

Ghinc hi te scepe metter baert/
Eñ wilde thuus te Cypzen waert/
Eñ ontboot Janne bptie stat:
Ic hope sekerlike dat
Dattu geen Bisscop steruen en sout.
Jan/ die jn sine h'te was bout/
Ontboot hem weder altehant:
Ic hope/ dattu jndijn lant
Nemmermeer en heres niet.
Eñ beede die dinghe sijn gesciet;
Want Epiphanius staerf inde baert/
Daer hi boer te Cypzen waert.
Eñ Jan wart derdewaerf berdzeuen/
Eñ leedde in ellenden sijn leuen/
Daer sidert omme/ in corten dagen/
Te Constantynoble gesciede plagen.
Dese Jan maecte bele bouke/
Daer ic somege bloemen assouke.
Nadien dat ic tgeloue kinne/
Dit es doget eñ cracht dan zinne/
Voer Gode eerkelic te gebzoedene/
Eñ bozdie wereit hē te hoedene.
Dits een goet/ dat geen man/
Diet heuet/ berliesen can;
Ghesaynde sat eñ mogenthede
Dat beneemt sierheit eñ onbrede.
Dje rike waent datmen pzijsen/
Alsemne mettē bingre wiset/
Dat dat si eere eñ lof.
Neent/ niet dat doet al of;
Hets al lieghen eñ smeeken/
Dat si nyghen eñ streeken/
Dats algader omme dat goet:
Wiltu hier af wesen bzoet/
Mac di aerm eñ pzoef dan/
Of di jemen lachtren can.
Die di meest pzijsden/ sullen di scuwen/
Eñ dinen lachter met berwuwen.

Alſe een van ſinen viant hoꝛt
Seggen enegerande woꝛt;
Eiſt eerachtech / ſone wil hi niet
Ghelouen / dattem ef geſciet;
Eiſt quaet ſo maet weſen waer.
Dies ſijn die ogen ſelden claer /
Die verdonkert ſijn van vinnen /
Of met nide / of met minnen.
In wille niet dat enech man
An hem ſeluen gepꝛoeuen can /
Dat hi vaſte minne dꝛaghet
In hemelrike / wat elc man vꝛaget;
Want alſe eenen die minne trect
Al aerbeit enneſ niet gemect /
Al dat onſ zwaer eſ / waer onſ clene /
Hadden wi vaſten wille alleene;
Want die Gode met h'ten mint /
Allen aerbeit / die men vint /
Alquame hi an hē met gewout /
Die minne Godſ maket al cout.
Hetſ groot verlieſ / datm̄ wel ſeget /
Eñ men niet der doget pleghet.
Dat pꝛiſe een hetlech leuen /
Weldoen eñ alſe zondaren veuen.
En weet niemen / eñ men leret node /
Wat goede het eſ genoegen Gode.
Hine ſochte nemmer der werelt loſ /
Die de vꝛome wiſte hier of.
Ghelooft mi / dies enneſ ghene doget
So cleene / die ghi verlieſen moghet
Voer Gode ten ſonneſten ſtanden;
Want hi ſal onſe zonden
So ſcaerpelike trechen voꝛt /
Dat na weder gepeins / noch woꝛt
Sal daer mogen achter blijuen.
So doꝛren wi coenlike ſcriuen /
Dat hi die cleene weldaden al
Groot eñ hoghe mechen ſal.

Yetſ ſwaerre ꝑine eñ meerre berſte/
Dat anſrijn dan Jheſum Kerſte
Ce berliesene ten jonrſten daghe/
Dan eſ aldie heïſche ꝑlaghe.

Van ſente Donate. VI.

Wi binden ieſende aldus
Cien tiden/ dat Archadius
Eñ Honorius Keyſeren waren/
Dat doe ghinghen bele maren
Ꝑ enen Biſſcoꝑ/ hiet Donaet/
Die was dan wel groter weldaet.
Een drake ſo was in ſinen tiden/
Die man/ no beeſte en liet liden
In eenen weghe/ daer hi lach.
Alſe beeſten leden/ daert menich ſach/
Die berſlant hi/ eñ beet/
So dat die Biſſcoꝑ daer leet/
Daer lach dat onreine dier/
Entie beeſte ongier
Gapede ꝑhem tien ſtonden/
Alſe diene gerne hadde berſlonden.
Donaet ſeinde hem tier ſtont/
Eñ ſpuwede den drake inden mont/
Eñ hi biel bꝑdie ſtede doot.
Die biant/ hi was ſo groot/
Dattene ·xbi· offen met gewelt
Cume geſlepen coſten bꝑt belt/
Daer hi te ꝑuluere was berdzant;
Want hi anders aldat lant/
Ontreint hadde met quader lucht/
Dieſ die liede hadden dzucht.
Cien ſeluen tiden ebwi berſtaen/
Was oec mede ſente Epꝑhaen/
Biſſcoꝑ te Cypers in Salamine/

Die sente Janne dede pine/
Die gheheten es Ghuldijn mont/
Alsic hier boren maecte cont.
Ce sinen graue bzinctñ gebonden
Dese lieden noch tesen stonden/
Die den biant hebben jn/
Eñ si comen jn haren zin.
Dan herten was hi so milde/
Dat hi al tsine geben wilde/
Men gaf hem dicken gelt eñ scat/
Eñ altemale gaf hi dat
Den aermen nb daer/ nb hier/
Dies dalch hem sijn tresozier;
Want hi bzuchte dat de kerke/
Niet ne soude ebben/ na de clerke.
Nb quam een ten tresotiere
Met enen zac buï penninge sciere/
Eñ gaf hem tgene/ eñ boerdane/
Noch en liet niet te berstane/
Wie hi ware/ of wanen hi quam/
Die so dese dinc bernam/
Hilt dit ouer miracle groot/
Dat God daer sende tsire noot.
Noch een wonder gebiel hẽ mede/
Hi quam ridende teere stede/
Daer aerme waren eñ wildẽ honen/
Deen geselle ginc bidden eñ cronen/
Eñ dander maectem den doden:
Die bidde bat te sinen noden/
Ephisaniuse/ daer hi leet/
Dat hi hẽ gaue gelt/ of cleet/
Daer hine mede bzochte ter aerde/
Dies bat hi sere eñ mesbaerde.
Die Bisscop quam weder ter stede/
Eñ dede boze hem sine bede/
Dattem God moeste beraden/
Beede ruste eñ genaden/
Eñ hi gaf hem dan sinen goude/

Daer

Daer hine mede grauen soude/
Eñ troostene/ eñ sprac mede:
Vrient! laet dine serichede.
Wen mach met screiene/ sonder waen/
Niemen doen bander doot vp staen.
Die doot en machmen scuwen niet.
Alse Ephisanius danen sciet/
Gaet dander sinen geselle steken/
Eñ beganstem dus an spreken:
Stant vp/ wi sullen met dire pine
Heden vzo sijn inden wine.
Om niet hi nopede/ eñ trac;
Want dander nēmermeer wozt en spzac.
Als hine doot siet loept hi saen
Naden Bisscop Epyphaen/
Wenende dat hi genade/
Dat hi den Bisscop vpstaen dade.
Epyphanius troeste den anderen/
Eñ hietene danen weder wanderen/
Hine berwerte den doden niet:
Dats wanic bidi gesciet/
Ombat ons Here niet en woude
Datmen met hē spotten soude.

Van sente Martijns doot. VII.

Inden tiden dat zalichlike
Berechten tKoemsce keyserike
Archadius eñ Honozius/
Die kindere Theodosius/
In haren vijften jare vleef doot
S' Martijn/ die Here groot.
Sine doot eñ sine vite mede
Bescreef met groter wijshede
Seuerus Sulpicius.
Van sire doot seget hi aldus:

Martijn

Martijn wiſte eñ kende/
Lange te bozen ſinen ende
Eñ ſeide ſinen jongren mede
Sine daat/ ſinen langen bzede.
Alſo dat hi heeft bekent/
Dat in ſijn biſdoem een couent
In eene kerke was in werren
Daer waert wilhi/ ſonder merren/
Eñ daer maken pays eñ bzede/
Eñ ſtaerf in ſulke zalichede.
Hine liet ſijn bozren niet bidi/
Al was hem ſijn ſteruen bi.
Hi boer henen jn gere ſtede/
Eñ bele ſiere jongren mede.
Daer hi trac bi ere ribiere
Sach hi bogelen dan dier maniere/
Dat ſi doken int water neder/
Eñ doe quamen ſi bp weder/
Eñ bzochten bp biſſcen tien ſtonden/
Die ſi gierlike berſtonden.
Dit es/ ſpzac hi/ daer tehanden
Eene ghelike dan bianden;
Want ſi laghen eñ baen
Die dulle biſſce/ eñ eten ſaen;
Noch ſine connen hem ſo geladen/
Dat ſi haren buuc berſaden.
Mettien heet hi alle die ſcaren
Metten wozden/ die machtech waren/
Dat ſi dat water begauen/
Eñ ſi henen gingen ſcauen
In woeſten lande eñ jn dzoghen/
Omdat God daer wilde toghen/
Dat hi den bogelen mochte gebieden/
Die den biant dzeef bten lieden.
Alle die bogelen te ſamen

Dzlof

Vs. 32 bianden] *Vincent.* heeft: *Forma hec demonum eſt.*

Ozlof andie riviere namen/
Eñ so ten dzogen lande saen/
Daerse Martijn henen hiet gaen.
Dies daer menech hadde wonder/
Diet anesach besonder.
Martijn quam te gere stede/
Eñ maecte daer den bzede/
Eñ bzocht al in goeden staet:
Nu hiet ghene stat Condaet/
Daer hem ane quam die doot/
Daer hi hadde wille groot.
Thuus so quam hem de rede/
Eñ hem saelgierden alle de lede.
Sine jongren riep hi al/
Eñ seide: dat hi saen sterven sal.
Doe wozdsi wenende alle gader
Eñ seide: wien laetti ons? Vader!
Waromme wildi ons begeven?
Wie sal ons helpen na dijn leven?
Alse du onse herde best doot/
Wie sal ons helpen uter noot?
Wi weten wel/ die herte dine
Begert met Gode te sine;
Maer dijn loen en mindert niet
Al wozde dijn lijf gelinget jet.
Doe wart hi beroert daer mede/
Alse een die bul der ontsarmechede
Altoos bloyede in onsen Here/
Eñ spzac aldus/ wenende sere:
Here God! lieue Here mijn!
Oft ic noch den volke dijn
Nutte dem eñ ozbare/
Doe so els die sake bare/
Der pinen willic niet ontflien;
Maer dijn wille moet ghescien.
Behoet/ Here! eñ berbozghe/

Die

Vs. 81 berhozghe.] Onze Dichter heeft hier weder-

Die ghene / daer ic bozen sorghe.
Dits een onberwonnen man /
Dien de doot berbaren en can /
Noch die aerbeit der berladen /
Eñ settet aï in Gods genaden.
Al tach hi zier dus inden rede /
Dies te min hi niet en dede
Sine weldaet / niet te min
Altoos dat hi Gode in sinen zin.
Sijn edeï bedde was openbare
Asschen / ghemuï eñ eene hare.
Sine jongren hem sere baden /
Dat hi dogede boz genaden /
So bele / datmen stro bzouch
Een lettel onder hē eñ niet genouch.
Neen / spzac hi / dan betamet niet /

Dat

wederom een woord gebruikt, dat by KILIAEN in die beteekenis niet gevonden wordt. **Berbozghen** zal hier beteekenen *servare*. — Het latijn van *Vincent.* heeft alleen: *Hos vero quibus timeo ipse custodias.* MAERLANT heeft hier dus het woord *custodire* vertaalt door **behoeden** en **berbergen** / d. i. *verwaren*, zoo als oudtijds voor ons hedendaags *bewaren* gezegd wierd.

Vs. 97 **betamet**] Hier heeft *Vincent. Non decet christianum nisi in cinere mori. Ego si aliud exemplum vobis relinquo ipse peccaui.* Het eerste **messe** beteekent hier dus *asch* of *vuilnis.* — En is het *Ned. Sax.* MESS, heden nog in gebruik. Zie *Brem. Nieders. Wörterb.* in v. — Onze Dichter was genoodzaakt in de vertalingen, die hy maakte, dikwijls alle tongvallen, om het rijm te gebruiken, volgends zijn eigen zeggen in het *Leven van den H. Franciscus* HS. alwaar ik leze in de *Prologhe*:

Die dit dietsche sullen lesen
Dat si mijns genadich wesen

Ende

Dat den herstijn dat geschiet
Dat hi sterue/ dan in messe.
Ic mesdoe selue/ eñ messe
Willict in andren exemplen togen.
Met handen beede eñ met ogen
Sach hi te hemele waert almeest.
Sinen onberwonnene geest
Wildi van bedingen niet ontladen/
Eñ alse hem die papen baden/
Dat hi hem terziden here/
Omme hem te rustene te mere
Neen/ spraet hi/ broederen! laet geschien/
Laet mi meer te hemele sien/
Dan neder ter erden waert:
Dat die gheest/ daer hi begaert/
Vrilike te Gode tide.
Doe sach hi neben siere zide
Den duuel staen harde naer/
Eñ seide: wat doestu daer?
Bloedeghe beeste! dune bindst an mi
Niet dat te mesgripene si;
Abrams schoot sal mi ontsaen.
Mettien liet hi den gheest wt gaen/
Dat seiden si/ die stonden daer/
Dat sijn anschijn wart so claer/
Alse oft hi openbare

Vander

Ende leſen ſire in ſomich woort
Dat in her lant es ongehoort
Men moet om de rime ſouken
Meſſelike tonghe in bouken
Duuts dietſch brabants vlaemſch zeeus
Walſch latijn griex eñ hebreeus
Om vraij te houdene rijm eñ zin.

Het tweede **meſſen** is om 't rijm hier voor *miſſen. errare.*

Vander doot verresen ware/
Eñ alsijn lijf al vloot
Sonder smette clene/ of groot.

Hoet Seuerijn van Coelne wiste. VIII.

Te desen tiden S' Seuerijn/
Was te Coelne vpten Rijn/
Bisscop eñ was een heilech man.
Vp enen zonnacht so waest dan/
Te mattijntide/ dat Martijn staerf/
Seuerijn quam ter seluer waerf
Te mattinen/ eñ ginc na sine zede/
Visenieren die heilege stede.
Ter seluer tijt hozdi scone/
Dje inglen singen inden trone/
Daer S' Martijn dede sinen ende.
Sinen Coerbisscop riep hi gehende/
Eñ bzagede oft hi den zanc
Hozde enter ingle geclanc?
Vander seide: neen ic/ Here!
Doe seidi: nu pijndi sere/
Hoze nauwe eñ stant vp dinen staf.
Hi rechte den hals/ eñ ozen hi gaf;
Maer cleene/ no groet eñ hozdi das/
Ic wane hijs cume werdich was/
Te hozne sulken soeten zanc.
Ter erden vielen si eer iet lanc/
Beede te samene/ eñ baden
Gode doz sine genaden/
Dat hi dat hozen moeste mede.
Doe stonden si vp daer ter stede/
Eñ dede bzagen den Archidiaken/
Sech/ hozedstu nach enege saken?
Ja ic/ spzac hi/ ene scare
Kechts oft inden hemel ware;

Maer

Maer ic en weet niet wat si/
Ic segt di/ sprac hi/ hore na mi:
Die Bisscop van Cours M'tijn/ mijn Here/
Die es nv doot min/ no mere/
Eñ dinglen boerne snden trone/
Met zange biermaten scone/
Entie duuel metten sinen/
Quam hem an/ eñ wildē pinen
Hem te houdene; m' hine mach
Ane hem niet binden/ dattē toelach.
Hier omme was hi hē te verre/
Dus sciet hi danen confuus eñ erre.
Inden seluen tiden mede
Was te Meilane/ indie stede/
Sente Ambrosis/ die dit sach
Vpten seluen zondach/
Dat ic v hier sal tellen.
Hi stont met sinen gesellen
In sine kerke/ eñ seide messe.
Hi/ die lesen soude die lesse/
Viach/ dat hi niet wech ging/
Eer dat hem wijsde die dinc
Te anebane die heilege man.
Vpten outaer leende hi dan
Sente Ambrosius voz hē allen/
Eñ es in enen slaep gevallen.
Hem en dorfte niemen wecken/
Noch oec viden clede trecken;
Maer eic veidde/ eñ sach
Cote dat naer was middach.
Doe spraken si an hē/ daer hi staet/
Eñ seiden: Here! die tijt gaet.
Heet/ datmen lese dit geles;
Want dit volc al moede es/
Dat nv antbeit hier vort.
Ambrosius hem saen antwort/
Eñ seide: nv hout dinen moet;
Dit slapen was mi harde goet;

Want God heuet mi besonder
Ghetoget miracle eñ wonder.
Wet dat ic den broeder mijn/
Dats van Tours sente Martijn/
Die te nacht bersciet boz dage/
Grauen halp/ alsonder saghe/
Eñ mi gebzac een capiteel/
Dat ic niet bullas geheel/
Dat ghi mi wecket also saen.
Met wondere wozden si bebaen/
Eñ mercte tijt/ dach eñ bre/
Eñ bonden waer die auenture:
Dat hi des dages was/ sonder waen/
Daer Martijn was ter erden gedaen;
Nochtan saghen jndie kerke
Sinen lachame tsolc entie clerke.

Wat Seuerus sach van sire doot. IX.

Seuerius Sulpicius/
Die screeffer af mede aldus
Cote sinen bzient Aurelianen/
Hi seget: mi quam een bisioen
Te bozen alse sente Martijn staerf/
Ic hadde geweent/ alse mi bedaerf/
Om mine zonden; maer anden dage/
Na mijn weenen/ na mine claghe/
Es mi een winken ane comen/
Alst dicken wilen doet hem somen.
Eñ so sie ic boz mi staen/
Sente Martijne selue saen.
Met cleederen wit eñ diere/
Sijn anschijn geleec den bare/

Vs. 14 bare] L. biere. *Vincent.* heeft: *vultu igneo.*

Sijn ögen alſe ſterren claer
Eñ puerperijn ſijn haer.
Dat ichene cume ane ſien mochte:
Doch kendichene / alſ mi dochte /
Hi loech bp mi met ſoeten monde /
In ſine hant haddi tier ſtonde /
Enen bouc inden ſeluen abite /
Dien hi ſcreef dan ſiere bite /
Ic neech / eñ cuſte ſine knien /
Eñ alſo / alſe wi noch plien /
Hebbic ſine benedixie gebeden /
Eñ hi leide ter ſeluer ſteden
Sijn hant bp mijn houet ſoechte /
Alſic mine wozt bulbzochte /
Die ter zeiningen beſtaen /
Saghic in ſine ogen ſaen /
Eñ jn en mochte niet werden ſat /
Bp hem te ſiene te diere ſtat.
Mettien bpwaert jndie lucht /
Ontfoer hi mi met groter blucht.
Inden hemel / eñ daer na eer ſet lant /
Saghic bpbaren den ſeluen ganc
Sinen jongre / dan leuene groot /
Die mede niewinge was doot.
Doe wildic bolgen ſc aerm ries /
Eñ wilde mi bewinden dies /
Wardic in wake omme dit doen /
Dus wardic bzo om dit biſioen;
Maer daer quam jnder wilen /
Een jongelinc / die ſonder ghilen /

45 Ons

Vs. 28 alſic] Hier zoude ik lezen: alſ hi ſine wozt. Martijn ſpreekt den zegen over Severus Sulpitius, dus is hier niet Sulpitius de ſpreker. Het latijn heeft: *Cumque inter benedictionis verba ſolennia familiare illud ori ſuo crucis nomen iteraret.*

Onſ ſelue met goeden moede:
Dat doot ware Martijn de goede
Eñ dat twee moenken te Tours quamen /
Die de mare bzochten te ſamen.
Doe ginc mi die rouwe ane /
Eñ mi ontfielen oec die trane /
Eñ al noch bzient / ſonder waen /
En willic ghenen trooſt ontfaen.
Dieſ willic / alſe bzient getrouwe /
Dattu deels an minen rouwe;
Nochtan wetic wel al bloot /
Dattu en heues geens wenens noot;
Want hi de werelt heuet verwonnen
Eñ gecroent ſit bouen der ſonnen;
Nochtan canic mi in ghenen dingen
Van weennene jet bedwinghen.
Hem biddic altoos met genende /
Dat hi mi ſine benedixie ſende /
Omme onſe aerme zondaren.
Sente Martijn was out ban jaren /
Alſe hi ſtaerf ·lxxxi· jaer.
Biſſcop haddi geſijn boerwaer
·xxi· jaer met eren /
Eñ ſtaerf int jaer ons Heren /
Alſemen ſcreef / gelouets mie /
CCCC· jaer eñ daertoe bzie.

Hoe ſente Ambroſis die zieke genas. X.

Int jaer / na ſente Martijns doot /
Staerf Ambzoſis / die Here groot /
Die Biſſcop was te Meilane /
Entie ſegen die Arriane
In Italie hilt groot gebecht /
Om der heileger kerken recht /
Eñ hem bede menege pine

Die

Die quade Keyserinne Justine/
Omme dat soe Arriane was.
Sine bitè/ alsict las/
Bescreef sente Paulijn/
Daer vele dingen afbeschreuen sijn
Inden bouke hier te vozen.
Dese beheerde/ alse wijt hozen/
Sente Augustine/ die adde gewesen
Te vozen burgere/ alse wi lesen;
Daer die herke af heuet heden
Vele leringen/ in vele steden/
Sijn leuen was aldogeden dui.
Dese Ambzosijs/ wie so was dui/
Wildi hozen sinen raet/
Hi maertene goet/ al was hi quaet.
Die metten biant was beseten/
Quam hi te hem/ hi deets hē vergeten
Den biant/ eñ verdzeuene al/
Alsic v hier naer teilen sal.
Het was een man die Pzobus hiet/
Hem dede die biant groot verdziet;
Want hi tozmente sijn kint.
Sente Ambzosijse heeft hijt ghesint/
Eñ wanneer et quam te Meilane/
Sone quam hē niet die biant ane;
Eñ alst dan quam buter stat/
Voer hē die biant in sijn bat/
So dat de biant wart beswozen/
Twi hi den kinde dade tozen/

Alst

Vs. 16 burgere] Wat dit woord beteekent, zegt ons KILIAEN in zijn *Append. peregr. Diction.* in v. Hier ter plaatse wil onze Dichter er niets anders door te kennen geven, dan dat Augustinus een *heiden* geweest zy. — Welke beteekenis ook wel de oorspronkelyke schijnt te wezen. Zie over de afleiding van dit woord, MENAGE, *Diction. Etym.* v. BOUGRE.

Alst buten Meilanen ware?
Doe seidi al openbare:
Dat hi Ambrosiuse ontsaghe/
Eñ hi bidi te bliene plaghe/
Alst hint ware te Meilane/
Eñ hi hem weder dan quam ane/
Alst quame buten der stede.
Een ander hint was daer mede
Beseten banden biant/
Daer sente Ambrosis bp leide de hant/
Eñ verdreef den biant dane.
Daerna cortelike quam hē ane
Een ruel/ eñ dat hint bleef doot/
Die moeder naemt bp haren scoot/
Alse die jnt geloue was goet/
Eñ so henen metter spoet/
Eñ leit bpt bedde/ daert doe plach
Te rustene nacht eñ dach/
Sente Ambrosis/ die tien tiden
Was gegaen ouer eere ziden.
Nv es die Bisscop weder comen/
Eñ heeft gheent dode hint genomen/
Eñ siet tgeloue banden wiue
Hem ontsaermde bander heytiue/
Eñ strect hē bp dat dode hint.
Gode bidt hi/ dien hi mint/
Dat hi doe sine ōtsarmecheit groet/
Dus verwerte hijt bander doot.
Een ondadeghe bloe in de kerke/
Die Bisscop eñ sine clerke
Die wilden beschermen dien;
Maer dat en liet niet gescien
Stilico/ des Keysers Graue.
Hine traken daer aue/
Eñ leeddene henen met gewelt/
Om te ontliuene bpdat belt
Met liebaerden/ dieden man
Ongebonden souden baen an.

Ambrosijs eñ sine clerke mede
Vielen te hant int gebede/
Eñ men liet die beesten springen/
Die altoos in ghenen dingen
Dies gebangens niet en rochten;
Maer henen/ so si eerst mochten/
Opte ghene altesamen/
Die den man bter kerken namen:
Doe scrayden sire enen eñ wonden.
Stillico ten seluen stonden
Bat sente Ambrosijse genaden/
Eñ heuet van sinen mesdaden
Penetencie te hant ontsaen/
Enter kerken genouch gedaen;
Maer om dat de man was quaet/
Eñ lach in swaerre mesdaet/
Heeftmen dten lande verdreuen/
Eñ liet quite daer sijn leuen.

Van sinen doot. XI.

Alse hi op sijn dootbedde lach
Eñ hē naecte sijn sterfdach/
Was menech droeue in Meilane.
Alst Stillico quam te verstane/
Was hi droeue vander mare/
Eñ seide al openbare:
Swans doot sal altemale
Clantscap vercopen van Ytale;
Sodat hi te samen dede
Die voerbaerste vander stede/
Die hi wiste eñ besief/
Die metten heilegen man waren lief/
Eñ bat dat si te hem gingen/
Eñ gewougen van sulken dingen/
Dat hi Gode bidden woude/

Dat hi sijn lijf lingen soude.
Si gaen/ eñ ebbens hē gebeden;
Maer hi antwoorde te diere steden:
Ic en hebbe met u niet geleuet/
Datſ mi eneghe scande heuet
Van minen leuene clene/ no groot/
Eñ oec nontsie ic niet de doot;
Want ic bem berseket sere/
Eñ ben met eenen goeden Here/
Dus heeft hijt an Gode gekeert.
Bi hem sat dat boec geleert/
Eñ wachten sinen ende;
Want si sagen die doot gehende/
Eñ spraken alstillekine/
Wie best werdich ware te sine
Bisscop naer hem te Meilane/
Eñ bonden eenen Simpliciane/
So si emmer stillest mochten.
Hi die wiste wat si boest bzochten/
Entie berre dan hē was geleghen/
Antwoorde/ alse die ghene pleghen
Diemen roupt te rade boest/
Dzie waeruen achter een dit woest:
Hets een out man; maer hi es goet.
Elc bersagedem in sinen moet/
Dat hi haer runen hoede albiaat/
Eñ cozen dien naer sine daat.
Niet lange daer na/ daer hi lach
In sijn bedde/ hi boz hem sach
Onsen Here Jhesus staen/
Diene lieflike ansach/ sonder waen/
Sine gebede hi emmer seide/
Cruuswijs hi sine handen leide/
Eñ heuet den geest bpgegheuen.
Dus heilechlike enddi sijn leuen;
Want te bozen ene cozte stont
Omsinc hi Gode in sinen mont/
Eñ teersten dat hine adde geswolgen/

Liet hi Gode die ziele volgen.
Die duuelen dzeuen groot mesbaer/
Eñ riepen ons doet pine zwaer
Ambzosis met siere daet:
Dat geroup dat was so groot/
Datment gedoghen niet en conde.
Oec so was ter seluer stonde
Een pape te Meilane/ eñ hiet Donaet/
Eñ seide banden Bisscop quaet/
Daerne vele lieden omme berspzaken;
Maer altehant quam metter wzaken
God/ diene vptie stede slouch/
So datmen coztelike dzouch
Den keytijf ten graue waert.
In Affrike en heuet niet gespaert
Een Bisscop desen heilegen man/
Hine leider groten mespzijs an.
Doze aldatmen hem heuet vediet
Wat den pape es gesciet/
Alse hijs gelouen niet en woude/
Quam hem die wzake Gods te houde;
Want menne saen te vedde dzouch/
Eñ daer naer coztelike genouch
Vedi enen swaren ende;
Dus verorchti sine scende.
Dese Ambzosis maerte werke/
Vele/ die de heileghe kerke
Noch heden dages mach genieten.
Die passie van sente Agnieten
Die screef hi/ die boz sinen tijt
Om tgeloue dogede den strijt.
Die willic in dietsche wozt
Hier ter stede vzingen bozt.

Van ſente Agneten. XII.

Sente Agneten/ hoȝe gewagen/
Was comen van hogen magen
Cote binnen Rome te waren.
Te haren ·xiij· jaren
Heuet ſoe erdſch lijf begeuen/
Eñ belagede dat langhe leuen;
Want ſoe ſelue minde alleene/
Die al tlijf maerte gemeene.
Sere ſonc was ſoe van jaren;
Maer van zinne wijs te waren.
Men mochte geene ſcoenre kinnen;
Maer van geloue ſcoonre binnen.
Eens/ doe ſoe van ſcolen quam/
Des Baillius ſone dieſe bernam/
Wartſe minnende ſere onſochte:
Grote chierheit hi hare bzochte/
Die ſoe maerte alſe ommare/
Alſe oft eene modze ware.
Doe begonſti hare gewaghen
Selue eñ bi ſinen maghen
Groot goet eñ groten ſcat;
Maer ſoe antwozde dus bpter ſtat:
Ganc van mi/ ſpzac ſoe tien ſtonden/
Pozringen van allen zonden/
Hoedinge van meſdaden groot/
Eñ ſpiſe bander langre doot.
Een ander minre quam boze bi/
Ane hem ſo houdic mi/
Die mi boot buten anderen dele
Dele beter/ dan dine ſuweele/
Eñ heuet mi geſekert mede
Metten bingerline ſire getrouwerhede.
Hi eſ meerre dan du van machte/
Eñ edelre van geſlachte.

35 Dele

Vele ſcoenre es ſijn bꝑſien/
Eñ ſoetre bele die minne dan dien.
Meſc eñ honech al nb ter ſtonde
Hebbic ontfaen dan ſinen monde/
So dat aï nb berſament ſijn
Sijn lachame entie mijn/
Eñ ſijn edel bloet dat diere
Heuet berſiert oec mine liere.
Diene dzouch ef maget bleuen.
Sijn bader heeft geen lijf beſeben.
Hem dienen dingle banden trone:
Oec ef hi ſo doze ſcone/
Datter manen/ no der zonnen
Sine ſcoenheit berwonderen connen.
Sijn rake doet de dode leuen.
Sijn geboelen aï euel begeben.
Siere rijcheit gebzeect nemmermere/
Dief houdic trouwe allene den Here;
Want ic bem rene/ alſicken minne/
Eñ alſickene geboele met zinne.
Alſe dat hozde die ſonge man/
Berwoedde minne ginc hẽ an/
Eñ gaf hẽ alſo zwaer ·i· wedde/
Dat hire omme ginc te bedde/
Entie biſikers wozden gewaare/

60 Dat

Vs. 57 **wedde**] Het latijn heeft hier: *amore ceco corripitur et inter anguſtias anime et corporis lecto proſternitur.*

Vs. 59 **biſikers**] D. z. hier geneesheeren. — Anders ook genaamd in oude Nederd. ſchriften **fiſijn**. *Broed.* THOMAS. *verhandel. over de Natuurk.* HS. 1300. fo. 36. *Welk een goet* viſiker *is.*

Waer dat is een fiſijn *goet*
Die van aſtronomien oec es vroet

Daer

Dat dan sire minnen topenbare.
So dat sijn bader bzagede de dinc?
Wat hem ware den jongelinc?
Daer hare die scone Agnete
So hogelike bp bermete.
Doe bzachte daer een sulke mare/
Dat die joncfr' kerstijn ware/
Eñ so betouert in alre wijs/
Dat ·Xp̄c· ware haer amijs.
Dit hozde die Basilliu eñ was blide/
Eñ doetse bzingen ten seluen tide
Ce siere dingestat gebaen/
Eñ es hare eerst an gegaen
Heimelijc eñ met soeter taïe/
Eñ daer na bzegedese alse waïe;
Maer hier mede spotte de maget/
Smeerti/ bzeechti/ wat hi saget.
Die Basilliu Simphozonius/

Alse

Daer bi mach hy weten al
Of hi gheneſen of ſteruen ſal.

— — — — — —

Want wi dicke hebben gheſien
Dat een fiſijn
Als hi tot ſinen zieken quam
Die ſiecheit hi wel vernam.

Met **biſiken omgaen** is by onzen Dichter de *geneeskunst oeffenen.* I. P. VII. B. LXXIX. C. en **biſike** is by hem een geneesmiddel. t. a. pl.

Zoo ook **biſike afſtaen** t. a. pl. de *geneeskunst laten varen.* — Het woord **biſiker** is eene verbaſtering van 't lat. *phyſicus*, en waarom in de midden eeuwen de geneesmeesters *viſikers* genaamd wierden, kan men vinden by MENAGE, *Dict. Etym.* v. PHYSICIENS. Zie ook DUCANGE, *Gloſſ. Latin. M. Aev.* v. PHYSICA.

Alſe hi heuet verſien aldus/
Dat dat kint was ſo geſtade/
Biep hi hare maghe te rade;
Want ſi hoge waren ghetelt/
En dozſti hare doen gene gewelt/
Eñ teech hem mede openbare/
Datſi kerſtijn lieden waren.
Dus ſpzac hi andie maget ſine
Sint di maget genoeget tſine/
So moetſtu weſen begeuen/
Eñ dienen aldijn leuen
Veſta/ der eerliker godinnen/
Met anderen mageden/ dier ſijn binnen.
Agnete heuet dus gheantwozt:
Want ic di hoze bzingen bozt/
Dattu niet bulbzingen ſout
Cozmente mi oec/ hoe ſo du wout.
Hi ſpzac: diene der godinnen Veſten
Metten mageden/ metten beſten/
Of men ſal di int bozdeel dziuen
Met anderen gemeenen wiuen.
Die maget ſpzac: ic kenne albloot
Iheſums Xpm mogentheit groot/
Eñ gelaue/ dat ic dine gode
Niet anehede doz dine gebode/
Eñ niet nontzuuert en ſal ſijn;
Want ic ebbe den ingel mijn
Van Gode bi mi/ die mi behoet.
Mettien hiſe ontclieden doet/
Eñ heet/ datmenſe ghereede
Naect inden bozdeele leede.
Teerſten datſoe was ontcleet/
Haer haer heuet hem gebzeet
Neder ouer hare lede/
Eñ wart bet gedect daer mede
Metten ſtzingen banden hare/
Dan oft ſoe gecleet elſs ware.
Teerſt dat die maget quam ter ſtede/

Daermen

Daermen plach der doȝperhede/
Dant soe den ingel Godȝ aldaer/
Diet om hare maecte so claer/
Datse niemen en conde gesien/
Nach an hare comen nadien.
Daer soe in hare bedinghe bel/
Quam am hare also wel
Een cleet/ dat hare so wel sat/
Eñ so doȝe wit wasȝ dat/
Dat heuet soe angedaen/
Eñ danketȝ onsen Here saen/
Diet biden ingel sendde hare.
Dat doȝdeel wart openbare
Een bedehuusȝ; want wiere inquam/
Vander scoenheit/ die hire bernam/
So anebedi onsen Here/
Eñ spȝac hem iosȝ eñ eere.

Van haren miraclen. XIII.

Deȝ Vaillius sone de iongelinc/
Die sculdich wasȝ deser dinc/
Die es daer comen also wel/
Alse te makene sijn spel
Metter maget/ eñ waent mede
Vulbȝingen sine doȝperhede.
Sine geselïen senddi bozen
Om der maget te doene tozen/
Die weder quaṁ te hem gegaen/
Rechtȝ van wondere al ondaen/
Eñ baden Gode eeren groot/
Dse scalt hi heytiue eñ bloot.
Stoutelike ginc hi tier stat/
Daer die maget lach eñ sat/
Indie claerheit biel hi ter erbe;
Eer hi hare morhte doen onwerde/

Wart

Wart hi banden elschen biant
Versmozt ginder altehant.
Sine gesellen mercten mede/
Dat hi merringe daer in dede/
Eñ waenden/ dat hi met hare
In sine dozperhede ware/
So dat een die heimelijc was/
Ghinc omme waer te nemene das/
Eñ bant sinen geselle doot.
Doe riep hi met rouwen groot:
Helpe! ghi edele Romeine!
Dese quade pute onreine
Heuet doot/ met haerre touerien/
Des Baillius sone bander baelgien.
Cfolc wart roepende eñ in roere.
Die Bailliu berneemt die boere/
Eñ coemt meslatende saen/
Eñ es ghinder in gegaen/
Eñ riep: sel wijf! bouen alle wiuen/
Cwi wilstu minen sone ontliuen
Met diere staerkere touerien?
Doe bzagedi hare met dozpernien/
Cwi dat soene adde bermozt?
Die maget weder dus antwozt:
Die ghene diet wel mach bulbzingen/
Diene lietf hē niet gehingen/
Dat hi sinen wille dade/
Die heuet di gedaen de scade.
Alle die te mi in quamen
Sijn genesen alle te samen/
Wanen quam hem die genaden
Elf dan si Gode teeren daden?
Want alsi sagen themeische iecht
Scieden si dannen sonder plecht;
Want si Gode die eere daden;
Maer dese quam in onberaden/
Alse een ongeleert dier/
Hier omme so bleef hi hier.

Die Bailliu antwoꝛde hare/
Hier bi en werdet niet openbare/
Dat dune mi heuet ghedoet
Met dine touerien groet.
Dune bidſ den jnghel nv terſtont/
Dat hine weder ghebe geſont.
Doe antwoꝛde ſoe den Bailliu:
Alles hijs niet werdich nv/
Nv b geloue dat weder ons ſtrijt/
Maer omme dat nv eſ tijt/
Dat Godſ macht werde verbaert/
Gaet wt/ treet achterwaert.
Si gingen wt al ommetrent/
Eñ ſoe viel bpt pauement/
Eñ bat met herten ane Gode.
Doe quam dingel/ ons Heren bode/
Dieſe wenende bp heeft geheuen/
Eñ gaf den ſongelinc ſijn leuen.
Eñ teerſten dat hi quam daer wt/
Riep hi openbare eñ ouerluut:
Der herſtine God eſ God allene
In hemelrike eñ bp derde gemene;
Dandere goden en conē beraden
Hem ſeluen/ no niemen ſtaen in ſtaden!
Die papen banden heidineſſe
Riepen: deſe touereſſe
Die doemen henen/ hetſ groet gewin;
Want ſoe verkeert der lieder zin.
Dien Bailliu twifelde ſijn moet;
Maer hi bꝛucht eiſt/ dat hijt doet/
Hi ghijtſe jegen der papen wet.
Eenen Vicaris dat hi ſet/
Die recht doe in ſine ſtede/
Eñ ginc wech/ vererret mede/
Dat hiſe quiten niet en mochte.
Die Vicaris hem bedochte/
Dat tfolc in roere werden ſoude/
Eñ dede maken alſo houde

Een groot bier / eñ men de maget
Midden indie blamme dzaghet.
Doe ſiere in biel / dat wonder ſceen /
Sciet hem ghene bzant in tween /
Eñ verbernde ghene ſcaren
Sonder die ghene / die herſtijn waren /
Eñ Agnete die goedertiere
Stont daer midden jnden biere /
Eñ bat daer boz tfolc algader:
Ic benedie di Heilech Vader!
Eñ dinen Sone in deſe reſte;
Want ic ontgaen dē groten tweſte /
Eñ vander lieder dzeghen mede /
Eñ des duuels onreinechede
Hebbic verleden met reinen wege /
Eñ bp hem gebochten zeghe.
Ic zie / dat ic gelouen woude /
Eñ mine hope hebbic eñ houde /
Eñ dem ſeker van mire begerte.
Metten monde / eñ metter herte
Beghie ic / Here! dine godhede.
Alſoe gehent adde haer gebede
Was bergaen alſo de bzant /
Dat mer ſelues hitte en vant.
Aſpaſius die Vicaris /
Die doz dit van herten zwaer is /
Hiet haer ſteken metter vaert
Doydie hele een ſcaerp ſwaert.
Dus ſo wart die bzuut ons Heren
Ghepurgeert Gode teeren
Haer reine lijf / met haren bloede.
Hare mage quamen met blíden moede /
Eñ begroeuen theilege bat /
Dat die Heileghe Geeſt beſat.

Vs. 113 Beghie] Het woord Ghien is in de *aanteek.* op 't I. D. bl. 31. verklaard.— Beghien is hier *belyden, erkennen.* Het latijn heeft *Benedico te pater.*

Van denſeluen noch. XIV.

Te haren graue ſo geſciede/
Datter quamen kerſtine liede/
Omme te doene hare gebede.
Doe quamer heidine liede miede/
Eñ jagedenſe met ſtenen danen.
Alſe dit ſach Emerentiane/
Sente Agneete euen oude/
Doe was die wiſen niet en woude/
Alſe dat ander volc wech loept;
Nochtan dat ſoe was ongedoept/
Eñ ſchout die heidine tien ſtonden/
Die de kerſtine daer wonden/
Eñ ſonder redene ſloegen doot.
Doe quam vp hare die perſſe ſo groet/
Dat ſoe wart geſteent oec mede/
Eñ gedopet daer ter ſtede
In haer bloet in deere ons Heren/
Dit machmen bowaer wel ieren.
Ter ſelver ſtont alſe dit ghebel
Wart grote erdbeue alſo wel:
Dweder was doze claer;
Nochtan quam een weder daer/
Donder/ blixeme alſo groot/
Dat tquade volc al meeſt ſlouch doot;
Maer ſente Agneten maghe
Waren hier af alſonder plaghe/
Eñ waecten met haren geburen
Te haren graue ter ſelver bren.
Ter midder nacht ebſi berſien
Van mageden een groet here mettien/
Met dieren manteïen berdect/
Eñ met claerheden al ongemect/
Eñ Agneten bzo eñ blide/
Eñ an hare rechter zide

Een lam witter dan een snee.
Soe dat den mageden haest nēmee
Maer eene corte wile ontbeit.
Soe spaar te haren magen gereit:
Ne maect ouer mi gene clage groot/
Ghelijc oft ic ware doot;
Maer ghi sult met mi bco wesen/
Omme dat ic met allen desen
In deser groter claerheit si/
Eñ sc dem inden hemel bzi/
Daer ic in met al minen zinne
In erderike liede minne.
Dit visioen was openbare/
Eñ doe wart achter Rome mare.
Bidi ghedied na hare doot/
Doe Constantijn was Here groot/
Dat Constantia/ die dochtere sijn/
Dse al nochtoe was heydijn/
Eñ al dul zweren adde haer lijf;
Doch alse een ghelouerch wijf/
Quam soe te haren graue mede/
Eñ bede ghinder hare gebede/
Eñ wart in slape daer mettien/
Eñ heeft S' Agneten versien/
Die aldus spaar: Constantia!
Nu doe dine bzome groet hier na/
Eñ ghelaef anden Gods Sone;
Want bidi hi es die ghone/
Bi wien dattu hier ter stonde
Ontsaes alle dine ghesonde.
Met desen woozde wart soe in wake/
Eñ quite van allen ongemake.
Mettien so ginc soe ter stede/
Ten vader enten bzoederen mede/
Eñ dat btermaten sere/
Datmen in sente Agneten ere
Eene kerke make omme tgone/
Eñ daerbi hare wone.

Men dede hare gherne/ dat soe dat/
Eñ soe begaf hare ter seluer stat
Constantia/ eñ bleef mede
Gode dienende in hare zuuerhede/
Eñ auermids hare wozdere verheuen
Dese sonebzouwen/ die maget bleuen
Al daer bier stat van Rome.
Dese Agnete/ alsict ghome/
Was gepassijet/ seget ons waen/
Doe die quade Maximiniaen
Eñ Dyocliesiaen Keysere waren/
Die de kerstine niet wilden sparen;
M' omme dat Ambzosius maerte
Hare passie/ die wel gheraerte/
Bedi hebwise hier geset
Omme dat mens geloue te bet.
Nv sullen wi Ambzosius bloemen
Sulke nuttelijc hier noemen.

Van sente Ambrosius bloemen. XV.

Dje mildelike deelt indit leuen
Die gratie/ die hem es gegeuen/
Den anderen/ diere ebben noot/
Hem coemter af wasdoem groot.
Want soe wast in hem groflike/
Eñ hi besitse sekerlike.
Het ware goet dat ouereen quame
Bisscops ambacht entie name/
Dat die name niet ware doot/
Noch die zonde niet te groot.
Hets te mespzisene sere/
Honden leuen eñ groot Here/
Heilech name/ dozpers doen/
Cledze dzagen/ religioen
Eñ dat leuen es al bul smitten/

Heilech eñ hoge es dat zitten/
Nedere dine meinge dan zinne/
Die tale heuet aldoget inne/
Eñ dat herte es talre stont/
Onreinre/ dan es een hont.
Gheliker wijs merket eñ verstaet/
Dat bouen den Bisscop es geen graet/
Sone es heytiuer ne geen die leeft/
Dan hi die goet lieuen begeeft;
Want so hogere es die stegher/
So die dal es hoger eñ leger.
Dus souden si sijn bp baste hoede/
Die hoge verheuen sijn die bzoede;
Want die hier Here ende mogende scinen/
Die salmen mogendelike pinen.
Hoe suilen die leeken wel leuen/
Alsi den papen sien begeben.
Keinerhede eñ weldaet/
Eñ volgen des wilen raet:
Want alsise sien in desen dal/
Si houdent ouer geozlouet al.
Wat so si hem sien ane gaen/
Dies doet dEwangelie verstaen/
Doe dat si in rade gheuen;
Maer en volch niet haer lieuen.
Vele liede sijn/ hebben wi verstaen/
Die spzekende hebben mesdaen/
Eñ lettel sere hebbicker vonden/
Die zwigende bielen in zonden.
Dje tonge moet gebzeidelt wesen/
Eñ so bedwongen oec in desen/
Dat soe in spzekene si bozwacht/
Eñ dat die wozde gheben cracht/
Eñ datter niet en si so vele/
Dat het gha buten spele.
Dje oude man sal ebben pzijs/
Es hi houesch eñ wijs.
Eutie jonge man also wel/

Es hi staut / scaerp eñ snel;
Maer inden iongelinc es gene zede
Meer te prisene / dan scamelhede
In gelate eñ in tale.
Men mach dan huten merken wale /
An dese lieden eñ beginnen /
Wat die herte meent dan binnen.
Heeft die nature quade zede /
Men beterse met behendichede.
Wine sullen alleene ons niet duingen /
Te zwigene dan quaden dingen;
Maer verbieden onsen ozen /
Dat sijt altoos niet en hozen;
Want hi therte onreine heuet /
Daert die ozen gerne toe geuet.
Ic en prise en ghenen man /
Dat hi hem simpel beinsen can;
Maer ic wille herte eñ gelaet
Ouer een te samen ghaet.
Dozpers boere eñ onbesneden /
Die en prisic te ghere steden;
Maer reine omoedich in allen dinge /
Eñ niet in al te sonderlinghe.
Sulken tijt alse wi onse gebede
Doen in rechter gedachtichede /
Spreken wi Gode ane in desen /
Eñ alse wi heilegghe boeke lesen /
So hozen wi die wozt ons Heren /
Dus eist goet bidden en leren.

Vanden seluen. XVI.

Sulc waent dat si gerechterhede /
Dat .i. sijn eigñ goet bedrede /
Eñ niemen en doet geen quaet /
Ditf recht alsa die wereit gaet /

Eñ nader naturen niet:
Want God alle dinc wassen liet/
Dat die erde eñ hare bzucht/
Ghemeene ware onder de lucht:
Bi naturen eist al ghemeene/
Oerdsche goet groot eñ clene;
Maer ghewelt eñ ghebecht/
Heuet gemaect der werelt recht.
Dans gene miltheit te nemen eenen/
Eñ geuen enen andren om sijn weenen/
Eñ geben boz die eere niet mede/
Ne maer boz ontfaermechede.
Hebben dine maghe bzeke/
Datſ houesche miltheit sekerleke/
Te gheuene niet omme rike maken;
Maer omme betren hare saken.
Niemene en sal hem scamen des/
Dat hi aerm wozden es/
Omme te boedene die aerme;
Want onse Here boz sine ontfaerme/
Hi wart aerm/ alse hi was rike/
Boz ons allen ghemeenlike;
Dat hi met siere aermoede
Ons bzengen soude ten hogen goede.
Sonder rechtheit maghenthede/
Datſ materie der quaethede/
Eñ mogentheit sonder raet/
Datſ een aerm toeuerlaet.
Noint en bacht Coninc Dauid/
Noint began hi gheenen strijt/
Hine bzagede emmer eerst an Gode/
Ofdat ware bi sinen gebode/
Dus haddi die wijsheit inne
Metter stoutheit ban zinne:
Met desen tween bacht hi zeghe
Tote sinen ende alle weghe.
Sulke stoutheit ban hogen moede/
Sullen pzisen alle die bzoede/

Daer een sijn vleesch mede vint/
Eñ sine gramscap verwint/
Eñ niet en verheffe in gelucke/
Ofne messal/ noch neder trucke.
Onverbaerde herte eñ stout/
Dat hi hem indie wijsheit hout/
Sal twee dinghe hebben inden moet:
Deen es/ datmen derdsche goet/
Sal micken vtermaten clene/
Noch minnen niet alghemene/
Ja mede so sal ment haten/
Rechts alse dinc van cleenre vaten.
Dand' es niet die hoghe moet/
Datmen pense om terdsche goet;
Maer omme die grote crachticheden/
Die nemmermeer sal enden mede.
Heeten wi dien rike van goede/
Die groten scat heeft in sire hoede/
Eñ doen wi hem vedi eere/
Dat menne heet rike sere.
Die tgoet wacht es sgoets heentijf/
Maer diere mede onthout sijn lijf/
Eñ vort deelt/ daert es recht/
Hi essere Here af eñ niet knecht.
Wat saltu verdoemt pziester seggen/
Daert die God sal te vozen leggen/
Datdie aerme sterft jnde strate/
Eñ die kerke heeft ghuldine vate/
Eñ du sout seggen: der kerken scat
Cwi soudie vercopen dat/
Het es der kerken oznament/
Mindert jet je ware ghescent.
Neen sal weder antwozden die goede/
Je cochte den mensche met minen bloede/
Cwine micstu niet bozder datte/
Help hem doch met minen scatte/
Wildsture di mede maken rike/
So mesdaetstu dozperlike;

Maer

Maer loesture de aerme mede/
Dat es grote ontsaermerchede.
Wapene! dat wi dat gedoghen/
Dat die aerme voz onsen ogen/
Voz die tasten hongherech bliuen/
Eñ wt steken of verdziuen.
Die vziendscap onder aerme liede/
Coemt van dogeden eñ sonder miede;
Maer sal die rike hebben vzient/
So moet sijn goet ebben verdient.
Hier bi machmen pzoeuen dan/
Dat vzaye vziendscap niet en can
Onder rike lieden wesen;
Die aerme hebben vozdeel van desen.
Hier laten wi Ambzosius wozt/
Eñ volgen der ystozien vozt.

Van sente Augustine. XVII.

Dese Ambzosius/ dese heilege man/
Was die sente Augustine verwan
Vier ongelouegbere schare/
Eñ maectere af enen clerc mare.
Sine ystozie willic scriuen;
Het ware mesdaen/ lietict bliuen.
Augustijn was seherlike
Ghebozen vte Affrike/
Van Carthago vter pozt/
Van dor edelre gebozt.
Kint was hi ter scolen gekeert/
Eñ heuet griexe vouke geleert;
Doch mindi int herte sine
Vele meer die lettren in latine.
Sijn vader was een heidijn man;
Maer sijn moeder kerstijn nochtan/
Die Monica bi namen hiet.

Dichten dat soe eñ riet/
Dat hi herstijndoem ontsinghe;
Maer die dader ontriet die dinghe/
Die sere sette sinen moet/
Hoe die zone wozde bzoet;
Niet dat hi hem soude keren
Enechsins ten dienste ons Heren.
Alse hem begonste wt te gane
Van sinen daerde deerste grane/
Wart hem wederstromech sere
Sijn vleesch/ eñ wilde sijn here.
In sijn ·xbij· ste jaer
Ontstaerf hem sijn dader daer/
Sodat hi quam in Cyceroens boeke/
Die raden datmen ondersouke
Dse leringhe van philosophien/
Sijn zin begonste dele vertijen
Vander ydelre werlijchede/
Eñ hi sette ane Gode sine bede.
Alse hi hadde ·xx· jaer
Keerdi sine herte els waer/
Eñ peinsde/ hoe hi de wijsheit erbet/
Die nemmermeer altoes en bederuet/
Eñ wat bouke so hi las/
Daer Xpc name niet jn en was/
Hoe subtijl hi es ghemaert/
Dat es/ dat hē niet en smaert;
Want hi hadde dat soete wozt
Vander moeder dicke gehozt/
Sidert dat hi de mamme sooch/
Dus laecht hem int h'te hooch.
Maer hi viel in heresien
Ander meneger paertijen/
Die wederseggen eñ ondersterken
Dse geloue vander heileger kerken.
Sijn moeder die dit heeft berstaen
Liet doz hem menegen traen/
Eñ bat diepelijc onsen Here/

Dat hi haren sone bekere/
So dat soe in slape sach
Desen dzoem aldaer soe lach.
Haer dochte/ dat soe ter tafle sat/
Eñ hare zone met hare at;
Nochtan hadsoe hẽ ter seluer stonde
Die tafle ontseit metten monde/
Omme sijn ongelouech leuen.
Nv dochte hi hare sittende beneben:
Dzt dochte hare ter seluer stont/
Dat soe bp eene regïe stont.
Een jongelinc quam te hare daer
Met enen anschine dza eñ claer/
Eñ bzagede: twi soe dzoeue ware?
Soe antwozde: jc mesbare
Om minen zone Augustine;
Sijn verlies/ datſ mine pine.
Wes seker/ seit hi/ eñ wijs/
Eñ merc in wat state du sijs;
Dijn sone sal noch na desen
Inden seluen state wesen.
Indat wozt troeste soe hare/
Eñ siet omme/ eñ nemet ware/
Waer haer sone/ h' toeuerlaet/
Inde selue regle staet.
Desen dzoem heeftsoe tien stonden
Haren lieuen sone onthonden.
Doe seidi: moeder! jc seggb watsi/
Ghi sult gelouen noch met mi.
Neen/ seide soe/ dat en seide niet
Die ghene/ die mi dat behiet;
Hi seide/ dijn sone sal na desen
Inden seluen state noch wesen.
·xi· jaer bleef hi daer naer
Inden ongeloue swaer;
Nochtan dat die wedewe bat
Gode altoos eñ telker stat
Om haers hints zalichede/

Alſo dat ſoe teere ſtede
Eenen heilegen Biſſcop bant/
Eñ ſoe bat hem te hant/
Dat hi haren ſone ſpzake/
Eñ hem lachterde ſulke ſake/
Alſe daer hi mede omme ginc.
Neen/ ſpzac hi/ hets een jongelinc/
Eñ es noch in fieren wane;
Alleene bidt Gode eñ bermane/
Hi bint noch leſende indie ſchole
Dat hi zwaerlijc es in dole.
Ganc ban mi/ en ſpzec nemmeer;
Duz grote tranen/ duz groot ſeer
Ne laten niet dinen ſone berlozen/
Daer du bidſ duz ſere bozen.
Dit wozt was der moeder bequame/
Alſe oft banden hemele guame.

Vanden ſeluen. XVIII.

Oec hadde deſe Auguſtijn/
Eene amie ten wille ſijn/
Niet getrouwet na de wet;
Doch berwiſſeldi niet haer bet.
Ane hare/ ſeit men/ dat hi wan
Eenen ſone/ eenen jongen man/
Die oec Deodatuz hiet/
Die in ſiere joget berſchiet/
Eñ daer hi amme dzoeue bleef/
Eñ baderlicken rouwe dzeef.
Scole hilt hi ban retozicken/
Eñ hadde eenen ſinen gelicken/
Jonc ban jaren eñ bzomen/
Teenen geſelle ghenomen.
Deſen mindi boz hem allen.
Deſen heuet hi gedaen ballen

Vanden geſaue der heileger kerken /
Daer an begonde hi merken
In ſijn ſelues hereſie.
Omme deſe ſondege dozperie /
Wenede die moeder voz hem beden;
Maer dit geſcelſcap moeſte ſceden;
Want die geſelle viel inden rede /
Eñ was na doot bleuen mede /
So dat hi doepſel ontfinc /
Eñ hoede hem der dolender dinc /
Eñ es daer naer al ghenesen;
Maer coztelike na deſen
Viel hi erht met zhcheit groot /
Eñ es daer af bleuen doot.
Omme ſine doot / om ſine trouwe
Dzeef Auguſtijn ſo graten rouwe /
Dattem alle dinc berwach /
Die hi metten ogen ſach:
Sijn ſelues lant haetti mede /
Omdie grote bziendelijchede /
Die hire in hadde gedzeuen
Met ſinen bzient / die doot es bleuen.
So wat bouke / ſo wat aert /
Dattem eens getoget waert /
Die berſtont hi int herte ſine
Sonder enege grote pine.
Eens nachts es hi te ſcepe gegaen /
Eñ lietſ ſiere moeder niet berſtaen /
Eñ boer te Rome heimelike /
Was hi meeſter in retozike /
Daer na quam hi te Metlane /
Daer was hi meeſter bi berſtane
Met ſente Ambzoſijs diene minde;

Wani

Vs. 22 geſcelſcap] L. geſelſcap.
Vs. 46 Was] Hier is het woord Daer vergeten. L. Daer was. Het lat. zegt: *ibique artem rethoricam docuit.*

Want hine scaerp van zinne kinde/
Eñ Augustijn mindene mede;
Want hem hadde wonderlichede
Dat hi met so scone tale
Gods woort hoorde spreken eñ so wale.
Sijn moeder/ die heilege Monica/
Es hem daer gevolget na.
Te hare lijdi openbare/
Dat hi ne geen Manicheen en ware/
Eñ oec mede lijede hi das/
Dat hi geen bray kerstijn en was.
Doe seide die moeder: ic ope al bloot
In Gode niet eer te bliuene doot/
Dan ic die zie goet kerstijn wesen/
Eñ emmer ginc soe wenen eñ lesen
Dorden sone vp onsen Here.
Sente Ambrosise minde soe sere;
Want soe kende/ dat bi desen
Haer sone bekeert soude wesen.

Noch vanden seluen. XIX.

Augustijn hadde twee gesellen
Die hi minde/ horen wi tellen/
Alippius eñ Nebredius/
Die mettem beede waren aldus/
Eñ geboren van sinen lande:
Dese drie draegen ouer een te hande/
Eñ worden bindende eñ besceden
Wat leuene si best mochten leden/
Also dat si spreken begonden/
Dat sente Ambrosis te dien stonden/
Die niet norhtoe en was berceeden/
Wat leuene dat hi conde leden/
Wat Gods wonders doe hem dede/
Dies hadden grote wonderlichede.

Sents

Sente Augustijn boz dander te samen
Viel in harder groter scamen/
Eñ versuchte eñ seide aldus:
Eñ ziestu niet Allippius
Hoe swaerlike wi sijn verdozt/
Wat eist/ dat wi hier evven gehozt/
Cfolc staet vp sot eñ onwijs/
Eñ wi rouen hem tparadijs/
Eñ wi varen met onser aert
Neder alter hellen waert.
Doe wart hi ten seluen stonden
Hem wzougende van sinen zonden/
Eñ weende vtermaten sere
Gode clagedi/ onsen Here/
Voer sine zondelikken daden/
Dat hine moeste veraden/
So dat hi eñ Allippius mede
Beede veloueden kerstijnhede/
Eñ sijn moeder Monichina
Was hem eemmer baste na
Wetten liue eñ metter vede.
Cote Meyiane indie stede
Sijn si te sente Ambzosiuse comen/
Eñ evven doepsel daer genomen/
Eñ Deodatus sijn sone mede
Ontfinc aldaer sijn kerstijnhede/
Eñ was out ·xb· jaer.
Ckint was van zinne so claer/
Dat menegen ouden man
In disputeerne verwan/
Eñ dese Augustijn besonder
In sijn herte hadf oer wonder;
M' en leuede niet lange daer naer/
Dies hadde die vader rouwe zw'.
In Augustijns ·xxx· ste jaer
Wart hi gedoept van zonden claer.
Doe liet hi varen alse messal
Die hope vander werelt al/

Eñ wart te rade alſo houde/
Dat hi tAffrike keren woude/
Eñ ſiſn moeder mettem mede/
Die quite was aire zerechede/
Dat haer ſone kerſtijn was.
Cote Hoſtien quaeſi/ alſict las/
Daer die Cyprze balt indie zee/
Daer wart der heileger vzouwen wee/
Eñ ſciet vandeſen liue/
Ghelijc enen zalegen wiue;
Want eer haer man was verſtozuen/
Hadſoe kerſtijndoem verwozuen/
Eñ haer ſone mede gewonnen:
Dit was hare liefſt onder der zonnen.

Vanden ſeluen noch. XX.

Nader moeder doot S' Auguſtijn
Es gekeert ten lande ſijn.
Hi ſette an ſcriuen eñ an ieren
Sinen zin ten dienſt ons Heren/
So dat die Biſſcop van Hpone
Van hem hozde mare ſcone/
Die Valeriuſ hiet hi namen.
Ouer een dzaugen ſi te ſamen/
Dat hine te pzieſter heeſt gewijt.
Auguſtine/ die jn dageden dijt/
Enen cloeſter maecti van regiliere/
Eñ began ieuen na die maniere/
Dat die Apoſtelen wilen ſcreuen.
Valeriuſ was hem beneben
Die Biſſcop/ eñ was ſere bzo/
Dat hi hem pzoeuede alſo/
Eñ dede baer hem jnde kerke
Sermoene doen baz ieke eñ clerke;
Dach ontſach hi hẽ ſere der dinc/

Datmen soude den jongelinc
Jeweren teenen Bisscop kiesen/
Eñ hine so soude verliesen:
Dies bejagedi alsa houde/
Datmenne Bisscop maken soude
Te Uponen an sinen danc;
Want hi was out eñ cranc/
Eñ en morchte niet lange leuen:
Dus wart hi Bisscop verheuen.
Alse Augustijn dus Bisscop was
Desputeerdi eñ las
Jegen alle die ongelouen/
Eñ bleef oec hem allen bouen;
Want haer ne geen den raet bzorchte/
Daer hi hem mede verweren morchte.
Hine verwanse groot eñ clene
In hare herisie ghemeene.
Alse hise dus hadde verwonnen/
Scaemden si hem/ die waenden cōnen
Ciergie eñ grote dinc.
Groot dinc bpten Bisscop ginc/
Eñ leiden dicke hare laghe
Up hem bi narhte eñ bi daghe/
Alse diene gerne soude ontliuen;
Maer God liet al achter bliuen;
Want alse sine waenden begaen/
Verlozen si die weghe saen/
Eñ wozden in dole/ so dat si tien stonden
Daer waert genen worch en bonden.
Sine clederen eñ sine allamen
Waren mate alte samen/
Noch te diere/ noch te ondiere:
Dat was emmer sine maniere.
Der middelt gaf hi emmer den los;
Gaf men hem dierre/ hi deedse of/
Eñ bercochtse/ eñ gaf tghelt
Aermen bolke/ dat hi helt.
Sine tasle was mager te maten:

Waermoes wildi dat si aten /
Eñ pottagie die maiseniede;
Maer ōme zieke en vzemde liede
So at men vleesch onderwilen.
Ter tafien en mochte niemen ghiien;
Maer disputeren eñ iesen
Moesti. daer ter maeltijt wesen /
Eñ ter tafle was gheseten /
Of hine mochte aldaer niet eten.
Vp die tafle stont vesereuen:

Wie

Vs. 58 **Waermoes**] Onze Dichter maakt hier een onderscheid tusschen **waermoes** en **pottagie**. Eene onderscheiding die KILIAEN niet kent. Het latijn heeft: *Mensa frugali et parca vsus est et inter olera et legumina carnes etiam propter infirmos et hospites habebat.* Bij KILIAEN is **waerm-moes/ waerm-moes kruyd.** *Olus, olus coctiuum.* **Pottagie** is by hem ook *olus coctum, olus concisum.* Het onderscheid bestaat, mijns erachtens, daar in, dat onze Dichter door het woord **waermoes** heeft willen aanduiden allerley *moeskruiden*, die men in *soupe* kan gebruiken. BARTHOL. ENGELSM. *van de Propriet. der dingen* 1485. XVII. B. C. 116. *Alle grasighe dinghen, die inder aerden wassen, die men coken mach en eten*, dat zijn warmoezen. En door **pottagie** *peulvruchten.* BARTH. ENGELSM. t. a. p. C. 97. zegt: *Onder die legumina soe zyn dye boenen die meeste eñ die lupinen, eñ die middelbaer dat zyn cyceren erwitten en fazoli eñ pitzoli, die mynste dat zyn die wicken.* De beste afleiding en bygevolg ook de ware schrijfwyze van **waermoes/** heeft HUYDEC. *Pr. v. T. en D.* II. D. bl. 436. ons medegedeeld.— Schoon **wermoes/** zoo als het oudtijds ook al geschreven wierd, nog beter is dan 't **waerm-moes** van KILIAEN. De *pottagie* kruiden van later tijd, kan men opgeteld vinden in STEVEN's en LIEBAUT's *Landtwinninghe* 1582. by *Plant.*

Wie so begrijpt eens anders leuen.
Jegen die aerme was hi milde/
Dat hi niemene ontseggen en wilde
Alse langhe/ alse hi hadde wat/
Oft alse die kerke hadde scat.
Der kerken bate dede hi dicken
Smelten eñ bzeken in sticken/
Eñ loestere mede die ghebane/
Oft hi leit aermen lieden ane.
In sijn huus nequam niet lichte
Enech wijf/ zuster/ no nichte.
Soudi oec eeneghe weruen
An wiuen spzeken om bederuen/
Sone wildi altoos niet pleghen/
Dat hire alleene soude spzeken jegen;
Een ander en hozde te desen/
Hen adde alleene bijechte gewesen.
Hi was der wijsheiden iecht/
Eñ stercte mede dat Gods recht/
Eñ beschermers boz dat ware.
Alle die meesters openbare/
Die/ na der Apostele gewerke/
Verlichten die heilege kerke/
Verwan hi met consten eñ met zinne.
Oec wanic/ dat niemen en kinne
In clergien so man verheuen/
Eñ in so sonderlinghe leuen;
Want so vele screef hi eñ dichte/
Dat niemen in sijn leuen lichte
Sine bouke ne bulscreue
In hoe lange so een man leue/
Alsa alsemen hozet lesen/
Sone mochte hijs niet genesen/
Dat hi ouer las die bouke/
Die hi screef in menegen houke;
Bedi loghe hi/ gelijc den dwase/
Beide semen/ dat htse alle las.
No vermate hem enech man bandien/

Dat hi sijn werc al hadde gheſien.
·M· xxx· eñ hondert
Sijn ſiere houken / wien ſoes wondert/
Eñ oec meer / daer jegen onrecht
Die kerke mede es verlecht.
Hier laten wi banden Here groot;
Want hier naer coemt ſine doot.

Vanden Paues Innocent. XXI.

Int ſevende jaer dat Archadius
Ende ſijn broeder Honorius /
Dat edel Roemſce rike helden /
Alſe wi hier te vozen telden /
Wart Innocentius Paues te Rome /
Die ·xxxbij· ſte / alſict ghome /
Na ſente Pietre bi getale.
Deſe ſette eñ dede wale
Paes indie meſſe te gheuene.
Oec ſette hi bin ſinen leuene /
Dat die Biſſcop ſoude wijen
Olye / entie benedien /
Ende daer mede ter noot
Die kerſtine olien ter doot.
Inſinen tiden gevielt aldus /
Dat een / die hiet Pelagius /
In grote Baertaengen eeft verheuen
Eene hereſie / een dozper leuen.
Hi wilde caſtien eñ leren /
Dat elc ſonder die gratie ons Heren
Wel behouden mochte weſen:
Die weldoen wilde / bidden eñ leſen /
Hi gewonne hemelrike
Bi hem ſeluen ſekerlike /
Alſonder die gratie ons Heren.
Dan jongen kinderen wildi leren /

Dat

Dat ſi ſonder Adams zonden
Ghebozen wozden/ wildi ozconden/
Eñ ſi ontſchuldich waren das/
Ghelikere wijs dat Adam was/
Eer hi dat gebot te brac.
Oec ſeidi mede eñ ſpzac/
Datmenſe niet en doepte bidi
Om dan zonden te makene bzi;
Maer omme dat ſi met dier eeren
Werden ſouden die kinder ons Heren.
Al ſtozuen ſi ſonder doepſel mede
So ſeidi/ dattem ware ſtede
Buten hemelrike ghegheuen/
Daer ſi ſalechlike ſouden leuen.
Adam/ ſeide hi/ eñ ozconde/
Dattem ſeluen ſine zonde
Quetſte/ eñ niet ſinen geſlachte/
Eñ alware hi bleuen in ſire wachte
Sonder zonde/ hi ware nochtan
Emmer bleuen een ſteruelic man.
Oec ſeidi: dat niet en diede/
Datmen ouer dode liede
Bade indie heileghe kerke/
Hoe groot ſo ware haer gewerke.
Deſe Palagius eñ Celeſtine
Eñ Julianen/ die geſellen ſine/
Heuet verdoemt eñ ghelcent
Die Paues van Kome Innocent.
Jheronimus eñ Auguſtijn/
Die int geloue waren fijn/
Weder ſtonden deſe herijſien
Met ſcrifture der clergien;
So dat deſe eñ ſine gheſellen
Verdoemt waren jnder hellen.
Den naeſten jare nadeſe dinc
Staerf Alexis die jongelinc
Te Kome/ eñ wart openbare
Sijn leuen eñ ſine pine ſware/

65 Die ic b hier scriuen sal
Coztelike nadie waerheit al.

Van sente Alexise. XXII.

Het was in Rome/ hebwi berstaen/
•i• rike man hiet Eusemiaen/
Edel eñ oec also wale/
Dje hogeste in des Keysers zale.
Hem dienden •iij^{n}• man/
Die sine kledzen dzoegen an/
Met ghuldinen gozdelen gegozt.
Hi was dantsaermechste bander pozt
Entie miltste den aermen/
Eñ gerne beterde haer caermen.
Agales/ so hiet sijn wijf/
Die mede leedde een heilech lijf;
Maer geen kint en mochtsoe dzagen/
Sodat si dicke in beden laghen/
Eñ baden Gode/ dat hi hē gaue
Een kint dat erbe eñ hane/
Van haren goede bp mochte comen:
Eñ God heuet haer bede genomen
Na haren wille/ eñ dede tgone/
Eñ gaf hem eenen sone.
Vandien bozt ebbensi geset/
Dat si scieden haer bet.
Alexis hieten si dat kint.
Hi ebbent naturlike gemint/
Eñ alst bp quam/ si badent leren
Edelike met groter eren.
Alst sine jare so bulbzachte/
Dat hi huwelijc doen mochte/
Hebben si ene maget bercozen/
Van s'Keysers geslachte gebozen/
Eñ maecten hem ene camer ginder;

Daer in slapen souden die kinder /
Eñ badense trouwen papen eñ clerke
Te Rome in sente Bonifacius kerke.
Daermense ozconde nader zede /
Eñ naer trecht ban edelhede.
Dus ebben si den dach gehouden
Met bliscepen eñ met bzouden.
Des auondsˉ es Eufemiaen
Te sinen zone gegaen /
Eñ seide: minne! doet b cledze wt /
Eñ gaet slapen bi uwer bzuut.
Alexis es indie kamere gegaen /
Eñ es boz dat bedde gestaen /
Eñ castijede sine bzuut
Met heilegen wozden / die hi bzochte wt /
Eñ gaf hare sijn bingerlijn
Eñ andere cleenode sijn
In een cyndaelkijn gewonden /
Eñ spzac hare dus ane tien stonden:
Ontfanc dit / eñ houdet mi
Alse lange / alst Gods wille si /
Eñ God moete ons geleden /
Eñ wesen tussen ons beeden.
Mettien nam hi in stilre hoede
Een deel mettem ban sinen goede /
Eñ ginc te scepe / eñ es te waren
Te Laodorien ghebaren.
Ban danen tote Edissen hi gaet /
Ene stat / die in Surien staet /
Daer gescreuen in een cleet
Ons Heren ymagie steet
Sonder mensen hant gescreuen.
Daer heuet hi al tsine wech gegeben
Den aermen doz Gode saen /
Quade cledzen heesti angedaen
Eñ ginc metten aermen mede
Bp onser Bzouwen kerchof tier stede
Sittende / biddende / alsemen doe plach.

Hi ontfinc vp elken zondach
Gods lachame. Van datmen hẽ gaf
Daer hilt hi sijn leuen af/
Eñ wat hem ouer es bleuen/
Heuet hi den aermen algegeben.

Hoene sijn vader soeken dede. XXIII.

Alse Alexis dus was ontgaen/
Dede sijn vader Eufemiaen
Den sone souken de wereit dure/
So datse selue dauenture
Te Edissen bzochte jndie stat.
Daer hi onder die aerme sat/
Eñ sine gekennen niet en conden;
Nochtan dat si ten seluen stonden
Hem aelmoesene ebben gesent;
Doch heuet hise wel bekent/
Eñ spzac: God! des dankic di/
Dattu dit heues verleent mi/
Dat ic dozden name dijn
Hebbe banden knechten mijn
Aelmoesene al nv ebbe ontsaen.
Die knapen quamen te lande saen/
Eñ seiden/ waer so sine sochten/
Dat sine binden niet en mochten.
Die moeder die plach oer altoos
Vander wilen/ dat soene verloos/
Dat soe eenen zac leide bpten bloere/
Daer zat soe bp met bzoeuer boere/
Eñ swoer/ dat soe dies niet en begaue/
Voer soe mare wiste daer aue
Wat haren sone ware an comen:
Die bzuut/ die hi hadde genomen/
Die spzac te haerre zwegher mede:
In sceede niet van derre stede;

Want ic wille/ wat somẽs seghet/
Doen / alse die tzeïduue pleghet:
Alse gebaen es ofte doot
Haer lief / hare bedde genoot/
Sone kiest soe nemmermeer en geen/
Dus salic doen ouer een
Onthier eñ je weet te waren/
Waer mijn soete man es gebaren?
Alexius zat ende bat
Te Ediſſen bpt kerchof nadat
·xbii· jaer achter een
In heilegen leuene/ alst wel sceen/
Ombekennet eñ berghеten.
Doe wilde onse Here doen weten
Wat eeren/ dat hi werdich ware.
Onser Vzouwen beelde spzac openbare
Teenen heilegen man bander kerke:
Ganc henen eñ nauwe merke
Den Gods man / die daer buten zit;
Sine gebede/ die hi bidt/
Die sijn boer onsen Here waert:
Sech hem/ dat hi come jnwaert.
Die ghene dede/ datmen hem hiet.
Hi sachtene; maer hine bants niet;
Want hine hads ghene conde.
Weder ginc hi in tierstonde/
Eñ bat onsen Here dan/
Dat hi hem togen wilde den man.
Onse Vzouwe seidem echt:
Die daer bozdie duere zit recht
Dat hi/ daer ic di toe sende.
Mettesen tekine hine kende.
Te sinen boeten hi hem bel/
Eñ bat hem also wel/

Dat

Vs. 59 Dat hi] L. Dat is hi. Het woord is is hier zekerlijk door den affchryver overgeflagen.

Dat hi indie kerke ginghe.
Aldus wart bi desen dinghe
Alexius bekennet sere/
Eñ alt volc dedem eere.
Die heileghe man blo crachtelike
Dese eere van erderike/
Eñ ginc heimelike bter stat/
Eñ so te Laodocien nadat:
Daer es hi te sceye gegaen/
Eñ wilde in Charsen saen/
Daer sente Pauwels was gebozen:
Sinen monster haddi bercozen;
Want hi daer te wesene minnet/
Omme te sine ombekinnet;
Maer God/ die sinen wille doet
Beede in winde eñ in bloet/
Heestene gheiaget bozt
Indie hauene van Kome/ der pozt.
Alexius heuet dit bersien/
Eñ ging bten sceye mettien/
Eñ gemoete sinen bader/
Dies niet en kende al te gader/
Daer hem menech volgede naer.
Doe riep hi an den bader daer:
Godsman! nb sie bp mi/
Miere aermoeden ontsaerme di.
Ic bem een aerm bzemt man/
Ontsanc mi indinen huse dan.
Ghef mi die crumen te mire spisen/
Die dan dire tafien risen.
Dat God seine dine sare/
Eñ hi dijns soens neme ware/
Dien du waens hebben berlozen.
Den bader quam dat kint te bozen/
Eñ wart beroert met sulker name/
Eñ hiet/ dat hi mettem quame/
Eñ bewijsdem enen knecht
Eñ een bedde/ daermen echt

In sine woninge sijns plegen soude/
Eñ dedene liggen/ daer hi woude/
Dat hine emmer sien soude ane
Beede te comene ente gane.
Hi hiet/ datmens name hoede/
Eñ men dan sire tasle boede/
Eñ dattem niemen en sprake an/
Dat vererren mochte den man.
Dus es Alexis ginder bleuen
In een sonderlinc scaerp leuen:
Beede in basten eñ in waken/
In bedingen/ in goeden saken.
Dse meiseniede hilt dies sijn scop/
Eñ banden scotelen dat sop
Goten si bpten heileghen man/
Eñ meer quaets daedsi hē nochtan.
Alexis waest/ diet gerne ontsinc;
Want hi wiste wel/ die dinc
Datse hem die biant beriet/
Aldit leet eñ dit verdziet.
Dus was hi metten bader daer
Onbekent .xbij. jaer.

Sente Alexis doot. XXIV.

Alse hi bernam eñ berkende/
Dat het naert sinen ende/
Heeft hi ghenomen fronchijn/
Eñ screef aldat leuen sijn:
Hoe hi was bzudegome/
Eñ hoe hi die jueget bloeme
Veronwerde/ ende in bzemt lant
Lange was al onbekant/
Eñ wat leuene hi adde stille/
Eñ hoe hi jegen sinen wille
Te Rome wart geiaget met winde/

Hoene

Yoene die vader niet en kinde/
Eñ ontfingene doz onsen Yere/
Daer hi menege ſware onnere
Ghedogede vander mayſeniede.
Naer deſe dingen ſo geſciede/
Dat God wilde/ dat geopenbaert
Sine doget ſoude ſijn eñ verclaert.
Yet gheviel vp eenen zondach/
Dat menech hoꝛde/ eñ niet en ſach/
Dat jnde ſanctuwarie quam
Na die meſſe/ alſict vernam/
Ce Kome eene ſtemme eñ ſpꝛac:
Die pine hebben eñ ongemac/
Eñ verladen ſijn vidi/
Ic ſal v lauen/ coemt te mi.
Diet hoꝛden ſijn met allen
Neder ter erden ghevallen.
Kyrieleiſon! riepen die iude.
Mettien hoꝛden die lude:
Gaet/ ſouct Godſman eñ vꝛinctẽ voꝛt/
Dat hi vidde voer Kome/ der poꝛt;
Want ſfrijndages es hi vleuen/
Eñ heuet den geeſt Gode gegeven.
Doe ghingen ſi wt ten ſeluen ſtonden/
Eñ ſochtene/ daer ſijs niet en vonden.
Doe quamen ſi ter kerken weder/
Eñ vielen vp hare knien ter neder/
Eñ vaden Gode met naten ogen/
Dat hi hem ſinen man wilde togen.
Doe ſeide .i. ſtemme: nv ſouctene ſaen
Int huus/ daer woent Euſemiaen.
Beede die Keyſers waren jndie ſtede.
Archadius eñ Honoꝛius mede/
Entie Paues Innocent
Hebben vaden werh geſent/
Datmen dien menſce ſochte daer/
Eñ ſi volgeden beede naer.
Daer waren ſi met eren ontfaen.

Doe ſprac hem an Euſemiaen
Den knape/ dien hi eerſt bevaſ
Van Alexiſe die ſorghe aſ.
In wane/ ſprac hi/ ben ic van deſen
Ofte die aerme jet mochte weſen/
Diē ic d gaf te beſtane;
Want dicken ſagicker doget ane
Beede in baſtene eñ jn gebeden/
Eñ in groter verduldicheden
Gedogede/ dattem met onrechte
Dicke daden die knechte.
Mettien eꝝ Euſemiaen
Haeſtelike ten bedde gegaen/
Eñ bant dien menſce doot:
Dat anſchijn ondecti hē aſ bloot/
Eñ ſaecht verlichten alſo clare/
Alſe oft die jngel ſelue ware/
Eñ aſ daertoe mede hi bant
Enen brief jn ſine hant/
Dien haddi hem gerne genomen;
M' hine mochtſ niet bulcomen.
Dieſ wondert hē/ eñ keert gerede
Ten Paueꝝ enten Keyſerꝝ bede/
Eñ ſeide: wi hebben vonden/
Dat wi ſouken nv ten ſtonden.

Hoement wiſte, dat hijt was. XXV.

Mettien wozde ſijn ſi ſaen
Tote ghenen daden gegaen/
Enten Paueꝝ/ alſe hine vant/
Nam hem den brief vterhant/
Eñ gauene ſinen clerc nadeſen.
Alſe dat verſtont Euſemiaen/
Wat jnden brief was geſtaen/
Viel hi in onmacht vp die aerde/

Eñ riep lude eñ mesbaerde.
Doe stont hi vp eñ dede ieder/
Eñ trac sijn haer eñ scoꝛde sijn tieder/
Eñ riep/ eñ biet vpten doden:
Cwi vꝛachtstu mi in desen noden
Lieue sone! lieue Here!
Dattu mi verdꝛoeues dus sere/
Eñ heues mi ·xxxiij· jaer
Gehouden in leuene zwaer?
Ic haddi gerne met mi gehouden/
Dattu gepogen ads miere ouden;
Nv zie ic di hier openbare
Doot eñ liggen vp ene bare.
Alst die moeder heuet vernomen
Es soe oec ten doden comen/
Gheschꝛeyder clederc met widen hare/
Eñ met ongehoꝛden mesbare/
Gheliic alse eene leuwinne
Al verwoet eñ vten zinne/
Eñ oec vpten doden ghevallen
Met mesbare voer hem allen/
Eñ seide: sone! duwaers te wꝛeet!
Cwi so hadstu ons so leet/
Dattu moeder eñ vader
Voꝛ di sages beede te gader/
Omme di weenen voꝛ dinen ogen/
Eñ du di niet en wilds vertoghen?
Mettien woꝛde custe soe daer
Des jongelincs anschijn so claer.
Den rouwe/ die moeder eñ vader
Ghinder dꝛeuen beede gader/
Ware vte telne te lanc.
Dat geloep ent gedꝛanc
Coten doden was te groot:
Wie so van euele hadde noot/
Was hi cropel/ ofte dient/
Oft banden biant gescent/
Hi wart daer al te hant genesen.

Di

Die Keyſers quamen bede na deſen/
Eñ dzoughen dbedde/ daer hi bp lach/
Eñ baden hem/ diet al bermach/
Dat hiſe moeſte bewaren.
Oec hiet ſi werpen ſonder ſparen
Penningen midſ ſnder ſtraten/
Om dat dzingen btermaten/
Dz dat hem dat volc bphelde
Dz de lieue banden ghelde:
Nochtan mocht iettel dieden;
Want die wille ban dien liedne
Was die hant anden man te ſlane/
Die alle meſquame berdzeef dane.
So dat ſi cume dit bermachten/
Dat ſine ſndie herke gebzochten
Te ſente Bonefacius/ deſ maertelaren/
Daermen .bij. dage/ ſonder ſparen/
Gode louede eñ werde/
Eñ menne hilt bouen der erde.
Een graf maectemen hē ban goude/
Ban dieren ſtenen menechfoude/
Daermen Alexiuſe/ den Here/
Binnen leide met grater eere/
In Julius/ alſict berſach/
Indie maent den .xbij. ſten dach:
Dat graf rooc ſndiere gebare/
Oft binnen al bul ſpecien ware/
Daer die minre ban magedoeme
In lach/ der maertelaren blome.

Van ſente Paulen leuene. XXVI.

Int .ix. de ſaer dat ſi ghelike
Hilden dat Koemſce keyſerike
Archadius eñ Honozius/
Die kinderen Theodoſius/

Was Jheronimus in Bethlem/
Eñ hadden aldaer met hem
Eene edele vrouwe/ die Paula hiet/
Die Rome/ die goede stede/ liet
Danen soe vte was gevaren
Vanden hogesten verre te varen/
Eñ diende onsen Here daer/
Eñ staerf indat naeste jaer/
Dat Alexijs doot es bleuen.
Jheronimus heuet bescreuen
Haer leuen eñ haren ende/
Dat ic in dietsch aldus ontbende.
Jheronimus spreect eñ leert
Waren alle mine lede verkeert
Intongen eñ alle mine lede
Menscelike spraken mede/
Sone mochtic sente Paulen leven
Ce vullen genen prijs gegeven.
Edel sere was soe geboren;
Maer haer heilecheit ginc te voren
Wtien mogende eñ rike;
Maer nv mogender ongelike
In gerechtre aermoeden
Allen vrouwen die geboeden.
Tote Rome binnen der stede
Was soe spiegel der zuuerhede;
Want soe leuede sonder gevare/
Dat geen quaet mensce van hare
Coghene ne dorste visieren.
Soe leuede sonder manieren:
Dat soe die rijcheit niet en sochte/
Niet vidi norhtan soe mochte
Mettien rike wel omme gaen.
Die aerme heuet soe wel ontfaen/
Eñ gaf den riken lieden bispel/
Dat si den aermen deden wel.
Soe scuwede der werelt eere/
Vlees volgedemen hare te mere;

Want gelijc rechts alse den man
Sine scade bolghet an/
Alsa trect eere ter doget waert/
Eñ diese dullike begaert/
Die scuwet soe/ eñ bolget dien/
Die hare doze Gode wille ontsien.
Haer man was banden Julienen
Ghebozen banden ouden Troijenen/
Banden edelen Eneas/
Om dat gewagen wi niet das.
Dat edelboem of ander goet
So bele boer Gode doet;
Maer dat te wonderne staet/
Datmen dat doz Gode bersmaet.
Die werelt geeft hẽ prijs te bozen
Dje edel es eñ wel gebozen/
Eñ wi prisen hare leuen/
Die dat doz Gode begeben.
Coxius die hiet haer man/
Daer wan soe .b. kindzen an:
Twee sonen eñ dochtren dzie.
In Rome ne lieten si nie
Aermen doden/ daerment weet/
Sine holpene ter erden gereet.
Aerme clerke hebsi beraden/
Het dochte hem comen alte scaden/
Wat dat jemene clede of boede
Sonder dan haer selues goede.
Hare kindzen/ dat gesciede/
Ontcleede soe/ omme die aerme liede/
Eñ alsese dan hare mage scouden
So seide soe/ ic ebbe hẽ gegouden
Kiker haue te haerre eeren/
Dat es dontfarmerheit ons Heren.
Soe herbergede eñ ontfinc
Heilegghe liede boz alle dinc/
Eñ hozde hare heilege wozt/
Sodat soe dies wart becozt

Te latene maghe en lant/
Eñ so dede soe altehant;
Want haer goede man verstet.
Die stat van rouwen dat soe liet/
Eñ es te scepe waert gegaen/
Daer hare ane volgeden saen
Broedere/ swagre eñ maghe
Eñ kinder met grater claghe;
Want sise houden waenden dus.
Haer joncste sone Coxius
Boot die hant met mesvare.
Kusijn haer dochter hubare
Bat/ dat soe beide na haren hudach/
Eñ weende eñ riep: o wach!
Eñ al sachsoe met drogen ogen
Ten hemele waert eñ liet gedogen;
Want die minne van onsen Here
Kekent soe min dan de werelt ere.
Dus voeren si ouer te hant/
Eñ besochte dat heileghe lant
Entie h'mitagen mede
Van Egypten/ te menegher stede.
Daer naer quam soe te Bethleem/
Daer ic selue wonende bem/
Eñ stont hare seluen drie jaer
In enege cluse daer/
Onthier enten heileghen ghesellen
Cloestre ghemaert waren eñ cellen.
Biden weghe/ daer de maget Marie
Eñ Joseph eñ hare paerthe
Wilen gheherbergen ne conden/
Daer woende soe ten lesten stonden/
Eñ Eudoxia haer dochter mede/
In wtnemender heilechede.

Vs. 98 min] L. meer. Het latijn heeft: *pietatem in filios superans pietate in deum.*

Vanden

Vanden ſeluen. XXVII.

Van haerre doget hoꝛt nv mere:
Vander moeder/ alſic ſpꝛac ere/
Was ſoe van Eneas geboꝛen/
Die Beſille hiet/ alſe wijt hoꝛen.
Dien vader hoꝛic Kogarus noemen/
Die was vte Grieken comen
Van Agamennoens geſlachte/
Die binnen ·x· jaren niet machte
Troyen vellede wilen eer.
Wat ſal edelheden meer/
Eñ hiertoe grote macht van goede;
Nochtan ſo groot was hare omoede/
Dat dieſe wilen ſach jndie eere/
Die en kinder min/ no mere;
Maer hi waende openbare/
Dat haer aire dierne ware.
Onder der mageden couent/
Daer ſoe beringhet was ommetrent
Was ſoe vander meeſter gemate
Jn gaue/ in clederen eñ jn gelate.
Sijnt dat haer man was doot/
Ne was noint ghеen man ſo groet/
Daer ſoe mede wilde eten;
Want ſo wilts al verghеten.
Hen dade die noot van liue.
Sachte vedden/ alſe pleghen wiue
Ontſeidſoe altemale mede/
Al haddeſoe ſwaerlike den rede;
Maer alleene vp die erde/
Daer hadſoe van cranker werde
Ghеſpꝛeet ſticken van haren/
Daer vp ruſte ſoe te waren/
Vp datmen ruſte heeten mochte/
Dat ſoe met liue eñ met gedochte.

Die daghe entie nachte mede
Moeste al waken in gebede.
Soe was in alſo groten weene/
Omme ene meſdaet alſo cſene/
Alſe oft ware dan ere mozt/
Eñ alſemen hare ſpzac dit wozt:
Ghi ſult uwen ogen deren/
Spaerſe doch/ dat ghi ſtuderen
In dEwangelie moget te bat/
Soe antwozde ter ſtat:
Yetſ recht/ datmen danſcijn beſmet/
Datmen ſegen die Gods wet
Dicken ſere heuet verſiert.
Yetſ recht/ datment anders maniert
Dat bleeſch/ dat wilen weelden plach.
Dje bliſcap/ daermen wilen in lach/
Salmen afdwaen met langen wene.
Die ſlapelakene wit eñ cleene
Entie bedden/ die sachte waren/
Salmen nu betren met haren.
An hare en was en ghene ōſede/
Sander alleene milthede;
Want ſoe dicken te perſēme leende/

Alſoe

Vs. 57 perſēme] Het latijn heeft hier: *liberalitas ſola excedebat modum et* vſuras *tribuens*: vſuram *quoque ſepe faciebat*: *vt nulli ſtipem rogantium denegaret*. KILIAEN: perſſen. *ſicambr.* ¡ perſſemen. *Foenerari.* perſſem. *Vſura.* Het woord perſemier/ waar VOOR KILIAEN perſſemer heeft, vindt men by VELTHEM. *Sp. H.* I. B. C. 31. vs. 46. by wien ook t. a. pl. perſemaer gevonden wordt. *Le Long*, verklaart het door *gierigaarts*, vs. 26.

O wi, ghi wle perſemaerde:
Ghi woekers! Ghi vorcopers met

De uitgaaf van *Le Long* heeft *vercopers.* Doch het

HS.

Alſoe ſach / dat ſemen weende /
Omme ſine ſonderlinghe noot.
Alſemen te redene hare verboot
Haer ghheven / eñ men ſeide: gef ſo /
Dattu ſelue niet werds onbzo.
So ſeide ſoe dan: dat doet of /
Ic hebbe ane mi een belof /
Dat ic biddende mijn bzoot
Beghere te bliuene doot /
Eñ miere dochter niet en bliue /
Selues enen penninc na minen liue /
Eñ men mi grauen mede ſal
Met gebedene luderen al;
Want biddic bzoot in mijn leuen /
Ic bindere bele / die mi ghheven /
Eñ of mi dan een biddet bzoot /
Eñ hi van hongre bliuet doot /
Eiſt niet recht / dat tijf antwozt
Vander dozperliker mozt.
Eubzeuſce lettren eñ tale
Conſte ſoe wonderlike wale /
So dat ſoe haren Zoutre conde
In eubzeuſcher tongen tien ſtonde /
Eñ Eudoxia haer dochter mede:
Eñ waer Paula was telker ſtede
Eudoxia was bi haerre zide /
Eñ noch noint in genen tide
Sone was ſoe buten haren gebode.
Soe ſach hare wech geben doz Gode
Den aermen al teenen gader
Haerre moeder haue eñ h's vader /
Eñ waes bzo in haer gedochte;
Want ſoe ander herue en ſochte.

HS. op de Leydſche Boekery heeft duidelijk *vorcopers*, d. i. *opkoopers*, 't geen ook de zin der predikatie van Broeder *Yſewyn* vereischt.

Van haerre doot. XXVIII.

Alst quam te haren ende/
Onse Here hare ane sende
Een zwaer euel eñ .i. sel.
Eudoxia haer dochter plach wel
Der moeder/ alse die niet en dede
Els dan moeder heeten ofte bede/
Hoe dicken soe te ghane plach
Van daer/ daer haer moeder lach/
Tote dien hale entien crochte/
Daer onse Vrouwe haren sone bzochte/
Alse hi nichtinge was gebozen;
Want haer cloesterhijn/ alswijt hozen/
Stont te Bethlem inde pozt/
Aldaer ghesciede Gods gebozt;
Want node sciet soe bandier stede/
Eñ node bander moeder mede.
Die moeder/ dat heilegghe wijf/
Bevoelde sere cranken haer lijf/
Eñ ghelijc alse pelegrime
Die iesen eñ singhen rime/
Die bte bzemden lande geraken
Enten haren beginnen naken/
Also gebaerde soe eñ gheliet;
Want soe banden bzemden sciet/
Datse dese werelt/ eñ wilde baren
Te hemelrike toten haren.
Soe las die Zalmen/ die soetelike
Ghewaghen banden hemelrike/
Eñ alsemen dan bzaghede hare/
Hoe dat hare te moede ware?
So seide soe: btermaten wel/
Haer euel en ware niet dan spel/
Eñ al dat soe boz hare sach
Dat was claerre/ dan die dach/

Sachte

Sachte eñ ſoete houeñ allen ſaken.
Alſe haer ende began naken/
Maket ſoe terſeluer ſtont
Een cruce op haren mont/
Gode louende endde ſoe haer leuen/
Eñ heuet den gheeſt op gegheben.
Daer waren te hare in Bethleem
Die Biſſcop van Jheruſalem/
Eñ andere Biſſcoppen eñ prieſters mede
Eñ moenken van meneger ſtede/
Mageden/ nonnen/ alſoe berſciet/
Rechts een ongetellet diet.
Daer en was no ach/ no wach/
No claghen/ noch hant geſlach/
Alſe der werelt liede pleghen;
Maer menege maget eñ menech degen

Loueden

Vs. 50 **degen**] In onze *Taelk. Mengel.* I. St. bl. 62. is over de beteekenis van het woord **degen** gehandeld. Hier komt het in eene meer algemeene beteekenis, dan daar is opgegeven, voor, en wel voor *mannen* in het algemeen. Het latijn van *Vincent.* heeft hier enkel *homines*; maar onze Dichter zyne vertaling eenigzins, zoo als veel al het geheele werk door plaats heeft, uitbreidende, noemt hier vrouwen en mannen, die Lofzangen zongen, en Pſalmen lazen. — Byzonderlijk vind ik het woord *degen* in 't H-D. gebruikt in de *Aventuire vonder klage*, of *Chriemhilden Rache. Das Liet der Nibelungen*, in de *Sammlung Deutſch. Gedicht.* I. B. S. 144. vs. 3449.

Er ſprach himeliſcher degen.
Wie hete ir danne an mir getan.

Het welk daar beteekenen zal: *Hemelſche God! Hoe zoudt Gyl. my dan behandeld hebben.* In dat zelfde *Liet d. Nibel.* is ons ook bewaard gebleven

Loueden Gode eñ zongen/
Eñ iasen Saïmen in menegen tongen.
Bisscoppe dzoeghen die bare
Eñ Bisscoppen gingen haren tare
Omden doden/ die dzoegen dïecht/
Eñ groeuense jndie herhe recht.
Daer was soe met groter eeren
Begrauen jnde crocht ons Heren.
Hare scoenheit was so groot/
Dat soe hem slapen dochte; niet doot.

Vanden Abt Panthonius. XXIX.

In desen tiden jndesen jare
Dat Paula staerf/ de dzouwe mare/
So bleef in Egypten doot
Pathonius/ die Here groot/
Die Abt van dele moenken was/
Eñ hẽ sulhe regle las/
Alse hem dinghei Gods ons Heren
Van hemelrike wilde leren/
Daermen oec af mochte hozen
Jnden boeke hier te bozen/
Daer Macharis toe was comen/
Alse hi van hem adde vernomen/
Eñ want wi daer eöven begeven
Te spzekene vander heileger leuen/

15 Die

't zelfft. woord *Degenheit* voor *dapperheid*, 't welk by onze oude Ned. Schryvers my niet is voorgekomen. Vs. 425.

Ouh höre iuch ſelben der degenheite *iehen.*

D. i. *Ook hoor ik u van uwe eigen* dapperheid *gewagen.* Zie ook SCHERZ. *Gloſſ.* in v.

Ose der hermitagen plaghen
In Egypten indien daghen/
Also aist beschreuen es
Inden bouc Heraclides/
So willen wijt hier ane baen/
Daert dander bouc heeft laten staen.
Pathonius was out te waren
Van .C. eñ ban .x. jaren/
Alse hi sinen ende bede.
Eens so was hi teere stede/
Daer hem quam die duuel ane
In eens scoens wijfs gedane
Doe hise sach/ bernam hi doch/
Dat het ware duuels gedzoch/
Eñ bat harde sere saen/
Dat die dinc moeste te gaen.
Die duuel quamene bet na cozen/
Eñ seide: du bids pine berlozen;
God heuet mi die macht gegeben/
Dat ic cozen mach sijn leuen/
Die ic wille eist wijf/ eist man.
Doe spzac dander: wie bestu dan?
Ic bem/ spzac hi/ des duuels macht/
Entie ghene/ die jndien nacht
Van ghenouchten des bleeschs leuen/
Menegen bedzogen ebben eñ berdzeuen;
Maer di seluen/ noch den dinen/
Om xpc. die hem liet pinen/
Entie menscheit wilde smaken/
Sone magic niet genaken/
Eñ saelt emmer aldus wesen/
Yet wert anders noch naer desen;
Na dine doot so salich noch
In hem werpen mijn ghedzoch/
Eñ mettem minen wille doen mede/
Die du bebzeeds met dire bede.
Doe spzac die heilege/ wien eist cont/
Oft beter coemt na mine stont?

Dieſe bewert metter beden;
Want ic weet wel bi waerheden/
Dattu niene conneſ bozſien
Dingen/ die ſullen geſcien;
Want dat Gode alleene taehozt.
Die biant hem weder antwozt:
Bi dinghen/ die leden ſijn al/
Wetic wat geſcien ſal.
Die goede man ſpzac: hoe maecht weſen?
Die biant die ſpzac te deſen:
Alrehande dinc int beghin
Set in waſboem ſinen zin;
Alſt comen eſ ten hogeſten grade/
So dalet weder indie ſcade/
Eñ/ alſo ict mach verſtaen/
Saelt met uwer ordenen gaen;
Want int beghin wart ſoe verheuen
In miracien/ in heilech leuen;
Maer alſt coemt ten ouden tiden/
So ſaelt dalen eñ te gliden/
Eñ bi laeuwer roekeloeſhede
Vallen vander hogre ſtede.
Pathoniuſ ter ſeluer ſtat
Nerenſtelike Gode bat/
Dat hi hem ontdecken woude/
Wat zeden dat weſen ſoude
Onder die moenken na ſine boot?
Doe ontecte hem God al bloot/
Dat cloeſtren eñ abdien
Waſſen ſouden eñ dijen/
Eñ datter vele wel ſouden leuen/
Eñ vele haerre doget begeuen
Bi roukeloeſheden/ bi ſmaten
Vanden onnutten Pzelaten/
Die omme die eere ſouden ſtunen;
Niet am bate bidden no runen.
Duſ ſalmen verſtaten die goede/
Eñ maken quade met ouermoede.

Dan

Dan sal die regle bi naer al
Heeren sinden swaren val /
Eñ diese so sullen begeuen
Sullen sinder weelden leuen.
Pathonius die riep hedi
Met luder stemmen: wapene mi!
Wats mi aermen gesciet /
Ic hebbe gepijnt al omme niet /
Of die Prelaten / die comen sullen /
Dus zwaerlike dan verdullen /
Wes sullen si hem dan gelaten
Hare discipulen haer ondersaten!
Mettien quam hē te bozen daer
Eene ymagie scone eñ claer
Ghecroent met doznen / eñ spzac:
Pathonius! hout dijn gemac /
Ghetroosti; want dijn volc sal /
Ghedueren tote dat endet al /
Eñ die dine regle wille houden
Coemt ter euweliker bzouden.

Vanden Abt Panthonius. XXX.

Dan enen Pathonius so seget /
Heraclides / daer vele in leget /
Vander hermiten leuen.
Hi spzeect van hē / dus eist beschreuen /
Eens quamic in grater noot
Mijns vleeschs in cozingen groet /
Eñ heelde mine auenturen
Minen meesters eñ minen geburen
Eñ trac jn waert met grater pinen
Vter wilder wastinen /
In Sychi / so hebbe ic vonden /
Pathonius ten seluen stonden /
Bi eere palmen / daer hi sat

Eñ

Eñ andere moenken tier ſtat.
Mine noot ſeidic te waren
Den kerel van ·lxx· jaren.
Hi ſpzac: dang gene niewe ſake/
Dattu dieg beſt tongemake;
Want men mach dat pzoeuen wel/
Dat di deſe cozinghe ghebel/
Dat di dat niet an en bzachte
Kouheloeſheit van gedachte/
Noch traecheit van h'ten mede/
Dat toghet deſe woeſte ſtede/
Daer gebzeckeneſſe eſ van wiue/
Eñ van weelden/ oec van liue;
Maer hetſ bidi/ dattu die baerg;
Want du ſekerheit begaerg.
Som wile/ aiſe wi ſijn al geneſen/
Ja wille on bleeſch meeſter weſen:
Som wile coemt dit ebel mede/
Alſe wi peinſen omme idelhede:
Som wile doet deg biantſ ſtrijt/
Die onſe wel baren benijt.
Want ic ſelue/ ſpzac doude man/
Dien de jare nb gaen an/
Ic hebbe deſe celle gewacht
·xl· jaer/ dach eñ nacht
Ghepijnt/ eñ gepijnt mede
Omme mijng ſelueg zalichede;
Noch gaet mi an alle daghe
Deſe cozinghe/ deſe plaghe/
Alſo dat ſulke hure wag/
Dat ic ſelue bzuchte dag/
Dat mi Godg hulpe ontſeit ware;
Doe dochte mi beter openbare/
Dat ic ſtozue dozper doot/
Dan ic bulheit dade ſo groot.
Ic ginc henen in groter pinen/
In ongewandelde woſtinen/
Ja datic een hal berſach/

Daer

Daer een vreselijc dier in lach;
Want ic begerde viermaten/
Dat mi die felle beesten aten/
Die wandelden snden hole wijt.
Alsic toter auont tijt
Vonden hole hadde geleghen/
Entie dieren/ alsi nach plieghen/
Vtegingen twee eñ twee
Vroie soucken min/ na mee/
Hebben si bi rocken mi bernomen/
Eñ sijn ghinder tote mi comen/
Eñ lecten mi vort eñ weder
Vanden houede taten boeten neder.
Eñ lieten mi al ongescaet.
Doe seide mi miere herten raet/
Dat God mijns gedochte daer/
Eñ keerde te miere cellen daer naer.
Doe liet mi ene stont die viant
Kusten; maer hi quam te hant/
Eñ dede mi meerren tozen/
Dan hi nie dede te bozen/
So dat hi mi daer ten stonden
Harde na hadde bzocht in zonden;
Want hi es mi comen ane
In eere joncrouwen gedane/
Die mi dochte/ dat ic sach/
In miere joget bp enen dach/
Die ginc sitten bp mine knien/
Eñ verkeerde mi so indien
Al mijn lijf indiere gebare/
Alse oft geestelijc niet en ware.
Bi naer waest dus met mi comen;
Dse rechter hant hebbic genomen/
Eñ gaf hare eenen groten plat/
Wettien wart te nieute dat/
Eñ sekerlike twee bulle jaer/
Wasic quite wel naer/
Dat ic cumen gedogen conde

Sullen stant te gere stonden.
Doe wasic dzoeue eñ in wanhopen/
Eñ bem ter wostinen gelopen
Doïende al ommetrent.
Doe bandic aspis een serpent/
Dat settich an mine scamelichede/
Dat mi bete eñ ic daer mede
Mijn lijf eñ mijn tozment.
Sijn houet wzeuic al ommetrent
An mijn lijf in diere gebare/
Alst algader daer af ware;
Nochtan en wilt mi biten niet/
Alsic wane/ dat hem God hiet.
Eene stemme hebbic vernomen
Te mi waert spzekende dus comen:
Panthonius ganc werch ter tijt/
Eñ stant bozt jnden stzijt.
Ic liet den duuel dat ghescien/
Dat hi di berwan jndien/
Dat die ouerde te min
Hessen soude in dinen zin/
Eñ dine crancheit bekennen souts/
Eñ du di ane Gode houts.
Dus keerdic weder/ spzac die man/
Te miere rellen eñ zat bozt an
Met gemake wel daer binnen/
In rusten van minen zinnen;
Mijn biant sach hem ondaen/
Eñ vlo henen van mi saen.
Dese Pathonius woende in Syten/
Nu hozt bozt banden hermiten.

Vs. 96 **ic daer**] Dit is zeer duister, en waarschijnlijk bedorven. *Vincent.* heeft: *vt vel morsus eius mihi mortem inferret.*

Van eenen anderen Panthonius. XXXI.

Dander Panthonius/ die grote Here/
Aldaer ic af seide eere/
Die hondert leuede eñ ·x· jaer/
Woende in Thabenne boerwaer/
Eñ beede eist in Egyptenland/
Also alsict beschreuen bant.
Die Gods cracht liet hem bozsien
Dele dincs/ dat soude gheschien/
Entie jngle scouwen an.
Dat was een ontsaermech man/
Entie sine moenken mede
Met harder groter bziendelijchede
Minnede/ zat eens eñ dochte
Alleene in sine hagedochte/
Dattem dinghel Gods spzak an/
Eñ seide: du best bulmaect man
Na dijn belof/ na dinen staet/
Dus es dijn leuen hier ouerdaet
In deere Gods eñ siere namen/
Doe die soncste moenken tsamen/
Eñ wijs hem seluen al
Dse regle/ die jc di leren sal.
Coperine tasten daer in geschreuen
Heuet hem dinghel ghegheuen
Dese wazt jn deser wise:
Du soutf binnen eenen pzopzise
Maken menegertiere cellen
Eñ daer te samene dire gesellen;

Maer

Vs. 26 pzopzise] Hier mede heeft onze Dichter het *atrium domus* van *Vincent.* willen uitdrukken. Het is van 't latijnsche *Porprisum.* i. e. *Possessio vel locus sepibus, muris aut vallis inclusus.* Zie DUCANGE *Glosf. med. et inf. Latin.* in v.

Maer eene hakene sal alleene
Maken hare spise ghemeene.
Wie so eten ost basten wille
Laets hem gebzuken / zwijch al stille /
Die staerest eñ meest eten scinen /
Die berlade meest met pinen.
Te slapen en sullen si liggen niet;
Maer zetele hem maken gebiet
Een deel heldende / daer si bp zitten /
Bedect met mantelen; niet met witten.
Gheetsbel sullen si dzaghen an /
Entie niet afdoen nachtan /
Eten si / slapen si / waer si gaen;
Sonder alsi Gode ontsaen;
Dan eist recht / dattem elc ontgozt /
Eñ jndie coucle gha bozt /
Eñ laten sijn bel buten bliuen dan.
Coemter oec enech bzemt man /
Die eere andere regele pleghet /
Jc wille / datmen hem ontseget
Haren reestre eñ hare wone;
Het en ware oft die ghone
Mettem hadde gesille gewesen
Bp eenen wach / so ontsa desen.
Wie so hem oec wille begeben /
Omme te leedene dijn leuen /
Ne laet dien niet scouwen mede
Dijns cloesters heimelichede /
Hine ebbe dzie jaer bulbzacht /
Dat hi gedaen heeft eñ gewzacht
Banden cloestre die swaerste pine.

60 Wie

Vs. 30 **witten.**] Door **witten** verstaat onze Dichter zeker die dingen, welke hy op eene andere plaats *slapelakene wit* noemt. Het latijn heeft alleenlijk *super — cathedras palliis suis velatas sedentes quiescant.*

Wie so et jndie coueſe ſine/
Decke ſijn houet/ dat niet geſcie/
Dat deen den anderen eten zie
Els/ dan die tafle eñ ſpiſe dat.
Niemen en ſpeke dit noch dat.
Oec hiet dinghel in ſinen rade/
Datmen daghes ·xij· dedinge dade/
Eñ alſo dele nabondſ echt/
Eñ dan ſoudemen ebben tlecht/
Eñ ſnachts alſo menege nochtan.
Pathonius ſpaac/ die heilege man/
Dits eene clene dinc/ dinke mi.
Dinghel ſpaac: houdſe; want bidi
Hebbict gebaden aldus cleene/
Omme dat die jonge gemene
Moghen houden ſonder verdziet
Deſe regle; willen ſi doen jet
Die ſtaerc ſijn eñ dan dogeden groot
Hem en eſ en ghenen noot/
Dat menſe met regle bedwinge;
Want ſi hebben hare dinghe
Alſo baſte geſet met trouwen
In Gode dienen eñ hē ſcouwen.
Naer deſe woꝛt ſo eſ te waren
Dſe ſnel dan hem gebaren.
Heraclides die beſcreef dit/
Eñ ſeghet/ dat in Egypten zit
Menech cloeſter dan deſen leuene/
Daer in moenken ·M· waerf ſebene;
Maer die cloeſter/ ſijt ſeker das/
Daer Pathonius Abt was/
Datſ die meeſte/ die principaïe
Enter andere houet altemaïe.

Van Macharis van Alexandrien. XXXII.

Te des Pathonius abdie
Quam Macharis van Alexandzie/
Alse v die vour vesciet hir vozen/
Die liet sinen vzienden hozen/
Dat noint was leuen so zwaer/
Wildi/ hine leesder naer.
Eens so quam hem jnden zin/
Dat hi vijf daghe eñ niet min
Syn herte wilde an Gode setten
Sonder keren eñ niet letten.
Doe sloot hi toe sine celle
Alsо dat geen geselle
Antwozde van hem mochte ontsaen/
Eñ vegan ter steden staen/
Eñ spzac aldus an sine zinne:
Sie/ merke eñ vekinne/
Dattu niet in groter onwerde
Vanden hemel ne veets ter erde;
Want du heues dingle daer vouen
Eñ dinen screppere/ dien si louen/
Daer wes/ daer vijf eñ daer wacht.
·ij· daghe stont hi eñ ·ij· nacht/
Dat hi dies niet af en quam.
Doe wart die viant vp hem gram/
Eñ heuet hem gemaert sciere
Ghelijc eere vlammen van viere/
So dat hem jndie celle vochte
Al vernen/ dat vernen mochte/
Ja die matte/ die onder hem lach/
So dat hi hem vernens ontsach/
Eñ moeste ten derden daghe/
Omme vzeese vander plaghe/
Laten varen sijn veghin:
Dus liet God pzoeuen sinen zin

Den

Den duuel; want hi niet en woude/
Dat hi hem verheffen soude.
Tote desen/ sprac Heraclides/
Es mi gevallen scade des/
Datmi daer vrachte dauenture/
Eñ ic want voer sine dure
Eenen pape ziec onsochte;
Want hem thouet verrot al dochte/
Dien hadde Macharis nochtien
Niet ontsaen/ noch gesien/
Nochtan quam die pape dare;
Want hi gerne genesen ware.
Doe ic vrogden pape dat/
Antwoorde hi mi selue dat/
Dat hi des rechts ware onwert;
Want God hem hadde verswaert/
Dat hi met onreinen liue
Met eenen onhoueschen wiue
Den sacramente dorste gaen/
Dies heuet hem God dit gedaen:
Sech hem/ dat hi nemmermere
Messe en doe van onsen Here/
So mach sijns genade wesen.
Dit doet die pape/ eñ es genesen.

Van Moysese den rouere. XXXIII.

Een pape was eñ hiet Moyses/
Als ons seghet Heraclides/
Eñ was van Egypten gevoren/
Swart gelijc anderen moren/
Eñ was rouere eñ mordenare
Eñ manslachtech/ dus spreect de mare/
So dattene eene vreese groot
Heuet vracht in sulker noot/
Dat hi teenen cloestre liep/

Eñ daer omme tontsane riep/
Eñ dede penetencien so scaerp/
Dat hi bi sinen exempelen waerp
Menegen rouere bten zonden.
Pine dogedi te menegen stonden;
Want duuelen hem ane dzeuen/
Dat hi ane binge doude leuen/
Eñ so bele daden si das/
Dat hi bi naer gekeert was.
Dit bernoy dat bzachti boze
Eenen sente Ysidoze/
Die seide: troeste dinen zin/
Dits dijn berhtens een begin.
Blijf ghedurech in dijn basten/
En laet dijn herte niet gerasten
Van bedinghen eñ ban rouwen/
Alse die biant dat sal scouwen/
Sal hi bermoyt werden jndien/
Eñ sal henen ban di blien.
Moyses onthilt dat wozt/
Eñ hilt hem ant basten bozt/
Eñ at anders niet/ dan bzoot;
Nochtan dedi pine groot
In werkene/ in aerbeide/
Dat hi sijn bleesch so onder leide/
Dat hi eis en bermochte jet;
Nochtan en lietene die duuel niet.
Doe sachti an enen anderen raet/
Die hem hiet den toeuerlaet
Ane Gode setten metter bede/
Eñ an nachts te wakene mede.
In sine celle stont hi naer dien/
Hine loor oge/ no bogede knien/
Aldus wakende bat hi daer
Gode achter een wel .bi. jaer;
Nochtan en wildene niet begeben
Die duuel omme dusdanerh leuen.
Doe greep hi scaerper leuen an:

Dje

Dje moenc/ die oude man/
Die verre haelden hare fonteine
Die waterde hi snachts alleine/
Sa dat haer en geen wiste.
Die duuel sach/ dat hi met twiste
Emmer hem verwinnen woude/
Snachts/ daer hi water halen soude/
Sloech hine met eenen staue
Optie lendine/ dat hi daer aue
Bleef liggende optie stede/
Eñ niet en wiste/ wiet hē dede.
Ten naesten dage w't hi vonden/
Enten cloestre bzacht tien stonden/
Daer hi af qual alsus.
Doe spzac sente Ysidozus:
Moyses! ontbere bozt mere
Die duuele te moyene sere;
Want daer es mate tallen tiden/
Noe wi sullen iegen hē striden.
Doe spzac weder Moyses:
Jn wille niet ontberen des
Tote dat ic merke eñ begome/
Dat ic verliese die ydel dzame
Entie ydele ghepeinse/
Dje ic biden biant beinse.
Sente Ysidozius seide weder:
Nv meer sullen si van di neder/
Verdzeuen wesen altemale/
Jn deere der heileger namen
Jh'c Xpc/ die es Gods Sone.
Com bozt meer/ eñ wes gewone/
Die lichame Gods tontsaue/
Vedi liet di God striden ane
Den duuel met groter onwerden/
Dattu niene quaems jn ouerden/
Of du verwonnes met cleenre pine/
Den biant entie cozinge sine.
Dus keerde Moyses ter cellen/

Eñ alſemen hem hoꝛde tellen/
Dattem nemmermeer daer naer/
Des biantſ coꝛinge woꝛde zwaer.
Ja ſindent deſe beſondege man/
So grote gratie gewan.

Van Eulogiuſe ende eenen laſerſen. XXXIV.

Heraclides ſcreuet aldus/
Een clerc was/ hiet Eulogius/
Die om dat euwelike leuen/
Deſe werelt wilde begheuen.
Sijn goet gaf hi wech eñ verdede/
Doch ōme hem te helpene mede;
Want hi aerbeiden niet en conde/
Hilt hijs een deel tſinen monde.
Nv ſtont hem ſo/ alſem dochte/
Dat hi in cloeſtre niet en mochte/
In couenten ieuen ghemene/
Noch in woſtinen alleene.
Eenen lazerſen hi verſach/
Daer grote einſelicheit an lach/
Sonder hande eñ ſonder boete/
So gruwelijc eñ ſo onſoete
Was hem ſijn lijf eñ onreine/
Sonder ſine tonghe alleine.
Eulogius dede ſine bede/
Eñ belouede dus Gode mede/
Doꝛ dinen wille/ ſpꝛac hi ſaen/
Here willic deſen ontfaen/
Eñ tater doot willichē boeden/
Vp dattu/ Here! mi moetſ behoeden.
Vp ſinen ezel hine leide/
Eñ boerdene thuus/ alſe hi ſeide/
Eñ hiltene wel ·xb· jaer/
Eñ ſaluedene eñ badene daer

Eñ boedene banden ſinen.
Entie zieke in ſire pinen
Was berduldech harde ſere;
Dies baïch hem die helſche here/
Eñ gaf den zieken onberduïde/
So dat hi des goets mans huïde
Wederſeide altemaïe/
Eñ ſpzac hem an grote ouertaïe.
Diurchtich ries! ſpzac die malade/
Du heues berdaen met ouerdade
Dijns ſelues goet/ dins niet berhoïen/
Eñ heues ander goet geſtoïen.
Waenſtu nv doen met mi mede
Dijn behout/ dine zaïerchede?
Eulogius ſeide: neen/ lieue Here!
Ne segt deſer wozt nemmere.
Sech/ oft ic di je meſdede/
Dat willic gerne betren mede.
Die zieke antwozde weder:
Lech dine ſmeekinge alneder/
Lech mi bptien woch albloot/
In hebbe dire hulpe genen noot.
Eulogius bat/ dat hijt liete.
Die zieke die riep met berdziete:
In can geherden/ no gedoghen
Dijn ſpottelike wozde boz mijn ogen.
Dit magher mael/ wat ſal mi dat?
Ic wille dan bleeſche weſen zat.
Eulogius dede ſinen heeſch/
Eñ gaf den zieken bleeſch.
Doe riep die zieke eñ niet ſtille
Dune cons gedoen minen wille/
Ic ligge hier alſe een h'mite/
Mac mi dijns geſelſcaps quite;
Ic wille onder die liede weſen;
Sie ic liede ic bem geneſen.
Eulogius ſpzac: laet di gedogen/
Ic ſal di bzingen bozden ogen

Van vzoederen ene grote ſcare
Doe riep die zieke met meſbare:
Wapene! wat ſal mijns geſcien
In can dijn anſchijn geſien!
Wat ſullen mi dan dine gelike?
Die vzoot verſlenden dozperlike;
In wille ander dinc en gene/
Dan men mi dzage jnt gemene.
Wapene! dattu di niet en ſcaems!
Lech mi weder/ daer du mi naems.
Dje duuel cozdene ſo ſware/
Dat hi hem gheliet openbare/
Alſe oft ware een elſch viant/
Eñ haddi gehat die hant/
Lichte hi haddem verhangen.
Een moenken es hi gegangen/
Dje vi hem woenden om raet hier of/
Want hine dozſte omme dbelof/
Dat hi velouede onſen Here/
Den man wech werpen min/ no mere/
So dat ſi hem in rade ſeggen/
Dat hine in een ſcip ſal leggen/
Eñ ſente Anthoniſe eñ ſinẽ geſellen
Hem vzingen te haren cellen.

Vanden ſeluen noch. XXXV.

Met ſconen wozden ſo gaet an
Eulogius den zieken man/
Eñ boerdene al ſonder ſparen/
Daer ſente Anthonijs jongers waren/
Eñ ſente Anthonis leefde noch.
Des anders dages quam hi doch
Tote ſente Anthonis/ die adde den zede/
Dat hi plach te roepene mede
Sinen diſcipele Macharis/

Eñ ſeide: ſech of comen daer ſs
Enech bzoeder omme raet?
Eñ alſe dander ſeide: meeſter ſaet.
So ſeidi dan weder te hem/
Sijn ſi dan Iheruſalem/
Of dan Egypten comen alle gader?
Seidi dan dan Egypten/ dader!
So wiſte die heileghe man daer bi/
Dat volc dan ſulken leuene ſi/
Die onwert ware te ziene hem;
Seidi dan Iheruſalem/
So verſtont hi viden lude/
Dat waren gheeſtelike lude/
So zat hi nachts dan bi hem bozt/
Eñ ſeidem gheeſtelike wozt.
Des nachts/ alſe hi daer was comen/
So heuet hi ſine moenke genomen
Eñ hem ſelue ſijn gheeſt al claer/
Dat Eulogius was comen daer/
Eñ heeftene dziewaeruen bi namen
Gheroepen/ dat hi altеſamen
Den bzoeders ſelue openbare/
Cwi dat hi daer comen ware?
Eñ ſeide: dattem die malade
So vele te vernoye dade/
Dat hine dan hem wilde verſteken.
Scaerpelijc veſan Anthonis ſpzeken:
Wiltu wech dan doen den man?
Dien hi niet verſteect nochtan/
Die kennet/ dat hine heeft gemaect;
Waert dat ghine das verſtaect
Wildi d dies underwinden/
God ſal kieſen eñ beter vinden;
Diene hout en niet veronwert.
Eulogius die wart veruaert/
Alſe hi deſe tale hozt:
Anthonis ſpzac ten zieken bozt/
Met ſconen wozden leide hi hem an/

Eñ zeide: ïazerse! onreine man!
Einselijc ban grater onwerde/
Onwerdich der ïuchjt enter erde/
En saltu dies niet willen onberen
Dune saït Gode rampeneren/
En weetstu niet dat Xp̄c si
Diedi dient eñ dus staet bi?
Dor hem des machtu seker wesen/
So bestu gedient ban desen.
Doe seidi them beeden ginder:
Nb mine lieue kinder!
En sreet niet; maer blijft gesellen/
Eñ keert weder tuwer cellen/
Daer ghi lange in ebt gewesen/
En berlies niet uwen loen ban desen;
Want ghi suit met uwen lone
Beede saen comen ter crone.
Hier omme es b die cozinge gesent;
Want b leuen baringe ent.
Aldus berspende hise beede/
Eñ soe keerde weder gereede/
Eñ Eulogius staerf daer
Binnen xb. dagen daer naer/
Eñ des derdsi dages d' na mede
Staerf die zieke daer ter stede.

Vanden simpelen Pauluse. XXXVI.

In Anthonius tiden was/
Alsic in Heraclidese las/
Een man/ die simpel Paulus hiet/
Die ban sinen wiue sciet;
Want soe was ban dozper bite/
Eñ hi es wozden hermite.
Te sente Anthonis es hi comen:
Die heilege man heuet bernomen/

Dat

Dat hi moenc wilde wesen.
Anthonis antwozde te desen:
Du best .i. out kerel .i. zwaer/
Eñ heues wel .ix. jaer/
Men mach di hier niet ontsaen;
Du souts ter lichter ozdenen gaen.
Ic zitte alleene hier ander hagen/
Eñ cume ten bijsten daghen
So ontsa ic aerme spise.
Eñ cranke na mensken wise.
Paulus en verbaerdem niet/
Eñ seide: wat so ghi gebiet/
Dat willic alle anevaen.
Anthonis die es gegaen
In sine celle/ daer hi hem sloot
.v. daghe. No clene/ no groot
Sone spzac hi Paulose an;
Nochtan wachte buten de man/
Sodat Anthonis ondede de dure
Om noetdozft ter auenture/
Alse die hem niet conste onthouden/
Eñ hiet henen gaen den ouden;
Want hi mettem niet mochte wesen.
Neen antwozde Paulus te desen:
Hier willic leuen eñ bliuen doot.
Anthonis siet/ dat hi clene/ no groet
Mettem daer en adde spise/
Eñ hi .iiij. daghe in sulker wise
Daer beidde in sulker noat.
Hi ontsach hē/ bleue hi doot/
Dat hijs soude zonde ontsaen/
Eñ heeftene in gedaen gaen/
Eñ leuede scaerper nadien dach
Selue/ dan hi te bozen plach.
Hi gaf hem scozsse dan palmbome
Eñ seide hier af so gome
Also/ alse du sies pinen/
Dattu hier af makes linen.

Paulus

Paulus pijnde in desen doene
Cotedien dat was noene
Wel eñ nuttelijc nochtan/
Eñ Anthonis spzac hem an/
Yetſ quaet gedaen/ dzec aï ontwee
Eñ maße dat eñ mee.
Aldus ſeidi hem an ſwaren laſt
Hem/ die ·iiij· dage heuet gevaſt/
Eñ hem dochte/ dat hine en conde
Niet doen belgen te gere ſtonden/
Eñ ſciet dan hem confuus dan zinne;
Nochtan Paulus hier inne
Ne togede geen dzoeue geſaet/
Noch ſpzac/ no en peinſede quaet.
Alſe die zonne onderghinc
Ontfaermde Anthonis der dinc;
Sech/ oude! wiltu dat wi dzoot
Een deel eten dozdie noot?
Paulus antwozde dat wozt:
Abt! dat ghi wilt/ dat ga aï bozt.
Deſe antwozde eñ deſe omoet
Sachte ſere Anthonis moet/
Dat hi ter ſpiſen niene was ghier
Maer anden meeſter aï ſette hier.
Doe ſpzac hi/ ſet die tafle dan
Eñ dzinge ons dzoot bozt an/
Alſe hi dit hadde gedaen/
Nam Anthonis een dzoot ſaen/
Dat dzoge was/ eñ maket nat/
·iij· ſticken ſo nam hi na dat/
Die hi boz Paluſe ieget/
Eenen Zaïm hi ſelue ſeghet/
Eñ dede oec ·xi· gebeden/
Naer ſine rechte oude zeden/
Eñ pzoeuede Paulus oec nadat.

Paulus

Vs. 77 Paluſe] L. Pauluſe.

Paulus beedde oec eñ bat/
Cote datter donker nacht es comen.
Anthonis heeft dat bzoet genomen/
Eñ heuet gheten altemale/
Eñ ontbeiden in stilre hale/
Die aï noch niet en at.
Doe seide hi; oude! nv nem dat.
Paulus seide: jn ete niet
Ghine et mede/ diet gebiet.
Neen/ spzac Anthonis/ ditf gebouch
Ic bem een moenc/ ditf genouch.
Paulus spzac/ mi genoeget dmine;
Want jc moenc begere te sine
Anthonis die es bp gestaen
Eñ seide .xij. Saimen saen
Eñ daer naer alse menech gebede/
Eñ ruste een lettel sine lede.
Doe stont hi bp/ alse hem goet dachte/
Eñ bozt an bander middernachte
Sanc hi selue/ eñ las/
Eñ bat/ omme dat hē nutte was
Cote dien/ dat was dach.
Den ruden Paulus hi daer sach
Sa gereet in allen dingen/
Doe seidi: bzoeder! coenstu bulbzingen
Alle dagen te lebene in desen?
Sa mochti hier met mi wesen.
Paulus spzac: jn weet niet/
Of ghi anders iet gebiet;
Want dat ic noch ebbe bernomen/

Manic

Vs. 84 Anthonis] Om de duisterheid, die er alhier by onzen Dichter plaats heeft, zal ik het latijn van *Vincent.* hier byvoegen: *Antonius absumpto vno paximate: senem tardius comedentem: donec vnum totum assumpsisset expectauit. Et tunc ait Manduca senex et alterum.*

Wanic wel te houede comen.
Alst tijt was/ eñ Anthonis gesmaert/
Dat hi ter zielen was buimaert/
Maecti hem bet af ene celle/
Eñ seide: du best moenc geselle.
Nv wone alleene eñ bekinne
Der duuel macht eñ hare ōminne.
Daer belagedi bin enen jare
Ons Heren gratie openbare/
So dat hi genas bongesonde/
Eñ verdzeef die helsche honde.

Van miraclen, die hi dede. XXXVII.

Nv was een man bten zinne/
Eñ hadde enen biant jnne/
Die prince was banden bianden.
Anthonise bzochtmenne te handen/
Die seide: mijn doen en es niet dit;
Maer den simplen Paulus bit;
Want die minste duuele gemene/
Die ongewerdichste entie clene
Behozen toe den meesten luden/
Enten simplen enten buden
Betaemt te leggene met omoet
Die meeste biande onder boet.
Wettem es Anthonis gegaen
Ce Pauluse eñ seide saen:
Jach wt desen biant coene;
Want hens niet ban minen doene/
Licht dat ic bem te sier
Den onwerdegen te dwingene hier.
Dus liet hise beede daer/
Eñ ginc te siere cellen daer naer.
Paulus stoet bp daer ter stede/
Eñ biel in nereinstelike gebede/

Eñ

Eñ ſpꝛac ten duuel: rume dit dat;
Mijn Abt Anthonis heet mi dat!
Die duuel ſpꝛac met ouermoede:
In doeſ niet/ dul kerel/ verwoede!
Wettien hi dat vel ane vinc/
Dattem vptie ſcoudere hinc/
Eñ ſlougene dicke eñ ſpꝛac gereet:
Vare henen viant/ die Abt dat heet!
Die viant began ghereede
Die goede liede te vloeken vede.
Vertſufte kerlen! die niet en weten
Entie van al hebben vergeten
Onverſaet/ onreine diet/
Dat uwe en genoeget v niet/
Wat veſtaet v/ dat ghi doet
Vp ons uwen ouermoet?
Paulus ſeide ouerluut:
Duuel vare metter vaert wt!
Of di naect grote plaghen;
Ic ſaels Ihm̄ Xp̄m claghen.
Die duuel heuet hē onſeget/
Eñ dorpꝛe worde an geleget/
Eñ Paulus die wart gram/
Wt ſiere cellen dat hi quam/
Eñ ginc vp enen berch ſtaen/
Vp eene hoghe roetſe ſaen/
Indie hitte vanden daghe/
Die in Egypten/ ſonder ſaghe/
Alſo heet es/ naer gelouen/
Alſe es een ontſteken houen.
Daer ſtont hi ſtille alſ ·i· ſtake/
Eñ bat Gode omme die ſake
Eñ ſeide aldus Xp̄c · Ihū!
Du ſies aldat/ eñ weets ainv/
Dat ic van deſer roetſen neder
Niet en kere ter cellen weder/
No dranc ontbiten/ noch ſpiſe/
Eñ ſteruen ſal in verre wiſe

Dune ontbint des menscen bant/
Die daer in heeft den biant.
Hine hadde dit niet gesprokken al/
Dat die duuel maecte gescal/
Eñ riep: Paulus! nu gane dane/
Groot gewelt gaet mi nu ane;
Ic bare wt eñ ic en here
Te desen bate nemmermere.
Paulus grote eenboudichede
Dwinget mi/ eñ jaget mede/
Eñ ic en weet/ waer henen gaen.
Doe boer hi uten menscen saen
Alse een drake groot eñ stranc
·lxx· ellen groot eñ lanc/
Eñ biel jndie rode zee/
Sonder jemene te doene wee.

Van eenen Steuene eñ Valente. XXXVIII.

Een goet man was/ die Stevene hiet/
Alsmen in Heraclidese ziet/
Die goet moenc was ·xi· jaer/
Eñ jn bescedene was so claer/
Dat niemen te hem en quam so droeue/
Hine troestene tsinen behoeue/
Dat hi blide van hem sciet.
Dese adde so swaer verdziet
An sine scamelike lede.
Van ebele/ van grater ziechede/
Eñ was sijns bleesch meester so wel/
Al was sijn zeer zwaer eñ fel.
Hine liet sijn ambacht clene/ no groet/
Daer hi ane wan sijn brood/
Eñ maecte van palmen linehine;
Doch dedem debel sulke pine/
Datmen hem ten seluen tiden

Sine

Sine scamelicheit af moeste sniden;
Maer sijn zin was so gevonden
Opwaert te Gode tallen stonden/
Dat hi hem hilt inder gebaren/
Alse oft hi sonder hevoelen ware.
Indie woestine was oec vekent
Een ander moenc/ die hiet Valent/
Die hem verwaende in sijn leuen/
Die duuel haddene so vedzeuen/
Dat hi hem veroemde alle daghe/
Dat hi ingelen spzake eñ saghe.
Eens zat hi nachts/ eñ wzochte
Een mandekijn/ alsem goet dochte/
Daer hi an wonne sine ijsnere;
Want moenke wonnen hare tere
Doe met ambachte eñ met pinen/
Hem ontfiel van siere linen
Sine naelde/ daer hi mede wzochte/
Eñ alse hise staende sochte/
Omme dat was donker nacht/
Quam die viant/ die nauwe wacht/
Eñ ontstac hem ene lampte te hant/
Daer hi die naelde mede vant.
Omme dese miracle/ om dese eere/
Wart hi hem verheffende so sere.
So dat pelegrime quamen
Doer gheene woestine te samen/
Eñ gauen van haren goede
Gheenen moenken/ doz omoede.
Macharis heuet dat ontfaen
Omme te deelne den andzen saen/
Eñ heuet elken moenc ghesent/
Eñ oec mede dien Valent.
Valent verspzac ghenen vode/
Eñ seide: serh Macharise vi Gode/
In vem niet aerger/ dan hi es/
Dat hi mi senden soude des.
Alse Macharis dat verstaet/

Coten bzoeder dat hi gaet/
Omme dat hi hem dat rade/
Dat hi nemmeer die fierheit dade;
Maer omme niet liet hi sijn callen.
Machariꝰ die bzuchte sijn ballen/
Eñ es dzoeue woch gegaen/
Nachts quam daer die biant saen
Met ·Ih'c· Xp̄c ghedane
Met geselscepe in sulken wane/
Oft dusent jngelen waren echt/
Die mettem bzochte groot ierht.
Met enen rade ban claren biere
Daer in gebeinst/ na sire maniere/
Sittende alse de gods sone.
Dazen quam een/ eñ seide tgone:
·Ih'c Xp̄c/ dien genoeghet
Dijn leuen/ daer du in best gebaeget/
Eñ coemt te di met sinen gesellen/
Com alleene wt dire cellen:
Alse dune sait ban berren sien/
Sultstu anebeden dien.
Die moenc ginc wt/ alse een sot/
Eñ anebedene ouer God.
Cen naesten daghe es hi comen
Cer herken eñ spzac boz hem somē:
Ic hebs te doene niet/ dat ic name
Metten anderen Gods lachame;
Want sc te nacht/ daer ic lach/
Gode metten ogen sach.
Die heileghe liede ten seluen standen/
Hebbene gebaen eñ gebonden/
In basten yserinen banden/
Eñ sendene der wereit te handen/
Omme dat sine ouerdichede/
Ghenedert soude sijn daer mede;
Want hi al berstoten ware/
Ater heilegher lieder scare/
Doch dat sine metter beden/

Tenden

Tenden den jare brochten in breden.

Van eenen Helyase. XXXIX.

In die hermitage was
Een maenc/ eñ hiet Helyas/
Die der wijf ontsaermen begonde;
Want hem lichte gheballet zonde/
So dat hi enen cloestre belagede/
Daer in waren ·CCC· magede/
Die plaghen des dienst ons Heren/
Also alse hi hem wilde leren.
·ij· jaer berechte hise daer/
Eñ hadde tusscen ·xxxi· eñ ·xl· jaer/
Eñ biel doe jn cozingen/
Alse dicken an coemt jongelingen/
Dat hem sijn bleesch dede berdziet.
Uten cloestren dat hi sciet/
Eñ ginc henen ter wostine
Doïende/ met groter pine/
·ij· daghe al sonder bzoot.
God! Here! riep hi/ slach mi doot!
Of doe/ dat ic des hem ghequijt!
Alst doe quam ter auont tijt
Heuet hi den slaep an genomen/
Eñ siet ·iij· jngele te hem comen
Die seiden: twi laestu dus bliuen
Den cloestre alleene metten wiuen?
Hi seide: ic was dies in bare/
Dat ic mi seluen oft hem ware
Scadelijc eñ swaer berlies.
Si seiden: of wi dan dies
Di quite maken/ wiltu dan
Die cuere weder bangen an?
Hi seide: ja hi eñ swoer mede/
Dat hijt arde gherne dede

Doe dochtem / dat deen van den dzien /
Sine hande hilt mittien /
Eñ dander ſine boete nades
Die derde nam een ſcere mes
Eñ burdene rechts altemale /
Eñ dit was dzoem / weetmen wale.
Dſe jngelen ebben hem gebzaget;
Wat hem ſi? hoe hem behaghet?
Wei / ſeit hi; want mi wel dinct /
Dat mi een ſwaer laſt ontſinct /
Eñ hope / dat ic bozwaert mere /
Quite bem van minen sere.
Mettien ontwerti / daer hi lach /
Eñ rechts bpten bijſten dach /
Es hi ten cloeſtre weder gekeert /
Eñ bant die wiuekine verſeert /
Die weenden om ſijn werch weſen.
In ſine celle ginc hi na deſen /
Eñ woendere jn .xi. jaer.
Dicken ſeidi den bzoedzen daer /
Dat noch noit ſider en beſochte
Sijn herte ſulc gedochte.

Vanden cloeſter van Faues. XL.

Heraclides gewaget das /
Dat doe in Egypten was /
Een cloeſter te Faues in de ſtat /

Aldaer

Vs. 37 burdene] KILIAEN. Dueren / bozen / boeren. *fland. holl.* Euirare, caſtrare.

Vs. 3 Faues] Dit is verbaſterd uit Paues en Paues uit Panos. *Vincent.* heeft: *in ciuitate panos.* Πάνος πόλις Αἰχύπτυ. zegt STEPHAN. *de Urbib.* ubi vid. *Th. de Pinedo.* Deze ſtad werd ook *Chemnis* genaamd. Zie HEROD. Lib. II. c. 91.

Aldaer een couent in zat/
·CCCC· man met goeden bzede/
Som temmermans eñ som smede/
Some metten halse dzaghers/
Eñ some warent hemel jagers/
Some deluers/ die met haren gewinnen/
Hem hilden eñ ander volc daer inne.
Eñ wat so hem bleef bouen monde/
Dat ghauen si ter seluer stonde/
Vzouwen cloestren also saen/
Eñ lieden die lagen gebaen.
Dese besozgeden eñ bedziuen/
Enen cloester van ·CCCC· wiuen/
Die dat selue leuen leden/
Sonder alleene van cleden.
Tussen hē loept ene fiume groet;
Alse enege vzouwe bliuet doet/
So cleetmense na hare wet/
Eñ hebbense vpten hoeuere geset/
So comen ouer dan die man/
Eñ nemen den doden dan/
Eñ grauense in hare herchoue
Met bedingen eñ met groten loue.
Hem en moet geen man genaken/
Sonder een priester/ of een dyaken/
Al eenlike vpten zondach;
Want anders wesen niet en mach.
Indien seluen cloestre was
Ene maget/ daer ic af las/
Die beinsde hare/ of soe ware sat/
Eñ dat altemale doze God;

35 So

Vs. 9 deluers] Hier zal men denkelijk bullers of bollers moeten lezen, want daar het latijn heeft *fullones*, hoe zoude onze Dichter zulks door *delvers* hebben kunnen vertalen? Het is door den affchryver zeker bedorven. KIL. boller. *Fullo.*

So sere vercoes soe den omoet/
Eñ warp hare so onderboet/
Datse scuwede jonge eñ oude/
Eñ niemen met hare eten woude.
Si plattense alle in wege/ in hoeke/
Soe verdzourch haer aïre bloeke:
Vander cokene en sciet soe niet;
Daer dede soe aï datm̃ hare hiet.
Yaer aïre dienst so dede soe dare/
Alse oft soe haer aïre dierne ware.
Cer tasle en wilde soe niet eten;
Maer crumen/ diere waren vergeten/
Die at soe/ eñ maerte claer
Die potte vander kokene daer/
Ne gere scoen en wilde soe roeken:
Yare hauet want soe in doeken/
Eñ was hem allen onderdaen.
Noch om spzeken/ noch om slaen/
Ne dede soe niemen quaets/ no baer/
Noch selfs en murmerde d' naer.
Dingel Gods quam/ omme dit doen/
Coten heilegben Pycerioen/
Die hem altoes hilt in wostinen/
Eñ diende Gode met siere pinen/
Eñ seide: was es dies noot
Dattu jet waens wesen groot
In desen leuene/ in desen woude?
Nu ganc henen/ jc heet di/ boude!
Ce ghenen cloestre ten bzouwen/
Daer saltu ene maget scouwen/
Haer houet met doeken ru/
Die es beter bele/ dan du;
Al eist/ dat soe altoos strijt
Jegen den menegen talre tijt/
Yare herte en keert nemmermere
Een oge bp slach ban onsen Here/
Eñ du sits hier in ene stede/
Eñ ne wandels niewerincs mede/

Eñ dijn zin loept weder eñ bozt
Doz menech dozp/ doz menech pozt.
Pycerioen die es gegaen
Coten bzouwen cloestre saen/
Eñ heuet hem ouer doen setten;
Hi wilde scouwen/ sonder letten/
Alle die zustren/ eñ als hi daer quam/
Eñ hi sach eñ bernam/
Sone heuet hi niet bernomen/
Daer hi omme was daer comen;
Doe seidi: doetse alle comen gemene;
Want hier dinct mi gebzeken ene/
Daer mi dingel omme hiet ronnen.
Si seiden: hier sijn al de nonnen/
Sonder ene/ die sottelike gebaert/
Die de kokene achter waert.
Haeltse mi/ spzac die man/
Dat icse mach scouwen an.
Men bzachtse bozt/ men gincse soeken.
Doe hise bewimpelt sach met doeken/
Warp hem ter erden neder die bzoeder/
Eñ seide: seine mi/ lieue moeder!
Soe knielde neder/ eñ seide:
Vader! nv seine ons beide.
Die zustren wonderets eñ spzaken:
H' Abt! met dusgedanen saken
Mesdoedi; wantmse hier inne
Hout ouer eene sottinne.
Ghi sijt dwaes/ spzac hi daer bi/
Soes beter/ dan ic eñ alle ghi.
Ce doemesdaghe moetic met hare
Gheline sijn indie selue scare.
Dse nonnen die sijn met allen
Ce sinen boeten daer geballen/
Eñ belijede elc/ wat si baden
Hare leets eñ ongenaden.
Doe bat die goede man met hare/
Dat hem God ghenaderh ware/

Eñ es te sine rellen geheert.
Haer dochte/ dat soe was onteert/
Omme datse dandze eeren wouden/
Eñ elke dan haerre onscouden
Togen souden hare ebele dinge/
Eñ ontsloep dus sonderlingen
Vten cloestre in wostinen/
Eñ noch noint en mocht schinen/
Waer soe boer/ noch bequam/
Alsict inder scrifturen bernam.

Van Janne den temmerman. XLI.

Het was oer een temmerman/
Indie werelt/ eñ hiet Jan/
Die dese werelt heeft begeuen/
Eñ leedde moenke leuen
·b· jaer wel achter een
In cloestren/ dat hi goet man sceen/
Ten lesten maerti eene celle
Vp enen berch sonder gesellе/
Daer hi ·xxx· jaer in sat/
Eñ belagede ane Gode dat
Den heilegen geest dan pzophetien;
Want hi boerseide/ hozic lien
In die pstozie hier te bozen/
Theodosiuse/ doe hi bercozen
Was toter Roemscher crone/
Dat hi berwinnen soude scone
Maximuse/ eñ met allen
Onder doen tlant dan Gallen/
Eñ Eugeniuse daer naer/
Alse hier bozen bescedet dwaer/
Eñ hi daer naer steruen soude saen/
Eñ dit gesciede/ alsonder waen/
Hier omme dedem hē menege ere

Ghemeene

Ghemeene volc ende lants Here.
Heraclides scriuet ditte/
In sijn herte quam wille eñ hitte
Te beginnene desen man/
Den swaren woch so binc hi an/
Eñ leet met groter pine
·xbiij· daghe doz die wostine/
Som bi scepe/ som bi lande.
Caire eersten dat hine bande/
So groet hine na sine talе/
Eñ dedem te wetene walе/
Wie hi ware al openbaer;
Mettien quam die Pzince daer
Vanden lande/ eñ hier omme es
Vp gestaen Heraclides/
Eñ begaf iegen hē die talе/
Eñ liets hem gebzuken walе.
Heraclides wart al erre/
Alse hi sach dat lanc gemerre/
Haerre twier talе liep
In sijn gepeins verre eñ diep
Vernoyede/ dat de heilege man
Ghenen mogenden man spzac an/
Eñ hine also hadde gelaten/
Eñ peinsde hi wilde sire straten;
Maer Janne den Clusenare
Wart te hant sijn gepeins mare/
Eñ want oec haer ne geen
Anderen verstont dan hē tween
Van Heraclides eñ van Jan/
Liep hi sinen taleman/
Die haerre twier talе verstont/
Eñ seide: ganc henen terstont/
Eñ doe ghenen bzoeder cont/
Wi suilen spzeken mont iegen mont.
Hier bi bekende Heraclides
Wel die rechte waerheit des/
Dat het ware een geestlijc man/

Die ghenens weten can/
Eñ merrede vele te mere.
Alse gesprokken adde die Here/
Eñ hi oflof adde genomen/
Es hi dus ter talen comen
Eñ met sinen tale man:
Cwi quam di die cozinge an/
Dattu dire zielen souts scaden
Met begripene van mesdaden?
Cwi peinstu in dinen zinne/
Dat ic ane di niet en kinne?
En weetstu niet/ wat de scriftuere seget/
Dat die gene die twiuel weget.
Heuet noot ersaters talre stont;
Niet den genen/ die es gesont.
Du moges ane nu eñ ic an di
Vinden raet eñ troest daer bi/
Eñ al waert/ dats di hier niet gesciede/
Du vondes an dandere heilege liede;
Maer dese die hē moet mingen
Al in werlikken dinghen/
Dse mach cume teere stonden/
Omme raet van sinē zonden/
Alhier comen tesere stede/
Om raet van siere zalichede/
Dat hi sine ozboze spreect
Ghelijc een knecht/ die ontbreect
Sinen selle H'e/ eñ ontsliet/
Sone waert te prisene niet/
Haddic sulken man begeuen/
Eñ metti spzekende ware bleuen;
Want du best bi costumen gereit
Altoes te dire zalicheit.
Heraclides verstont hier an/
Dat hi was een heilech man/
Eñ bat hem doze genade/
Dat hi Gode boz hem bade.
Die goede man wart bzo om dat/

Eñ gaf hem enen sachten plat/
Eñ seide: du sult in desen tiden
Vele tribulatien liden/
Eñ du sult noch Bisscop wesen.
Die biant cozt di naer desen/
Omme te siene dinen bader
Eñ zustre eñ bzoedere liede ghader
Ce troestene/ dat si de wereit lieten.
Nv en late di niet berdzieten;
Ic segge di/ dat bi caritaten
Si hebben die wereit gelaten/
Eñ dijn bader sal hier naer
Leuen rechts ·bij· jaer.
Nv blijf bozt jndine wostine/
Vulbzinc dine begonnene pine/
Noch te lande niet en kere
Doz dine maghe nemmermere;
Want die weldoet/ eñ dies afstaet/
Sijns en wert ne geen raet.
Dese man hi seide mede/
Dat hi hadde daer ter stede
Ghelegghen ·xlviij· jaer/
Eñ hine sach aldaer
Dat anschijn ban gere bzouwen/
Eñ niemen en moestene scouwen
So wei tijt/ dat hi at/ of dzanc/
Dus leedde hi sijn leuen lanc.

Van Cheraphioene. XLII.

Heraphion was oec een man/
Die anders en geen cleet dzoech an/
Dan een linijn cleet eenbout.
Dese hadde sijns selke gewout/
Dat hi en adde ghenen ghere

Man

Man te eɔ̈ɔ̈ene min/ no mere.
Altoes was hi van lettel spisen
Eñ leuede in sulker wisen/
Dat hi studeerde/ eñ doz sochte
Die heilege boeke/ daer hi in mochte
Leren; no hine bleef in sire cellen;
Maer harentare ginc hi hē quellen.
Van desen/ so seget men dat/
Dat hi quam teere stat/
Daer hi hem seluen bercochte
Omme ·xx· s'/ eñ diende onsachte
Heidine lieden/ eñ wzochter so/
Dat sijs sidert waren bzo;
Want hise alle kerstijn maerte.
Hine at ander dinc/ no smaerte
Els/ dan bozne eñ bzoot.
Den zin haddi bast eñ groot
Cer scristuren/ die hi leerde
Dien heidinen. Die hi bekeerde
Scoudene quite eñ bzi/
Eñ seiden: wi sijn bedi
Quite banden helscen biant/
Nv wes bzi van onser hant.
Dese ·xx· s' heesti wozt bzocht/
Daer hi hem om hadde bercocht/
Entie hi baste adde gehouden/
Eñ gasse hē wouden si/ of en wouden/
Eñ spzac: want God heuet mi
Vuldaen/ dat mijn wille si/
Nemet tgoet/ daer ic mi omme bercochte;
Ic wille sien/ of ic binden mochte
Andere/ die ic sta in staden.
Si laghen hem an eñ baden/
Dat hi mettem bleue algader

40 Alse

Vs. 6 **Man**] Hier zoude ik lezen **Meer**. *Vincent.* zegt: *nullum possidendi desiderium patiebatur.*

Alſe haer Here eñ bader.
Hi ſeget/ dat hijs niet en doet.
Si ſeiden dan: ſo hout dijn goet/
Daer ons af quam onſe behout/
Of gheeft den aermen/ daer du wout.
Gheuet/ ſprac hi ſelue dat;
Ic gheue gheenen bzemden ſchat.
So doe ons/ ſpzaken ſi/ dit alleene/
Ouer een jaer ſouke ons tAthene.
Dus es die heileghe man gegaen
Van ſteden te ſteden ſaen /
Eñ quam tAthenen in die ſtat:
Dzie daghe dat hi en dzanc/ noch at/
So was hi daer jndie ſtede;
Hine hadde allinc/ no penninc mede/
Noch hine dzouch ſcerpe/ no bel;
Sac/ no anders oec niet el/
Dan een ſimpel linijn cleet.
Hem quam an een honger heet/
Vp enen huebel ginc hi mede
Staen in midden bander ſtede/
Daer die poztersg plagen te ſtane/
Alſi te rade plaghen te ghane.
Hi ſlouch ſine hande/ eñ riep mede/
Datmen hem groot gewelt dede:
Goede lieden! riep hi/ genaden!
Helpt mi/ eñ ſtaet mi in ſtaden!
Die lieden liepenre toe met bare/
Eñ bzagenden/ wat hem ware/
Of waren hi quame? Hi ſpzac thant:
Ic bem wt Egypten lant/
Eñ moenc bem ic begeben/
Sidert dat ic was berdzeuen
Wt minen warachtegen lande/
Vielic in dzie woukersg hande;
Doch hebbic ſo betaelt den tween/
Dat mi en maent haer neghеen.
Die derde haut mi met gewelde/

En ic en weet/ hoe ic hem vergelde.
Doe vragheden si/ wi hi ware?
Die hem ane laghe so sware/
Si wilden hem gerne staen in staden.
Hi seide: mi heuet verladen/
Van erdschen goede die ghiererhede/
Eñ des vleesch genouchte mede/
Entie ghulserheit vander hele:
Dese vrie ebben mi geoploget vele/
Van miere joget al in een;
Maer doch bem ic ontgaen den tween/
So dat si mi nemmeer en laghen/
Den derden en canic niet verdragen;
Want ic .iiij. daghe/ dor die noot/
Hebbe geweest sonder vroot/
Dwinget mi mijn woukere met gewelde/
Eñ seget/ hi wille dat ic hem gelde/
Oft ic latere omme tleuen.
Een philosophe heestem gegeben/
Eenen scellinc/ dien hi vrochte
Enen/ man die vroet vercochte/
Eñ nam een vroot alleene/
Eñ rumede also Athene/
Alse die nie sider d' in en quam.
Ceere andere stede hi vernam/
Enen wel gevozen man/ enen vzien/
Die lach in zwaerre heresien/
Eñ vercochte hem seluen daer/
Eñ eer leden die twee jaer/
Heeft hi man eñ vzouwe mede
Vzacht ten geloue van herstinhede/
Eñ oec aldie meyseniede/
Daer sijns wille vele an gesciede.

Van eenen hiet Evagrius. XLIII.

Evagrius was ·i· clerc goet/
Met groter weelden bygeboet/
So dat ene brouwe/ hiet Meilane/
Hem riet in hermitagien te gane.
In Egypten boer hi daer naer/
Eñ was hermite ·ij ·jaer.
Ten derden jare ginc hi met pinen
Bet in ter wildere woestinen/
Eñ leuedere ·xiiij· jaer
In swaerre abstinencien daer/
Die te bozen plach weelden groot/
Eñ en at el niet/ dan olie eñ brood/
Eñ dies lettel te siere baten.
Die duuel proeuedene btermaten
In sinen bleesce met groter cracht/
So dat hi jnden winterscen nacht
In enen putte al naect stont/
Dattem dhijs hinc an tfel al ront.
So bele bernoys so menege ande
Daden hem daer die biande/
Eñ menech waeruen sine sloegen.
Eens ·iij· duuele ouer een broeghen/
Dat si boz hem sijn gestaen/
Alse drie clerken rechts gedaen/
Eñ leiden hem ongeloue bozt;
Hi ontbant haer alre wozt/
So dat hise alle drie berwan/
Eñ ten seluen tiden den man
Quam hem ene andere mare/
Dat die herrstotel berlozen ware/
Eñ hi ginc ter doze staen/
Eñ riep an Jhm̄ X̄pm̄ saen/
Eñ maecter een cruce bozen/
Mettien ondaden die bozen.

Eenen jongre boerseidi mede
Alle die dingen/ die wonderlichede/
Die hem binnen ·xviij· jaren
Daer naer gesciede te waren.
Noint en at hi selfs groene cruut/
Sint hi d' hermitagen ginc wt;
No bleesch/ no appel hi en at/
Noch en quam in geen bat.
Te sinen xvij· den jare/
Dat hi leuede aldus zware/
Wart hem die maghe zier om dat/
Dat hi niet gesonts en at/
Eñ moeste els leuen omme noot;
Doch en nutte hi geen bzoot;
Maer coïen eñ polement
At hi twee jaer ommetrent/
Eñ daer inne smout niet groot/
Aldus leefde hi toter doot.
Alse hi was den steruene naer/
Tijede hi/ dat hi ·iij· jaer
Des bleesch cozinge genesen ware.
Naer sijn leuen aïdus zware/
Na menech aerbeit eñ bede/
Die hi eenpaerlike dede/
Wart hi dies sere bzoet/
Wie quaet gheest ware/ of goet/
Eñ togede met wat dinghen
Men den duuel mochte dwinghen.

Vs. 49 polement] *Vincent.* heeft hier: *olera resinam et lenticulam.* Polement is van 't latijnsche *Pulmentum*, over welk woord men, tot beter verstand dezer plaats, kan nazien DUCANGE *Glosf. M. et I. Latin.* in v.

Van

Van eenen, die hiet Adelijn. XLIV.

Heraclides telt/ dat hi sach
Cote Jherusalem vp enen dach
Enen man/ hiet Adelijn/
Die sette swaerlike tleuen sijn
Hoghер/ dan menscеit vermachte/
Sodat die duuele ansachte
Ontsagen sijn scaerpe leuen/
Al bliende quaemsi hē beneven;
Want te ·xi· nachten hi plach
Tetene ouer den bijsten dach/
Eñ tanderen tiden ten derden dage
Van bespertide/ dans gene sage/
Cote dat wijt matten tijt heeten/
So stont hi te Montolpueten
Indie stede/ daer hi vernam/
Dat onse Here te hemele clam/
Eñ vernachte daer ter stede
Singende eñ bidendende mede:
Stille stont hi daer ter stat/
Snuwet/ reinet/ waset nat/
Eñ alse hi hadde den tijt vulstaen/
Nam hi enen hamer saen/
Eñ ginc omme tallen cellen/
Aldaer sliepen sine gesellen/
Eñ weckedse alse bode/
Om dat si souden louen Gode.
So las hi zalme eñ een gebede
Metten bzoeders daer ter stede/
Eñ keerde van sinen gesellen
Voer daghe weder tsire cellen.
Dicken plach die bzoeder das/

Alse

Vs. 18 bidendende] L. biddende.

Alſe hi naect toter huut was/
Dat hi hem anclede dan/
En dede andere cledere an
Tote dat droge waren die ſine.
Doe ruſte hi in ſinen cellekine
Ene wile/ die onlanc was/
So ſtont hi bp eñ ſanc eñ las
Salme toter tierdſe tijd/
Altoeſ was hi in dit delijt.

Vs. 33 Alſe hi naect] Misſchien zal men hier moeten lezen nat. Het latijn van *Vincent.* zegt: *Quem fatres veſtibus ſuis ſpoliatum aquam ſaepius diſtillantibus aliis induebant donec illae ſiccarentur.* Want naakt zijnde, behoefde hy zyne kleederen niet uit te trekken, en andere aan te doen tot dat de zyne gedroogd waren; ten ware onze Dichter het latijn zoo heeft opgevat, dat hy hem als naakt beſchouwde, door dat zyne kleederen nat zijnde, reeds door hem waren uitgetrokken, en dan zoude er mogelijk door onzen Dichter geſchreven zijn geweest nat eñ naect. Door gelijkheid van woorden kan het een door den affchryver zijn overgeſlagen.

Vs. 40 delijt.] Dit woordt vindt men by KIL. niet, noch zelfs onder de baſterdwoorden. Het is verbaſterd van het latijnſche *Deliciae.* Het wordt voor *Vermaak*, *Genoegen* by de oude Schryvers gebruikt. VELTHEM bedient er zich dikwijls van in zynen *Sp. Hiſt.* I. B. C. 8. ſprekende van Saphadijns vrouwen vs. 25. zegt hy:

Eñ droege enige enen ſone
Daer met heeft hi ſijn gewone.
Eñ ſijn delijt *herde groet.*

En ook III. B. C. 39. vs. 24.

Oec ſpzeect Heraclides / hi kent
Eenen pape / heet Innocent /
Die ſimpelſte / die mochte ſijn /
Onder den Keyſer Conſtantijn.
Ridderſcap had di geploen;
Nv eſ hi der wereit ontſloen /
Die bloucte Pauluſe ſinen ſone;
Want ontſuuert hadde de ghone
Eens papen dochter / ebbic verheeft.
Hi ſpzac: God gef hem ſulken geeſt /
Dat hi nemmermeer binde ſtonde /
In ſinen liue te doene ſonde /
Want hem beter weſen dochte /
Dat hi iegen den duuel bochte /
Dan ſegen die anſuuerhede.
Alſe hi dat dat daer ter ſtede /
Quam hem die duuel inden liue
Eñ bleef gebonden die keytiue
Met groten ketene / naden geheete /
Opten berch van Olyueete.

Van eere vrouwen, hiet Meilane. XLV.

Ene bzouwe was / hiet Meilane /
Van Kome / daer grote dinc lach ane /
Van edelen geſlachte comen /
Die heuet eenen man genomen.
Alſoe hadde ·xxij· jaer /
Wart ſoe weduwe / eñ bleef daer naer

Sonder

Nochtan dicke, daer men toe ſiet
Pijnden ſijs hem ter meniger tijt
Eñ ſceen dat ſiere in hadden delijt.

Zie ook HUYDEC. op *Mel. Stoke* I. D. bl. 11.

Sonder man haer leuen bozt.
Niemene te Bome jn die pozt
Sone ondeete soe haren moet;
Maer soe nam groot hauelic goet
Eñ knapen eñ joncwijf mede/
Eñ ginc te Bome buten der stede/
Eñ so te steye met haerre partijen/
Eñ quam te Alexandzien;
Hare dinc heuet soe bercocht/
Eñ heuet al te ghelde bzocht/
Eñ som oec gemaect in goude.
Inder wastinen/ jnden woude
Van Egypten es soe gestreken;
Want soe sien wilde eñ spzeken
Die heilege Abden entie badere/
Eñ was mettem alte gadere
·bj· maenden/ eñ heuet begaen
Alle die Heren/ sonder waen.
Daernaer quam van Alexandzien
Die Bailliu met siere paertien
Eñ heuet die heilege liede gebaen
Eñ daer toe ·xij· Bisscoppe saen/
Priesters/ moenken/ diere waren/
·C· eñ ·xij· teere scharen/
Eñ heeftse bten lande berdzeuen/
Milana volgedem beneben/
Eñ berlichte hare aermoede
Gewillike met haren goede/
So dat hare ontseiden die knechte/
Diedie Heren hadden inde hechte.
Doe dede soe knechts cledere an/
Eñ quam bi auondstonden dan/
Eñ bzachte hem/ dies si adden noot/
So dat dese mare bte scoot.
Entie Bailliu wanedse beruaren/
Eñ oec afstehen banden haren/
Eñ hiet/ datmense soude baen/
Eñ messaeren eñ slaen.

Met

Met eenen bade soe hē ontboot/
Haer edel geslachte eñ groot/
Eñ wat manne soe adde met eren/
Alwaere soe nu die dierne ons Heren/
Hi ware tōmogende te waren
Jet te nemene banden haren.
En hebt mi/ seit soe/ niet te leder
Om mine aerme buite cleder;
Willic/ ic ebbe wel de macht
Groot te sine eñ wel geacht;
Maer omme dat ic niet en wille
Bi minen zwigene stille/
Di ghesciede scade of verlies
So hebbic di gewagen dies.
Met dus gedaenre ouermoet

Salmen/

Vs. 48 dierne] KILIAEN: Deerne. *Ministra, famula, puella; ancilla.* q. d. dienerinne *a* Dienen i. *ministrare.* Zoo als MAERLANT hier zegt: *dierne ons Heren.* vind ik *Deernen Gods* gebruikt voor Nonnen, door den *Clerk wyten laege Land.* bl. 49. *Ende* (de Keyser) *sprack voert tot sijnre Suster, wes voirt een reyn wijff, die Abdie die daer verschenen is, die geven wy dy, ende sorge voir die* Deernen Goods *daer in* — Van eens Konings dochter gebruikt de schryver van het *Passion Zomerst* ook dit woord bl. 131. HS. 1439. sprekende van de dochter van Herodes: *Nader werscap quam die* deerne *daer eñ spranc voerdie scare* — *die* deerne *eyschede S' Jans bapt' hoeft in een platele bereyt.* In de beteeken. van *ancilla* staat het by onzen Dichter hier boven Cap. XL. vs. 44. en van *puella* III. P. VI. B. XLI C. vs 9. Zoo als ook in de *oude Overzett. van 't N T.* HS *Luc.* I. 48. *Want hi heeft aengesien die oetmoedicheit sijnre* deerne. — Op verscheiden plaatsen in het Departement Gelderland, is dit woord nog zeer in gebruik, niet alleen in de beteekenis van *ancilla*; maar ook in die van *puella*;

Salmen/ die ghene/ die sijn onbzoet/
Alst tijt es eñ stede
Benemen hare dozperhede;
Want die Bailliu wart beruaert/
Eñ ontsculdegedem tharewaert/
Eñ dede hare grote werdichede/
Eñ gaf hare ozlof mede/
Dat soe ten lieden ingaen soude/
Also dicken/ alsoe woude/
Onthier entie heilege Heren
Waren gelaten weder keren.
Nader Heren weder ghane/
Maecte die selue Juliane
Te Jherusalem ene abdie
Van ·l· mageden teere partie.
Met hare die pziester Kusijn/
Een diere clerc van leuene sijn
Van Aquileren bter steden/
Eñ meester van heilegen zeden.
Daer was was xxbij· jaer.
Soe eñ Kusijn ontfingen daer
Alle die ghene/ die si mochten/
Die Jherusalem bersochten/
Pelegrime/ die waren in node;
Want si addent belouet Gode/
Eñ dese lieden van quaden lebene
Met leerne eñ met exemple te gebene/
So bzachte soe ter heileger kerken/
Alsoe mercte hare gewerken.

Van enen Elpidiuse. XLVI.

Elpidius die leuede onsochte;
Want hi woende in ·l· agedochte.
Daer hi jnne alle man
Met abstinencien berwan;
Want jn xxb jaren/

Daer

Daer hi by leuede te waren/
En at hi gene tijt/ sonder saghe/
Dan sondages entie saterdage/
Eñ emmer las hi eñ zanc
Al dozentoze die nachte lanc.
Vele bzoederen bolgeden dien/
Alse haren coninc doen die bien/
Sodat hi maecte die wostine
Ghelijc eere stat inte sine/
Want hem els weelde niet en dochte/
Dan hoe hi wel geleuen mochte.
Eens zanc hi nachts naer sijn doen/
Eñ quam daer een scozpioen/
Eñ stakene sere/ daer hi stoet/
Hi tart te hant onder den boet/
Eñ en lieter niet omme sijn staen/
So clene dochtem die sm'te an gaen.
Eenen bzoeder ghebiet mede/
Dat hi hadde teere stede
Een dzoghe teich ban enen wijng'de/
Hi naemt eñ staect indie aerde;
Alnewaest die tijt ban pozene niet/
Die wijng't sijn wassen niet en liet/
Hine wies in cozire tijt
Ouer die kerke/ hoge eñ wijt.
Men seide ban hem ouer waer/
Dat hi in ·xxb· jaer/
Een westen kerens niet en plach/
Voer hi die zanne onder gaen sach.
Sijn jongre Sisimius/ dats waer/
Die hem diende ·bi· jaer/
Besloot hem in een graf nadat/
Daer hi altoos staende bat/
Noch hine ginc wt nacht/ no dach/
No en zat oec/ no en lach.
Jegen die duuele bestagedi mede
Groie gratie daer ter stede;
Sodat hi leuede daer jnne

Sonder ſmette van liue / van zinne.
So onnoſel was hi dan /
Dat hi tuſſcen wijf eñ man
Geen onderſceet en hende bowaer /
Eñ leuede alſo dzie jaer.
Een ander was jn Paleſtine /
Hiet Gadanus / indie woſtine /
Eñ wandelde ouer die Jozdane /
Die en plach onder geen dac te gane.
Eens quamen met ouermoet
Die Jueden bp hem berwoet:
Een / diene daer wilde ſlaen /
Sijn aerm bleef ſtijf ſtaende ſaen /
So dat hant eñ ſwaert
Beede tſamen berheelt waert.
Een ander hermite was /
Die bi namen hiet Helpas /
Eñ woende in een hagedochte /
Eñ ontſinc gaſte / daer hi mochte /
Want hi woende bp een trapas.
Eens gebiel / dat mettem was
Een couent van bzoedzen groot /
Alſo dattem gebzac bzoot /
Daer hi ſere om was berbaert /
Dzoeue ſo ginc hi in waert /
Eñ bant .iij. niebacken bzoot
Scone / eñ daertoe alſo groot /
Dat banden tween wozden zat
Sie xxb bpdie ſtat.

Heraclides

Vs. 63 trapas.] Dit is het latijnſche *Trepaſſus*, of 't franſche *Trespas*. *Hi woonde op een trespas*, is hy woonde op eene plaats, daar men tol moest betalen, om verder voord te mogen gaan. *Vincent.* heeft: *publicus illic erat tranſitus.* Zie DUCANGE *Gloſſ. M. et I. Lat.* v. TREPASSUS en MENAGE *Dict. Etymol.* v. TRES.

Heraclides bloemen leggit neder/
Eñ gha te miere ystozien weder.

Vander heidine enten kerstinē twiste. XLVII.

Inden tiden dat Honozius
Eñ sijn bzoeder Archadius
Waren jnden Roemscen rike/
Quam dan Syciē gewelderike
Radagasus met ere roten/
Eñ bzochte mettem Goten
Twee hondert dusent/ daer altemale
Rome omme veruaert was eñ male;
Want hei waren heidine al.
Die heidine Romeine maecten gescal/
Eñ seiden: die Keyseren verboden
Sacrificie doen den goden/
Daer omme so waren si gram/
Eñ bi sulker redenen het quam/
Dat tRoemsche rike stont in scanden/
Eñ waren verbult dan bianden.
Eñ Radagasus ware bode/
Eñ wzekere ouer die gode
Een groot Here/ hiet Symachus/
Wilde dat vulbzinghen dus/
Eñ wilde pzoeuen bi ghescrichte/
Datm die tempele weder sticte/
Of Rome sout ontgelden die stede/
Eñ men die gode echt ane bede.
Tgemene volc wart in roere/
Te Rome met sulkere boere/
Eñ seiden: die bianden quamen
Metter gode hulpe te samen/
Eñ men die stat niet houden mochte/
Eñ ware datmen die godē socte;

Dien name van Jhm̄ Criſte/
Verſpau elc heidijn/ eñ was in twiſte
Dat kerſtine eñ dat heidijn diet.
Jegen dat ongeloue es geſciet/
Dat ſcreef ſente Augustijn/
Enen vroc goet eñ fijn/
Die heet van ons Yeren ſtat/
Eñ proeuede den heidinen dat/
Dat hare gode waren niet el/
Dan helſche honde quaet eñ fel.
Oroſius van Spaengen mede/
Screef den heidinen die waerhede/
Alle die plagen/ die hi wiſte/
Entie oghen entie twiſte/
Die waren vordie coemſt ons Yeren/
Proeuedi hem/ wilden ſijt leren/
Dat al vernoy eñ al verdamen/
Vanden goden meeſt es comen/
Eñ dat binnen kerſtinen dagen/
Vele min ſijn gevallen plagen.
Prudentius die ſeide mede
Jegen Symachus dorperhede/
Eñ proeuede wel openbare/
Dathi al in dole ware.
Dese eñ andere goede clerke
Hilden tgeloue entie kerke/
Alse die al met redene vochten/
So dat die heidine en mochten
Niet met redene geſtaen;
Haer roepen en moeſte achter gaen;
Eñ God/ die niet en laet de ſine/
Hine trooſtſe in hare pine/
Dede miracien openbare
An Radagaſuſe eñ ſine ſcare;
Want die Keyſer Honorius
Sach/ dat was geſcepen dus/
Eñ verſaemde/ dat hi mochte/
Jegen die biande onſachte/

Eñ want jnden tKoemscen rike
Comen waren gemeenlike
Wandelen / Hunen eñ Goten /
Met sere ongetelden roten /
So troeste God den Keyser so /
Dats die Romeine wozden bzo;
Want som die Goten entie Hunen
Begonsten segen Radaguse stunen /
So dat Vldijn eñ Fauis mede /
Die doe adden die mogenthede
Vanden Hunen eñ banden Goten /
Waren metten Koemscen genoten.

Van Radagasus van Syten. XLVIII.

Radagasus was een man /
Die te bozen oint gewan
Delen biande int Koemsce rike;
Want hem dochte seherlike /
Dat alt lantscap van Vtale /
Niet hem mochte genoegen wale /
In tontsane sijn grote here;
Want hi hadde bolx ter were
.CCm. ende oec mere /
Eñ hadde geswozen sere /
Dat hi tKoemsce bloet van jonge eñ oude /
Sinen goden offren soude.
Hier om waest / dat die heidine scouden /
Eñ seiden: hadden si behouden /
Die bziendschap van haren goden /
Sine lietense niet in desen noden;
Maer God selue / die sine cracht
Niet en leget ander lieder macht /

Gaf

Vs. 69 jnden tKoemscen] L. jnden Koemscen.

Gaf Kadagasuse enen baer/
Sonder slach of steke swaer/
Dat hi in velden/ no in heiden
Den Romeinen niet dorste ontweiden/
Eñ wlo in een geverchte hoghe/
Daert cout was eñ dzoghe/
Eñ hem gewzac dzanc eñ spise/
Eñ raet in aïre wise/
Entien wilen altemale
Alte jnghe was Vtale/
Heeft God/ omme wzede van sijn leuen/
In enen clenen verch gedzeuen/
Eñ God openvaren wilde
Sine doget/ dies hi es milde/
Eñ niet en was der gode scout/
Noch oec der Romeine gewout/
Sone was daer sekerleke
Slach gegeuen/ no oec steke
Noch gestuert jemens vloet.
Thoemsce here was onvehoet
Eñ hadden met menege clene
Die Goten veseten gemene/
Eñ speelden/ dzonken eñ aten;
Dandze gedogeden vtermaten/
Honger/ dorst eñ groot verdziet/
Nochtan es dit alleene niet;
Ne hadden die heidine niet gesien/
Den groten viant selue vlien/
Dien so sere ontsach die stede/
Dat hi vider magenthede
Vanden goden winnen soude
Al tiant/ dat hi evven woude;
Want Kadagasus alleene
Ontslo sinen volke gemeene/
Eñ daer hi henen waende varen
Ontslo hi jnde Roemsce scaren/
Daer hi gevaen wart eñ gevonden/
Eñ ontliuet in corten stonden.

So beïe waren banden Goten
Ghebaen daer banden Koemscen roten
Dat mense cochte alse bie/
Eñ speeïden/ gef mi/ gef die.
Dus cochtmense na haren rechte
Die Goten/ alse heidine knechte.
Daer togede oec onse Here
Hier toe noch miracien mere;
Die ghene/ die cochten die gebane
Om in haren dienste te gane/
Alse lange alsi leuen souden/
Dse en mochter niet een behouden;
Want God/ onse Here/ matere mede
Hare ongetemperde gierechede:
Alle die keytiue bleuen doot
In coztre tijt clene eñ groot/
So dattem niet in staden stont
Die grote roof/ die rike bont.
Nochtan en wilde theidine diet
Hier omme hem castien niet/
Noch oec geuen onsen Here
Van deser dinc laf/ no eere.

Vs. 69 matere] d. i. *strafte*, *bedwong er mede*. KILIAEN: maten/ matten *vet* j. mat maecken. en mat maecken/ verklaart hy weder door *domare*, *frangere*. VELTHEM *Sp. Hist* II. B. C. 48. vs. 59. gebruikt mat maken voor het veroveren of innemen van eene plaats, verhalende, dat de Bisschop van Keulen den burg Kerpen ingenomen en verbrand had, zegt hy:

Ende doen voer hi t Aken nadat
Ende wilde dat oec maken mat.

Van

Van Archadius doot eñ ander dinc. XLIX.

Archadius/ die in Ozient
Keyser eñ Here was bekent/
Dede bzingen bi sinen gehete
Danielе den Pzophete
Van India/ daer hi lach/
Te Constantinoble bpdien dach.
Doe wart dese Keyser geware/
Dattem die doot an quam met bare.
Eñ hadde een kint van biij· jaren/
Dat Theodosius hiet te waren
Naer sinen ouder vader/ den goeden/
Dat kint so gaf hi in hoeden
Sidigerdise/ die mogendelike
Van Persi hilt tconincrike;
Want hi den bzoeder Honozius
Met ozlogen sach verladen aldus/
Ne dozste hijs hem beuelen niet.
Van deser wereit dat hi sciet
Int ·xiij· ste jaer/ alse wi lesen/
Dat hi Keyser hadde gewesen.
Sidigerdis heuet dat kint
Ontfaen eñ trouweliке gemint/
Eñ hilt goeden vasten bzede
Jegen die Koemsce mogenthede/
Quermids den Bisscop Marutas/
Die wert eñ wel bekent was
Onder die banden Koemscen rike
Eñ van Persi dies gheliке.
Dus stont int rike van Ozient.
Honozius/ die in Occident

Die

Vs. 4 Danielе] L. Samuele, en voor India/ Judea.

Die keyserlike crone dzouch /
Hadde doe doghens genouch;
Want die Graue Stillicoen
Sette daer toe al sijn doen /
Die Maerscalc was dan alden rike /
Hoedat hi verradenlike
Den Keyser Honoriuse ontliue /
Eñ sijn sone Keyser bliue /
Die Eucherius hiet bi namen /
Eñ dede in Gallen comen tsamen
Beede Wandelen eñ Goten /
Omme dat si met haren roten
Dat Roemsce rike cranken souden;
Alsa waendi noch dies gewouden /
Dat hi den sone ter crone bzachte.
Nu hadde die sone in sijn gedachte /
Quame hi noch ter Keys' crone /
Dat hi soude bzeken onscone
Der kerstijnlike kerke bzede /
Eñ hadt den heidine beloeft mede
Van kinde / mochtem gescien;
Maer God die werdene vandien /
Alse ghi hozen sult algader
Hier naer / hoe hi eñ sijn vader
Beede / alsi recht sculdich waren /
Doot bleuen al metten haren.
Indesen tiden / wi lesen dat /
Dat in Affrike sat
Sente Augustijn eñ bzouch crone
Alse Bisscop van Hpone /
Die wise pape / die wel geraecte /
Die so vele boeke maecte /
Datter niemen toe en dochte /
Dat hise ouer lesen mochte.
Van sire biten scribic hier bozen;
Van sinen bloemen sulbi dat hozen /
Dat si so subtijl sijn eñ so swaer /
Dat mense niet en conde claer

In

In dietsce wozt alſo ontbinden /
Datſe doch die leeſte kinden.
Dies ſpzeect dan hem Jeronimus:
Die Biſſcop / ſeiti / Auguſtinus /
Dat hi met ſinen zinne blooch
Bouen allen bergen hooch /
Ghelijc alſe die arne doet;
Maer dat ghesciet an des berchs voet
Dat ne merct hi niet wale;
Met ſcoenre ſubtijlre tale
Doze vlieget hi hemel eñ lucht /
Eñ dwater / met grater vlucht.
Omme ſine ſubtile wozt
Latic die vloemen eñ ſcriue vozt
Der rechter yſtorien ganc /
Omme dat niemen van zinne cranc /
Oftic oec ſelue int gedichte
Meſdoen mochte daer ane lichte /
Hieromme eiſt dat mi ne rouc.
Nv hozt vozt die vierde vouc /
Die ſtrijt in heuet eñ parlement;
Want die derde vouc hier ent.

KORTE INHOUD

van de drie eerſte

BOEKEN

en derzelver

CAPITEELEN

der

DERDE PAERTIE

van den

SPIEGEL HISTORIAEL.

NOOT EN DOOD

van de drie eerste

BOEKEN

en derzelver

CAPITTELEN

der

DERDE PAERTIE

van den

SPIEGEL HISTORIAEL.

KORTE INHOUD

van de drie eerſte

BOEKEN

en derzelver

CAPITEELEN

der

DERDE PAERTIE

van den

SPIEGEL HISTORIAEL.

Die eerſte vour die heuet in
Der jare na meer na mín
Dan .vj. van gratiane
Die den roemſcen rike quam ane;
Eñ van menegſhen rike tvegſhín
Dat den romeinen nam tgewin.
Deſe vour ſhevet gaende al amme
.xlv. capiteele teere ſumme.

Hoe Rome eerst dalen began. . . . I
Hoe die van perſi hem vochten an. (a) . II
Vander ſarraſinen rike III
Dat beghin van vranckerike. . . . IIII
Vanden eerſten cō. van vrancrike. . . V
Hoe die franſoyſen (b) *kerſtijn worden.* . VI
Van pippine eñ ſinen geſlachte. . . . VII
Van hughe capette eñ ſijn geſlachte. . . VIII
Vanden rike van grote bartaengen. . . XI
Der bertoene beghin. X
Hoe brutus vacht vp aquitaengen. . . XI
Hoe brutus verwan die Gallen. . . XII
Hoe brutus in bertaengen quam. . . XIII
Hoe die bertoene begonden dalen. . . . XIIII
Hoe dingelſce quamen in bertaengen. . . XV
Vand' Ingelſch' coronike. . . . XVI
Vand' wandelen beghinne. . . . XVII
Vand' wandelen coronike. . . . XVIII
Vanden wimmalen: den lumbarden. . . XIX
Vanden Goten hoe ſi ſcieden. . . . XX
Van weſt' Goten: eñ oeſt' Goten. . . XXI
Van weſt' Goten coroniken. . . . XXII
Van oeſt' Goten coroniken. . . . XXIII
Wanen die hunen quamen. . . . XXIIII
Hoe die hunen verwonnen de Goten. . . XXV
Hoe Gratiaen beſette ſijn rike. . . XXVI
Van maximuſe eñ and' dinge. . . . XXVII
Wat in Gratiaens tiden gevel. . . . XXVIII
Vanden Vranken eñ and' dinc. . . . XXIX
Van S' baſiliſe den groten. . . . XXX
Hoe hi den duvel den jongelinc nam. . . XXXI
Van ſinte jheronimuſe. XXXII
Van malcus auenturen. XXXIII
Noch van Jeronimuſe. . . . XXXIIII
Vanden leuwe die hem diende. . . XXXV
Van jheronimuſe meer. XXXVI
Van ſinen bloemen. XXXVII
Van ſinen ſproken. XXXVIII
Vanden ſeluen. XXXIX

Noch

(a) Boven het Hoofdſtuk ſtaat: *vacht an.* Men mag, by vergelijking, in deze tafel verſcheiden zulke verſchillen van de opſchriften der kapittelen opmerken.

(b) Dus ook boven het Hoofdſtuk; niet *Francoyſen*, als bl. 11 verkeerdelijk ingeſlopen is.

Noch vanden ſeluen. XL
Vanden ſeluen meer. XLI
Noch vanden ſeluen. XLII
Noch van hem. XLIII
Van ſente fiermine van Amiens. . . XLIIII
Van ſente ſaluiuſe. XLV

IIIIXX
XIXX
XXX
IXXX
IIXXX
IIIXXX
IIIIXXX
VXXX
IVXXX
IIVXXX
IIIVXXX
XIXXX
IX

Dander bouc nu hoxter naer
Beſceet alleene .xi. jaer/
In welken tiden theodoſius boude
Keyſer eñ here was met gewoude;
Ende oer der hermiten leuen/
Die alle weelde hadden begeben.
Deſe bouc hout ne meer na min
Dan .xlviii. capitele in.

Hoe theodoſius keyſer wart. . . . I
Hoe torloge began tuſcen Theodoſius eñ maximus. II
Hoe theodoſius porrede vp maximus. . . III
Maximus doot eñ and' dinc. . . . IIII
Theodoſius mesdaet. V
Theodoſius beteringhe. VI
Ditſ van ſiere doghet. VII
Van placella der keyſerinnen. . . . VIII
Vanden morthuſen die hi brac. . . . IX
Hoe men die mamarien brac. . . . X
Hoe ſeraphis (c) tempel wart gevelt. . . XI
Vanden heydinen pape tyran. . . . XII
Hoe baptisten hoeft was vonden. . . XIII
Vanden ſeluen noch XIIII
Van claudius (d) bloemen. . . . XV
Van janne damaſſene. XVI
Vanden ſeluen. XVII
Noch vanden ſeluen. XVIII
Valentiniaens doot. XIX
Hoe theodoſius hem ſette t' wraken. . . XX
Hoe hi an Gode ſette ſijn ſtriden. . . XXI

(c) Boven het Hoofdſtuk ſtaat in het H S kwalijk: *Cheraphis*. De text heeft als hier.
(d) Lees: *Claudiaens*, als boven het Hoofdſtuk.

Hoe hi zeghe vacht mest' bede. . . . XXII
Theodosius doot eñ and' dinc. . . . XXIII
Van janne den anacorite. XXIIII
Vanden duuel die eenen moenc bedrooch. . . XXV
Van enen bekeerden zondare. . . . XXVI
Van enen die wel na was gevallen. . . XXVII
Van sente martine van tours. . . . XXVIII
Hoe hi sinen mantel deelde. . . . XXIX
Hoe hi die werelt begaf. . . . XXX
Hoe hi Bisscop daar na wart. . . . XXXI
Van sinen miraclen. XXXII
Vanden selven. XXXIII
Vanden selven meer. XXXIIII
Vansinen weldaden. XXXV
Hoene die viant wilde honen. . . . XXXVI
Van sente morile. XXXVII
Van sinen heileghen daden. . . . XXXVIII
Hoe sente morijl Bisscop wart. . . . XXXIX
Hoe hi verwecte vander doot renaten. . . XL
Van arseniuse van rome. . . . XLI
Van heraclides auenturen. . . . XLII
Van didimus van alexandrien. . . XLIII
Van heraclides sproken. XLIIII
Van enen hiet ammonius. XLV
Vanden wiue die merie wart. . . . XLVI
Van macharis van alexandrien. . . XLVII
Vanden selven. XLVIII

X
IX
IIX
IIIX
IIIIX
VX
IVX
IIVX
IIIVX
XIX
XX
IXX

Die derde boec doet weten gereet/
Wat dinghe dat ou' geet
Indien tijt van .xxiiii. jaren/
Dat si keysere van rome waren
Die jonge theodosius
Eñ sijn broeder honorius;
Eñ hebet capitele/ weetmen wale/
.xlix. oec bi getale.

Hoe archadius eñ honorius keysser worden. . I
Vanden verradere Gylden. . . . II
Hoe archadius die verrader starf. (e) . III

Van

(e) Lees: *Hoe Archadius verraders storven*, als boven het Hoofdstuk.

Van ſente Janne goudijn mont. . . IIII
Van ſinen miraclen mede. . . . V
Van S donate. . . . VI
Van S martijns doot. . . . VII
Hoet ſeuerijn van coelne wiſte. . . VIII
Wat ſeuerijn (f) ſach van ſire doot. . IX
Hoe ſente Ambroſius (g) de zieke genas. . X
Van ſiere (h) doot. . . . XI
Van ſente Agneten. . . . XII
Van haerre (i) miraclen. . . . XIII

Van

(f) Lees: *Severus*, als boven het Hoofdſtuk. Het is Sulpicius Severus die hier gemeend, en wiens brief aan Aurelius, (daar Aurelioen genoemd) in dit kapittel ten grooten deele vertaald wordt. By de zeer juiste aanmerking van den Heer Steenwinkel, aan den voet van bladz. 243, op *vs.* 43 van 't Hoofdſtuk gemaakt, moet men nog voegen, dat aldaar in *vs.* 22 gelezen moet worden:

Eenen bouc ——
Dien ic *ſchreef van ſiere vite.*

Libellum quem de vita illius ſcripſeram, zegt Sulpicius, doelende op zijn *Liber de vita B. Martini*, waarvan by onzen Dichter in het XXXVII Kapittel van het IV Boek dezer Partie. — Ook moet buiten twijfel in *vs.* 45, voor *met goeden moede*, gelezen worden, *met* droeven *moede: ſolito triſtior, vultu loquentis pariter et dolentis*; het geen ook, al ſtond het in 't Latijn niet, de zaak vereiſchen zou.

(g) *Ambroſius*, duidelijk; alhoewel boven het Hoofdſtuk en in den text *Ambroſis*, naar den gewonen uitgang in onze taal, waarin het Latijnſche *ius* tot *is* wordt.

(h) Dus duidelijk, en even duidelijk boven het Hoofdſtuk: *Van ſiere doot*, ſchoon de Heer Steenwinkel gedrukt heeft *ſinen*. Te onrecht in allen opzichte, daar de Ouden het woord niet anders dan in zijn oorſpronklijk geſlacht, het *vrouwelijke*, gebruikten.

(i) Lees, als boven het Hoofdſtuk: *Van haren*, dewijl het de zesde naamval in het meervoudige is, by onze Ouden den derden gelijk.

Vanden seluen noch. . . . XIIII
Van sente ambrosius bloemen. . . XV
Vanden seluen. . . . XVI
Van sente augustine. . . . XVII
Vanden seluen. . . . XVIII
Noch vanden seluen. . . . XIX
Vanden seluen noch. . . . XX
Vanden Paues Innocent. . . . XXI
Van sente Alexise. . . . XXII
Hoene sijn vader soeken dede. . . . XXIII
Sente alexis doot. . . . XXIIII
Hoement wiste dat hijt was. . . . XXV
Van sente paulen leuene. . . . XXVI
Vanden seluen. . . . XXVII
Van haerre doot. . . . XXVIII
Vanden abt panthonius. . . . XXIX
Vanden anderen (k) panthonius. . . XXX
Vanden eersten panchonius. . . . XXXI
Van macharis van alexandrien. . . XXXII
Van moysese den rouere. . . . XXXIII
Van eulogius: eñ enen lazersen. . . XXXIIII
Vanden seluen. . . . XXXV
Vanden simpelen pauluse . . . XXXVI
Van miraclen die hi dede . . . XXXVII
Van enen stevene: eñ valentē. . . XXXVIII
Van enen elyase. . . . XXXIX
Vanden Cloestre van faues. . . . XL
Van janne den temmerman. . . XLI
Van Seraphioene (l). . . . XLII
Van enen hiet evagrius. . . . XLIII

Van

(*k*) Dus te recht; maar kwalijk in het opschrift des Kapittels: *Van den Abt Panthonius.* Het opschrift van het vorige Hoofdstuk is by vergissing boven dit XXXste herhaald, en het geen boven dit behoorde, is daardoor aan het XXXIste toegeëigend geworden, waar gelezen moet worden: *Van den eersten* (naamlijk den Egyptischen) *Panchonius*, zijnde de Schytsche de *andere* of tweede in de orde van 's Dichters verhaal.

(*l*) Boven 't Hoofdstuk: *Cheraphioene*, als boven *Cheraphis*; kwalijk. De text heeft *Seraphion.*

Van eenen hiet adelijn. XLIIII
Van ere vrouwen hiet Milane. (*m*) . . . XLV
Van elpidiuſe. XLVI
Vanden heidine: enter (*n*) *kerſtine twiſte.* . XLVII
Van radagaſius (*o*) *van ſyten.* . . XLVIII
Archadius doot eñ and' dinc. . . XLIX

(*m*) Boven 't Hoofdſtuk: *Milane.*

(*n*) *Enter*, duidelijk; ſchoon boven het Hoofdſtuk kwalijk *enten* ſtaat. *Enter* is *Ende der*, en behoort by *kerſtine.* Doch dit geheele opſchrift behoorde te zijn: *Vander heidinē enter kerſtinē twiſte.*

(*o*) Lees: *radagaſus*, als in den text.

XLIII
XLV
XLVI
XLVII
XLVIII
XLIX

AANTEEKENINGEN
OP DEN
SPIEGEL HISTORIAEL
VAN
JACOB VAN MAERLANT.

III. P. 1 B. XXXIX C.

Vs. 1. Gingebrag na Zedulware.] VINCENTIUS *Libr.* XVI. *Cap.* 26, maakt in 't geheel geen gewag van deſe ſoort van ſpeceryen. Tot beter verſtand van de woorden van onzen Dichter zal ik het Latyn hier geheel uitſchryven: *Non veſte ſed moribus ornentur nec calamiſtro criſpent comas, ſed pudicitiam habitu polliceantur. Caveto —— crebra munuſcula, ſudariola, et faſciolas, et veſtes ori applicatas et oblitas. Deguſtatos cibos blandasque et dulces litterulas ſanctus amor non habet.* De *cibi deguſtati* zyn zekerlyk de ſpeceryen die hier opgenoemd worden. Maar wat is gingebrag en gungebare? Zeer waarſchynlyk het zelfde. Gungebare is maar door onzen dichter herhaald met verzetting der letter r om het op zedulware te doen rymen. Beide zal het ons *gengber* zyn. Het wierd in vroeger eeuwen zeer veel in de ſpyzen gebruikt; ja zelfs in later tyden vindt men dat bevolen is aan den ſchaftmeeſter van het *Collegium Theologicum* te Leyden, om op elken Woensdag aan

de

de Borſalen op te ſchaffen *groene erweten met boter, geimber en ſalye daer in gekoockt.* (Zie de *Ordonn.* van 1 Oct. 1613 in de *Handv. van Leyden*). Onderſcheiden vindt men dezen wortel genoemd; als *Ghengheuaer* in het *Boek der Medic.* achter *Broeder* THOMAS *over de Natuurk* H. S. 1300 fº. 28 a. Ghengheuaer is een wortel van eenen *crude, dat wast ouer meer op hoghen berghen.* — Ghenghebaer. BARTOLOM. ENGELSM. van de *Eigenſchappen der dingen* B. XVII. C. CXCVI *van den ghenghebaer.* — Ghinghebare. MAERLANT *der Nat. bloem.*

Platearius ſeghet dat
Een cruut eſt, comt van Endi hare,
Eñ heet die wortel ghinghebare.

H. JUNIUS *nomenclat* 1577. Zingiber, ζιγγίβερι. B. Gengber / gember / gingebar. — Ook Gengbers. Zoo komt het voor in het jaar 1388, *onder dat cruydt dat mijn lieve gnaedige Heer* VAN GELRE *meede hadt op den wech tot Pruyſſen wart. Item V punt, Gengvers* II gen. XV. gr. Zie VAN HASSELTS Bydrag. voor de oud. Geld. Maaltyd.

Zeduſmare is het geen wy *zeverzaad* noemen. H. JUNIUS I. a. pl. *Zadura* vulgo *zedoaria* — B. Seeuerſaet. MAERL. *der Nat. bloem.*

Jeghen lanceuen eñ wint
Eñ eeghen ſieketen die men vint
Dic ſom wile ter herten gaen
Es ſedeware *goet ontfaen.*

Wat *lanceuen* of *lanc-euel* is leert ons het *Boek der Medic.* bovengemeld f°. 28 b. *Yliaca passio, dat is steeck in den ziden, en heet* lanc euel. Dat *zeduware* des tyds ook in spyzen wierd gebezigd, blykt uit de zelfde *Nat. bloem.* daer men vindt:

Die verre van der herten heft
Sie dat hi sedeware *sport*

___ ___ ___ ___ ___

Sijn pulver in spisen ghestrijt
Dat maket goeden appetijt.

[De Heer STEENWINKEL heeft hier natuurlijker wijze de lezing des Handschrifts dat hy onder zich had, moeten volgen. Van een ander afschrift meester zijnde, gelooft echter de Klasse deze plaats te moeten opgeven gelijk zy by haer, in eenige opzichten zuiverder, gevonden wordt:

Jeghen lanc euel *ende wint,*
Ende ieghen steken *diemen vint*
Die somwilen te herte gaen,
Es sedeware *goet te ontfaen*
Maer wie so steke *beseft*
Die verre vander herten heft,
Sie dat hi Zedewaer spaert:
Want het trecse ter herten waert.
Sijn pulver in spise gestrijt
Dat maect goeden abetijt.

Dat de *degustati cibi*, speceryen zouden bedoelen, mag door MAERLANT dus begrepen zijn;

zijn; maar zeer zeker heeft VINCENTIUS er dat niet meê kunnen beteekenen. Het behoort ongetwijfeld tot de *blanditiæ amatoriæ*, die het hier niet noodig is nader uit te leggen. *Prægustatæ partes et potiones* zegt APULEIUS *Metam.* VII.

Voor het overige weet men, dat de *Gember* oudtijds hier te lande, zoo wel als in Duitschland en Engeland, waar het nog plaats heeft, eene zeer algemeene kruidery in de ſpijsbereiding plach te zijn; en dit, in gebakken zoo wel als in ſauſen. Het geen wy by ons, in eene byzondere beteekenis van het woord, *koek* heeten, en de Franſchen *pain d'epice* (als by voorbeeld, de Deventer koek) houdt by de Engelſchen daar nog den naam van *gingerbread* van. In de zeventiende eeuw (den tijd der Leydſche Ordonnantie, by den Heer Steenwinkel aangevoerd,) was deze wortel in de vleeschſauſen by ons zeer gebruiklijk; en eerst later werd hy daarin door den *mirrhe-* of *mierikwortel* vervangen. Men leest by onze oude ſchrijvers, van Schaapshoofdtjens met gember, als een zeer gewoon en welſmakend gerecht. Doctor Coſter gewaagt er in eene zijner Voorredenen van: waar hy van eenige Tooneelſpelen van zijn tijd zich dus uitdrukt: Dat hy *niet garen met den Gember, die in de Peperhuiſkens van dat bekladde papier ghehaalt wordt, de ſoppe over zijne ſchaapshoofden bereydt zoude willen hebben, vreeſende voor opbreken.* Die ſtukken waren hem derhalve wel hard te verduwen, of in een zeer hoogen graad walglijk.

Met de *Zedoary*, die men als een byſoort van den Gember plach aan te merken, was het even zoo. De eene en andere wortel werd ook in Frankrijk en

en Duitschland ter vermenging of vervalſching van den Peper gebruikt.

Dat Maerlant ook niet om het rijm den naam van den gember in *gyngebare* verbaſterde, maar dit de eigenlijke benaming is, blijkt uit Steenwinkels aanhalingen-zelve.]

III. P. I. B. XL. C.

Vs. 8. Keete.] Dit woord door KILIAEN *caſa* verklaard, is by ons nog over gebleven in ons *zoutkeet*. Het zoude na de meening van TEN KATE, by WEILAND op het woord *keet*, afſtammen van *keeten*, zuiveren; Doch naar myne gedachten te onregt. Dat *keeten* zuiveren zoude beteekenen vind ik niet by KILIAEN, anders dan voor 't *zout keeten*; en dit is daar zeker niet de grondbeteekening (*ſignificatio primitiva*). Het verloren doch in 't H—D. volgends WACHTER overgebleven *kutten* in *Gloſ.* is de wortel van ons keeten/ zoo als ook van kute/ *caſa*, *tugurium*, by KILIAEN, en by onzen Dichter in gebruik: III. P. IV. B. c. XXXI. vs. 4.

In die hermitagie mede
Wandelde in ſomeger ſtede,
Vele heileger lieden dor God
Sonder celle, huus, of, cot.

keeten en kute zyn woorden van de zelfde beteekenis, waer mede al over een komt 't woord *loods*: in welken zin onze MAERLANT dezelve ook by een voegt III. P. VI. C. XLI. vs. 40, ſtellen-

lende dezelve tegen *borgen*, *zalen* en *pallayſen*, als hy ſpreekt van de Longobarden:

Laet die loetſen, *laet die* keeten,
Daer ghi in wonen moet eñ beeten,
Int aerme lant van Pannone;
Neemt die borgen, *die* zale *ſcone*,
Die pallayſen *entie ſteden*
Van Ytale al ongeſtreden.

Wat *beeten* beteekent is op eene andere plaats, en wel byzonderlyk in myne *Aanteeken.* achter 't II. Deel van MAERLANT aangetoond. Hier komt het nu ook nog voor, myns oordeels, in de beteekenis van *zitten*, *verblyf houden.* Ten ware men wilde, dat onze dichter het woord hier heeft gebruikt, om er mede aan te duiden de lage wyze waarop die *loetſen* en *keeten* gebouwd waren, zoo dat men als het ware er moest inkruipen. Doch dit in het voorbygaen.

In het A—S. is ook dit Loꝛ, coꝛa, coꝛe in gebruik geweest voor *domus*, *caſa.* Ja zelfs in den *Codex Cantabr.* van de A—S overzetting des N. Testaments wordt dit woord zonderling gebruikt om het Gr. *ταμιεῖον*, *Matth.* VI. 6, uittedrukken, daar de gewone vertaling anders heeft bedclyꝛa. In 't Laplandsch is *köte* eigenlyk een Laplandſche tent of loots, en komt met ons *keete* en *kot* over een. Met welk woord dus ook nog de *Lyst van vergelyking der Laplandſche en Nederd. Taal*, in de *Taalk. Meng.* te vinden, kon vermeerderd worden. Zie verder 't *Nederd. en Brem. Wörterb.* v. *Kate*, en

RICHEY *Idiotic. Hamburg. in* v. hebbende hetgeen men daar vindt aangeteekend wegens *käter* of *kätener*, ook nog op de Veluwe plaats, alwaar het woord *katerſtede*, *katerplaats*, voor eene kleine boerenwoning in gebruik is. Zie ook STRODTMANN *Idiotic. Osnabr.* v. *Kötter*, en SCHÜTSE *Holſtein Idiotik.* S. 234. Van dit ons kut is ook *kosſate*, by KILIAEN *merſſenier* verklaard, zynde lieden die geen land hebben. In de keuren van de vier *Ambachten gegeven door Thom. van Savoyen.* 1242. HS. vind ik: *Alſe die zee den dijc breket eñ ſoet lant beſoutet*, *die* Cosſaten, dats die gheen lant en hebben *in dat ambacht, ſyn ſculdich aldaer te pijnne .iij. daghe met harẽ ſpade in haers ſelves coſt.* — *Pijnnen* is hier *werken*, *arbeiden*. Hier van ook een *pijnder*, by KILIAEN *Extinctor incendii* verklaard, welk woord onze Dichter ook III. P. H. B. C. XI. vs. 37. gebruikt, doch in de beteekenis van een *arbeidsman*, in welke het KILIAEN niet heeft:

Ten alre naeſten daghe daeran
So quam ghinder een ſimpel man
Die een pijnre *oint hadde geweſen*
Eñ vermat hem van deſen.

VINCENTIUS heeft hier: *lapides ferre et ligna in humeros conſuetus.* — *In haer ſelves cost*; dat is hier, *op*. Zie myne *Aanteeken* achter 't II. D. van onzen Dichter, bl. 22. — In de beteekenis van *arbeider*, *werkman*, komt het by VELTHEM *Sp. Hiſt.* IV. B. c. 3. vs. 19. ook voor:

Nu worden dus die gene beraden
Dat ſi pynres *huerden indie ſtat*
Die deſe bene droegen van dat
Ende makeden ſuuer die ſteenroken.

LE LONG maakte van dit *pynres*, *pynigers*, *beulen*, *vilders*, om dat hy het niet verſtond, gevende ook *inder ſtat* voor *indie ſtat*, zoo als in 't HS. gelezen wordt.

[Dat de Heer Steenwinkel het woord *beeten* ter plaatſe uit MAERLANT aangehaald, zeer wel met te rug zicht op de lage hutten der Longobarden verklaart, waar men „ als het ware, „ moest *inkruipen*," blijkt genoegzaam uit die aan elkander palende beduidingen van *afſtijgen*, *afdalen*, *verlagen*, *lager ſtellen*, *duiken* of *bukken*. Dus onze Dichter, III P. IV B. XLII. C, waar hy van *St. Martijn* ſpreekt:

Den Apoſtelen metten Propheten
Ghelijcthi: twi ſoudwine nederbeten?
Want ſine doget eñ ſine gewerken
Sijn hem gelijc, dieſe willen merken.

Waarom zouden wy hem verlagen, *daar hy met hun* (de Apostelen en Profeten) *gelijk is te ſtellen.* — Die *loetſen* en *keeten*, daar de Lombarden *in wonen moeſten en* BEETEN, waren, als het COTKYN, III P. IV B. XXVI C. dat echter voor kerk diende,

So neder — *dat niemant conde*
Rechte geſtaen *daer in terſtonde.*

In

In quo niſi incúrvus *quis non poterat conſiſtere*, zegt de text, hier uitgedrukt.

MAERLANT gebruikt dat woort *cot* veelal voor de hut of kluis van een hermiet, of, gelijk hy dien noemt, *eencedel*, 't geen met het Hoogduitſche Einſiedel (nu Einſiedler) ſamenſtemt. Men zie 'tzelve IVde Boek *paſſim*, en elders. — *Loots* of *loets* is uit het Franſche *loge* gevormd, ſchoon waarſchijnlijk van Neêrduitſchen oorſprong (gelijk dit met een aantal woorden van dezen uitgang is), en verwant met het Latijnſche *locus*. In een zelfde HS leest men het, *loetſe*, *loedſe*, *loetge*, en *loge*, als verſchillende ſpellingen van eene uitſpraak.

Voor het overige, men weet wat in Duitschland de Kothſaßen zijn; men kent het Engelsch *cote* en *cottage*, ook *coat*, 't IJslandsch *köt* (prædiolum), *köthall*, enz. Ons Hollandsch *kit* behoort hier al mede toe. Dit artykel zou dus oneindig vermeerderd mogen worden, en de zaak was lichtlijk tot haar beginſel, en dus, tot eene geregelde afleiding te rug te brengen. Dan dit zou hier te wijd uitloopen. Van het woord *pijnder* als arbeider, vindt men in Maerlants Rijmbybel en elders, ook voorbeelden. By Salomons tempelbouw teekent onze Dichter aan:

Der pijnres *waren . xxx*^{M} *. man*
X duſent moeſter een maent varen
Pinen, *eñ haer bederve doen.*

Voor de *beulen* en *vilders* van Le Long zou men het getal wat groot kunnen vinden. — BARTHOLOMEUS ENGELSCHMAN heeft uitdrukkelijk: VI B.

XXIIIJ C. *de ſlape der* pijnres *of der gheenre die arbeyden.*

III. P II B. VI. C.

Vs. 70. Palure.] VINCENT noemt het *ſalutatorium.* Wat nu het *ſalutatorium* ware, leert ons DU CANGE in *Gloſſ.* in v. Een gebouw aan de kerk aangebouwd, daar de Biſſcoppen, eer zy den dienst deden, de geloovigen ontvingen. — Het woord *paloor* is by onzen Dichter uit het Latijnſche *parlura* of uit het Franſche *parloir* verbasterd. PARLURA, aula. Gall. *Salle-baſſe*, zegt DU CANGE in v. *Parlier* of *Parloir* was in de kloosters eene kamer daer men Vreemdelingen ſprak, naast den *Reefter* of eetzaal. Daar nu in den tijd van onzen Dichter zulke vertrekken zeer bekend waren, en de Vreemdelingen van de Kloosterlingen in dezelve ontvangen en begroet wierden, zoo drukt MAERLANT het Latynſche *ſalutatorium* niet oneigenlijk uit met het baſtardwoord *paloor*, of beter, *parloor*. Schoon Ambroſius hier eerder kon gezegd worden gezeten te zijn geweest voor de *Sacriſtie* of *Gerfkamer*; want dus wierd oudtyds die kamer genaamd alwaar de Prieſter zich kleedde. Over de beteekenis en afleiding van dit woord vindt men veel aangeteekend en gegist, maar ook veel gemist, door A. DE ROOY, *Taal-, Oudh. en Oordeelk. Mengelw.* bl. 34. Gerſ=, of zoo als KILIAEN ſchrijft Garſu=kamer/ beteekent niets anders dan de plaats alwaar de Prieſter zich door het aantrekken van een kerkgewaad gereed maakte tot het verrichten van den Godsdienst. Had men begrepen, dat *gaerwen* eenvoudig oulings

ge-

gereed maken beteekende, en de verwantſchapte talen geraadpleegd, men zoude zoo vele gisſingen hebben kunnen beſparen. *Glosſ. Lipſ.* Gerwon, *parare.* A—S. Geappian. *Joh.* XIIII, 2. Ic ſaſne and pille eop eapdung-ſtope geappian. d. i. *Ik vaar weg en wil u een verblijfplaats gereed maken.* Geappá is een *kleed.* In het Ysl. is *Gervi* een *kleed. Edd. Saem. Hums Frod. Hirtobarbi cantil.* p. 93:

Oc hefir brautinga gervi.

D i. *En gy draagt het kleed van een' bedelaar.* En het Ysl. *Giörvi-bur* in het *Landnama bók*, part. II. c. XXIV. p. 138: (*Their bruto thar upp* giörvi-bur, *oc tóro vöro mikla oc lauſafe. Daar braken zy het* Gerfbuer *open, en namen eene groote menigte goederen weg*) is juist ons Gezfbuer. KILIAEN Buer / *Sax. Sicamb.* caſa, tugurium. Zie ook ECCARD *Fr. Or.* Tom. I. p. 870. voc. *Garutun;* en pag. 880. v. *Bore;* en JOH. IHRE in *Glosſ. Suiog.* v. GARFWA et GÖRA.

[Ten aanzien van het woord *palore* verdient opmerking dat Maerlant, ook elders *parlore* of *paerlore* ſchrijft. Dus, b. v. IV. P. I B. xv c.

Paerloren, *cameren, keminaden,*
Daermen in dinghen *ſoude eñ* raden,

(d i. tot *recht-* en *raadkamers* geſchikt.)

Dretſoren, kokenen, eñ alle ambachte.

Ambachte is hier, als in 't Fransch *offices* gebruikt wordt, waar het aan beandwoordt.

Uit het bygebrachte blijkt genoegzaam, dat men dit *palore* niet met *palure* verwarren moet, het geen een opſchik beteekent en met *palleeren* verwant is, en vooral in de vijftiende eeuw veelvuldig voorkoomt.

Wat het woord *gerben* aangaat; dit was oudtijds ook by ons en is nog in Duitschland bekend, waar Gärber of Gerber het beroep van een leder- of pergamentbereider uitdrukt. Voor gewaad of kleed is ook *garbe* en *garwe* zoo geheel vreemd niet; en van daar is het dat *garben* en *gerwen*, kleeden, aankleeden, uitdosſchen te kennen geeft. — Dus in het oude plat Duitsch, *Reiſen des H. Brandanus*, vſ. 1132:

He gherwede *ſek ſchone*
To der miſſe vrone:

d. i. *Hy kleedde zich heerlijk aan tot de dienst* (of bediening) *der miſſe.*

Dus drukt MAERLANT-zelf het werkwoord *kleeden* door *gerwen* uit. Men zie de IVde Paertie II B LXXII C, van eenen *pape van Napels*, die een brandenden berg van naby wilde gaan zien, en om veilig tegen het vuur te wezen, zich in eene ijzeren ruſting ſtak:

Na ſine meſſe ginc die man
Ghegherwet *alſ hi ghewapynt ware.*

d. i. gekleed, toegerust, of hy gewapend ware om ten oorlog te gaan.

Te meermalen vinden wy by onzen dichter

ge-

gegare; een woord, niet zoo zeer verbasterd van *gegarwe* of *gegerwe*, als wel eene andere vorm daarvan. III P. IV B. XLVII C:

[Hi] beſciet ons openbare
Hare gedane eñ haer gegare.

Referebat vultum atque habitum *ſingularum*, heeft het Latijn van S. SEVERUS, dat onze Dichter hier wilde uitdrukken; welk *habitus* anders gewoonlijk *abite* of *habyt* vertaald wordt. — Even zoo IV P. I B. XX C. welke plaats duidelijkheids halve een langer uitſchrijving verdient:

Den Keyſer Karel heefti vonden
Sittende etende tien ſtonden
Ende mercte ſere die ſtat
Hoemen daer bi ordine ſat.
Die ridderen in hare ſtede
Die canoenken indie hare mede
Entie moenken indie hare.
In ſijn abijt, *in ſijn* geghare
So ſat elc man daer eñ at.
Agolant bevragede dat,
Wat lieden hetwaren van elken cleden?

En nog in het zelfde I Boek van de IV Paertie c. LXIX:

—— Dede ontgraven met gewelt
Formoſuſe den paues daer hi lach
Eñ dede hem afdoen uptien dach
Sine paueſelike ghegare,
Eñ cleden *alſt een leec man ware.*

In zijnen Rijmbybel zegt Maerlant van den koning van Juda, als hy de Godslaſterlijke taal van Rabſake vernam:

Doet Ezechias (Hizkia) *hadde verſtaen*
Scoerde hi of ſinen ghegare
Eñ dede eenen ſac an openbare.

„ Doe ſcheurde hy ſijne kleederen ende bedekte ſich „ met eenen ſak", als onze overzetting heeft, II Koningen XIX. *Gere* vindt zich dus ook in Chaucers oud Engelsch, *Clerke of Oxenf. tale* enz.

Eindelijk, en om niet meer over hoop te halen, nog heden ten dage is *garb* in het Engelsch voor *kleeding* en *kleederen* bekend en in volle gebruik. En alles bewijst ons, dat *garwkamer* niet meer of anders dan *kleedkamer* uitdrukt. — Ook het woord *garnement* in het Fransch dat hier desgelijks meê verwant is, had oudtijds de beteekening van *kleeding*, ſchoon het al vroeg voor verſierſel, *ajuſtement*, gevonden wordt. Doch ook *ſ'ajuſter* heeft altijd de beduiding *van zich kleeden* gehad, en de twee denkbeelden van kleeding en verſiering vallen met die van toebereiding in één.]

Vs. 48. Almarijs.] Een Latynsch woord uit de Middeleeuwen, het welk in KILIAENS tijd reeds het burgerrecht verkregen ſchijnt te hebben, als niet door hem in de *Appendix peregrinarum*, *abſurdarum*, *adulterinarumque dictionum*, maar in zijn *Dictionarium* zelf geplaatst. Almare / ammarijs / almarijs / Schaprade. *Armarium*, *promptuarium*, *theca eſcaria*: en nog Almarijs. j. ammarijs. *Armarium*. Zie DU CANGE *Gloſſ. med. et inf. Lat.* v. Almaria et Armaria.

[Men verwarre dit woord niet met *almarike*, 't geen in de oude ſchriften by wijlen voor *Almatike*, dat is *Dalmatike*, voorkomt: de *Dalmatica* naamlijk, reeds by de latere Romeinſche Keizers in gebruik.]

III. P. II. B. XVIII. C.

Vs. 38. Bedezven.] Schoon HUYDECOPER in zyne *Aanteeken.* op M. STOKE in het III D. bl. 428. de onderſcheiden beteekenis van dit woord ons uit de oude ſchrijvers heeft aangeteekend; is 't my evenwel voorgekomen, dat hy niet in deze met zijne gewone naauwkeurigheid is te werk gegaan. Bedezven / zegt hy, is *behoeven*; maar zoude men ook niet kunnen zeggen, dat het *behouden*, *conſervare*, beteekende? Deze plaats van onzen Dichter duidt dit klaer aan:

Deſe hant —— ——
Heeft gheoffert menech werven
Den aermen zondare te bederven.

d. i. *ter behoudenis van de zondaren*; en zoo geloof ik dat men de plaats uit *de Bedied. der Miſe* door HUYDECOPER bygebracht ook moet verſtaan. In deze beteekening van *behouden* dunkt my dat men het woord *bederven* by VELTH. *Sp. Hiſt.* II. B. c. 44. vs. 14:

Entie naeſte duer, *als* bedarf
Wilden comen tſinen geherue
Na die wet eñ na biderve,

ook moet opnemen. — In de beteekenis van *noodig zyn* by den zelfden, IV. B. c. 62. vs. 7:

Dies was daer vtgeſocht nv vele
Die deſe bederve *nu doen ſoude.*

En vs. 41. wordt het in de beteekenis van *nood*, *gevaar*, gebruikt:

Entie van Antwerpen hebben vernomen
Eñ rechten ſcepen op ter werp
Die nutte waren indit bederp.

Bederp is *bederf*. *Ter werp* zal hier niet *op de werf* zijn, zoo als LE LONG het uitlegt; maar *in aller yl*, *met ſpoed*, *als in een oogenblik*, en

ſtaat

ſtaat gelyk met het *ter ſtede*, en *ter ſtat*, 't welk men by M. STOKE vindt, en aldaar niets anders beteekent dan *terſtond*. Zie VII. B. vs. 478, en V. B. vs. 566, en aldaar HUYDECOPER. *Bederp* is om het rijm voor *bederf*. De Dichters van dien, en zelfs van later tijden, veroorloofden zich deze vryheid. Voorbeelden vindt men by onzen MAERLANT in menigte. Zie hier eenige, die zonderling zyn: I. P. II. B. IIII. C. vs. 17. alwaar *erſen* om 't rijm in plaats van *orſen* ſtaat. I. P. I. B. XLVIII. C. vs. 1; I. P. II. B. XXXVII. C. vs. 21. daar *ontbaren* voor *ontberen* ſtaat. I. P. III. B. v. C. vs. 42. *riuine* voor *riviere*. *Ouerlouen* leest men I. P. III. B. XXXIIII. C. vs. 39. voor *overlopen*; wy zouden thands zeggen *Galleryen*. KIL. ouerloop / ouerdeckſel / *operculum*. 't Latyn van VINCENT heeft daar: *Abiuit in portarum veſtibulis et in* porticibus *civitatum*. I. P. VIII. B. IIII. C. vs. 103, *deellame*, hier enkel door onzen Dichter voor *deelachtig* geſteld om het op *name* te doen rijmen; zoo als *geles*, I. P. VI. B. XXXIII. C. vs. 10. door hem gemaakt is van *geleiſig*, om dat het op *es* moest rymen. I. P. VII. B. XXIIII. C. vs. 32. is het woord *geregtigd* veranderd in *geroes*, omdat de voorgaande regel in *does* eindigt. Het Latyn heeft: *Et doces nobis inconſultis*. — Het zelfſtandig woord *bederuecheit* is door onzen Dichter gebruikt in het II. B. XXXIX. C. dezer P. niet alleen voor *al 't benoodigde* dat tot eene lange reize vereischt wordt, maar ook wat op dezelve en hoe dezelve moet gedaan worden: vs. 77.

Die

Die heren metten edelinghen
Ghemeenlike teenen rade ginghen
Wien menre omme ſenden mochte
Sodat men hem vieren ſochte
Datmen loet die bederuechede
Die ſochtene in meneger ſtede
Europē ōme welna met aliē.

Het Latyn van VINCENT heeft: *Quibus quæ neceſſaria ad tanta itineris erant ſupplenda negocia, ſumptibus ex toto collatis precipiant ne vnquam revertentur, donec proprium invenisſent patronum. Dat men loet* is hier *die men belaſte. Loet* is 't oude imperfectum van *laden*, en dit gebruikt onze Dichter hier voor *beladen*. Zoo als oulinks ook *loyen* voor *beloyen*, *promittere*, wierd gebruikt. KIL. louen / *vetus*. j. belouen. *promittere*. *Paſſion. Zomerſt.* HS. fº. 116. c. *Doe ſijt hem geensſins* louen *en wouden. Die niet een luttel tijts* louen *wouden hem te wachten.* Oudtijds waren die ongelijkvloeiende werkwoorden veel meer in gebruik dan hedendaags. Dus kan men over *bried*, van *braden*, *loeg*, van *lachen*, en over meer anderen, HUYDECOPER nazien, *Proeve van T. en D.* I. D. bl. 182, alwaar in de Aanteek. vele voorbeelden worden aangewezen. Eer ik hier affcheide, wil ik nog een voorbeeld bybrengen van een ongelykvloeiend werkwoord, het geen niet veel gevonden wordt. *Paſſ. Zomerſt.* HS., fº. 218: *Si* hoef *oec armer luder kinder yter fonten.* d. i. *zy hefte.*

[Zekerlijk drukt het woord *bederve*, noch ter el-

plaatſe in de Aanteekening bygebracht, noch elders, in't wezendlijke, iets meer dan *behoeve* uit. Dat dit behoeve ſomtijds door *nut* en *behoud* kan vervangen worden, en daar het denkbeeld van opwekt, doet niets tot de eigenlijke woordbeteekenis, die, behalven door het volſtandig gebruik, nog door de vorming en de grondbeteekening des wortelszelven tot de beduiding van *nood lijden* of *behoeven* bepaald is. *Derven* is eene byzondere vorme van *darren*, (anders *dorren*), dat is *drogen*; waarvan de beide beteekenisſen van *vergaan* en van *noodig hebben*. Men bedenke dat ons DORST, *verlangen*, *begeerte*, *behoefte*, hier ook van gevormd is. — By de Duitſchers is dit *noodig hebben* in den zin van *recht hebben* (*mogen*) overgegaan, by ons in dien van *zich aanmatigen* (*durven*). Onze Ouden gebruikten het ook voor *behooren*.

Bederve is veelal *nooddruft*. Dat deze tot *behoud* des levens dient is zeker, maar men beſchouwt in het woord het *behoeven* alleen. Van daar ook de beduiding die het aanneemt van *behoorte*, en zoo, van *nut* en *gebruik*.

De aangehaalde plaats:

Den aermen zondaer te bederven,

is by MAERLANT, *hem ten behoeve*: en even zoo, III P. V B. XLVII C:

Kerkelijc goet ——— ———
——— ——— *es der aermer erve*,
Niemene en ſetteſe tſire bederve.

D. i. *niemand wende het aan* TEN ZIJNEN BE-

BEHOEVE. En dus is het ook met de plaats uit HUYDECOPERS Aanteekeningen op MELIS STOKE.

By VELTHEM is het in de eerst aangevoerde regels, *behoorte*, *gevoeg*, even als by onzen Dichter,

Die na hem nam ſijns vader Erve,
Te ſinen rechte, te ſinen bederve.

En dus gebruikt deze ook het werkwoord-zelf, III P. VIII B. LIII C.

Eerlike alſe wel bedaerf
Hevet die Keyſer den paues ontfaen.

Heerlijk, *gelijk behoorde*, ontfing hy hem. Het is even zoo, als hy ſpreekt van *trecht gelden* (dat is, *betalen*) *datter menſcheit* BEDAERF. De dood naamlijk, noemt hy de ſchatting tot de menſchelijkheid *behoorende*. III P. VII B. XXXIX C.

In de plaats, hiervoor uit den Rijmbybel aangehaald (bladz. 23.) zou men *bederve* door *plicht* mogen vertolken. *Plicht* naamlijk is *behoorte*, *zedelijk behoef*.

Ter laatstaangehaalde plaatſe uit VELTHEM is *bederf* of *bederp* zekerlijk *behoefte*, of gelijk de Heer STEENWINKEL zeer wel zegt, *nood*, ſtaat van behoefte. Zoo zou *van honger eñ van pine bederven* in dit werk, III P. V B. XL C. door *nood lijden* verklaard kunnen worden, ten ware de ſamenhang het als *vergaan* op deed vatten. — Voor *nut* leest men het, III P. VIII B. XXXIV C.

En

En vele predicaers quamen
Wt Inglant, wt Scolland tſamen
Die grote bederve *ſekerlike*
Daden *binnen Vrankerike.*

Bederve doen is hier blijkbaar, *nut ſtichten*, *dienst doen*; maar het *nut* of de *dienst*, die er *noodig was*, en in dit opzicht als behoefte beſchouwd wordt, voor die dagen waarvan hier geſproken wordt. — *Scollant* is *Schotlant*.

Elders gaat het woord uit de aanduiding van *nooddruft* tot die van *onderhoud* over. Dus wederom onze Dichter in zijnen Rijmbybel, in het boek *Joſua*:

Levys kinderen hadden geen erve
Want ſi hadden Gods bederve.

Zoo *Gods bederve* hier het *onderhoud* van God is, wat is 't *onderhoud* anders dan *de behoefte* of *nooddruft*, in hare vervulling beſchouwd? Doch ook hier kan het in den zin van *behoorte* genomen worden, en *behooren* is niets anders dan *behoeven*. *Levys* kinderen hadden het geen naar *Mozes* inſtelling aan God toekwam.

Wat aanbelangt de rijmvrijheden en de voorbeelden, als zoodanig aangevoerd: Men ſla onzen MAERLANT op en late hem zich-zelven verklaren, zoo zal het van zelfs en genoegzaam in het oog loopen, dat *riuine* ter aangehaalder plaats niet *riviere* maar het Franſche *ruïne* is.

is, anders by de onzen ook wel *rewine* en *ruwine*. Wel te recht zegt de oude BURMAN, dat men doorgaands de Poëten zeer te onrecht van het verwringen der woorden om een ingebeelden maat- of rijmdwang (die voor hun niet beſtaat) verdacht maakt. Dieper ervarenheid in de oude taal toont ons, dat veelal zulke als verwrongen beſchouwde woorden inderdaad zoo beſtonden als menze gebruikt vindt, en alleen een verſchil van vorme of ſomwijlen van dialekt zijn. Wy willen hier in dit punt niet opzettelijk treden, maar vergenoegen ons aan te merken, dat *deellame* een byzonder en zeer goed woord is: Dat *ontbaren*, *ontboren*, en *ontberen*, niet anders dan in tongval verſchillen: Dat *bederbe* (en, by afkorting, *bederp*) in zich-zelven zoo goed als *bederve* en *bederf*, *overlove* als *overloop*, is, maar alleen in een anderen tongval: Dat *geles* of *geleis*, en *geleiſig*, beide zeer goede adjectiven zijn, even als *lucht* en *luchtig*, *nut* en *nuttig*, *neder* en *nederig*, en duizend dergelijke: Dat *geroes* niet *gerechtigd*, maar de tweede perſoon van den tegenwoordigen tijd van *geroen* is, dat is *ruſten*, zich *ſtilhouden*, *onthouden* van een bedrijf, in het Hoogduitsch **ruhen**, **geruhen**, en ook elders by onzen Dichter gebruikt. Men zie de plaats-zelve, en vergelijke IV P. I B. XLVII C.

[*Hi*] *hief upten ſone ſtrijt*
Eñ lietene niewerinx gheroen
Onthier eñ hine adde intpriſoen.

D. i. *liet hem nergens* RUSTEN *tot hy hem in de gevangenis had.*

Zulfs

Zelfs dat *ersſen* voor *orsſen* zijn grond in de taaldialekten heeft, die de Dichter volgen mocht, zou niet moeilijk te bewijzen zijn.

Doch heeft Maerlant-zelf niet erkend dat hy ſomtijds om het rijm eene *wonderlijke* en *misvormde* taal gebruikt? — Zoo zou misſchien de een of ander kunnen opmaken uit zijnen *Prologe* voor den *S. Franciſcus*, vs. 77, waar hy zegt:

Men moet om de rime ſouken
Miſſelike *tonghe in boeken.*

Wy hebben hier alleen noodig aan te voeren, dat dat woord *miſſelic* in zijn leeftijd, en nog lang daarna, zoo wel als veel vroeger, niets anders beteekende dan *onderſcheiden* of *meerderlei.* Miſſelike *tonghe* is *velerhande* of *verſchillende tongval*, gelijk men nu zeggen zou; en dien vermag en behoort de Dichter *in* (*zijne*) *boeken* of ſchriften plaats te geven, *om de rime*; dat is, niet juist om den klank der eindſylben te vinden, maar in 't algemeen, waar het zijn verzen dient. Hierin is Homerus de latere Dichters voorgegaan; en hy die de ware rijkheid van zijn geest in haar volheid zal uitſtorten, bindt zich, ook by ons, aan geenen byzonderen tongval, ſchoon die zijner geboorteſtede doorgaands by elk ſchrijver heerſchende is. — Dat *miſſelijke tonghe* dus te verſtaan zij, eischt geene wijdloopige aanhalingen.

Ten aanzien van het oud Hoogduitsch is dit nog zeer onlangs door den geleerden GRIMM, verdienſtelijk Korreſpondent onzer Klaſſe, aangemerkt, (die mißlich van misgleich, dat is, *ongelijk*,

verſchillend; afleidt). Men zie de Heidelbergiſche Jahrbücher der Litteratur 1812, N°. 4.

Omtrent onze oude ſpraak willen wy ons vergenoegen met eene zoo gemeenzame zaak door twee of drie voorbeelden te bevestigen. De Rijmkronijk van *den Grimbergſchen Oorlog*, HS van een zeer zuivere taal, heeft bladz. 36, van de Ridders van 's Keizers hofhouding:

Van herde miſſeliken *dinghen*
Spraken ſi daer onderlingen
Van wapenen eñ oic van minnen,
Alſo hem therte vuerde binnen,
Eñ corten daer mit hare tijt.

Broeder GHERAERT, in zijne *Natuurkunde*, vs. 409, in de twee oudſte en beſte HSS, waarvan het eene der Klasſe toebehoort:

Die duvel penſet nacht en dach
Hoe hi ons overliſtighen mach
Eñ uut dien ghelove bringhen,
Eñ proevet ons mit miſſelike *dinghen:*

alwaar een later HS van dit dichtwerk, zijnde het bekende Utrechtſche, waarin vele oude woorden met nieuwere verwisſeld zijn, *menighen* in de plaats heeft geſteld.

MAERLANT, *der Naturen bloeme*, in de verdeeling des werks:

Die

Die ſevende (t. w. *bouc*) *ſal ſijn* van wormen
Die ſijn van meſſeliker *vormen.*

D. i. *van kruipende dieren* die van *onderſcheiden* gedaanten zijn. Elders drukt hy het zelf uit, door:

—— *van den wormen*
Diemen vint van velen vormen.

Ook in de *oude Frieſche wetten* lezen wy het woord in dezen en geen anderen zin. Bl. 5 der Uitgave van 1782: *Fan diſſe wenheed jefta pliga habbet alleer koninghen* MISSLIC *deeld*. Dat is: Van deze gewoonte hebben weleer de koningen *verſchillend* beſlist (of geoordeeld). — En verder, bl. 6: MISLIC *is pliga; netlic pliga is kerſtenlic maeſterſcyp; onredelic pliga wyeckt dat riucht*. D. i. *Onderſcheiden* is de gewoonte; nuttelijke gewoonte is een Chriſtelijk gezag; onredelijke wijkt (voor) het recht (de wet). En wederom, bl. 12: *Diſſe Juſtinianus ſaegh oen manygfalda landa* MISLIKA *derwa. Da ioe hi oerlof, dat aller landick truch ſyn ſonderinga behoef wilkerren kerre ende toe riucht hilde, ende dat ſeſe naet to ienſt den lawa ne ſette, ner to ienſt Goedes hulde*. Deze Juſtiniaan zag in verſcheiden landen *verſcheidenerlei* behoefte; toen gaf (*jónde*) hy verlof, dat alle landſchap, om zijn byzonder vereischte, willekeuren keuren zou en voor recht houden, en (mits) dat zy ze niet tegen de wet zetteden, noch tegen Gods dienst.

Eindelijk, dus vindt men in de Glosſe op WILLERAMUS in het Oude Handſchrift te Stutgard: *Varius*, miſſiche. Zie WECKHERLINS

Beyträge zur Geſchichte altteutſcher Sprache und Dichtkunſt, 1811, z. 48.

Een ander MISSELIC beteekent *onzeker*, en is te over bekend.

In de aangevoerde plaats van MAERLANT, waar het woord *bedervichede* voorkomt, *ſodat men* enz. is de beteekenis eigenlijk: *zoo dat men er vier uitzocht* (*uit verkoos*,) *om de nooddruft* (of *het benoodigde*) *te* laden. *Dat men* LOET, is *dat men* LAADDE (*laden mocht*,) of INNAME *in 't ſchip* (vaar- of voertuig) waer men mede op reis ging; of algemeener, dat men OPPAKTE voor de reis. Dit woord *laden* ſtaat hier derhalve niet voor *beladen*, maar in zijn eigen kracht.

De zoogenoemde ongelijkvloeiende præterita, oudtijds gebruikt en hier aangewezen, zouden met nog vele vermeerderd kunnen worden. By ons echter zijn daartegen eenige zulke præterita gebruikelijker geworden, die by de ouden niet dan zeer zeldzaam voorkwamen. Dus zeggen wy, b. v. altijd *zond* en *gezonden*, dus *getrokken*, *geſchonden*, enz. waarvoor oudtijs *ſendde*, *geſent*, *getrect*, *geſcent* of *geſchent*, algemeen was. — Het imperfectum *hoef*, en vooral de latere vorme daarvan, (*hief*,) koomt genoeg voor. In den zin, hier bygebracht, heeft MAERLANT het dikwijls. Dus leest men, om andere plaatſen voorby te gaan, III P. VIII B. XLVIII C:

In

In Conſtantijns keyſers jare
Quam gevaren niet openbare
Die coninginne van perſi,
Met lettel gheſelſcaps hare bi,
Te conſtantinoble indie ſtede.
Ceſares ſo hiet ſoe mede;
Daer ſoe kerſtijndoem ontfinc:
Want ſoe quamer omme die dinc.
Die Keyſer ſelve hieffe *daer.*

Kerſtijndoem ontfangen is, als men weet, *gedoopt worden*, gelijk *kerſtijn doen* of *kerſtenen*, *doopen* is.

En even zoo IV P. II B. LXV C:

Rolle wart kerſtijn in derre wijs
Eñ Robbrecht hievene *van Parijs.*

Desgelijks IV P. III B. XIV C:

Een tuerc was binnen, hiet bomont,
Die wart kerſtijn te diere ſtont
Eñ bohamont heeftene geheven.

En het geen CHILPERIK aan zijne Gemalin zegt, III P. VI B. XLIV C.

Ghi hieft *mire dochter, eñ bi deſen*
Ne mogedi mijn wijf niet weſen.

Namelijk, uit hoofde van de geeſtelijke verwantſchap, door de doopheffing, volgens de Roomſche kerk ook met den vader des gedoopten ontſtaande. *Zie c.* 1 *de cognat. ſpirit. in* 6. Van welke geſtrengheid echter het later Kerkelijk recht afgaat, *c.* 2 *x. eod.*

Om van de vorm *hoef* een voorbeeld uit onzen ſchrijver by te brengen: Wy lezen in zijn Rijmbybel, *Gen.* kap. XXIV:

Die arke hoef *op ende vloet*
Hoghe indie lucht. ——]

III. P. II. B. XIX. C.

Vs. 45. Bzieuere.] MAERLANT heeft of dit woord uit het Latynſche *Breviarius* van zyn' tyd ontleend, of misſchien is toen dit woord wel in gebruik geweest. Bzieven / *litteris ſignificare*, vindt men by KILIAAN. Van Bzieven komt Bzieber / *die brieven ſchrijft.* Oorſpronkelyk komt ons bzief, en hier van weder 't bzieven by KILIAAN, van het Latynſche *Breve: chartula continens ſummariam rei cujusdam deſcriptionem*; vervolgens *epiſtola*, *mandatum.* In 't oud Fransch *Briez* en *Bries.* Zie DU CANGE, *Gloſſ. med. et inf. Lat.* v. BREVIS. Dus van *breve*, *bref*, is *brief.* In het N—Saxſ. of platduitsch is BREUE en BREF oulings, nu BREEF, *een brief.* Zie *Brem. Nederſ. Worterb.* v. Breef. — Het woord Bzieber van onzen ſchryver vindt men volgends SCHERZIUS, *Gloſſ.*

Glosſ. Germ. med. aev. in het *Vocabularium Lat. Germ. Jac. Twingeri*, (wie deze *Twinger* geweest zy, kan men zien by SCHILTER in Catal. Auct. Germ. voor 't III D. van zynen *Theſaurus.*) vertaald door *chartularius.* Glosſ. D. in *Symb. ad Lit. Teuton. Antiq.* p. 302, heeft *Kartilarius*, brieuere. Het blykt dan uit de bygebrachte *Glosſaria*, dat het woord oudtyds in gebruik is geweest in de verwantſchapte tongvallen, en daar onze Dichter, volgends het aangevoerde op bladz. 238 van dit Deel zich ook dikwyls van vreemde woorden bediend heeft, zoo kwam hem juist dit woord hier te pas om het Latynſche *Antigraphus* uit te drukken. *Antigraphus* zegt DU CANGE *Glosſ. ſcriptor, idem est et cancellarius. Glosſ. Aelfrici:* ꝑnꝛeꝛe, *id est ſcriptor.* (Lees ꝑnꝛeꝛne, zoo als ik dit woord in een *Glosſ. Theotiſcum MS.* ook vinde, 't welk ik bezit, uit de papieren van Fr. Pithœus, die in de Boekery te Oxford berüsten, afgeſchreven. *Scriptor*, ꝑnꝛeꝛne.) Opmerkelyk is het, dat het Lat. *breve* in 't Alem Fr—Teutsch, Nederſax. Nederd. en zelfs in 't IJsl. is overgenomen. (GUDM. ANDREAS in Lexic. Island. p. 34: Bꝛef N. g. *cartula, ſchedula, item epiſtolæ, litteræ.* — at bꝛiefa, *exſcribere, litteris mandare acta*); doch by de Angelſakſen niet.

[Over de ware afſtamming van dit woord *brief*, voor zoo verre het een echt Noordelijk woord en niet uit het Latijn overgenomen is, valt nog veel aan te merken, doch wy kunnen er ons hier ter plaatſe niet over uitlaten. Ook houdt de afleiding van *brevis*, *breve*, haar plaats.]

III P. II B. XXXIIII C.

Vs. 45. **Vaſen.**] Het woord dat onze Dichter hier gebruikt om het Latyn van VINCENT uit te drukken, is een woord by KILIAEN al mede in die beteekenis niet bekend. Hy zegt wel **Vaeſe** .ſ. **vaeſken, veſe, veſken,** *fibra, capillamentum, feſtuca.* **Soom** is by hem *fimbria, ora, limbus, extremum veſtimenti.* En juist dit heeft Maerlant willen uitdrukken door **vaſen.** Het welk ook oulings **vnaſe** wierd geſchreven, gelijk men ook nog wel *fnazel* voor *fimbria, feſtuca*, of *vezel*, zegt. Dus lees ik in de oudſte Overzetting van 't N. T. die er volgends LE LONG, *Boekz. der Nederd. Byb.* bl. 291, overig is, en welke ik thands bezit. *Matth.* VIII: *Eñ een wijf die twaelf jaer van haerre ſiectē becommert hadde geweeſt quam van achtere tot hē eñ roerde die* vnaſe *van ſinen clede*; en *Matth.* XIIII: *Eñ baden hem dat ſi doch die* vnaſe *van ſinen clede mochten rueren.* In andere plaatſen vindt men het woord *zoem* in deze Overzetting gebruikt. B. v. *Luc.* VIII. Van *ziekte becommerd zijn*, is eene ſpreekwyze hier gebezigd, die thands geheel buiten gebruik is. Voor *bekommerd* vind ik by onzen Dichter in den Rymb. C. LXXII van de Euangel. *ghecommert.*

In die ſynagoghe daer quam
Een ſiec wijf alſict vernam
Die hadde ghecommert .xviij. jaer
Die quade gheeſt.

Bitt. ure des Doods, HS. f. 55 verſo: *Mer die*

onſalighe ouders — pleghen die lelike dochteren eñ die van enighen evel ſijn becommert — *tot reynicheit te helpen mit luttel goets.* — Vaſe en vnaſe is in 't Angelſ. fær, en fnad, en fnæd, *Pſalm* XLIIII, vs. 15, (XLV, 15.) alwaer de Codex Acad. Cantabrig. heeft: Ealle pulðna þær cyninges þanon innan on færum gyldenum ymb hangen mid fægennyrfe. d. i. *Alle de heerlykheid des konings dochter is van binnen met ſchoone gouden* vazen *omhangen, enz.* Matth. IX vs. 20: ⁊ æthnan hir neafes fnæd. *En raakte zyns kleeds* vnaſe *aan.* Zoude dit vaſe ook niet nog overgebleven zijn in *viſe vaſe* voor *veſe vaſe*, reeds by onzen Dichter ook in gebruik III. P. II. B. XI. C. vs. 95:

Maer omme deſe vīſe vaſe
Waren ſome kerſtine ſo dwaſe.

Het welk dus niets anders beteekent dan kleinigheden, nietigheden. *'t Zyn maar viſe vaſe* ſtaat dierhalven gelijk met de ſpreekwijs: *het zyn maar franjes. Veſels* zijn by ons nog fyne kleine draadjes, die byna niets zijn.

[Dat *bekommerd zijn*, 't zij van ziekte, 't zij anderzins, zoo geheel in onbruik zou zijn, zal een oud Amſterdammer ten minſte, niet zonder bedenking kunnen toegeven. Zeker was die ſpreekwijze voor het derde deel van eene eeuw nog zeer gemeen binnen deze ſtad; en, over het geheel, werd *bekommerd* toen meestal gebruikt waar men ſedert *bezet* of *benaauwd* heeft gezegd. Ook ten aanzien van de rechtspraktijk, waarin *bekom-*

neren en *bezetten* van ouds aan het onduitsch *arreſteeren* beandwoordde.]

III P. III B. xx. C.

Vs. 49. Allame.] Met deze plaats koomt byna woordelijk over een het geen men vindt in deze Paertie V B. XI Cap. vs. 57, alwaar van den dood van *Auguſtinus* geſproken wordt:

Sine clederen eñ ſine allame
Waren niet diere no bequame
Maer te maten ſcone en goet.

Bequame is hier *overeenkomſtig met zijnen ſtaat en waardigheid.* Maar wat beteekent nu allame? KILIAEN leert ons (zijnde het tegenwoordig niet meer in gebruik), dat het een woord is om aan te duiden allerlei gereedſchap: want men vindt by hem allaem / alem / *utenſilia*, *inſtrumenta artificum*, *inſtrumenta mechanica.* en PLANTIJN *Theſaur. Theut. L.* zegt: Allem / *Tous oultils de fer*, *comme fourmoirs*, *rabots*, *gouges*, *ſies*, *poinſons*, *burins &c. Arma mechanica ferrea*, *utenſilia*, *inſtrumenta.* Hier bezigt onze Maerlant *allame* om er allerlei huisraad mede aan te duiden. VINCENTIUS heeft, *Lib.* XX. c. 28: *Veſtes eius et calciamentâ et lectualia ex moderato et competenti habitu erant.* Insgelijks gebruikt onze Dichter dit woord voor alle die din-

dingen, welke tot den tempel en het paleis van Salomon behoorden; I. P. II. B. XXVII C. v. 36:

In .x. jaren vulmaecte al
Salomon groot eñ ſmal,
Monſter, zalen, al te ſamen,
Te deſen dinghen die allamen:

en voor alle de benoodigdheden van een leger. I. P. III. B. XX. C. vs. 10:

Eñ .ccc. ſcepe gheſondert
Die daar voerden ſpiſe eñ dranc
Allame *eñ aernaſch gemanc.*

Voor gereedſchappen die men in een *Gruithuis* gebruikt, vindt men het in eenen brief van Graaf Willem III van 1322, by VAN DE WALL, *Privileg. van Dordr.* I. D. bl. 150: *Ende hier bi zullen wi hem doen leyren onſe gruythuys eñ die* alamen, *die ten gruythuſe horen, zonder horen coſte. Ende ſo wat dat ſi dair an leyden, ende dat huys eñ die* alamen *niet omberen mochten, die zouden wi hem doen corten van horen pachte.*

Voor gereedſchappen die benoodigd zijn tot het munten van geld, leest men het ter aangehaalder plaatſe, bl 289. Doch daar is *aenlamen* voor *alamen* geſchreven: *En dat ſi oec tollen vry varen moghen met horen* aenlamen.

Dit

Dit *denlamen* is niets anders dan *alamen*. In de *Keuren van de vier Ambachten*, gegeven 1242 door *Thomas van Savoyen* en *Joanna van Conſtantinopolen*, in een geſchreven Keurboek, berustende in de Boekery van den Heer *Van Hulthem* te Gend, door dien Heer my eertyds ten gebruike toegeſtaan, vond ik het woord *alame* in verband met *wagen*, en ſcheen daar gebruikt te zijn voor karren of andere werktuigen, die men voort trekt: *Alſe yemant wijf of kint — ſijn ſelves quitſt met whagene of met anderen* alame — *hi es onſchuldich ieghen den Graye.*

Maar wat is nu de afleiding of oorſprong van dit woord? Is het een Nederduitsch woord, of is het uit eene vreemde taal overgenomen? Is het een enkelvoudig of ſaamgeſteld woord? Voorlang dacht ik dat het een Arabisch woord was, dat ten tijde der kruistochten tot ons was gekomen, zoo als *almanach*, *ammiraal*, enz. Dan myne vrienden, der Arabiſche taal kundig, hier over raadplegende, liet ik deze gedachten varen, en het bleef my duiſter, tot dat ik hier over ſprekende met mijnen Vriend den Hoogleeraar Ypey, hy eene giſſing maakte of het ook van *aam* mocht zijn. Dit nader overwegende, is het my voorgekomen, dat het zoude kunnen zijn, dat ons nog gebruikelijk woord *aam*, by KILIAEN: Ame / *cadus*, *hama*, oudtijds voor allerlei ſoort van vaatwerk wierd gebruikt, en dat men dus dat woord in het algemeen ook gebruikte, om zonder onderſcheid alles aan te duiden wat tot eenig gebruik dienſtig was, met by-

voe-

voeging van 't woord *al*, en dat hier uit geboren is *alaem*, *utenſilia*, *inſtrumenta*, zoo als het woord *vaten* in die zelfde beteekenis voor huisraad of werktuigen gebruikt is, en by ons nog gebruikt wordt; waarover men zien kan de uitgebreide aanteekening van mijnen bovengemelden vriend in deszelfs *Taalk. Aanmerk. over veroud. woorden in de St. Overz. des Bybels.* II St. bl. 92. Niemand late intusſchen zich misleiden, dat *vat* oudtijds ook een afdeeling in wapens of Banieren beteekend zou hebben, door de plaats by VELTHEM *Sp. Hiſtor.* IV B. C. 25. vs. 30:

Ene baniere ſag icker blaken
Den Lupart van goude, gebatelgeert
Int vat *van goude geordineert,*

zoo als de uitgaaf van LE LONG heeft, daar in het HS op de Leydſche Bibliotheek *vac* gelezen wordt. — In eenen brief van den zelfden Willem III, gegeven 1324, by VAN DE WALL ter aangeh. pl. bl. 153, worden die *alamen* van den brief van 1322, VATEN genoemd. *En hier binnen ſullen ſi hebben en beſighen onſe gruythuys eñ die* vate *die daar toe behooren — ende ſi ſullen dat gruythuys ende die* vate *voorſz. alſo ghoet opleveren als enz.* — Dan daar deze giſſing my juist in alles zoo wel niet voldeed, als ik wel wenschte, kwam my nog eene andere in de gedachten, die misſchien niet onwaarſchynelyker is Volgens JUNIUS *in Etymol. Anglic.* zoude Lome, *ſecuris*, *inſtrumentum fabris ac ſaltuariis notiſſimum*, en WERKLOMES,

quæ-

quævis agricolarum inſtrumenta, maxime tamen ſementi inſervientia, beteekenen. Zoude van LOME (waardoor in het Eng. *Loom* nog in gebruik is, beteekenende een *weefgetouw*) door voorzetting van AL en verwisſeling van *o* in *a* of *e* ons *allaam* of *allem* niet gekomen, en door verloop van tyd voor allerlei ſoort van werktuigen gebezigd kunnen zyn? In het A—S. beteekent luman, ȝeloma, *utenſilia*. In de Diſſert. Epiſtol. (bl. 45) van GEORG. HICKESIUS vindt men in de Normanſche wet *de Namia* de volgende woorden: *Qui il puſſe* nam *prendre pur le ſon* LUM; *capere namium potest ad ſuum uſum*. Alwaar HICKES in eene Noot op het woord *lum* aanteekent: Vox Gallo-Francica, vel Franco-Gallica. Sax. *Luma*, *anluma*, ȝeloma, *utenſile*, *utendum quid*, *quod uſui noſtro neceſſarium est*.

[Men mag hier het Zweedſche **lomma** (zak), en ons Nederduitsch *lammer* (*impedimentum*, bagaadje), met *belammeren* of *belemmeren*, voorts *lompe*, byvoegen; en het woord *allama* zal dan niet verre meer gezocht behoeven te worden. De geheele *inboedel* wordt er onder verſtaan, maar inzonderheid, beteekent het wat tot het noodwendigst gebruik behoort, en dus vooral kleeding en beddegoed, gelijk hier.

In den Rijmbybel van onzen Dichter zegt Jacob aan Laban, die hem op den weg achterhaalt:

Soech dine gode onder mijne allame:

Als gy al mijnen huysraet *betast hebt, wat hebt gy gevonden van al den huysraet uwes huyſes?* vraagt hy in onze overzetting. Het Hebreeuwſche woord בֵּלַי van den grondtext komt na genoeg met het

het Latijnſche *vaſa* over een, als men daar alles onder verſtaat wat in een huishouding van gebruik is, gelijk in de ſpreekwijs: *colligere vaſa*.

Ook JOHNSON leidt het Engelſche naamwoord *lumber* van geloma af, en vertaalt het door *houſeholdſtuf*, en te recht. BAILEY in zijn *Univerſal Etymological Engliſh Dictionary* heeft niet alleen: „ A LOOM: the frame a Weaver works „ upon or in", dat is, *weefgetouw* (waarvan de Heer Steenwinkel gewaagt), door MINSHEW belachlijk genoeg van het Latijnſche *glomus* afgeleid), maar ook „ A LOOM, any Tool, or „ Utenſil;" dat is *allerlei gereedſchap*. — Het oud Fransch kent ook het woord *lame*, als by JEAN DE MEUNG:

Dieu ſe texit en cette lame;

waar het op het lichaam ziet, en eigenlijk *klomp* is; het geen zelf uit *gelomp* is ſaamgetrokken.

Eindelijk, ons thands gebruiklijk *rommelary*, in den zin van wat de Engelſchen noemen *houſeholdſtuf*, ſchijnt niet anders dan (als men voorheen plach te zeggen) *lommery*.

Een geheel ander woord echter is *lome* (*ſecuris*), met ons *lemmer* (ſtalen kling) vermaagſchapt, en even weinig by dat *allame* behoorende, als het oude *leem* of *leme* der Engelſchen, (ſtraal, licht), hun *to lum* (verlichten, beſchijnen), het Franſche *allumer* of *allumette*, of het Latijnſche *lumen*, maar uit een geheel ander thema ontſproten; ſchoon Junius het tweederlei *lome* verward ſchijnt te hebben. — Alle de talen leveren afſtammelingen van het eerſte *lome*

op,

op, zoo wel als van het tweede. Maar wy kunnen dit hier niet ontwikkelen. Alleen merken wy aan dat het woord *allame*, gelijk vele by ons verouderde woorden, nog werklijk in de Vlaamſche geweſten van het voormalig Nederland in gebruik is, en werktuig of gereedſchap (*inſtrumentum*) blijft beteekenen. In een werkjen, te Yperen voor ſlechts weinige jaren uitgegeven (naamlijk in 1805 of 1806), lezen wy: *Alle ambachts* allaem is *dommekracht*; in welke woorden *dommekracht* voor 't Latijnſche *machina* te nemen is. En elders wordt daar de *rij*, of lineaal, *een ſtuk allaem* genoemd. Kortlijk: *allaem* behelsde van ouds wat men met een algemeen woord *tuig* noemde, het geen nog by de Duitſchers inzonderheid op *wollen* en *linnen* (zeug zeggen zy in hun Dialekt); toegepast wordt; maar tevens alle gereedſchap, van wat aart ook, begrijpt. Het woord *Aam* heeft hier niets gemeens meê, maar behoort tot *eem*, *emer*, of *emmer*, enz. welke van den wortel *a* (water) afſtammen, Goth. ᚨᚬᚨ, A—S. Ea, IJsl. *aa*. Fr—D. ahha, Lat. *aqua*, Oud Fransch *eaue*, nu *eau*.

In het voorbygaan moeten wy opmerken, dat het woord *bequame* in de plaats van MAERLANT, Auguſtinus betreffende, niets anders beteekent dan *bevallig*, *behaaglijk*, *fraai*, waarvoor men ook *bekomelijk* (in het Engelsch *comely*) plach te zeggen, dat nog by het laast afgetreden geſlacht in daaglijks gebruik was.

De verwisſeling van de t en r door de afſchrijvers en in de lezing-zelve der Handſchriften is zeer gemeen en verwarrend: van 't welk de Heer Steenwinkel ook op eene andere plaats mel-

melding deed; doch de regels uit VAN VELTHEM dragen, ook behalven in het woord *vac*, de ontwijfelbare teekens eener vervalſching van lezing met zich.

III. P. III. B. XLIII. C.

Vs. 19. Ande.] Schoon de geleerde HUYDECOPER in zijne *Aanteeken.* op M. STOKE, II D. bl. 451. eene menigte van voorbeelden zoo uit onze oude Neêr- als Hoogduitſche ſchryvers heeft bygebracht ter beveſtiging dat ande/ *droefheid*, *leed*, *toorn*, *ſpijt*, beteekent, heeft hy myns oordeels, evenwel uit een geheel verkeerd oogpunt de afkomst van dit woord beſchouwd. Hy zegt, het komt van *An*, *aan*, en beteekent in 't algemeen iets dat men zich aantrekt. — Het ſtamt niet af van *Aan*; maar van 't by ons byna verloren doch in het M—G. in vele woorden overgebleven ANd, and/ *tegen*, *contra*, of 't Gr. 'αντὶ. Ik zeg, byna verloren and; want het is by ons niet meer overig dan in het nog in gebruik zynde andſwoord/ daar in het M—G. het duidelyk is in ANdANAhTI, *avond*, d. i. *tegen den nacht*; ANdASTAΦEIS, juist ons *tegenparty* (*tegenſtander*); ANdAnTG, *openlyk*, *openbaar*, het welk ſamengeſteld is uit ANd en ANTG, d. i. *dat* tegen *'t oog is*; ANdSTAN-dAN, *tegenſtaan*; en meer anderen. Ons verouderd anden is dus iets dat tegen ons ſtaat, en by gevolg ons onaangenaamheid veroorzaakt, en anden, *tegenſtaan*, en in dezen zin kan

men alle de plaatſen door HUYDECOPER bygebracht ook zeer wel uitleggen; want in alles is de beteekenis van *tegenſpoed* te vinden. Ik wil liever de plaatſen uit VELTHEM *Sp. Hiſt.* uitſchryven, door HUYDECOPER onaangeroerd gelaten, waarin duidelijk de gezegde beteekenis van *tegenſtaan* te vinden is. III B. c. 43. vs. 57:

Here! Gi ſijt dies herde vroet
Doet dat gyt wilt, in ſaels niet anden
Want ic ſta in uwen handen.

D. i. *Dewyl ik in uwe macht ben, zal ik daar my niet* tegen zetten; *gy kunt doen, dat gy wilt.*

En IV B. C. 42. vs. 49:

Dus horde Graue Gioet
Datmen hem daer ſere meſboet
Hine dorſte wreken no anden.

Had *Le Long* MELIS STOKE naauwkeuriger gelezen, hy zoude zeker hier van Gioet, zoo als het HS. heeft, niet gemaakt hebben *Gi oet*, en dit *oet* daar door *oec*, ook niet verklaard hebben. Zie STOKE V. B. vs. 665, en daar HUYDECOPER. Anden is zekerlijk geen *wreken*: want anders zoude er tweemaal het zelfde zyn gezegd. — Behalven in het oude H—D. zoo vindt men het woord ande en anden ook nog in gebruik geweest te zijn in 't verwantſchapte A—S. Zoo wordt

wordt het *Marc.* XV. 10. gevonden: Ꝺe ꝑıꝛte ꝥæt ꝥuꝑh anꝺan hẏne ꝛealꝺon ꝥa heah ꝛacep-ꝺaꝛ; d. i. *Hy wist, dat hem door* ande *de Overprieſters hadden gelcverd.* Anꝺán is hier *nyd*, zoo als 't M—G. ook heeft ÏN NЄIψIS, d. i. zoo als de oudſte geſchreven Overzetting heeft: *in nidichede.* En wat is *nyd* anders dan een ſterke tekenkanting? —— *Pſalm* LXXVIII, (LXXIX) 5: Bıꝺon æleꝺ ꝛꝑa ꝼẏꝛ anꝺa ꝥın:· Andere *Codices* hebben hier voor anꝺa: haꝥheoꝛtnerꝛe, ellenꝑoonerꝛe en ınꝑe:·

[Dat de pleonaſmus van ſynonyma by onze oude ſchrijvers op ieder bladzijde, ja ſchier ieder oogenblik voorkoomt, en onze taal van ouds vol van zulke uitdrukkingen was en nog is, die met een zeer gering en dikwijls onmerkbaar verſchil van *nuance* in de beteekenis der woorden, tweemaal het zelfde zeggen; zal (als men vertrouwen mag) door niemand ontkend worden. Doch hoe dit zij, zoo men de ware beteekenis van AND, die niet bloot *tegen* is, maar algemeener de betrekking van *tot* insluit, en zijn verwantſchap met ons *an*, *aan*, in acht neemt, zal HUYDECOPERS verklaring altijd ſtand houden; en by eene oplettende lezing der Ouden zal ANDEN altijd bevonden worden het *zich aantrekken* of *ter harte nemen* van iets uit te drukken, maar niet het *tegenſtaan*; gelijk het ook met het Hoogduitſche ahnen en ahnden is..

AND is op zich-zelven nooit *tegen* (contra), maar *in*, *op*, *naar*, *over*, *door*, enz. in den zin van AANwezigheid of *richting* TOT *iets*; en in de ſamen-

ſtelling verliest het zijn aart niet. ᚫᚾᛞᚫᛚᚫᛚ is niet TEGEN *alles*, maar OVER *al*, dat is AAN en BY alles. ᚫᚾᛞᚫᚾᛁᛗᚫᚾ is AAN*nemen*; ᚫᚾᛞᚫᚾᛖᛗᛋ, AAN*genaam*; anᚦfenгan, *ontfangen* (*accipere*, *recipere*); ᚫᚾᛞᚫhᚫᚾᛋᚷᚫᚾ is *verhooren*, als zeide men TOE*luiſteren*, AAN*hooren*; alles zonder eenige ſchaduw van TEGEN*ſtand* of *ſtrijdigheid*, maar in tegendeel met die eener genegen en gunſtige TOEnadering. ᚫᚾᛞᚫhᚫᛁᛏᚫᚾ, *bekennen*, is eigenlijk AAN*zeggen*, coram dicere, προσομολογεῖν; en daar tegen over ſtaat ᚫᚴᚫᛁᚴᚫᚾ, *verzaken*, (in den eigenlijken zin en vorm des woords, AF*zaken*, AF*eigenen*.) ᚫᚾᛞᚫᛚᚠᚫᚾᚴd, *andwoord*, is geen TEGEN*ſpreking*, maar TOE*woord*; en ᚫᚾᛞᚫhᚫᚴᚷᚫᚾ, AND*woorden*, koomt met het Latijnſche RE*ferre* overeen, Fr—D. **antlengan**; in het Hollandsch zou men kunnen zeggen, TOE*langen*; ook zeggen wy op gelijke wijze, *iemand iets* TOE*voeren*. Het Gothiſche ᚫᚾᛞᚫᛚᚠᛚᚫᛖᛁᛉ, waaruit het Hoogduitſche **antlitz**, het A—S. **andplita** en **andplite**, AAN*gezicht*, van ᚠᛚᚫᛁᛏᚫᚾ, **plitan**, *zien*, is even weinig TEGEN*zicht*; maar het is AD*ſpectus*, gelijk het Latijn, πρόσωπον, gelijk het Grieksch heeft, of (het geen het zelfde is,) AAN*gezicht*, als by ons, AAN in den zin van TOT genomen. En even zoo is het met het IJslandſche *antlit*, gelaat, en het Fr—D. **antlite**. ᚫᚾᛞᚫᚫᚾᚫhᛏᛁ, *avond*, is ook niet CONTRA *noctem*, maar VERSUS *noctem*, NAAR *de nacht* TOE; ᚫᚾᛞᚫᚫᚢᛚᚷᛟᛉ, *openbaar* of *blijkbaar*, is niet TEGEN, maar VOOR *het oog*, PRÆ *oculis*, of AD *oculos patens*. Zoo is ᚫᚾᛞᚫᛋᚫᛁᛟᚫᚾ desgelijks *accipere*, *reſpicere*, en eigenlijker AD*ſpicere*, ons AAN*zien*. Met een woord, ᚫᚾᛞ

(and)

(and) drukt een TOE*keering* TOT iets uit; en dat het in een enkel ſaamgeſteld werkwoord, als ΑΝΔΣΤΑΝΔΑΝ en zijn derivaten, *tegen* (contra) beteekent, is in een tweeden zin. Ook ΑΝΔΥΑΙΚΦΙS beteekent veeleer het Engelſche *toward* (*in a direction* TO, als JOHNSON zegt,) dan *againſt*, en ons *jegen* en *jegens* dan *tegen* en *tegens*, ſchoon deze twee woorden met elkander verward worden. Ἐναντι en ἀπέναντι ook, zijn niet *tegen* (*contra*), maar *coram*, *e regione*; *jegen over*, zou men moeten zeggen, indien men het onderſcheid tusſchen *jegen* en *tegen* recht in acht nam; doch ook *tegen* zelf heeft by ons die wederſtrevige kracht niet eigen en oorſpronklijk in zich, maar is met *te*, het ſynonymum van *tot*, verwant of ſaamgeſteld. Andpeapd in het A—S. en antuuart of antuuârt in het Fr—D. is *jegenwoordig*, *coram*, waarvoor men thands (ononderſcheiden genoeg, en in der daad verkeerdelijk) *tegenwoordig* zegt; een woord waarmeê HUYGHENS niet ongeeſtig de ſpot drijft, als beteekenende eigenlijk *tegenſprekend*. Men zie zijne *Sneldichten*. Zelfs met het Griekſche ἀντὶ is het niet anders, en de kracht der beteekenis die in het woord ligt, is *toekeering*, die, voor verſchillende wijzigingen vatbaar, verſchillend wordt toegepast. — Uit kracht van die grondbeteekenis des woords is ook ΠΝΔ, ΠΝΤЄ, waarmeê het Fr—D. unt, untes, unze enz. en het Engelsch *untill* volgens JUNIUS, ook ons oude unt en ſwent voor *tot*, en het daaruit afſtammend en voorheen zoo gemeenzaam untſiet tñ (tot dat) overeenſtemt, veellicht als eene bloote verſcheidenheid van uitſpraak of ſpelling daarvan, in den

grond eenzelvig, aan te merken. Het verband dat het heeft met het Hoogduitſche koppelwoord und en ons ende (nu *en*), Engelsch *and*, roeren wy niet, waarover anderzins zeer veel aan te merken zou zijn. Ook ons oude antwee (nu *aan twee* of *in twee*) behoort hier t'huis.

Daar is dus in het woordjen AND juist geen tegenſtand gelegen. En die tegenſtand ligt even weinig volſtrekt en noodzaaklijk in het werkwoord ANDEN. ANDEN is in het algemeen *ter harte nemen*, *zich* AAN*trekken*, en, in bepaalder zin, *wreken*; maar in dezen zin is het zachter dan het woord *wreken*. Maar dat het ook ſomtijds voor *tegengaan*, *verhinderen*, *beletten*, gebruikt wordt, heeft HUYDECOPER-zelf uitdrukkelijk opgemerkt: men zie ſlechts bladz. 453 van het II Deel. Doch men voege daarby bladz. 586 van dat zelfde Deel, en het zal blijken, dat hy de beide plaatſen uit VELTHEM wel gekend en niet verzwegen, maar opzettelijk bygebracht en verklaard heeft.]

BLADWIJZER

OP DE

DRIE EERSTE DEELEN

VAN

MAERLANTS

SPIEGEL HISTORIAEL.

HILDEBRIEF

DIE ERSTE BEREINIGUNG

VAN

MAERLANTS

SPIEGEL HISTORIAEL.

BLADWIJZER

DER WOORDEN,

IN DE DRIE UITGEGEVEN DEELEN

VERKLAARD OF OPGEHELDERD.

A.

Aam III, Aant. 48.
abíte III, Aant. 22.
abſconſte II, 308.
acheïende II, Aanteek. 123.
acht *voor* echt *geſchreven*. I, 395.
achtinge II, Aanteek. 133.
aenïame III, Aant. 44.
afgaen II, 146.
alf *voor* half II, Aant. 123.
aï hare I, 361.
aïem III, Aant. 42.
aïïame III, Aant. 42—48.
aïïeene II, 115.
aïmariſs / aïmaryſs III, Aant. 24.
aïmaziſſe *voor* aïmatiſſe II, Aant. 24.

ambachte III, Aant. 21.
ameide II, Aant. 124.
ammare / ammaris III, Aant. 24.
and / ande / *en*
anden III, Aant. 49—54.
andwoord III, Aant. 49.
anderware III, Aant. op de Ord. XLII.
anegange II, Aant. 85.
antien II, 155.
antiffene II, Aant. 136.
auer / habit III, Aant. op de Ord. XLVI.

B.

B *voor* b III, 216.
balefzoit I, 179.
becommert III, Aant. 40, 41.
bedaerf II, 111.
beden II, 175.
bederp III, Aant. 25, 26, 29, 34.
bederue III, 142. III, Aant. 24, 27—30.
bederuen III, Aant. 24, 29.
bederuerhede III, Aant. 26, 31.
bedichter (*beduchter*) II, 19.
bedranc II, 94.
beeten II, Aant. 95. III, Aant. 18.
beffzoy. I, 179.
beghaden II, Aant. 36.

vegghien III, 257.
veghiïen III, 198.
vegzipen I, Voorrede xxxiii. II, 123.
velammeren / *of*
velemmeren III, Aant. 46.
velfozt / velfzoot I, 179.
velïen II, Aant. 60.
vequame III, Aant. 48.
vïïen II, Aant. 60.
vlaer II, 327.
vli I, 414.
vzaeg II, Aant. 26.
vziet III, Aant. 27.
vzievere III, 144. III, Aant. 38.
vurgere III, 245.
vuer (caſa) III, Aant. 21.
vuten gaen II, 284.

C.

C *met* t *verwisfeld* I, 53. (Inh. I, 18). II, 10. III, 216. Aant. op de Ord. xxxix.
caïu II, 24.
caueïe II, 60.
caïïen II, Aant. 144.
caïïing II, Aant. 146.
cam *en* camen III, 17.
chaertze II, Aant. 53.
cïerk / clericus I, Voorr. xv. II. 115.

com-

rammeren III, Aant. 40.
ranbent / rouent I, Voorr. XIX.
rat *of* rote III, Aant. 14.
ratkyn III, Aant. 14.
rouent (*verdrag*) II, 143.
rzeuits II, Aant. 54.

D.

D' I, 4.
‚d' I, 156. II, Aant. 43.
daïmatike III, Aant. 24.
dan (*dat en*) I, 16.
dan *in vergelijking, door den* Genitivus *vervangen.* II, 19.
degen III, 294.
degenheit III, 294.
deeltame III, Aant. 26, 31.
deerne III, 341.
delijt III, 338.
derde (de erde) I, 7.
deruen III, Aant. 28.
die *voor* di I, 341.
dien *voor* diene (*die hem*) I, 268.
dierne III, 341.
diet (*van* dijen) II, 227.
dinc II, 178.
dings (*die en es*) II, 165.
dingeshuis II, Aant. 125.

doöbelen II, 181.
doemael II, 103.
dor (*adverb.*) II, 147.
dozst III, Aant. 28.
dozemtre II, 301.
dozper (*adj.*) II, Aant. 97—99.
dozper (*subst.*) II, Aant. 99, 100.
dozperhjeit II, Aant. 98.
dozpernie II, Aant. 98.
dzog II, Aant. 135.
dzogenare II, Aant. 134.
dzoomen II, 24.

E.

E *en* r *licht verward* I, 50.
eüruen III, 167.
eem III, Aant. 48.
eencedel III, Aant. 19.
eeren/ eren II, Aant. 44.
eenwighe II, Aant. 61.
eïïe *voor* hellïe II, Aant. 123.
eïïerlijk II, 180. II, Aant. 51.
emer/ emmer III, Aant. 48.
ende III, Aant. 54.
enter (*ende der*) III, Inh. 9.
erien II, 28. II, Aant. 44.
erre II, 156.

erſſen (orſſen) III, Aant. 26, 33.
euer III, 212.
euerëeren I, 322.

F.

Fiſijn III, 251.

G of GH.

Gadoot II, Aant. 56.
gaerweſkamer III, Aant. 20.
gaerwen III, Aant. 20, 21.
ganſen II, Aant. 69.
garbe III, Aant. 21.
garben *of* gerëen III, Aant. 21.
gecommert III, Aant. 40.
gedichte (*nom.*) I, 13.
gedichte (*adv.*) II, 11.
gegare III, Aant. 22, 23.
gehent *voor* geënd. II, Aant. 18.
gehende II, 238.
geleeſten II, Aant. 26.
geleyſich II, 54. III, Aant. 26, 31.
geles II, 54. III, Aant. 26, 31.
gemoede (*oorlof*) II, Aant. 79.
gember *of* gengber/ *of*
gengebare/ *of*
geng=

gengbergs III, Aant. 12.
geranden II, 368.
gerüen / gerwen III, Aant. 20—22.
gere II, Aant. 101—107.
gerfüuer III, Aant. 21.
gerfkamer II, Aant. 79. III, Aant. 20.
gezoen III, Aant. 32.
gezoegs III, Aant. 26, 31.
gescent III, Aant. 32, 36.
gesent III, Aant. 32, 36.
getzert III, Aant. 32, 36.
getzeget I, 74.
gewar II, 238, 421.
giere II, 41.
giïe III, 198.
gyïer / gyïre II, 123. III, 198.
gingebare *of* gyngebare / III, Aant.
gingebzas III, Aant. 11.
goede *voor* goden II, 13.
gomen II, 65.
gzaïe II, Aant. 3 en 110.
gzoet I, 72. II, Aant. 30.
gurhte II, 290.

H.

Ꜧ *voor een vokaal* II, Aant. 15—18.
ħ *weggelaten* II, Aant. 122.
ħ' I, 6.

harh-

hachten II, Aant. 17.
haerlijk II, Aant. 52.
hat *voor* had het I, 215.
hauic III, Aant. op de Ord. XLVI.
hautásise *of*
hautecijs II, Aant. 136.
herhte *voor* erht II, Aant. 17.
heelt (held) II, Aant. 46.
heet *voor* eet II, Aant. 16.
heffen III, Aant. 27, 37.
hem (zich) II, 97, 101.
het es II, 94.
heuer *voor* euer (ever,) III, 213.
hijs *voor* ijs II, Aant. 16.
hinderwaert II, 91.
hingel *voor* engel II, Aant. 17.
hoegsten *voor* oegsten II, Aant. 17.
hoef (*imp.*) III, Aant. 27, 32, 36—38.
hoeber *voor* oeber II, Aant. 16.
home II, 274.
hu *voor* u II, Aant. 15.
hup (*op*) II, Aant. 17.
hure *voor* ure II, Aant. 17.

I.

In II, Aant. 22—25.
in *voor* m *geschreven* I, 200.

in-

ingesinde II, Aant. 119.
ius (*uitgang*) *wordt* is III, Inh. 7.

K.

Katerstede III, Aant. 17.
kabel II, 60.
keete III, Aant. 14.
kelnare II, Aant. 55.
kemenade II, Aant. 129.
keruetse II, Aant. 54.
kit III, Aant. 19.
kierk I, Voorr. xv. II, 115.
klamp III Aant. 47.
kogsate III, Aant. 17.
kote III, Aant. 14.

L.

Laat *of* lat (adj.) II, Aant. 138.
lachame II, 184.
lammer III, Aant. 46.
lanc-ebel *of* lanc-eben III, Aant. 13.
lanken II, Aant. 59.
lat (*subst.*) II, 395. II, Aant. 107.
lemmer III, Aant. 47.

liebaert II, Aant. 76.
loerch (*imperf. van* lachen) III, Aant. 27.
loet (*imperf. van* laden) III, Aant. 26, 31, 36.
loetse *of* loatse III, Aant. 6, 19.
loge *of* loetge (*loots*) III, Aant. 19.
loken II, 187.
lome III, Aant. 46, 47.
lommery III, Aant. 47.
lompe III, Aant. 46.
louen III, Aant. 27.
lovie I, 15. II, Aant. 26.
lust *voor* list I, 451.
luusscen / luysscen II, 54.
luxurie *voor* ulcerie III, 208.

M.

M' I, 29.
machtlichte II, 150.
maelge III, Aant. op de Ord. XLVI.
mayfire II, Aant. 34.
malaetsch / melaetsch / III, 177.
mallade III, 177.
mamerien III, 118.
mariale II, 298.
maten / matten III, 349.
mattene II, 247.

meen-

meente II, 174.
meeste II, 282.
meêkeï II, 176. II, Aant. 87.
menisoen III, 177.
merssenier III, Aant. 17.
messe III, 238.
messen III, 239.
mieïre II, 180.
minne II, Aant. 114.
minnen I, 269.
missetïc III, Aant. 33—36.
moengen II, 238.
mogen I, 320.
monik / monachus I, Voorr. XVI.
monster II, Aant. 71.

N.

Neien II, Aant. 49.
niet *voor* nijt I, 191.
nijen *voor* nijen II, Aant. 49.
noïle II, 327.
nosen II, 89. II, Aant. 132.

O.

Ode (*adj.*) II, Aant. 35.
of II, 155.

ont III, Aant. 53.
ontbaren *voor* ontberen III, Aant. 26, 31.
ongeeten II, 324.
onmare hebben II, 114.
onsameïheit II, 90.
ondergaen III, Aant. op de Ord. XLII.
ontbijten II, 170.
ontdoen I, 11. II, 160. II, Aant. 19.
onthier eñ III, Aant. 53.
ope (hoop) II, Aant. 122.
ouer (*over*) II Aant. 4—14.
ouer al II, 21.
ouer een II, 159.
ouer liden I, 94.
ouerlouen III, Aant. 26, 31.
out *voor* houde II, Aant. 123.

P.

Packers II, Aant. 121.
paerlore III, Aant. 20.
palore III, 111. III, Aant. 19, 21.
palure III, Aant. 21.
perfemaer III, 292.
perfeme III, 292.
pijnen / pijnnen III, Aant. 17.
pijnre III, Aant. 17.

plage / *imp. van* plegen / II, 66.
plate / *piaſter*. Aant. op de Ord. XLVI.
poëment III, 336.
pottagie III, 274.
poutenier II, Aant. 140.
preus II, Aant. 97.
prophíſe III, 303.
probeie II, Aant. 121.
pute II, Aant. 141.
putertiere II, Aant. 142.
putier II, Aant. 140.

Q.

Qu *verwisſeld met* C III, 17.

R.

Rechtre (*adj.*) I. 351.
reefter III, Aant. 20.
reimering II, 294.
ribine III, Aant. 26, 30.
rommang II, Aant. 70.

S.

S met tſj verward III, Aant. op de Ord. XL.
ſage II, 173.
ſat II, 120.
ſcade *verward met* ſcande I, 170.
ſcade (*ſchaduw*) II, 173.
ſcende (*imperf.*) III, Aant. 32.
ſedeware III, Aant. 11.
ſeindem (ſeinde ÿem) II, 237.
ſeynen/ III, 121.
ſende III, Aant. 32.
ſlijten III, 112.
ſmet II, 115.
ſneeĭ (ſneĭ) II, Aant. 46.
ſniedent III, Aant. op de Ord. XLI.
ſniemen II, Aant. 40.
ſo II, 141.
ſoom III, Aant. 40.
ſtoet (*imperf.*) I, 150.
ſuege II, Aant. 143.

T.

T *en* t *met elkander verward* III, Aant. 48.
te bullen II, Aant. 14.
ter werÿ III, Aant. 25.

trapas III, 334.
tzoon II, Aant. 32.
tummen II, 116. II, Aant. 108.

U.

Up dat I, 98. II, 97.
uut *of* wt (*adv.*) II, 151.

V.

Vase III, 178, III, Aant. 40, 41.
veelt (veld) II, Aant. 46.
verväaren II, 161.
verborgen III, 238.
verlaet II, 139.
vernogt II, Aant. 132.
vertijen / II, 59.
vertijgen I, 75.
vertzeget I, 465.
verwzeesschen II, 8.
v'm̄ I, 110.
vesels III, Aant. 41.
viant III, 236.
vise vase III, Aant. III.
visike III, 252.
visiker III, 251.

vnase III, Aant. 41.
volcwijch II, Aant. 62.
vreischen II, 8.
vrijthof II, Aant. 47.
vzamen II, Aant. 139.
vzucht II, 12.
vurren III, 324.

W.

Wach II, 110.
waer (*d. i.* maer) I, 364.
ware III, Aant. op de Ord. XLII.
waren III, Aant. ald.
waermoes/ wermoes III, 274.
wallen II, Aant. 82.
want (wan het) II, 384.
weder II, 141.
werde (*imperf.*) II, 100.
wereld II, Aant. 1.
werhlomes III, Aant. 45.
werren (*verb. en nom.*) III, 179.
wi *voor* wie *geschreven* I, 266.
wijs maken I, 8.
wiket II, 88.
wille II, Aant. 65.
willie (*verb.*) II, 17.

witten III, 304.
wozt II, 233.
wt (*adverb.*) II, 151.

Y.

Ymmen II, Aant. 116.
ymynen ald. 125.

Z.

Zeduware III, Aant. 11.
zeende II, 377. Inh. 13.
zoem III, Aant. 40.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Bayerische
Staatsbibliothek
München

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Jacob / Clignett, Jacob Arnout, / Steenwinkel, Jan

Spiegel Historiael of Rymkronyk

Bd.: Deel 3

Leyden 1812

P.o.rel. 6680-3
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10038361-6